

Edebiyat Defteri

levent taner **-Yazıları-**

Oluşturulma Tarihi:
15 Aralık 2022 Perşembe

Yayınlayan:
Edebiyatdefteri.Com
Türkiye'nin Kültür ve Sanat Platformu

-BİR FUARIN ARDINDAN-

Bursa'mızın doğal, toplumsal ve kültürel değerlerinin izdüşümü, kesişim kümesi "Bursa İnsan Kaynakları ve İstihdam Buluşmamız" 27-28-29 Kasım 2014 tarihlerinde Merinos Atatürk Kongre ve Kültür Merkezinde gerçekleştirilmiş olup; Seminer ve konferanslarla renklendirilmesinin yanı sıra işveren ve iş arayanı biraraya getirmiş bulunmaktadır. Başta genç nüfusumuz olmak üzere tüm işgücüne "Çalışma ve İş Kurumu Bursa İl Müdürlüğü" tarafından verilen hizmetlerin yeni bir halkası "BİİB2014" olmaktadır.

Böylesi bir etkinlik kanalıyla kentimizin mazisinden devraldığı birikimi üzerinde bugün sahip olduğu enerji ve potansiyeli kullanarak geleceği, hepimizin geleceğini inşa yolunda önemli bir adım olan bu organizasyona iştirak etmiş bulunmanın heyecanı ve mutluluğunu duymuş bulunuyorum. Bu kıymetli organizasyonda başta Bursa İŞKUR'un her kademedeki tüm personeline şükran duyularımı iletmek isterim.

Cumartesi izlediğim programlar içerisinde Mümin SEKMAN hocamızın başarı eksenli söyleşisinin ilgi ve katılımı katladığını söylersek sanırım mübalağa etmiş olmayız. Kuşkusuz iletişim, psikoloji, sosyal psikoloji gibi alanlardaki yakından ilintili bir kavramdan söz ediyoruz.

Hocanın müspet, yapıcı, pozitif algı çerçevesinde geliştirilen tutum ve davranışları olumlu karşıladığını söylemek bile gereksiz olacaktır. Bununla ilişkili yaptığı kavramlaştırma saydıcılar ve rağmencilerdir . Saydıcılar sürekli mevcut veya olası engelleri vurgular. Bu engeller bir şekilde olsa da rağmencilerin bu negatif ve bardağın boş tarafına odaklanan anlayışın dümen suyuna karışıp gitmekten hoşlanmadıkları anlaşılmaktadır. Hatta engele işaret eden saydıcıya iyi de sağdıcım o saydığın engeller olmasa final çizgisini pek çok kişi geçmez mi şeklinde kontra bir soru sormaları an meselesidir.

Yine hocamızın bir fıkrayla konuyu netleştirdiğini aktarmalıyım. Rüzgârda neredeyse uçacak kadar zayıf bir adam iri kıyım dostuna senin gibi vücudum olsa ağır siklet *oksör olurum deyince beriki sen de hafif siklet *oksör oluver demesin mi? Demek ki neymiş, bir rağmenciyle konuşmak için konuşmamak gerekiyor. Söylediğiniz sözün arkası boş olmayacak.

Bu çerçevede aldığımızda engel biriktirmeleri bağlamında saydıcıların sayaç vazifesi gördüklerini söylemek bilmem yanlış mı olur? Tabi bu; Saydıcıların hiçbir işe yaramadıkları, yaramıyacakları anlamına da gelmez bence. İyi bir ekibin rağmenci ağırlıklı ama saydıcı kontenjanına da sahip olması gerektiğini düşünüyorum. Demem odur ki; Murphy ile Polyanna arasında tercih yapmam gerekirse böyle bir tercih yapmadan ara değerlere bakarım.

Bu durumu ben bir yönden ütopyaları karşılayış biçimim düzleminde algılama eğilimindeyim. Bakın nasıl: Ütopik yazar ve düşünce adamlarının sisteme karşı Marjinal eleştirileri ve önerileri hususunda öteden beri eleştirileri ilgiyle karşılar, önerilere karşı mesafe duyarım. Nasıl yani ya! Diyenler olabilir. Yahût bu da galiba cin olmadan adam çarpanlardan izlenimi alabilirsiniz. Tabi latifeyi bırakırsak; Ütopik düşünürler takdir edersiniz ki, filozofi yapan insanlardır. Ben de prensip olarak filozofiyi sonuna kadar ciddiye alır ancak son an da nazarı dikkate almam. Çünkü bu tip düşünce adamları hayatın pratiğine sonuna kadar sadık kalmazlar. Bir noktadan sonra tıpkı bir romanın adı misali yüreklerinin götürdüğü yere giderler. Açıkçası romantizm ile realizm çarpışır, romantizm noktayı koyar.

Bu doğrultu da saydıcılık zaman gelir bendenizi de yoklar. Bu bağlamda konuşmacıyı dinlerken kendimi de sorgulamadım değil. Bu nokta da okul yıllarıma dönük olası bir örneği zihnimde canlandırdım. Mesela bir sınav düşünün. Bir kişi hariç tüm öğrencilerin 100 aldığını var sayalım. Bu durumda 100 almak başarı ölçüsü olmaktan çıkmaz mı acep? Bir kişi hariç dedim ya! Evet, bir kişi 99 almış olsun. O tek başına dibe vuramaz mı? Kendisi bile hüzün duyar değil mi? Biraz çerçeveyi zorlamak pahasına derim ki; İlerde o sınıftan en büyük başarıları gösterecek kişi o tek başına sonuculuğu alan 99 notlu çocuk olabilir. Ne var ki bu, öğretmenin insan algısına ve büyüklerinin yönlendirmesine de bağlı olacaktır. Yanlış anlaşılmasın başarının sıra dışı yönüne değinmek isterim.

Yine hocanın başarılı insanlar dar görüşlüdür aktarımı da ilgi çekicidir. Bu elbette yüzlerce alandan birine yalnız birine odaklanmak anlamına gelir. Başarı ve odaklanmak olmazsa olmaz öğelerdir. Ancak bundan uzmanlık alanının dışında başka hiçbir şeyle ilgilenmemek anlamı çıkartırsak bu da bizi yanıltır bence. Böyle düşünen, tek yanlılığı profesyonel olmanın ötesine geçirip mutlaklaştıran uzmanlık algısının uzman değil de azman tipi yetiştireceğini düşünüyorum.

Bunu şuna benzetmekte mümkündür. İnsan teknoloji münasebetinde teknoloji araç insanın mutluluğu amaçken sonra sonra insan zihninin ürünü olan teknoloji amaç haline gelir bu da insanın kendi varlığını araç kılarak tehdit eder. Ya da dünya demokrasi uygulamalarında milletin kendisinin vekil buna karşın milletvekilinin asli bir hüviyet kazanması akla gelebilir. Bu örnekleri karşılayan bir söyleyiş gündelik hayatta; Neyim neyim yer edeyim gör sana neler edeyim şeklinde karşımıza çıkar acep? Aman gözünüzü seveyim buna da beni karıştırmayın! Evet, sanırım son sözlerimle biraz haddi aştiğimi kabul etmem gerekecek.

Laf lafı açar deriz ya, bu münasebetsizliklerin bir örneği de kanımca uzmanlaşmanın azmanlaşmaya dönüşmesinde görülür. Uzman algısı başlar despotlaşmaya. Oysa hep biliriz ki işletme körlüğü dediğimiz hususlar da karşımıza

çıkabilmektedir. Şu kadar ki, İçerden bir bakışla görülmeyen hususlar olabilmektedir. Çünkü belli bir noktadan sonra kişi de sistemin parçası hâlini alır. Böyle durumlarda bir dış bakışın faydası hatta gerekliliği apaçıktır. Şimdi bana iyi de o dış bakışta konunun bir başka uzmanı olmayacak mı şeklinde sorabilirsiniz. Benim sözünü ettiğim despotik eğilimde tam olarak budur. Kapalı devrenin kısır döngü halini alması bunun da kısa devreye sebebiyet vermesi.

Diğer yandan kıymetli hocamızın öğrenilmiş çaresizlik ve öğrenilmiş başarısızlık kavramlaştırması da dikkat çekici olmaktadır. Köpek balığı üzerinden verdiği örnek meşhur Pavlov deneyleri ve kuramını da akla getirmiyor değil. Köpek balığı bir gölete alınıyor. Az ötede ise küçük bir balık yer alıyor. Ne çare ki arada kalın bir cam engeli köpek balığını bekliyor. Tabi aç hayvan bu engeli algılamaksızın habire cama bindiriyor. Bir türlü küçük balığa kavuşamıyor. Bir müddet sonra uzmanlar arada ki camlı bölmeyi kaldırıyorlar. Fakat bu sefer de köpek balığı saldırıya geçmiyor. Hayvan negatif öğrenmeyle birlikte çaresizliğini kabullenmiş durumdadır.

Bir de hoca başarının dış şartlarına dair timsah mı arslanı yer yoksa arslan mı timsahı alt eder sorusunu sordu. Salondan az da olsa timsah ya da arslan demeyip ikisi de yani durumsaldır sesleri de yükseldi. Gerçektende belgesellerde örneği görülebileceği üzere arslan karada timsah nehirde egemen olmaktadır. Hani avantaja bırakıldığı takdirde nehirde arslan karada ise timsah için yandı gülüm keten helvadır. Açıkçası bir Afrika atasözünün hükmü işleyecektir. "Sular yükselince balıklar, karıncaları yer... Sular çekilince de karıncalar, balıkları... Kimse bugünkü üstünlüğüne ve gücüne güvenmemelidir... Çünkü kimin kimi yiyeceğine suyun akışı karar verir."

Aynı şekilde bir timsah ve boa yılanı da örnek teşkil edebilir. Amazonda bir Anakonda yılanı baba timsahı alt edebilmektedir. İşin şakası bir yana Kayman başını suya gömmüş kıyıyı izlerken hani işine ve başarıya odaklanmışken dipten gelen anakonda timsahı paketler. Tabi, mükemmel bir işçiliktir. Tam tersi bir Afrika nehrinde timsah ağacın nehre uzanmış dalı üzerinde uyuklayan Piton yılanını kat kat keser. Hani tak, tak, tak dişler. Bir bakıma mağazadan aldığımız kemeri uygun aralıklarla deldirmek misalidir. Pitonumuz artık kemer yapımına hazırdır. Karşımızda bir kemer fabrikasının Mara nehri şubesinde çalışan mesleğinin ehli bir işçi timsah durmaktadır.

Şüphesiz seçkin bir konuşmacının veya panelistin insan üzerinde türlü olumlu etkileri bulunduğunu söylemeliyiz. Tebessüm duyarak düşünmek, stres atmak, negatif psikolojik toksinleri minimize etmek, zihni çağrışım ortamına sevk etmek, insanlarla tanışmak, vs.

Nihayet cumartesi günü topladığım çiçek tozu ve petekler kanalıyla yeterli evsafda bal yapıp yapamadığının takdiri elbette bana ait olmayacaktır.

L.T.

-70'LER DE ÇOCUK OLMAK-(1)

İnsan hayatını bir nehre benzetirsek; Çocukluk nehrin kaynağındaki saflık, berraklıkla simgeleşir. Bisikletin, uçurtmanın, elma şekerinin, balonun, topun, kâğıt helvanın, sakızın, su tabancasının, oyuncağın, çizgi filmin, yuvaya gitmenin, yalanı ortaya çıkınca yüzü kızarmanın, koşarken düşmenin, arkadaşlıkların, atıklarınca binmenin, yumurtalı sütün, balık yağının, çikolatanın, gofretin, çokomelin, çokomilkin, çokonatın, didonun kısaca her şeyin ilki. Hayatın koşturmasından uzak, bugün baktığımızda gülüp geçtiğimiz eften püften olayları kaygıyla karşılamak. Küçücük mutluluklardan tat alabilmek. Babamıza sınav sonucunu söyleyememek veya yüksek bir notu söylemeden önce içi içine sığmamaktır.

Her insanın hayatında bir çocukluk devresi vardır da; 1970'lerde çocuk olmak nasıl bir şey, neleri kapsar? Her şeyden önce Bursa'daki ilk yıllarımızı hatırlatır bana. Namazgâh semtinde, Umurbey hamamının arkasına düşen Çingilli sokak ilk sokağımızdır. Son zamanlarda şehirleşmeye bağlı olarak, binalarla örülü çok küçülmüş bulurum ilk sokağımızı. Bir ucundan diğer ucuna ne kadar da çabuk kat ediyorum. Halbuki o zamanlar öyle midir? Bahçelerle, arsalarla çevrili büyücek bir alandır. Hani ucu bucağı belirsiz değilse bile, öyle bir solukta da aşılmazdı. O zamanlar bakkallar vardır. O küçücük dükkânda iğneden, ipliğe varıncaya kadar yok yoktur adeta.

Sonra ilkokul yıllarım gelir. Birinci sınıf 1973 senesine karşılık gelmektedir. Cumhuriyetin ilanının ellinci yıl dönümü dolayısıyla, Bekir Sıtkı Erdoğan'ın güftesi ve Necil Kâzım Akses'in bestesiyle 50'inci Yıl Marşının söylendiği bir yıldan söz etmekteyim.

Ardından okumayı sökmek ve gelsin Cin Ali'ler. İlkokul birin fişleri nasıl unutulur. Benim adım Ali, benim adım Ayşe, koş Ali koş. Sıcacıktır o slogan gibi cümleler. Bir gün ateşlenip okula gidemiyorum da bir sınıf arkadaşım okul çıkışı o gün verilen fişleri eve getirir. İlk 29 Ekim, 23 Nisan, 19 Mayıs. O yılların bayramları arasında 27 Mayıs, Anayasa ve Hürriyet bayramı olarak kutlanmaktadır. İlkokula ilk başladığımda cumartesi de yarım gün okula gidilir. Setbaşı ilkokulunun öğrencisi idim. Öğretmenimizin çizgisiz defter tercihi yazımı olumsuz etkiledi diye düşünürüm hep. Demem o ki; Oturduğumuz sokağı çevreleyen bayırlar misali bayır aşağı giden cümlelerim, hey gidi. Yine ilkokul yıllarımda Kurt ile Kuzu, Leylek ile Tilki türü kitapçıkları ne çok severim. Beş yıl boyunca her sene farklı bir öğretmende okumam benim talihsizliğimdir. Hele ikinci sınıfta iyice mübalağa edilir. O sene okula gelen stajyer öğretmenlerin elinde eğitimimiz deneme tahtasına döner.

Daha dün annemizin kollarında yaşarken, çiçekli bahçemizin yollarında koşarken, şimdi okullu olduk, sıraları doldurduk ya da erken yatarım, erken kalkarım, bir yumurtayı sütle çarparım sözlerinden oluşan öğrenci şarkılarımızın yanı sıra sığının sinmiş bana, seni seviyorum ana, sensin bana can veren, sensin bana kan veren veya Bugün 23 Nisan neşe doluyor insan mısralarından oluşan çocukluk şiirlerimiz ne şirindir.

İlkokulun ilk yıllarındaki Bâki Kurtuluş ansiklopedilerine sonraları Resimli bilgi ansiklopedileri de eklenir. Nebioğlu; Kim, Niçin, Nasıl ansiklopedilerini de unutmamalım. Bu seride Yüz Ünlü Türk, Yüz Büyük Adam, Tarihin Büyük Olayları gibi ürünler aklıma gelir. Hayat bilgisi dersinin dört ve beşinci sınıflarda sosyal bilgiler ve fen bilgisi derslerine dönüştüğünü görürüz. Dördüncü sınıfta delişmen bir bayan beden eğitimi öğretmenimiz vardır. Gösterdiği hareketleri yapamayan öğrencileri eşleştirir ve birbirlerine tokat attırır. Duyduğumuz kaygıyı hatırlarım. Birbirimizin eline sarılır, gözlerimizi kısarak yüzümüzü çekeriz ya da duurr önce ben vurayım deriz. Bugün geriye dönüp baktığımızda komedi, fakat o gün yaşadığımız tam bir trajedir.

1970'li yıllar üç ayrı muhitte otururuz. İkincisi İpekçilik semtinde o zamanların Çocuk Esirgeme Kurumu binasının arkasına düşen Şaban Bahçe İçi sokaktır. Oturduğumuz apartmanın ismi yoktur, no bila yazar girişte. Son yıllarda yaptığım bir gezide aşağı yukarı aynı bulurum sokağımızı. Oturduğumuz apartmana ve muhite şöyle bir bakıyorum da, şüphesiz hiçbir değişiklik yok değil. Sözelimi Çocuk Esirgeme Kurumunun yerinde uzun yıllardır Altı Nokta Körler derneğinin faaliyet göstermesi gibi. Ya da arkamızda kalan İpekiş fabrikasının yerinde yeller esmesi gibi.

Üçüncü muhitimiz Çekirge, Mutluevler, Nazlı Caddesi olur. 1977'den itibaren burada otururuz. Tabi ilkokulun beşinci sınıfını da 1.Murat ilkokulunda okurum. O zamanlar, oturmakta olduğumuz muhitte şimdiki apartmanların birçoğu yoktur. Hemen her yer bağ bahçe ya da arsadır. Arkamıza düşen bataklık alanda kanal açar, üstümüz başımız çamur içinde kalırdı. Nilüfer çayının çevresi kumsaldır o zamanlar. Yüzmeye giderdim. Suyun zemini balçıktır, ayaklarımız gömülürdü içine. Hani, boğulsam kimsenin ruhu duyar mıydı acaba? Ya da, ağlasam sesimi duyan olur muydu? Kim bilir.

İlkokul yıllarımda okuduğum veya faydalandığım bazı kitaplar arasında Çocuk şiirleri antolojisi, Mehmet Önder'in hazırladığı Mesnevi'den seçmeler, Eleanor Porter'in Pollyanna, Cervantes'in Don Kişot, Selma Lagerlöf'ün Karlar Ülkesi, Robert Louis Stevenson'un Define Adası, Herman Melville'nin Yamyamlar Adası romanları yanında, Ömer Seyfettin hikâyeleri; özellikle de Kaşağı, And, Falaka, Diyet ve Pempe İncili Kaftan, Ahmet Yılmaz Boyunağa'dan Fetih Sancakları, Ülkü Tamer'in Çocuklara Genel Kültür Fen ve Tabiat başlıklı kitabı, Charles Berlitz'in Bermuda Şeytan Üçgeni adlı kitabı, Azeri asıllı İran'lı masal yazarı Samed Behrengi'nin Küçük Karabalık, Bir Şeftali Bin Şeftali, Konuşan

Bebek ve Püsküllü Deve gibi surnamları, yine Numan Kartal'ın masallarından oluşan bir kitap aklıma gelir.

Ortaokul yıllarım Cumhuriyet lisesinde geçer. Daha önceki dönemlerde rahmetli babamın da öğretmenlik yaptığı bir okuldur. O sene Erkek lisesine geçer babam.

Ortaokul yıllarında gördüğümüz ders kitapları içerisinde Türkçe kitaplarımın yeri ayrıdır bende. Abdullah Birkan, Saffet Aykun, Recep Gökyayla ve İlhan İleri ile birlikte dört yazarlı kitaplardır. Ders konularıyla, okuma parçalarıyla, metin işleme formatıyla dolu dolu kitaplardır. Bu kitaplarımızdan hatırladığım parçalar arasında Mehmet Âkif' den İstiklâl Marşı ve Çanakkale Şehitleri şiirleri yanında Fazıl Hüsnü Dağlarca'dan Elif' in Kağnısı, Reşat Nuri Güntekin' den Bencil Yolcu, İlhan Geçer' den Türkiye'm Uyanıyor adlı şiir, Cahit Sıtkı Tarancı'dan Otuz Beş Yaş ve Çocukluk adlı şiirler, Ahmet Hâşim'den Yalancı Ay başlıklı okuma parçası, Ömer Seyfettin'den Kaşağı adlı öykü, Yahya Kemal'den Akıncı ve Altın Şehrinde adlı şiirler, Tevfik Fikret'den Halûk'un Bayramı, Sait Faik'den Son Kuşlar, Karanfiller ve Domates Suyu hikâyeleri, Hikmet Birant'dan Keltepe Ormanlarında Bir Gün, Victor Hugo'nun Sefiller adlı romanından bir bölüm, Schiller'den Wilhelm Tell, Voltaire'den Zadig, Nurullah Ataç'dan Hayranlık ve yazarını hatırlayamadığım İki İyi İnsan adlı bir okuma parçası vardır.

Din ve Ahlâk iki ayrı derstir. Ahlâk dersi bir bakıma felsefe dersidir. Felsefi nazariyeler çerçevesinde ahlâk kavramı verilir. Seçmeli Din dersinde ise İslâmın ve İmanın şartları yanında namaz sûre ve duaları da verilir. Din derslerinden hatırladığım bir de Arap düşünürü Lahbabi' nin İslam Şahsiyetçiliği adlı kitabının özetini çıkartmak üzerine ödev konusu verilmesidir

Matematik derslerinde kümeler konusunda; Birleşim, kesişim kümesi, kapsamında olmak, boş küme, venn şeması, eşitlik ve denklik kavramları. Orta ikide modüler aritmetik, orta üçte permütasyon, kombinasyon, olasılık, fonksiyonlar, pascal üçgeni, birinci dereceden bir bilinmeyenli ve iki bilinmeyenli denklemler ve trigonometrik oranlar gelir aklıma. Cebir' i sever geometriden hoşlanmazdım. Trigonometriye bayılırım ne hikmetse. Karşı dik ve komşu dik kenar ile hipotenüsün birbirleriyle oran ilişkileri ve bunlara bağlı olarak şekillenen sinüs, cosinüs, tanjant, cotanjant, sekant ve cosekant unutulur mu?

Fen bilgisi dersinde de orta birde güneş sistemi ve güneşin katmanları en çok ilgimi çeken konudur. Fakat öğretmenimizle parametrelerimiz farklıdır. Sürekli karayosunu, su yosunu ve liken arasındaki farklılıkları soran bir öğretmenimiz vardır. Orta ikide iş, kuvvet ve güç gibi konular ve bunların problemleri zorlamaya başlar. İş=kuvvetXyol ya da güç=iş/zaman formülasyonları vardır. Orta üçte ise indüksiyon akımı, alternatif ve doğru akım jeneratörü, indüksiyon makarası, aynalar ve mercekler gibi konuları işleriz. Konkav ve konveks aynalar, iraksak ve yakınsak mercekler hayatımızın vazgeçilmezleridir.

Fen bilgisi dersimize orta ikinin ilk döneminde giren öğretmenimizle ilgili ilgi çekici olaylar hatırlarım. Derslerde sık sık fıkra anlatır ve annesinden söz eder. Ben bir yerlere geldiysem annemin sayesinde demesi hatırımdadır. Bir gün bana sorduğu bir soruya yanıt veremeyince, defterine eksi işaret koyduğunu belirtmesiyle beraber keyfim kaçır ve gözlerim nemlenir. Öğretmenimizin alttan bir bakışla birlikte yarım artı demesi bir olur. Hani doğru düzgün ders anlatır mıydı meçhul de insandı benim hocam.

Yine orta ikinin ikinci dönemi ve üçüncü sınıfta Fen bilgisi dersimize giren bir başka öğretmenimizin kelimeler üzerinde durması ilginçtir. Tabi burada kastettiğim Fen dersi ile ilgili kavramlar değil de günlük konuşmaya dönük kelimelerdir. Bir öğrenci, örneğin dediğinde mesela deyin derdi sözgelimi. Bu hususa riayet etmeyen ve sürekli örneğin diyen bir öğrenciye taktığını hatırlarım. Bir gün bu öğrenci arkadaşı sözlüye kaldırır. Sorduğu soruya cevap veremeyen arkadaşına söylediği söz ilginçtir. Eğer şarkı söylersen sana iyi not veririm. Buna karşı öğrenci, dersimiz müzik dersi değil ki neden şarkı söyleyeyim der. Elbette öğrenci arkadaş bu tavrında haklıdır. Şüphesiz, bu öğretmenimizin gösterdiği yaklaşımları hazin örnekler olarak hatırlarım.

Ortaokul yıllarımda en çok sosyal bilgiler dersini severim. Öğretmenlerimizden birinin kullandığı sınıfın medar-ı iftiharını tâbiri gelir aklıma. Sanırım, insanoğlunun pohpohlanmaya eğiliminden de hatıra binaen söz etmeliyim. Üç yazarlı sosyal bilgiler kitabımızı hatırlarım; Hey gidi Tarık Asal, Ferruh Sanır ve Niyazi Akşit.

Beden eğitimi derslerimize gelen öğretmenlerim içerisinde biri vardır ki, bana krosu sevdirebilir. Hafta sonları okulumuzun çevresindeki kavaklık alana hususi olarak koşmaya giderim. Üç tane notu vardır öğretmenimizin. Belirli bir hareketi iyi yapana on, orta karar yapana dokuz, yapamayanı ise sekiz verdiğini hatırlarım. Hani yapanla yapamayanı daha insancıl bir vurguyla ayırıyor olmalıydı hoca. Çekiç atmada 1960'lı yıllara ait Türkiye şampiyonlukları da bulunan hocamız 1994 de aramızdan ayrılır. Argoya kaçan hitaplarını hep hatırlarım. Yıllar sonra bir ortamda karşılaştığımda; Adeta hortlaklık derecesinde zayıf olmamdan dolayı bana, ne ulan öyle gebermiş gibi duruyorsun şeklinde bir hitabı vardır. Sosyal ortam içerisindeki o söz dokunmamıştır açıkçası. Çünkü insan çehresiyle tanır, severdim öğretmenimizi.

L.T.

-70'LER DE ÇOCUK OLMAK-(2)

Çocukluğun en güzel anlarını masmavi bir gökyüzüne serpişmiş bembeyaz bulutlar ya da mehtaplı bir yaz gecesinde uçsuz bucaksızlık hissi veren bir sahili usul usul okşayan dalga seslerinin ninnisinde aramak sanırım mübalağa olmayacaktır.

Bu bağlam da; 1970'lerde her yaz gittiğimiz bir yer olarak İstanbul'un Sarıyer ilçesinden özellikle söz etmeliyim. Açıkçası, Sarıyer'in ve çevresinin muhteşem bir yer olmasıdır burada söyleyebileceğim temel husus. Sarıyer, Büyükdere, Telli baba, Rumeli Kavağı, Gümüşdere ve Kilyos benim için tarifi zor güzelliklerdir.

Dedem, anneannem, teyzem ve dayım Sarıyer'de oturur o yıllar. Sular caddesi ve sahil boyunca uzanan Mesarburnu caddesi üzerinde sıralanan akrabalarımdır bunlar. Onların evlerinin yanı sıra Sular caddesinin adını aldığı Hünkâr, Kestane, Çırçır ve Şifa suları Sarıyer'in geleneksel mücevherleridir. Sahil üzerindeki Gezi sineması, Kumsal çay bahçesi ile Ferah gazinosu ve yazlık sinemasının yanı sıra Kocataş suyunun önünden denize girmelerimiz unutulmaz. Boğazda denize girmenin güzelliği belirli aralıklarla sıralanan basamaklardan inerek daha ilk adımı attığınızda suyun boğazınıza gelmesi ile birlikte direk yüzmek zorunda olmanızdır.

Patikalardan doğru sırtlara vurduğum günler az mıdır? Şair' in "Sana dün bir tepeden baktım aziz İstanbul, görmedim gezmediğim sevmediğim hiçbir yer" mısralarında tarif edilen lezzeti tattım çocukluğumda. Karşı sahilde Anadolu kavağı, uzaklardan doğru Tarabya oteli görünmektedir. Tarabya'nın henüz Arabya'ya dönüşmediği bir demdir o.

Pazar günleri dayım arabayla kapının önünde durdu mu, dünyalar bizimdir artık. Ver elini Gümüşdere, bazen de Demirciköy. Yine Şifa suyuna pikniğe gittiğimiz bir Pazar günü benim incir ağacından düşüp kan revan içinde kalmam tadımızı kaçırır açıkçası. Döndüğümüzde bizimle gelmemiş olan annemin benim hâlimi görünce yüz ifadesinin büründüğü hâl karşısında dayımın muzip bir tavırla Levent'i eşek arıları soktu demesini unutamam. Açıkçası kaçta göz arasında o ağaca çıkmam eşeklik etmek değil de nedir sanki. Bizimkiler bir de bakarlar o ağacın altında ne poh yiyeceğini şaşırılmış vaziyetteyim.

Öte yandan, 1970'ler de Türkiye anarşi ve terör dönemini tüm yoğunluğuyla yaşamaktadır. Bu dönemi çocukluk çağında geçirmek daha ziyade büyüklerin açtığı pencereden ülkeyi ve dünyayı izlemeyi mümkün kılabilir. 1970'lerin ülkemiz açısından en önemli olayı hiç şüphesiz 1974 tarihli Kıbrıs Barış Harekâtıdır. Harekât düzenlendiği sırada ailece Ankara'dayız. Başkent'in hava taarruzuna uğrama ihtimaline karşı şehirde karartma yapılır. Sonraki yıllarda rahmetli olmuş bir akrabamızın koyu renkli krapon kâğıtlarıyla halamların evinin lambalarını kaplaması gelir aklıma.

1970'lerin siyasal olayları arasında hiç şüphesiz en acı verenlerden biri hatta başta geleni, çeşitli ülkelerdeki büyükelçiliklerimize yapılan saldırılar ve kimi elçilik görevlilerimizi Ermeni terörüne kurban vermemizdir. Dünyadan ise İran devrimi, Afganistan'ın Sovyet işgaline uğraması, İtalya'da Kızıl Tugaylar örgütünün Hıristiyan demokrat politikacı ve aynı zamanda Başbakan Aldo Moro'yu kaçırıp öldürmeleri, İsrail ve Mısır arasında imzalanan Camp David anlaşması, Orta Afrika'da diktatör bir yönetim güden Jean-Bedel Bokassa'nın devrilmesi ilk anda aklıma gelen olaylardır.

1970'li yıllar ülkemizde televizyonun yeni yeni geliştiği bir dönemdir aynı zamanda. Dolayısıyla birçok evde henüz televizyonun bulunmadığı bir devirdir. Sözelimi evimize televizyonun ilk girişi 1973 yılıdır. Sharplorez marka bir televizyondur. 1970'lerin en popüler reklamları arasında Bilge Zobu'nun oynadığı "benim televizyonum Sharplorez" reklamı akla gelebilir. Çocukluk yıllarımda en ünlü reklamlarından biri de İzocam reklamıdır. "Yak şu kaloriferi kapıcı donuyoruz veya söndür şu kaloriferi kapıcı pişiyoruz" nağmeleri arasında cinnet geçiren bir kapıcının dramı konu edilir.

Tek kanal dönemi televizyon tarihimizde bende ki yeri açısından öne çıkar. Televizyonu aldığımızda Levent Kırca ve Enis Fosforoğlu'nun sunduğu hâlen kulaklarımda olan melodisiyle de ilgimi çeken "Oyun Treni" adlı bir çocuk programı gösterimdedir.

Çocukluk çağında çizgi filmlerin yeri elbette başkadır. Jenerik bölümlerinde karşıma çıkan Hanna Barbara ibaresi bir kadın yapımcı olabileceği hissi verir bana. Sonraki yıllarda William Hanna ve Joseph Barbara adlı iki ayrı ismin soyadlarının birleşimi olduğunu fark etmemle beraber tebessüm duyarım. Bu çizgi filmler içerisinde Güliver'in Seyahatleri, Arzın Merkezine Seyahat, Sinbad'ın Serüvenleri, Heidi, Marko, Pembe Panter, Temel Reis, Tatlı Kahramanlar ve Vikingler'in yeri ayırılır bende.

Vikingler gerek gemileri, gerekse tek dış, çene gibi lakaplarıyla öne çıkan tipler yanında, küçük bir çocuk olan Viki'nin üstün pratik zekâsıyla babasını ve gemidekileri her seferinde güçlüklerden kurtarması ve bu esnada parmağını burnunun çevresinde dolaştırarak sonunda da buldum diye bağırması anı heyecan unsurudur. Tatlı Kahramanlar adlı çizgi film kuşağında ise kahramanlarımız Tirmik, Bıdır ve Gıdır, Ayı Yogi ve Akıllı Bıdıktan başkası değildir. Temel Reis'in sevgilisi Safinaz uğruna Kabasakalla mücadeleleri ve bu esnada bir konserve ıspanağı yutması ile birlikte pazularını şişirmesi ve düşmanlarını alt etmesi öne çıkan motiflerdir. Heidi'de Alp dağlarının sunduğu manzaraların

yanı sıra küçük kızın aksi görünümü dedesiyle, arkadaşı Peter ve onun yaşlı babaannesi ile kurduğu sıcak ve içten diyalog ortamı aklıma gelir.

Çizgi filmlerin müzikleri, sunduğu tipler ve olay örgüsü yanında ilgimi çeken bir yönü de yaralanan ya da vücudunun her tarafı kırılıp dökülen kahramanlarının bir sonraki sahnede hiçbir şey olmamışçasına devam etmeleridir. Dönemin çizgi filmleri içerisinde Marko'yu gerek müziği, gerekse Marko adlı küçük çocuğun ailesinden ve doğup büyüdüğü kentten ayrılıp, uzaklara gitmesinin getirdiği dramatik olay örgüsü ile heyecanla ve birazda duygulanarak izlerim.

1970'lerin dizilerinin ise hepsi değilse de kimilerinin bazı öğeleri dolayısıyla televizyon tarihimizdeki yerleri açısından fenomen diziler tabirini hak ettiğini düşünürüm. Bunların başında Kaçak gelir bence. Dizinin jenerik cümlesi ilginçtir. "komiser Gerard Dr. Richard Kimble'nin peşindedir ve Kimble kaçaar, kaçaar, kaçaar!"

Dönemin önde gelen dizilerinden biri de Uzay Yolu'dur. Televizyon tarihimizde bu alandaki ilk örnek olarak da gösterebiliriz. 1970'lerin ortalarından itibaren izlediğimiz Uzay Yolu, uzay kavramını ancak Fen Bilgisi derslerinde ya da Hayat Ansiklopedisinde gören bir kuşak için başlı başına ele alınması gereken bir olgudur.

1978-79'larda ikinci bir uzay dizisi tüm ihtişamıyla siyah-beyaz ekranı doldurur; Uzay 1999. O dönemde ne kadar da ulaşılmaz bir takvimdir. Olaylar Dünyamızın uydusu Ay'da geçmektedir. Uzay gemisi Atılğan'ın yerini Ay üssü Alfa alır. Dizinin eksen unsuru Maya, her türlü yaşam formuna geçiş yapabilen bir kimyaya sahiptir. Ay üssü Alfa ekibinin, düşman hatlarına sızmada yararlandığı elemanıdır. O an bürünmek istediği canlının, göz bebeklerine yansıyan görüntüsüyle birlikte, kimi zaman böceğe, bazen bir şahine, bazen de kaplana dönüştüğünü görürüz Maya'nın.

Siyah beyaz ekran döneminin öne çıkan dizilerinden biri de Zengin ve Yoksuldur. Hatta 1970'lerde en beğendiğim dizi idi diyebilirim. Bu durumu belirleyen unsurlar arasında Nick Nolte'nin canlandığı profesyonel *oksör Tom Jordache ve abisi rolünde karşımıza çıkan Peter Strauss'nin canlandığı senatör Rudy Jordache kadar, televizyon tarihinin belki de en antipatik kötü adamı diyebileceğimiz Falconetti üzerinde durmak gerekir.

1970'lerin dizileri arasında konusu Kenya da geçen Hür Doğanlar aklımıza gelebilir. Elsa adlı şaşı aslanın kilit rol oynadığı dizi, jeneriğini süsleyen Born Free adlı parçasıyla ve muhteşem Afrika manzaralarıyla bir dönem cumartesi günlerimizi doldurur. Açıkçası hür doğmanın apayrı bir sihri vardır o yıllar.

Yine dönemin western öğelerle yüklü bir dizisi olarak Bonanza dikkatleri çeker. Bir çizgi film uyarlaması olan dizide Cartwright ailesi ve bu ailenin yaşadığı Panderosa çiftliği öne çıkan motiflerdir. Jenerik müziğiyle birlikte izleyiciyi kopartan dizide bir baba ve üç oğlunun arasındaki sıcak ve içten ilişkiler öne çıkar. Bonanza televizyonlarımızda Dolu Dizgin adıyla gösterime girer. Bir ara İhtiyar Delikanlı adlı bir dedektiflik dizisiyle birlikte on beşte bir gösterilir. İhtiyar Delikanlı ya da dizideki adıyla Barnaby Jones yetmişlik ak saçlı bir dedektiftir. Açıkçası, ihtiyar ne kadar delikanlı da olsa Cartwright ailesinin yerini doldurmaz. Cartwright'lar ufukta toz bulutu şeklinde görünür ve az sonra dört tane atlı gelir ekrana.

1970'lerin programları içerisinde ailevi öğeleriyle belki de birinci sırayı alabilecek dizisi ise Küçük Ev'dir. Dizinin içerdiği değerlerin dürüstlük, mertlik, çalışkanlık ve dindarlık üzerine kurulu olduğunu görürüz. Elbette dizide bu değerlere ters düşen öğelerde yok değildir. Ancak, bu tip öğeler üzerinden de ders verildiği ve her bölümün sonunda olumsuz unsurların törpülediği görülür.

Elbette 1970'lerin dizileri diyip de Kaynanalar'dan söz etmemek olmaz. Tekin Akmansoy, Leman Çıdamlı, Defne Yalnız, Sevda Aydan ve Haşim Hekimoğlu gibi başrol oyuncularıyla birlikte dönemin en popüler güldürü dizisidir denebilir. Nuri Kantar'ın çizdiği iş adamı ve aile reisi profilindeki sıcaklık, kullandığı tâbirlerde her an kendini gösterir. Sözelimi hanımına, hizmetlileri Döndü'ye, yardımcısı Kerim veya yeğeni Şerafettin'e sınırlendiği zamanlar kostükler şeklinde hitap etmesi ya da ümüğünüzü sıkıyım demesi akla gelebilir. Şerafettin'in daayını! Diye hitap etmeleri, yine dizinin kilit karakterleri arasında soprano Sevda Aydan'ın canlandığı Tijen karakterinin kızdığı zamanlar niiii! Şeklinde ünlemeleri hatırlanabilir.

1975-76'lar, pazartesi akşamları oynayan klasik roman uyarlaması dizileri de hatırlatabilir. Sefiller, Diriliş, Savaş ve Barış, Kaptanlar ve Krallar, Bir Zamanlar Kartaldı, Madam Bovary ve hey gidi Jack. Hepsi iyi güzel de, neden hey gidi Jack dediğimi sorabilirsiniz. Dramatik konusuyla ilgiyle izlediğim bir dizidir Jack. Ancak bunun da ötesinde çocukluk dönemimin bir hatırasını canlandırır ben de. 1976 da Bursa'mızın eski Tıp Fakültesi ya da şimdilerin ihtisas hastanesinde geçirdiğim bir operasyonu gözlerimin önüne getirir. Boğazımdan et alınmasını takiben annemle beraber bir gece hastanede kalırız. Tabi o gece de televizyonda Jack vardır. Tek kanal döneminin avantajıyla hastanenin kafeteryasında oturup izlediğimiz gözümün önüne gelmez mi?

1970'ler Türk hafif müziğinin en iyi dönemlerini de akla getirebilir. Tanju Okan'ın o hırıltılı sesiyle seslendirdiği Kadını, Öyle Sarhoş Olsam ki, Hancı gibi parçalar neydi be. Ya Ayten Alpman'dan; Memleketim, Söyle Buldu mu gibi parçaların veya İlhan İrem'den; Anlasana, Samanyolu, Konuşamıyorum, Ajda Pekkan'dan; Kimler Geldi Kimler Geçti, Hoşgör Sen, Haykırarak Nefesim Kalmasa Bile, Yeniden Başlasın, Sana Neler Edeceğim gibi parçaların yankıları nasıldır? Peki, Sezen Aksu'dan Kaybolan Yıllar hatırlanmaz mı? Diğer yandan yerli Elvis Presley nitelendirmelerine mazhar olan Ersan Erdura'dan; Çocuk Gözler, Acılar Sürekli Olamaz, Sensiz Saadet Neymiş gibi parçalar anılarımızı süsler. Tabi Barış Manço'dan Dağlar Dağlar, Aynalı Kemer, Erol Evgin'den İşte Öyle Bir Şey, Sevdan Olmasa, Esin Engin'den Gurur Duyarım, Cem Karaca'dan Namus Belası, Sibel Egemen'den Hayret anıladadır. Öte yandan

Yeliz'den Yalan, Yeşim'den Küçük Bey, Iskender Doğan'dan Kan ve Gül, Aylin Urgan'dan Nerelerdeydin, Melike Demirağ'dan Arkadaş, Semiha Yankı'dan Seninle Bir Dakika, Rana Alagöz'den Dibi Dibi da ya da aynı parçanın Serpil Barlas'dan Oldu Olanlar yorumu akla gelebilir.

Ersan Erdura'nın 1970'lerin sonlarında popüler olan bir şarkısının "Duman ışığı saklayamaz, acılar sürekli olamaz, kör bir kuş bile ümitsiz yaşayamaz" şeklindeki nakarat bölümü 1970'ler Türkiye'sinde ki sosyal psikolojinin bir özetidir belki de.

Futbol tarihimizin ise Eskişehirspor ve Trabzonspor yıllarıdır 1970'ler. Tek bir cümleyle futbolumuzda 1960'larda Göztepe ile başlayan ve 1970'lerde de etkilerini sürdüren bir Anadolu İnkılabından söz edebiliriz. Kendi hesabıma ilkokul yıllarımda Eskişehirspor ve Trabzonspor taraftarlıklarım vardır. Fakat sonradan Fenerbahçe'ye çevirdiğimi söylemeliyim. Burada elbette çocukluk döneminin yanardöner psikolojisinden söz edebiliriz. 1970'ler Dünya futbolunda ise Hollanda, Ajax ve Johann Cruuff yıllarıdır denebilir. Şüphesiz İmparator Beckenbauer'i, Bayern München'i, 1978'in Arjantin'li Kempes'ini de atlamamalıyız.

Kuşkusuz 1970'lerden hatıra gelebilecek daha birçok faktör, olay ve isim vardır. Hani derim ki; Kendi kişisel dünyamla sınırlandırdığım ancak başkalarının dünyasıyla zenginleşebilecek ya da anlamına varılabilecek bir konudan söz ediyorum aslında.

L.T.

-VEFAT YILDÖNÜMÜNDE CEM KARACA'YI ANARKEN-

Şair ve denemeci Hilmi Yavuz bir keresinde Şişli Teşvikiye Camiindeki kimi cenaze törenlerini kokteyle benzettiğini söylüyordu. Kuran-ı Kerim'e inandığını vurgularken geleneksel bir törenle defnedilmek istediğinden de söz eder. Hatta açık adres vererek, Fatih Camiinden cenazesinin kaldırılmasını istemektedir.

Elbette tercihler vardır. Farklı Camilerde cenaze namazının eda edilmesini arzu edenler olabileceği gibi Zincirlikuyu ya da Karacaahmette veya başka bir mezarlıkta defnedilmek isteyenlerde olacaktır. Hani çocukken muzipce şakalaştığımız üzere istikamet Karacaahmet midir şeklinde sorarsanız kimya boyutunda doğrulanır da fizik alanda farklı talepler olabilir derim.

Rahmetli müzik üstadlarımızdan Cem Karaca'nın vefatının yıldönümü vesilesiyle bu hususlar zihnimden geçiyor. Diğer yandan zamanın ne hızlı geçtiği hususuna da odaklanıyorum. Dile kolay, on bir yıl olmuş. Kimi zaman yaşlanmadığımızı, yaş aldığımızı öne sürsekte züğürt tesellisi değil de nedir? Elbette problemde teşkil etmiyor. Nihai kertede ne kadar yaşadığımız değil, nasıl yaşadığımız hususu üzerinde durabiliriz.

Bazı ünlü simaların sayısal düzlemde ne de kısa yaşadıklarından söz ederiz. Oysa neler sığdırdıkları önemlidir o ömre. Ünlü şairlerimizden Faruk Nafiz Çamlıbel, öykü tarihimizin temel taşlarından Ömer Seyfettin'in genç yaşta vefatından söz ederken; gerek hikaye türünde tarzını oluşturduğu, gerekse dil ve kültür konusundaki yazı ve görüşleriyle kendi çizgisini meydana getirdiği hususlarına değinirken, yaşasaydı eserleri kemiyet bazında artar ancak keyfiyet düzleminde hiçbir şey değişmezdi demek suretiyle bu noktaya temas etmez mi?

Cem Karaca da elli dokuz yaşında hayata gözlerini yumduğunda çoklarımız daha gençti ya demedik mi acep? Ancak üstte söz ettiğim boyutta alırsak gerek müziği gerekse düşünceleri ve hayatı karşılayış biçimiyle de kendi biçimini oluşturmamış mıydı? Onu kimi zaman Ahmed Arif, Nazım Hikmet gibi şairlerin mısralarına yakılan besteleri seslendirirken dinledik. Dadaloğlu, Köroğlu gibi halk şairlerinin eserlerinden beslenen çağdaş bir ses olarak izledik. Gün geldi Pir Sultan Abdal'ın mısrayla hak divanına dizildiğini de gördü bu gözler.

Her şeyden önce müzikal alanda ele alırsak benzersizliği söz götürmez. Seslendirdiği dizeler misali doğar, üç gün aç kalır, üç gün meme emmez sanki. Öylesine bir ses, söyleyiş, yorum ve gırtlaktır. Hani dünya müziğinde zenci gırtlığından söz edildiği gibi özgün bir gırtlaktan bahsetmemiz hiçte şaşılması değildir. Ara sıra oldukça taklit etmeyi başaranlara rastladım da tıpkısının aynısı bu dediğim hiç olmadı. Hem söyleyişi hemide felsefesi ve siyasi jargonuyla Anadolu Rock'unun nevi şahsına münhasır sesi, soluğu oldu hep.

Kuşkusuz düşünsel yapısında değişim geçirmedi denemez. Ancak değişmeyen tek şey değişmedir sözü de muteber değil midir? Değişiminin ardında farklı öğeler bulabiliriz. Bir kere aile altyapısı çatışmaya ve senteze müsaittir. Ermeni asıllı sanatçımız Toto Karaca ya da asıl adıyla İrma Felekyan ile Azeri kökenli tiyatro oyuncumuz Mehmet Karaca'nın oğlu olmasıyla ırsi bir farklılaşmayı elbet yaşamış bulunmaktadır. Bu durumu iki cami arasında kalmış beynamaz misali karşılamakta gerekmez. Bu sevgili Cem Karaca'nın zenginliğidir.

Aslında Anadolumuzun zenginliği ile ünlü müzisyenimizin yaşamını renklendiren öğeler birbirine koşuttur. Gerçektende Anadolunun harcındaki gayri Müslim unsurlar sanat dünyamızda da karşılığını bulmaz mı? Özellikle Ermeni kökenli nice isim farklı sanat dallarında kendisini göstermiş ve göstermektedir. Bu doğrultuda Ermeni soykırımı bahislerinde kendini gösteren Diaspora kavramıyla Anadolu ve Osmanlı Ermeniliğini "Elifle mertek" misali farklı düzeylerde ele almak gerektiğini düşünürüm.

Bu zenginlikle beraber çeşitlilik arz eden ailevi yapısı şüphesiz rahmetli sanatçımızı da besler. Belirli periotlarda karmaşaya düşürdüğü öne sürebilsede bunu salt genetikle açıklamakta müşküllüdür. Bin dokuz yüz altmışlar ve yetmişlerin hem bizde hem de dünyada kutuplaşmalı ve kutuplaşmacı sosyo politik yapılanmasını da göz ardı edemeyiz. Açıktır ki aile altyapısında ırki ya da kültürel ziddiyet yaşamayan nice insanda ideolojik siyasi kutuplaşmanın ördüğü duvarlardan etkilenmedi mi? Bu açıdan aldığımızda dönemsel ve kişisel motiflerin besleyiciliği ve zenginleştiriciliği üzerinde durmaktan yana olduğumu söyleyebilirim.

Cem Karaca'yı besleyen dahası hayatında kritik eşik oluşturan bir unsurunda 12 Eylül sonrası vatandaşlıktan çıkarılma ve yurtdışında geçirdiği gurbet süreci olduğu söylenebilir. Bu dönemde vatan hasretini yoğun biçimde yaşayan sanatçı yine merhum devlet adamlarımızdan Özal ile temasa geçerek ülkeye dönebilme yönünde arzusunu iletir. Bu adımın olumlu karşılık görmesiyle beraber Türkiye'ye dönüş yapacaktır.

Cem Karaca'nın gerek vatan hasreti yaşaması gerekse affa uğrayıp yurda dönmesinin benliği üzerinde derinlemesine etkili olduğunu anlayabilir ve geçirdiği değişimlerde izleyebiliriz. Hatta bu değişim sebebiyle kimi zaman dönemlik eleştirilerine ve suçlamalarına maruz kalsa da, Şairin "Gurbetten daha derin, Bir yara yok içimde! Ben gurbette değilim, Gurbet benim içimde!" demesi misali gurbet duygusu ve vatan hasretinin meydana getirdiği parçalanma ve oluşumlarla Empati kurmak gerekmektedir.

Konuyla ilgili olarak Psikolog ve Psikiyatristlerce de ifade edilen çeşitli ülkelerde yaşayan göçmenlerin karşılaştığı psikolojik sorunların ve bunların doğurduğu depresif durumların neticeleri üzerinde de durulabilir. Bu şekilde baktığımızda, 1980'li yıllarda yaşadığı sürecin merhum sanatçımızın hayatında ne şekilde bir kırılma noktası teşkil ettiği onu maddi dünyadan alıp manevi dünyasının derinliklerine nasıl sevk ettiği hususu ancak değerlendirilebilir.

L.T.

-BİR ÇOCUKLUK AŞKI-

Çocukluk aşkı ilk an da küçüklüğümüzde taşıdığımız bir beğeniye, mahallemizde ya da okulumuzda karşılaştığımız bir kız çocuğuna karşı duyduğumuz sempatiyi akla getirir. Sakın hatırlattığı yalnızca bu olmasın? Oysa o yaşlarımızda duyduğumuz her türlü beğeniye, sempatiye ya da hayranlığı kapsamaz mı acep? Zaten üst kategoride değerlendirsek aşk kavramı da böyle değil midir? Sözelimi bir sporcuya hele bizim gibi toplumlarda bir futbol yıldızına duyulan hayranlık karşımıza çıkabilir. İdol kavramıyla da sarmallanabilir. Ve duygu yumağı bizi sarıp sarmalar.

Mesela geçtiğimiz yıllarda genç sayılabilecek yaşta hayatını kaybeden eski futbolculardan Selçuk Yula'yı bu hususta nereye oturtmalıyız? Yeni nesil o denli bilemeyebilir. Öyle ya, bugünün gençlerince daha ziyade futbol yorumcusu olarak tanınmıştır. Oysa ben ve benim kuşağımdaki yankısı böyle midir?

İsmine ilk rastlamam 1979 yılının yaz günleridir. Bildiniz efendim. Fenerbahçe'ye transferi vesilesiyledir. Son günlerde bir gazete yazısı kanalıyla edindiğim bilgi Sarı lacivertli forma altında ilk resmi maçının 17 Ağustos 1979 tarihinde Galatasaray ile oynanan TSYD kupası maçına karşılık geldiği yönündedir. Bu cümle zihnimde aradığı karşılığı anında bulmaktadır. İstanbul'un hani boğazın incisi diyebileceğim Sarıyer ilçesinde akrabalarımın tatilimi geçirdiğim muhtelif yaz dönemlerinden birindeyim. TSYD turnuvası kapsamında yeğenlerimle iddialaşıp duruyoruz. Sözünü ettiğim Kanarya Cimbom randevusunda yeğenler Cimbom diye tutturlar. Ben Fener de karar kılarım. Nitekim Fenerbahçe 1-0 alır. Tabi alış o alış. Beni de alır ve semaya yükselir Sarı Kanaryam.

İşte son zamanlarda merhum yıldızımız hakkında karşıma çıkan bahis; a öyle mi, o maç mı dedirtti bana. Bir an da Sarıyer'i çepeçevre kuşatan yemyeşil sırtlarla, boğazın masmavi sularıyla, yosun kokusuyla ve kıyıya vuran dalgaların foşurtusuyla da bütünleştim ya hiç şüphesiz futbolla ilgili kısmında da tek kanal döneminin çok fazla naklen maç yayını yapılmayan program akışı karşısında radyo kanalıyla yaşadığım pazar keyfine uzanıverdim. O zamanlar öyledir. Radyonun büyüğü vardır. İnönü stadının deniz tarafındaki kalesi pek meşhurdur. Radyo da maç anlatımında spiker öne çıkar. Öyle bir adrenalin salgılar orta karar pozisyonlar bir an da mutlak gol pozisyonuna dönüşüverir. Akşam televizyonda maç özetlerinde o pozisyonları arayında bulun.

Açıkçası pozisyon ve gol fakiri yıllardan söz etmek mübalağa mıdır acaba? Bu hususta istatistikî inceleme yapmak elbet mümkündür. Sadece Milli takım ya da Avrupa kupası maçları mı? Tam aksine liglerde de kuraklık yaşanır. Yağmur duasına çıkılışıdır. Gol krallıkları uzun yıllar 20'nin altında seyredir.

Selçuk da bu durumdan nasiplenir. Şimdilerde medya kanalıyla Selçuğun istatistikleri veriliyorsa 1980'lerin ortalarından itibaren yükselen rakamlar karşısında azımsama uyandırabilir. Şüphe yok ki iki kez gol krallığı tacını giyecektir. Fenerbahçe'nin önemli başarılarında başrolü oynar. Avusturya karşısında tek golümüzün olmadığı bir dönem de önemli ölçüde Selçuk ile gelen galibiyet, yine yıldız oyuncumuzun golüyle alınan Kuzey İrlanda galibiyeti resmi maç trafiğinin önemli ayaklarıdır. Nihayet muhteşem Bordo zaferi gelir. Açık ki futbolumuzun üstte arzetmeye çalıştığım gerçekleri içerisinde Bordo şarabı misalidir Selçuğum. Bunu anlamak için illa ki degüstatör olmakta gerekmez. Tüm bunlara içerde derbi performansını da siz ekleyiverin. Stankoviç yönetiminde alınan Trabzonspor galibiyetlerini de yine zamanın şartlarıyla mukayese etmek gerekir. Uzun yıllar Fenerbahçe'nin tek galibiyet alamadığı Trabzonspor 1982-83 sezonunda her iki yarıda da mağlup etmek Selçuk'la mümkün olacaktır.

Peki, Selçuk milli forma altında kaç gol attı sorusu bizleri karşılamaz mı? Bir kez daha hamaset riskine meydan okuyarak dönemin özellikleri dairesinde ele almak gerektiği düşüncesindeyim. O dönemlerde, teknik adam ve futbolcu devrinin hangi düzeylerde cereyan ettiğini derhal incelemenizi öneririm. Tüm bunlara erken yaşta geçirdiği bir sakatlık sürecini de ilave edelim mi? Dünya futbolunda Fransız Just Fontaine gibi süper bir golcünün 1950'lerin sonlarında çektiklerini bir bakıma futbolumuzun gerçek anlamda mega yıldızı çeker. Hemide öyle böyle değil; Süratı, tekniği, kıvraklığı, Plasesi, fırsatçılığı dairesinde Komplike bir bireysel yıldızdır. Boş Dripling, kof çalım değil; Sonuç odaklılık esastır. Ve hiç şüphesiz şiir gibi penaltıları hatırlanır. Yoksa unutulmaz mı?

1986'da Fenerbahçe'den ayrılması çokları gibi hüzne sevkeder beni de. Tek tesellim Almanya'ya transfer olmasıdır. Sonrasında Fenerbahçe'nin Selçuğa kapılarının kapanması, Sarıyer formasını giyinmesini de trans halinde izlerim. Zamanın kulüp yönetimine köpürüp durduğum yıllardır. Sarıyer'de oynarken gönlüm Selçuk'la idi. Uzaktan da olsa izlemez miyim? Selçuk gol kralı olsa sevinirdim muhakkak. Beyaz martılarla hat-trick yaptığı maçlarda umutlanırım. Boğaza da uygun bir durum mudur bilinmez. Hadi koçum olacak galiba der, içim içimi yerd. Hatta Sarıyer Fenerbahçe'yi dahi Selçuğun golüyle yenirse fena mı olurdu. Hoş Sarıyer en çokta Feneri yenerdi ya pek Selçuk golüyle gerçekleşmezdi bu. Anlaşılan, dem o dem değildir artık. Sonrasında ver elini Cimbom. Fenerbahçe ile sembolleşen bir yıldızın Galatasaray forması giyinmesi olmaz mı? Hiç şüphesiz iki büyük kulübümüz arasında öncesinde ve sonrasında transferler görülmüştür. Selçuk da bu kervana katılacaktır.

Almanya sonrası Fenerbahçe'ye dönse, dönebilse eski günlerini yakalar mıydı? Hüküm vermek elbette kolay değildir. Ancak Fenerbahçe'nin lig tarihinde en kötü dönemi olarak gösterilen 1987-88 sezonunda bu pekte mümkün görünmüyor. Sarıyer'de ki ilk iki yılında belirli bir ivme kazansa da son iki yılıyla Galatasaray formasını giyindiği

dönem tam bir emektarlık devrini önümüze koyacaktır.

Anlaşılan o ki; Bir mevsim geride kalmıştır, yaprak dökümü kaçınılmazdır. Bunun gibi rahmetli futbolcumuz da, eskilerin deyişiyile “Baki kalan bu kubbede bir hoş sedadır” artık.

L.T.

-BİR BÜYÜK USTANIN ARDINDAN-

Ünlü insanların vefatı üzerine düzenlenen tören ve anma programlarında söylenen sözleri bilirsiniz. Sağlığında çoğu söylenmeyen müspet sözler ve övgülerdir dersek mübalağa mı ederiz acep? Kuşkusuz “ölüyü hayırla anmak” bizim kültürümüzde bir gelenektir.

Oysa günlük uygulama bu güzelim İslam geleneğinin takip edildiğini ya da tam karşılığını bulduğunu her durum da göstermeyebilir. Timsah gözyaşları sözü de muhtemelen sözel yapının, ruhuyla bağdaşmadığı noktasına işaret eden anlamlı bir vurgu olmalıdır.

Çoklukla da kişi yaşarken bu taltif sözlerinden ve o sevgi yoğunluğundan habersizdir. Zülfü Livaneli, bir dönem hayata gözlerini yuman gazeteci Yavuz Gökmen hakkında yazdığı “Marifet, iltifat ve Yavuz Gökmen” başlıklı yazısında dikkat çekici noktalara değinir. Hemen tüm yazıların ünlü gazetecinin “sıradışı bir yazar olduğuna, eleştirilere rağmen bildiğini yazmaktan geri durmadığına, yazılarına orijinal bir kişiliğin yansıdığına” değindiği hususuna işaret eder. Ne var ki; Artık çok geç, Yavuz Gökmen bunları okuyamaz noktasında sözü bağlayacaktır.

Yine, büyük şairlerimizden Ahmet Haşim vefat ettiğinde bir anma töreni düzenlenir. Kürsü de bir vazo içerisinde karanfil dikkatleri çekmektedir. En ünlü şiirlerinden birinin adı değil midir? Bir konuşmacı ağlamaklı; Şiirlerini pek bilmem ama bu büyük şairimiz aklıktan öldü der. Böyle türlü dokunaklı ya da övgü sözleri sarf edildikten sonra dönemin denemecilerinden Nurullah Ataç’a konuşma sırası gelir.

Önce masada ki karanfil vazosunu öteye doğru iten Ataç; Haşim hakkında söyleyeceğim pek bir söz yok, kederimden değil, hazırlanmadığımdan dolayı der. Ne var ki ardından o ana kadar söylenenler üzerine söyledikleri zehir zemberek olacaktır. Beyler der; Deminden beri söylenen sözlerle bakıyorum da, ben Haşim’i hiç gördüm mü acep, onu başkalarından mı dinledim, mesela Haşim’in aklıktan öldüğü bahsi, bilakis yalancı dolmadan öldü kendisi diyecektir. Ataç ki; Haşim’i sever aslında, sanatkâr cephesiyle özellikle de. Fakat eyyamcılık ve timsah gözyaşları muztarip olduğu hususlardır.

Cuma günü hayata gözlerini yuman ünlü besteci ve icracımız Kayahan Açar için de dün sabah Cemal Reşit Rey kültür merkezinde düzenlenen anma töreninde yapılan konuşmaları bir müddet izledim de, nedendir bilinmez çoğu içerikten yoksun düz sözler olarak görünür bana. Benim için ikinci bir babaydı, bir yerlere geldiysem en çokta onun sayesinde söylemi çoğu kişinin cenazesinde karşımıza çıkan ve ihtimal artık ekşime yapan bir söyleyiş değil midir acaba? Yine merhumun insancılığı ve büyük bir gönül adamı olduğu üzerine söylenen sözlerin önemli bölümü sağlığında dillendirilen sözler midir bilinmez? Demek istediğim büyük üzüntü sözleri ve bunların derinlikten yoksunluğunu ortaya koyabilecek kapkara gözlükler bizleri karşılar hep. O gün konuşulur ve ertesi gün ailesi dışında her kesim için hayat devam edecektir.

Biraz da cumartesi sabahı geç kalkmış ve kahvaltımı hanım sultanla sohbet edasında yapmış olarak televizyonun karşısına uzandım ya. Kendi kendime konuşmacıların samimiyeti üzerine sanki üzerime vazife imiş gibi yoklama alırken, beri yandan orada sen olacaktın azizim; Hangi gün böyle, gözyaşları sonbahar yağmurlarına emsal teşkil edebilir şeklinde bir girizgâh yapar mıydın acaba demiyor muyum sanırsınız? Tabi kim bu, nereden çıktı kürsüye yahu denirdi de, öldüğümde ardımdan bu adam konuşsun diyen de olur muydu acep? Tevekkeli değil, insan hayal ettikçe yaşar sözü boşa değil. Anlayacağınız gönlümde biraz da haddimi aşmak pahasına bu şekil de latife yapıyorum, bir müddette güzelim Kayahan parçaları dinledikten sonra giyinip evden ayrılıyorum.

Yol boyu düşünüyorum da; 1970’lerden bu yana en sevdiğim hafif müzik sanatkârlarımız arasında idi kuşkusuz. Besteci, söz yazarı ve yorumcu olarak son derece üretkendir. Nice icracılarımıza seslerine cuk oturan parçaları armağan etmedi mi? Kimler o parçaları sahne de ilk kez seslendirdiğinde çocuklar gibi sevinmemiştir ki. İşin ilginç yanı aynı parçanın farklı kadın ve erkek sanatçılar tarafından başarıyla seslendirilebilmesi geniş bir spektruma işaret etmez mi? Üstelik kırk elli yıl öncesinin müzikal ve teknolojik ortam ve imkânları içerisinde bu çalışmalar yapılmaktadır. Sanat adına türlü sıkıntılar göğüslenir. Şarkı sözleri duygu yüklüdür. Sevgi, dostluk, hoşgörü, aşk üzerine ince mesajlar verilir.

Yine sanatçının çok yönlülüğü ve Skalasının, çapının genişliği hususuna değinirken, nedenleri üzerinde de durulabilir. Ünlü müzik adamımızın hayat coğrafyası geniştir açıkçası. Çocukluğundan itibaren hem büyük şehirler, hem de Anadolu’nun muhtelif illerinde yaşamış olduğu gerçeği önümüzdedir. Bu durumun insan ve çevre boyutunda yüklediği yaşam deneyimi ve gözlem zenginliği aklımıza gelebilir. Yine bu ortam farklılaşması kişiye yeniden başlayabilme noktasında özgüven yüklemektedir.

Nihayet, kimi müzikal ürünler ve şarkıcılar vardır kalıcı değildir. Etkileri birkaç yıl ya da dönemlik seyreder. Sonra mı? Bir tükeniş ve yaprak dökümü gelecektir. Bazı sanatçılar da vardır kalıcıdır. Yankılarının nesiller sonra da devam ettiği görülür. Adını gökyüzüne yazmış, yazdırabilmiş olmanın dolayısıyla gönüllerde ölümsüzlüğe ermenin sırrını yakalarlar. Açıktır ki; Rahmetli Kayahan onlardandır. Allah, gani gani rahmet eylesin.

L.T.

-BİR FİLM MÜZİĞİNİN HATIRLATTIKLARI-

Yeşilçam klasiklerinin kendine özgü bir dünyası vardır. Kimbilir tutarsızlıklarla, manasızlıklarla bezeli filmlerdir belki de. Yine de insana iyimserlik telkin eden, izleyeni yaşama bağlayan hani günlük hayatın monoton ritminden alıp uzaklara götüren büyülü bir dünya sunmaz mı?

Şöyle, eski chevrolet marka bir taksiyi gözünüzün önünde canlandırırsanız, Tarabya ya da eski zamanların Tokatlıyan oteli önünde park etmiş o meşhur otomobil. Rahmetli Ayhan Işık o muhitte jön roller dairesinde kimleri tokatlamamıştır ki. Veya kartpostallık eski İstanbul görüntüleri ancak merhum şair Yahya Kemal'in şiirlerinde karşılığını bulacak o eski manzaraları canlandırmaz mı acep? Peki ya kalabalık kadrolu Ertem Eğilmez filmlerine ne demeli? Anlatılmaz yaşanır diyebileceğimiz Zeki Alasya, Metin Akpınar, Kemal Sunal, Adile Naşit, Münir Özkul, Halit Akçatepe, Şener Şen, Ayşen Gruda filmleri her daim kendisini izlettirir ve hiçbir dem ölmez değil mi?

Peki ya film melodilerine ne demeli? Bir bölümü yabancı müzisyenlerin imzasını taşıyan insanı ıssız koylara, dağların ötesine, masal diyarlarına götüren, bulutlara halı serdiren narin melodiler.

Bunlardan biride her dinlediğimde "Hayat Sevince Güzel" adlı eski bir Yeşilçam filmi hatırladığım müzikal eser; Pardonne-moi ce caprice d'enfant olmaktadır. Film, 1970'li yıllarda başrollerini Zeynep Değirmencioglu, Semra Sar, Metin Serezli ve Münir Özkul gibi isimlerin paylaşması yanında, aynı adı taşıyan şarkısıyla da ün yapacaktır.

Polyanna uyarlaması bu filmde Zeynep Değirmencioglu teyzesinin yanında kalan küçük kız çocuğu rolünü canlandırmaktadır. Kasabalıların çok sevdiği, her olayda iyimser karşılanacak bir yan bulan bu kız çocuğu günün birinde geçirdiği bir kaza sonucu yürüyemez hale gelir ve bütün iyimserliğini yitirir. Kendisini iyileştirebilecek tek kişi ise teyzesinin eski nişanlısından başkası değildir.

Nişanlısından ayrıldıktan sonra konağa yıllardır adım atmayan doktor, küçük kız için yeminini bozacaktır. Metin Serezli ya da filmdeki adıyla Doktor Ferit konağın önünde arabasından iner ve klasik çerçeveli gözlüklerinin ardından, yıllardır uğramadığı konağa öylesi bir bakış fırlatır ki. O an da tahmin edebileceğiniz üzere fon müziğidir, Pardonne-moi ce caprice d'enfant.

İnsana iyimserlik telkin eden bu Fransızca parçayı Mireille Mathieu'dan zevkle dinliyebileceğiniz gibi enstrumantal bir yorum için de Paul Mauriat'a başvurabilirsiniz. İlave olarak parçanın ismini Pardöön moÿse kapris döönfannn! Şeklinde telaffuz ederek Fransızcanızın ne kadar iyi olduğuna kendinizi bile inandırabilirsiniz.

L.T.

-ALTERNATİF BİR SPOR DALI OLARAK BASKETBOL-(1)

-SOSYO KÜLTÜREL BİR ANALİZE DOĞRU-

Günlük konuşmada bazı kavramların telaffuzu bizleri belirli bir anlama odaklandırabilir. Sözelimi, Amerika dediğimizde bir ülke adı Amerika Birleşik Devletleri akla gelir. Bu da şüphesiz, dünyanın önde gelen bir ülkesi olmasından kaynaklanır. Oysa bir kıtanın genel adıdır. Kıta olarak Amerika denildiğini fark etmemiz için Amerika kıtası ya da kuzey ve güney Amerika'nın vurgulanması gerekmez mi? Oysa Asya veya Avrupa denildiğinde bir ülke adı aklımıza gelmeyecektir.

Bunun gibi spor denildiğinde toplumumuzda akla gelen ekseri futbol olmaktadır. Televizyonda ağırlıklı olarak hatta çok defa salt futbolun işlendiği programlar spor dünyası ya da spor programı adı altında karşımıza çıkabilmekte ya da günlük dilde o şekilde anılabilmektedir. Yine adında spor ibaresi olan gazete ve dergilerin içeriği önemli ölçüde futbol olmaktadır. Diğer sporların özel dergileri vardır. Sözelimi Basketbol ya da Güreş dergisi elbette futbolu konu etmez. Eeee! O kadar da olsun artık mı diyorsunuz. Eğri oturup doğru konuşalım şimdi, spor dergilerinin de hakkını yemeyelim mi yoksa.

Gerçekte kantarın topuzunu kaçırın ya da vur deyince öldüren bizim spor algımız olmaktadır. Elbette piyasa da üretimi belirleyen temel unsur arz-talep olgusudur. Dünyanın hemen her ülkesinde spor denildiğinde akla gelen genelde futbol. Bizim bu konu da temelli yatacak yerimiz yok. Spor denildiğinde ata sporumuz dediğimiz güreşi bile neredeyse hatırlamayız. Tabi kendimize haksızlık etmeyelim canım! Kırkpınar mevsimi hariç değil mi? Ah o eski cihan pehlivanları geleneğimiz. Doğruya doğru tadından yenmeyen muhabbetlerimiz de vardır.

Ne var ki, spor denildiğinde futbolun akla gelmediği sınırlı dünya köşeleri de var. Sözelimi Amerika. Tabi aynı hataya düşmeyelim isterseniz. Amerika Birleşik Devletleri diyelim mi? Hani makalelerde kısaltmaların neleri ifade ettiği vurgulanır, o hesap. Ülke olan Amerika'da genel olarak üç sporun öne çıktığı söylenebilir. Basketbol, Amerikan futbolu ya da Ragby ve Beyzbol. Bu anlamda Amerikan kültürü kendi spor algısını ve geleneğini oluşturmuşa benzer. Bunda psikolojik bir motifin sebep teşkil ettiği söylenebilir mi acep? Amerika olmanın dayanılmaz ağırlığı. Hem tüm dünya da varlığını sürekli hissettiren hem de Amerikan insanının taşıdığı ve övüncünü duyduğu bir ağırlık olmalı bu. Kendi içinde hangi çalkantıyı yaşarsa yaşasın dünyaya karşı burnundan kıl aldırmayan Amerikalı imajından söz etmek mübalağa mıdır acaba?

Yoksa dünyanın uydurması mı, gerçekte böyle bir Amerikalı yok mu? Tam tersine var bence. Hollywood yapımı filmlere de konu olur bazı. Amerikalı, turist olarak bir Afrika ülkesine sözelimi Kenya'ya ya da Mısır'a gitse, Afrika'ya gidiyorum demez mi? Oysa insafla söyleyelim Afrika dediğimiz otuz milyon kilometre karelik bir coğrafya. İklim, bitki örtüsü, kültür, ekonomik, siyasi yapı farklılıklarının keskinleşebildiği ülkeler çıkar karşımıza.

Ama bizim Gülliver Amerikalı, dedik ya dünyanın her yerini lilliputlar ülkesi olarak görür. Amerikan ingilizcesinin nasıl peyda olduğunu sanıyoruz? Ya da Amerikan aksanı mı demeliyiz? Açıkçası Amerika'nın ingilizceyi konuşma şekli kendi kültüründe galat-ı meşhur bir hal alır. Hani, kelime veya deyimlerin yaygın olarak sözlüksel temelden farklı biçimde kullanımının zamanla doğrusunun yerini alması durumudur. Yine bizde ki eski bir deyişle "Galat-ı Meşhur Lügat-ı Fasihten Evladır" sözü misali yanlış o kadar kökleşir, artık doğrusu aranmaz olur. Bunun gibi Amerikan İngiliz'i de, İngiltere İngiliz'i ile karıştırılmak istemez. Kuşkusuz önemli ölçüde Amerika'nın kurulması esnasında verilen mücadeleleri unutmamak gerekir.

İngiltere ile Amerika arasındaki psikolojik rekabet bazı İngiliz polisilerine bile konu olur. 1970'lerin meşhur İngiliz komedisi Kaygısızlar sözelimi. Tony Curtis ve Roger Moore'nin başrolünü paylaştığı bir İngiliz soylusu Lord Sinclair ile Amerikalı zengin Danny Wilde'nin maceralarına ne gülerdik değil mi? Açıkçası dostluklarına rağmen; birbirlerini hafife alır görünmeleri, atlatmaya çalışmaları, sürekli rekabet halinde olmaları, kahretsin ya! Yine berabere kaldık tripleri hiç bitmezdi.

Ya da 1990'ların başlarında ekranlarımızı süsleyen Zorlu İkili akla gelebilir. Dempsey ve Makepeace'nin maceralarını öldür Allah seyretmedik mi? Ne de olsa ser de sarışın ve bir o kadar da soğuk İngiliz polis Makepeace vardır. Diğer yandan Amerikalı Dempsey'in hayatı sallamıyan, sempatik ve esprili kişiliğini de atlamayalım. Şüphesiz polis şefi Spikings. Hani Makepeace ve Dempsey ne kadar başarılı olursa olsun küçümseyen, beğenmez gözüken kıkuyruk. Her bölümde tavırlarıyla kahramanlarımızı rencide ettiğini düşündüğümüz kendi kendimize, abi! Çok kıl bir adam bu ya diye mırıldandığımız Spikings. Açıkçası çok kötüsün Spikings çok da desek onsuz da olmazdı.

Kanaatimce Amerikan İngiliz'inin kendi kimliğini oluşturup, ortaya koyduğu alanlardan biri de spordur. Değil mi ki futbol İngiltere'de gelişip dünyaya yayılır. Amerikan İngiliz'i basketbolu öne çıkarır. Hatta futbolu bile benimsediği şekliyle ragby ya da Amerikan futboluna dönüştürür. Açıkçası ingilizceyi kullanım biçimi misali ragby'de futbolun Amerikan aksanlısıdır.

Şüphesiz Amerika'nın kendi kimliğini, kültürünü ve şahsiyetini geliştirip model oluşturmasını ve hatta dünyaya

sunmasını küçümsemiyorum. Bilakis kendi içerisinde saygın da bulurum. Ve bu kıymet bilirligin bir nişanesi olarak basketbolun Amerika'da algılanışı, gelişimi ve yıldızlarından söz etmek istiyorum.

L.T.

-ALTERNATİF BİR SPOR DALI OLARAK BASKETBOL-(2)

-SOSYO KÜLTÜREL BİR ANALİZE DOĞRU-

Amerika'da basketbol diyorum da; ilk izlenimlerimi edinmemde 1980'lerin başlarında siyah beyaz ekranımızı süsleyen Beyaz Gölge adlı televizyon dizisinin rolü büyüktür. Bir lise ortamında konusu geçen dizi de lisenin basketbol takımı ve Coach'ları öne çıkar. Açıkçası Coach kavramı bile ben de yenidir. Tanıdığım ilk Coach Ken Reeves'dir. Rahmetli Aydan Siyavuş'u hatırlarım da belki de kendimden utanmalıyım. Ne çare ki, kişisel tarihim de olaylar bu şekilde gelişir. Ancak bir hususu da göz ardı etmemeliyim. Aşağı yukarı aynı dönem de Aydan Siyavuş hocayı fark etmem de diziden kaynaklanan sanal bir koçun rolü önemlidir. Kaldı ki Beyaz Gölgenin eğitici öğeleriyle iyi bir aile dizisi olduğunu da söylemeliyim.

Lise kozmopolit bir ortama sahiptir. Amerikan toplumu yansıtır şekilde her ırktan öğrenci vardır. Coolidge, Salami, Goldstein, Gomez, Hayward, vs. oyuncuların tüm serseriliklerini tölre eden ve onların sorunlarını çözen, farklılık ve ziddiyetlerini eriterek başarıya doğru kanalize eden bir lise koçu unutulmaz.

Bir bölümden hatırladığım replik mi? Takım bir dönem üst üste mağlup olur. Ligdeki durum öyle bir hal alır, zenci pivot Coolidge ya da kısaca Cool soyunma odasında bizi artık Kareem Abdül Jabbar bile kurtaramaz diyecektir. Bir de Koç Reeves'in oyuncularına hadi kızlar hareketlenin hitabı aklıma gelir. Tabi Amerikan basketbol kültüründe karşımıza çıkan NCAA ya da kolej ligini bana gösteren de Beyaz Gölge olmuştur. Hatırlayabildiğim kadarıyla bir bölümde Coolidge'ye NCAA'dan teklif gelir. Açıkçası NBA hayalleri de kuran ve teklifi değerlendiren Coolidge bir müddet sonra liseye geri dönmek suretiyle sevgili koçu Ken Reeves'e kavuşacaktır.

Aslında bu sıçrama Coolidge'de istenen sonucu vermese de Amerikan basketbolunda bu konuda benzeri bir başarı örneği vardır. 1980'lerin ünlü NBA yıldızlarından Moses Malone 1976'da liseden direk NBA'ya transfer olur. Yani; NCAA'yı atlayarak. Üstelik NBA'da üç kez en değerli oyuncu da seçilir. Hiç şüphe yok ki bu durum istisnai bir figürü önümüze koyacaktır.

Ülkemiz de uzun yıllar NBA bir mit olarak kalır. Amerikan basketbolu hakkında izlenimlerimi Harlem Globetrotters gösteri takımı oluşturmaya devam eder. Harlem'in gösteri mahiyetinde Washington Generals ile yaptığı maçlar anlaşılmalı mahiyetiyle birlikte şov dünyasının önemli bir rengidir. Oysa gerçekte "koyunun olmadığı yer de keçiyeye Abdurrahman Çelebi derler" hikâyesidir.

Profesyonel basketbol ligi NBA'nın bizim televizyonlarımızda gösterime girmesi 1988 yılına karşılık gelir. Ben en çokta Kareem Abdul Jabbar'ı merak ederdim. Açıkçası, çocukluğumdan itibaren müslüman bir basketbol yıldızı figürü de bende önem arz eder. Maalesef Kareem Abdül Jabbar'ı emektarlık zamanında ancak izleyebildik. O sıra Jabbar 19 yıllık NBA kariyerine sahiptir. Kendi geliştirdiği Skyhook atışlarını çengelli şut olarak bilmeme karşın Abdüljabbar kanalıyla izlemek ayrı bir lezzettir. Efsaneleştiği dönemlere oranla performansı tatmin edici olmasa da. Açıkçası, efsane ile yaşayan efsane kavramlarının aynı şey olmadığını o zamanlar fark ettiğimi söyleyebilirim.

O yıllar basketbol yorumlarıyla beraber Murat Murathanoğlu'nu da karşımıza çıkarır. Aksanı ve konuşma stili zihnimde basketbol yorumcusu profili oluşturacaktır. Yıllar boyu ünlü basketbolcu LeBron James'i maç anlatımlarının heyecanlı atmosferiyle de bütünleşen bir çizgi de telaffuz edişiyile bellediğim bir isimdir.

Murathanoğlu'ndan ilk hatırlamam NBA'nın 1988 yılı başlarında TRT'de ilk verilen maçı dolayısıyla olur. Los Angeles Lakers-Boston Celtics karşılaşması vitrin bir maç olmaktadır. Boston Celtics Amerika'da beyazların takımı olarak simgeleşmektedir. Boston, 18. yüzyılda İngiltere'ye bağlı on üç sömürgecinin bağımsızlığına kavuşması neticesinde Amerika Birleşik Devletlerinin oluşma sürecinin motor kentlerinden biridir. Siyahların köle, beyazların ise egemen olduğu dönemlerin öne çıkan kentlerinden olmaktadır. Bir bakıma Amerikan profesyonel basketbol ligi NBA'ya da bu durumun yansıdığı söylenebilir. Boston Celtics'in ağırlıklı yapısı beyaz oyunculardır. Lakers ise zenci basketbolunun simgesi olarak öne çıkmaktadır. Dolayısıyla bizde ki ilk NBA yayınında TRT'nin sunumu bir şekilde bu durumu ortaya koymaktadır.

Murat Murathanoğlu kanalıyla aldığım ilk bilgiler arasında Celtics'in başlıca yıldızı Larry Bird'in Amerikan kamuoyunda beyaz kral lakabıyla anılmasıdır. Gerçektende Bird NBA tarihinin önde gelen isimleri arasında yer almaktadır. O dönemde izlediğim Larry Bird komple bir yıldızdır. Basketbolcu olarak takımı adına her harekette Bird öne çıkar. Sayı, ribaunt, blok, top çalma, asist, vs. Yani Celtics'in gözbebeğidir. Son derece disiplinli ve iyi bir takım oyuncusudur.

Ancak beyaz kral lakabı o zamanlar beni düşündürür. Hani o dönemde Amerikan spor kamuoyunda öne sürülebildiği gibi Larry Bird gelmiş geçmiş en büyük oyuncu mudur? Benim kişisel gözlemlerim bu değerlendirmeyi doğrulamaz. Kendi hesabıma All Star maçlarında da Larry Bird'i defalarca izlerim. Bilirsiniz All Star maçları yılda bir kez doğu ve batının en iyi oyuncuları arasında yapılır. Açıkçası şovun öne çıktığı maçlardır. Ancak NBA'nın o dönemdeki en büyük yıldızlarının ciddi anlamda rekabet ettiği maçlardır. O yıllarda izlediğim All Star maçlarında Larry Bird'in fast break

basketbol ortamında yitip gittiğini hatırlarım. Larry Bird'in emektar zamanları mıydı, değil. Ancak iki pota arasında sergilenen hızlı, tempolu oyunun Bird'ün profiline uymadığını o maçlarda gözlediğimi söylemek isterim.

Tam da bu noktada Boston Celtics'de gösterdiği yüksek performansın sebebi ortaya çıkmaktadır. Boston Celtics NBA tarihinde savunma ağırlıklı kontrollü basketbol anlayışının önde gelen temsilcisidir. Açıktır ki, takımın bu tarz oyun yapısı içerisinde Larry Bird'ün ağır bir oyuncu olması sırtmamaktadır. Tempoyu kontrol etmeyi başaran ekip oyununun kilit figürü elbette Bird olmaktadır. Ancak All Star maçlarının yüksek tempolu ve süratli yapısı Bird'e ters gelmektedir. Elbette Larry Bird'ün çok iyi bir takım oyuncusu olması ve komplike yönü onun bir numara olarak algılanmasını haklı kılabilir. Ancak bana göre asıl açıklayıcı öge beyaz bir oyuncu olmasıdır. Bu durumu ortaya koyan gerekçe mi, beyaz kral lakabını hatırlayalım derim. Açıkça, beyaz kamuoyu ve beyaz kral figürünün yan yana gelmesinin salt basketbol kriterlerine göre şekillendiğinden söz etmek hayli müşküllü olacaktır.

1980'li yılların ortalarından itibaren bir başka oyuncunun çaylak dönemini yaşadktan sonra artan bir şekilde ağırlığını duyurması Larry Bird'ün gelmiş geçmiş en büyük oyuncu sayılmasını beyazlar arasında bile zorlaştıracaktır.

L.T.

-ALTERNATİF BİR SPOR DALI OLARAK BASKETBOL-(3)

-SOSYO KÜLTÜREL BİR ANALİZE DOĞRU-

Onu ilk kez 1984 Los Angeles olimpiyatlarında Amerikan milli takımıyla birlikte oynadığı maçlar kanalıyla izledim. Takımının şampiyonluk yaşamasında başrolü oynayacaktır da, aynı zamanda üniversite basketboluna veda zamanı gelip çatmıştır. Gemi artık limandan ayrılmış martılarla yarışmakta olup, güvertedeki yolcu ise sahildekilere el sallarken gidilmekte olan yepyeni bir sahilin hayalini duyumsamaktadır. Amatörlüğe veda eden genç yıldız armatörler dünyasına merhaba demenin sınırsız heyecanıyla dopdoludur.

Kim mi? Michael Jordan ya da çokça telaffuz edildiği şekilde Air Jordan'dan söz ediyorum kuşkusuz.

Yıllar içerisinde NBA'da basamak basamak efsaneleşmesini izlediğim dönemlerdir. Oyuncu profilinin zenginliği insanı derhal sarıp sarmalamaktadır. Hem takım oyuncusu hem de bireysel yıldız bağlamında üst seviye de bizleri karşılamaktadır. Bunu şu şekilde örneklendirmek mümkündür. NBA'da birçok yıl Jordan'ın sezonun hem en iyi savunma hem de hücum beşine seçildiğini söyleyebiliriz. Yine istatistiklerde hem o yılın sayı kralı hem de en çok top çalan oyuncusu olduğu çok sezon vardır.

Öyleki, Yugoslav basketbolunun eski ünlülerinden Hırvat kökenli Tony Kukoc NBA'da Chiago Bulls kariyerinin ilk zamanlarında kendini kabul ettirmekte ne kadar zorlandığından söz eder. Bunun iki nedeni vardır. Birincisi NBA oyuncularını Avrupa basketbolunu ilköğretim düzeyinde görüp tanımlamaktadır. Fakat diğer yandan Kukoc'un kendi kişiliği dairesinde bazı alışkanlıkları vardır. Bireysel yeteneklerine karşın savunmayı sevmemektedir. Maçın anlık dilimlerinde skora inanılmaz katkılar yapabilmekte ancak iyi bir takım oyuncusu ve savunma adamı olamamaktadır. Düşünsenize Kukoc ben yıldızım kardeşim, ne savunması diyebilir mi? Dese bile bunu Michael Jordan'ın hâkim olduğu bir takım ortamında anlatabilir mi? Uzun süre Chiago Bulls Kukoc'u iyi bir altıncı adam olarak görecektir. Ta ki savunma yapmayı öğrenene kadar.

İşte Michael Jordan'ın beyaz kamuoyunda tamam abi büyüksün noktasına gelmesinde; hem iyi bir savunmacı, takım oyuncusu olabilmesi hem de basketbolun sihirbazı, büyücüsü, Mandrakesi olması 'ne dersiniz diyin artık' akla gelebilir. Yanısıra döneminde, Amerikan başkanlarından Bill Clinton'un golf arkadaşlarından olmasını mümkün kılan sosyal kişiliğini ve zekâsını da öne çıkartması önemli bir husus olmalıdır.

Tabi NBA dediğimizde söz edebileceğimiz birçok oyuncu vardır da bunların en renklileri arasında Magic Johnson'u unutmamak gerekir. NBA'da üç kez en değerli oyuncu seçilen bu sempatik guard uzun yıllar Los Angeles Lakers formasını giyer ve takımının en iyi dönemini geçirmesinde başrolü oynar. 1980'li yıllar boyunca NBA'da asist kralı olarak karşımıza çıkacaktır. Ancak 1980'lerin sonlarında tahtını John Stackton'a kaptırır. Hatta Stackton sezonda 1000 asisti geçen bir oyuncu da olur.

Ancak bu nokta da bir hususun altını çizmek gerektiğini düşünürüm. Asist bildiğimiz üzere sayıya dönüşen pas olmaktadır. Yani ne kadar kaliteli olursa olsun sayıya dönüşmeyen pas asist olarak karşılığını bulmamaktadır. Tam da bu nokta da Magic Johnson ve John Stackton'un birlikte oynadığı forvetlere göz atmak gerekmez mi? 1980'lerde Lakers'de yer alan skorer oyunculara baktığımızda emektar Jabbar ve James Worthy karşımıza çıkar. Oysa Utah Jazz'da yıllar yılı NBA'nın önemli skorerlerinden ve birçok sezon Michael Jordan'ın ardından sayı krallığı mücadelesinde ikinci olan postacı lakaplı Karl Malone yer almaktadır. Demem o ki, Malone daha yüksek skor yüzdesiyle Stackton'u daha iyi rakamlarla asist krallığına taşımaktadır.

Magic Johnson'un bir yönü de Aids hastalığı sebebiyle basketbolu erken bırakmasıdır. 1992 Barcelona Olimpiyatlarında Aids olduğu bilinmekle beraber Amerikan takımına alınması ve maçlarda arkadaşlarıyla kaynaşmasını mümkün kılan motivasyonu dikkate değer görüntüler verir. Açıkçası olimpiyat basketbolunda rüya takım mitinin oluşmasında Magic Johnson'un önemli rolü olur.

Yakın dönemlerin bir diğer ünlü yıldızı da Reggie Miller olmaktadır. 1980'li yıllarda NCAA'da oynarken cılız fiziğiyle iyi bir NBA kariyeri vaad etmemektedir. O sıralar bir dergide okuduğum bir yazıyı hatırlarım. Reggie Miller ablasının gölgesinde bir sporcudur. Ablası kim mi? Cheryl Miller. 1980'lerin ortalarında Amerikan bayan basketbolunun bir numaralı yıldızıdır. Açıkçası üniversite de okumakta olan Reggie Miller o yıllarda ablasını yenemeyen basketbolcu, ya da ablası bundan daha iyi oynardı şeklinde makaraya da alınmaktadır.

Fakat 1987'de NBA'ya geçen genç oyuncu zamanla beklenmedik bir yükseliş yapar. Fizik handikapını aşan yetenekleriyle NBA tarihinin önde gelen skorerleri arasına girer. Şampiyonluk görmeyen önemli yıldızlar arasındadır. Kariyerinde bir kez NBA finali görür. Buna karşın bireysel yetenekleriyle takımıyla şampiyonluk yaşamak yönünde büyük bir çaba gösterir. Konferans finallerinde Chiago Bulls ve Michael Jordan engeline takılır. Bu noktada Amerikan basketbol kamuoyunda Michael Jordan hakkında yapılan bir tanımlama ilginçtir. Majestelerinin tabancasında her zaman bir fazla kurşunu bulunmaktadır, Reggie Miller'a karşı bile. Sanırsınız Lee Van Cleef ile Clint Eastwood karşı karşıya gelmektedir. Evet, Western öğelerle yüklü bu tanımlama sanırım Reggie Miller'ın değeri ve aynı zamanda da

bu değerin sınırları hakkında bizlere fikir vermektedir.

Şüphesiz NBA derken Kobe Bryant ve Shaquille O'neal'dan söz etmemek olmaz. Los Angelos Lakers'in bir dönem ki muhteşem ikilisidir. Kobe Bryant skorler yönüyle öne çıkar ve zaman zaman Michael Jordan ile de mukayese edilir. Kişisel rekorlar alanında bir maçta 81 sayılık performansı Wilt Chamberlain'in 100 sayısından sonra gelir. Açıkça Kobe, bir Japon depremi misali meydana getirdiği artçı şoklarla Lakers'a 2000'li yıllarda da NBA şampiyonlukları kazandırır. Elbette bu şampiyonlukların elde edilmesinde dev pivot Shaquille O'neal'in önemli yerini unutmamak gerekir. Ünlü pivot cüssesiyle ters orantılı olarak hızlı ve seri bir oyuncudur. Hani derim ki; Shaquille olmadan da bu başarıların Kobe sayesinde elde edileceğini düşünmek ham hayal olurdu. Açıkçası Shaq hepinizin bildiği üzere Kazaam adlı bir cini de simgeler. Tabi latife ediyorum da; Holywood 1980'li yıllarda Bruce Lee ile Kareem Abdul Jabbar'ı eşleştirmesi misali 1990'larda da aradığı figürü Shaquille O'neal ile bulacaktır.

Peki, Amerikan toplumunda basketbol nasıl algılanır? Amerika'da insanların basketbola bir tiyatro eseri misali yaklaştıkları yönündeki değerlendirme mübalağa mıdır yoksa? Bilakis basketbolun bu ülkedeki saygınlığını belirlemede önemli ölçü de fikir de verebilir. Bu algıyı besleyen, şüphesiz basketbolun verdiği estetik duygumdur. Hani bir bakıma bir sanat eseri ölçüsünde toplumu etkileyebilmektedir.

Yine bu sporun adeta mitolojik bir haleyte kuşatıldığı hususu akla gelebilir. 1970'lerin başlıca yıldızlarından "Dr. J" lakaplı Julius Earwing hakkında döneminde söylenen bir söz hayli ilgi çekici olmalıdır. "Yukarıda Tanrı, aşağıda doktor" Bu noktayı düşündüğümüzde sporseverliğin bir nevi dinsel bir duygunun yaşanması misali huşu uyandırdığı, Amerikan toplumunda da basketbolun, bu hususun dışı vurduğu önemli bir alan olduğu söylenebilir.

Hani derim ki; basketbol, gerek estetik yönü gerekse seyirci ve oyuncu düzeyinde sahip olduğu kültür seviyesinin yüksekliği olgusuyla tüm dünyada futbol fanatizminin kırılması hususunda ikame etkisi oluşturmaya müsait bir spor olarak da karşımızda durmaktadır.

-SON-

L.T.

-BİR İNSAN KAYNAKLARI ZİRVESİNDEN NOTLAR-

Yine bir kahve molasındayız. Yine bir heyecan fırtınası. Bursa'mızın ev sahipliği yaptığı ve PERYÖN tarafından düzenlenen 11'inci İnsan Kaynakları Zirvesinden söz ediyorum. Benim tanıklık ettiğim üçüncü zirve bu.

Kahve molası demem yadırganmasın. Bu tip programların motoru gerçekten de kahvedir. Ara dinlenmeyle birlikte hem sohbet ortamı hem de zindelik kazanma faslına geçeriz. Açıkçası motivasyonu arttıran kilit bir öge onlar.

Bu duygular içerisinde sabah erkenden evden çıkıyorum. Bu tip programları oldum olası sever, benimserim. Standları gezmek, yeni yüzler görmek, ikramlar, sunumlar, beyin fırtınası atmosferi, vs. Bu yıl da ilk elde firmaların stand düzenlemelerine tanıklıkla başlıyorum. Ardından salonda yerimi alıyorum.

Açılış konuşmasında konuşmacı hayati bir konuya iş sağlığı ve güvenliğinin önemine değinir. Bu konuya önem vermeyen firmaların doğrudan doğruya çalışanını öldürdüğünü söylemesi dikkat çekmektedir. Hatta daha da öteye geçerek katil olduğunu söylemekten başka bir karşılık bulamadığını belirtir. Haksız mı? Düşünsenize sabah ailesiyle vedalaşarak evinden ayrılan bir insan evine dönmüyor. Kuralsızlık, laçkalık yüzünden dönemiyor.

Yine de konunun öldürme eylemiyle benzeştirilmesi ya da klasik katil-maktul ilişkisi kurulması yanıltıcı olabilir. İş sağlığı ve güvenliği alanında işyeri ihmalleri sonucu meydana gelen ölümler öldürmekten ziyade ölüme zorlamak ya da ölümlü zorunlu kılmak bence. Sofistike bir değerlendirme mi dersiniz? Bilakis, birebir örtüşür derim.

Doğa da sözünü ettiğim durumu açıklayan bir örnek var aslında. Belgesellerde hep izleriz. Vahşi hayvanlar hayatlarını idame ettirmek, karınlarını doyurmak amacıyla avlanırlar. Dolayısıyla öldürürler. Köpekbalığı, Timsah, Boa Yılanı, Kaplan, Kurt, vs. hayvanlar avlarını saniyeler veya dakikalar içerisinde öldürür. Oysa biri var ki bu sözünü ettiğim durumun dışında kalır; Komodo Ejderi.

Endonezya çevresinde ki bazı adalarda yaşayan dev kertenkele kendisinden daha büyük hayvanları bi şekilde avlayabilmektedir. Açıkçası avını sadece ısırması yetmektedir. O hayvan artık ölecektir. Salgıladığı zehir ve bakteri bileşenleri buna sebep olacaktır. Hani teşbihte hata olmaz. Allah'ın emri misalidir. Belgesellerde izlerken, abi! Hayvan değil bu, yaratık resmen dedirtmez mi? Sigourney Weaver'in başrolünü oynadığı 80'lerin "Yaratık" filminin yaratıklarından farkı var mıdır acep? Ya da Steven Spielberg'in yönettiği Jurassic Park filmlerini sanal âlemden çıkarıp yaşamın kendisi kılmaz mı? Kim ne derse desin bu hayvan öldürmüyor adeta ölmek zorunda bırakıyor. Şüphesiz sözlerimiz bir örneklemdir. Olası birçok değerlendirmeye kaynaklık edebilir.

Açılış konuşmasını ilk sunum takip etmektedir. İstanbul Modern adlı firmanın Genel Müdürü Çiler Yıldız'ı izliyoruz ve dinliyoruz. Jenerasyon kavramı gerek bu konuşmada gerekse iki gün boyunca tüm sunumlarda karşımızda. Eski kuşaklarla günümüz nesli arasında mukayeseler aşağı yukarı tüm konuşmalarda farklılaşan ve benzeşen açıklamalarla karşılığını buluyor. Kavramın türlü açılımlarını dinlerken biraz da eskilere gidiyorum. 1980'lerin sonlarında yayına giren televizyon dizilerinden biri; özgün adıyla Generations, bizde ki adıyla Hayat Ağacı'nda zihnimde belirir. Özellikle başrol oyuncusu unutulur mu? Sam ya da Kelly Rutherford o zamanların bir gençlik rüzgârı değil midir?

Çiler hanımın sunumunda söz ettiği temel öge yeni kuşağın özellikleri, beklentileri bu unsurları besleyen şartlar, konjonktür olmaktadır. Bu vesileyle eski çağ filozoflarından Heraklit'in "Aynı nehirde iki kez yıkanılmaz" sözünü de hatırlayabiliriz. Açıkçası değişim her alandadır. Ekonomi, uluslar arası ilişkiler, insan ve toplum algısı değişmektedir. Tabi çalışan ve beklentileri de. Kuralların yerini prensipler almaktadır. Yeni nesil para ve kariyer basamaklarını tırmanma da sabırsızdır aynı zamanda. Yükseliş basamakları çabuk geçilmek istenmektedir. Daha bireyci bir perspektif ilişkileri tetikleemektedir. Çalışma modelleri içerisinde esnek çalışma öne çıkabilmektedir. Çünkü arka plandaki düşünsel yapı çeşitli aktivitelerinden vazgeçmek istemeyen bir genç kuşaktır.

Yeni nesil durağanlıktan hoşlanmamaktadır. Aslında siyasette de statükoculuğun tüm dünyada sorgulandığı söylenebilir. Konuşmacı Çiler Yıldız'ın Benjamin Franklin'e ait olduğunu vurguladığı bir söz de ilgimi çekiyor. "Kimi insanlar vardır 25 yaşında ölür. Ancak müşkül şu ki 75'ine kadar gömülmezler" Gerçi google da yaptığım bir araştırma sözün farklı bir versiyonunu karşıma çıkarmaktadır. "Kimi insanlar 20 yaşında ölür, sekseninde gömülürler" Bu kullanımda söz Robin Sharma'ya dayandırılmaktadır. Tabi Benjamin Franklin'in söylemesi de mantıksız gelmiyor. Aynı zamanda Amerikan başkanları arasında yer alan Franklin Amerika'nın bağımsızlık mücadelesi dönemlerinde çevresindeki çapsiz, tutucu, değişimi kavrayamayan hatta hedefsiz insanlardan çok çekmiş olabilir mi? Ne dersiniz?

Konuşmacının, doğu ve batı kültürleri arasında anlayış bazında yaptığı mukayese önemlidir. Batı kültürünün bireysel ve sonuç odaklı şekillenmesine karşın doğu kültürünün bireylerin değişen dünyaya göre değiştiği, toplu sonuçların bireysel sonuçların önüne geçtiği bir yapılanma getirdiği üzerinde durulmaktadır. Bir bakıma batılı anlayış cemiyet, doğulu anlayış ise cemaat eksenli denebilir.

Bu değerlendirmeler sosyoloji derslerimizin vazgeçilmezi "organik dayanışma" ve "mekanik dayanışma" kavramlarını

da akla getirebilir. Dolayısıyla iki sosyolog Emil Durkheim ve Ferdinand Tönnies hatırlanmaz mı? Mekanik dayanışmanın cemaat, organik dayanışmanın ise cemiyet odaklı yapısı bilinir. Durkheim'e göre mekanik dayanışma kavramı benzeşimi ortaya koyar. Aynı inanç ve değerlere dayanan ve hep birden hareket eden, davranan topluluk yapıları karşımıza çıkar. Oysa organik dayanışma da bireyleşme ve farklılaşma ile birlikte toplumsal çözülme öne çıkar. Tönnies'in cemaat ve cemiyet tanımları da şüphesiz benzeşebilir.

Gerçi Durkheim ve Tönnies gibi sosyologlar değişim ve ilerleme kavramlarını tanımlar ve sınıflandırırken bugünkü anlamda değişimci anlayışta görünmezler. Bu bağlamda da günümüz dünyasının birey ve toplum parametreleriyle çatışabilirler. Açıkçası yeni kuşağı izlerken bireyleşme ve toplumsal çözülmedeki hızlanma dikkat çekebilir. Ancak bu gelişme trendlerinin doğurabileceği sancılar ileri de geleneksel sosyal bilim teorilerine tam bir dönüş olmasa da yakınlaşma da getirebilir.

Bilindiği üzere düşünce tarihinde benzeşim bir kulvardır. Bu alanda "Neo" kavramı da akla gelebilir. Sözelimi, neo liberalizm örneğinde olduğu gibi. Kimi zaman da lumpen damar hatırlanabilir. Almanya'da yakın dönemlerde gelişen neo nazizm misali diyebiliriz. Hatta neo kavramının günlük kullanımıyla bu tip grupların mensuplarına neo naziler hayrola, yine mi siz şeklinde sormak gerekebilir. Desenize 1984-85 ders yılından iki sosyolog amcamız! Konuyu nerelere getirir.

Anlıyacağınız yetişkin eğitimi ve paneller insanı türlü çağrışımlar arasında alıp götürülmektedir. Rüzgâra ya da akıntıya kapılmış yaprak misali mi? Elbette hayır. Demem o ki; türlü analiz ve değerlendirmelerimize ışık tutabilmelidir.

2013

-LT-

-ESKİ DENİZ DERYALAR-

Eski yazlar bir başkadır deriz de bu duyguyu uyandıran hiç kuşkunuz olmasın biraz da mazi de kalmasıdır. Hüznü geride kalır, nostalji muhakkak bir eğilimdir hani. Öyle ki, tatil ipe çekilir ve bunun mükâfatıyla yazlıkçı olunurdu ya, deniz derya bizimdir artık.

Bursa'mızın, Gemlik ilçesine bağlı Narlı'ya gideriz yıllar yılı ve her dem obamız gülümser bizleri görünce. Evimiz denize bakmakta olup sessiz, sakindir. Bebelere dedelerin yeridir açıkçası. Site ki; zeytinliklerle çevrilidir, sincaplar dallarda seker, aşıkla maşuk gibi de olsak onlarla, sür izini sürebilirsen.

Tekir kedi pek sokulandır, sitemizin maskotudur o. Mırıl mırıl mırıldanır da; aileden biri misalidir, sütünü içer yalanır durur. Bazen de kırnava gelir, cilvelenir, şişinir. Bir gözü berelidir de arbede mi geçirmiştir acep, bilen yok.

Hav hav amcamız babacandır. Kuyruğunu sallar durur. Esner, gerinir, yayla emsal gerilir, kimi zaman hırlar, bazı geceler ise çok havlarr, havlar, uzaklara kulak kesilir, asayiş mi berk kemaldir.

Hava parçalı bulutludur kimi. Deniz çırpınır durur. Su kadifedir, teninizi okşar ki öyle anlarda yüzmek zevk ü sefadır. Düşünüyorum da; o anlar tam ehli keyif olurum, burna doğru yüzerim, burnumun dikine giderim, kıyıya el sallırım. Eh! Rüzgârı da arkama aldım mı, yüzmek süzülürüm, martıları selamlarım. Burun da sığ sular karşılar insanı, midye tarlası sürülür, uzaktan doğru Karacaali belirir, balığın sesi kulaklardadır. Taazee! Balık.

Dönüş meşakkatlidir böyle zamanlarda. Akıntı acımasızdır. Adeta akmaz olur insan. Bir müddet açıktan alır, kıyıya dümen kırarım neden sonra. Yoksa çark mı ederim? Öyle anlar kulaçlarım delişmendir. Aksi kabil midir sanki? Yüzmek yürekten olur. Kramp kapıda ne de olsa, yaşama umudu hiç eksik olmaz. Deniz kıpraşır, vücuduma dolanır durur, bir yandan da yüzümü yalar, nihayeti mükâfattır elbet.

Güneş gülümser, bulutların ardına saklanır bazı, biraz da ayarsız mıdır acaba? Yavaştan renk verir de, kabul etmek lazım bir nebze de olsa sorun bizdedir. Esintiyle tatlanırken, müjdesini ister gibidir. Açıktır ki, kebab olmak işten değildir. Kumlar kızışır, beton sıcaklığı çeker. Denize koşulur ve ancak su teskin edecektir. Ayaklarımızdan buhar çıkartır namussuzum be kardeşim. Gölge güvenlidir de, şezlong risklidir. Kızarıp bozarırken, şemsiyem bir ümittir.

Bazı arkadaşlar yoktur. Gözler aramaz mı onları? Onlarsız deniz deniz midir? Gerçi onlarla da umman mıdır? Yüzmek başlı başına bir dünya olmalıdır. Gönlüm böyle zamanlarda, kıpır kıpırdır. İskeleden atlarsınız da, üşümek mukadderdir. Ne ki, suya atlayan kurtulur. Boy verilir de, yüzdükçe kilo verileceği de söz götürmez. Deniz anaları salınır kimi. Mavisini kırmızısı ürpertir insanı. Eskilerden bir abimizin yılların bilgeliğiyle yaptığı yorum da yabana atılmaz hani. Denizanası kadın meşreplidir; bazen okşar bazen gıdıklar bazen de tirmalar demez mi? Gözün çıkmasını bilgelik, insan şaşar böylesine. Rengârenk denizanaları da kadın gibi midir, yoksa onlar mı asıl kadın gibidir bilinmez.

Zaman zaman bir sürat motoru görünür, denizi yararak ilerler bunlar. Suyu kabartır köpüklendirir, kıyıyı selamlar geçer, ufukta kaybolurlar.

Körfez de güneş bambaşkadır. Deniz derya aşka davet eder insanı. Önce kızıştırır sonra da baştan çıkartır usulca. İnceden inceye ağını örer işte, anlayın gali. Ne kadar balık, ağa vurursa kabilinden. Lodos kimi poyraza dönüşür. Bazen de sırnaşır, hafiften tozudur. Poyraz da deniz soğur gün gün. Şu kadar ki; denizin lezzeti asıl o zamandır bence. Her şeyden önce berrak ve temizdir. Artı dinamizmi katlar da. Demem o ki; çivi gibi kılar insanı. Müşkül şu ki; günler ilerler, poyraz muhabbeti koyultur. Soğuk iyice bonus verir. Açıkçası cılkı çıkar. Öyle zamanlarda suya atlamanızla çıkmanız bir olur da, kalp sektesinden gitmek işten değildir de.

Koyumuz bakirdir, eşi benzeri yoktur. Şehrin hengâmesinden kaçanlara duyurulur. Öyle ki; trafiği, gürültüsü de olmaz. Hani derim ki; Yaz bitsin istenmez, karışan görüşen yoktur sonra. Ne var ki; her daim biter, alacaklı kabilindedir kerata. Bir dahaki yazı bekle artık bekleyebilirsen.

L.T.

-AYKIRI DÜNYASIYLA BİR ŞAİRİMİZİ ANLAMAYA DOĞRU-(2)

Ünlü şarlerimizden Tevfik Fikret'in incelenip, değerlendirilmesinde kırılğan bazı noktalarda bizleri karşılayabilir, dahası karşılar da. Bu bağlamda bizdeki meşhur bir deyiş aklıma gelmiyor değil. Evet, zurnanın zırt dediği yerdeyiz.

Tevfik Fikret oğlu Haluk vesilesiyle çeşitli dönemlerde eleştirilecektir. Oğlu için beslediği ümit ve duygular "Haluk" şiirlerinde karşımıza çıkmaktadır. Şüphesiz pek çoğu zevkle okuduğumuz güzel şiirlerdir. Hani insanda lezzet uyandırır.

Ancak Haluk Fikret'in gösterdiği gidişat, açıkçası rahip olmasına kadar varan süreç, ölümünden sonra da tanınmış edebiyatçımızın yakasını bırakmayacaktır. Şüphesiz bu eleştirilerde haklılık payı yok değildir. Haluk aile ortamında sağlam bir manevi altyapı edinseydi, bu alanda duyduğu boşluğu farklı bir toplumun inanç ve değerleriyle doldurur muydu acep? Ancak kendi hesabıma bu eleştirilerde bazı noktaların göz ardı edildiğini de düşünürüm.

Tevfik Fikret oğlunu mühendislik eğitimi almak üzere İskoçya'ya gönderecektir. Bu dönemde Haluk yanlarında kaldığı ailenin de telkinleri ile Hıristiyan olur. Fakat burada ilginç bir nokta karşımıza çıkmaktadır. Üniversite'den sonra yurda dönmek isteyen ve eşiyle birlikte pasaport çıkartan Haluk'a bir mektup yazılır. Yurda dönmesi için uygun bir ortam bulunmadığı kendisine bildirilir. Kanaatimce Haluk ülkemizin ünlü bir şairinin oğlu olduğundan batı dünyası onun üzerinden politika yürütmektedir. Yine mi şu kahrolası komploculuk demeyin hemen canım!

Bu konuda gösterebileceğim delil şudur: Mühendislik eğitimi aldıktan sonra ticaretle uğraşan ve bol para kazanan Haluk sonraları kendini tamamen dine verir. Bu döneminde kilise bünyesinde hızla yükselecektir. Hatta rahiplik mertebesine ulaşmaktadır. Tam da bu noktada dile getirilen bir husus da doğuştan hıristiyan olmayan bir insanın rahip olabilmesinin tüm hıristiyanlık tarihinde ender görüldüğüdür. O açıdan baktığım da; batı dünyasının izlediği misyoner siyaseti Haluk vasıtası ile ülkemize karşı bir örneğini daha vermişe benzer.

Elbette, Haluk'un izlediği çizgi her insan için ibretliktir. Ancak bu konu etrafında bir Fikret antipatisi oluşması bana haksız gelmektedir. Eğer düşünülüyüğü gibi her beynelmilel düşünceli babanın oğlu dinsiz ya da hıristiyan olsaydı, pek çok insanın ailesine rağmen bir dinin mensubu hatta müslüman olduğu gerçeği ile karşılaşmazdık.

Hatta Tevfik Fikret'in hayatının farklı dönemlerinde işlediği değerler, duygular ve temalar elbette bir insanın özgürlüğü kapsamında ele alınıp değerlendirilebilir, değerlendirilmeli de. Ancak bir şiiri vardır ki beni devamlı bir surette düşündürür.

Yıl 1905. Osmanlı Devletinden, büyük devletlerin de kışkırtması ile toprak kopartmaya çalışan Ermeniler ve kurmuş oldukları Taşnak ve Hınçak komitesince bir suikast girişiminde bulunulur. Kime mi, dönemin Osmanlı sultanı 2'inci Abdülhamit'e karşı. Sultan'ın Cuma Selamlığında sohbete dalıp arabaya zamanında yönelmemesi sonucunda girişim başarısızlıkla sonuçlanır. İşte tam da o günlerde ünlü şairimiz Tevfik Fikret şu mısraları düşecektir. "Ey şanlı avcı, tuzağını beyhude kurmadın, attın fakat yazık ki, yazıklar ki vurmadin! Kanlarla bir cinayete benzeyen bu iş bir hayır olurdu, misli asırlarca geçmemiş."

Kanaatim odur ki; bu şiir hazin bir duruş sergilemektedir. Bazı şiirlerini o denli sevdiğim ve beğendiğim şairimizde hiçte şık durmadığını düşünürüm. Bu şiirde ki ölçüsüzlük bir ölçü de, dönemin aydın düşüncesinin 2'inci Abdülhamit yönetimine karşı duyduğu genel karşıtlıkla açıklanabilir mi? Yani Fikret'in müstesna bir nokta da durmadığı söylenebilir.

Ancak unutmamalı ki; siyasi tarihin her devrini kendi şartlarıyla ve imkânlarıyla ölçmek gerekir. Hani derim ki; bir devletin ve yönetiminin izlediği siyaseti değerlendirirken bu günden baktığımızda gördüğümüz hususlar bizi yanıltabilir de. Kaldı ki mensubu olunan devlete ve ülkeye karşı dış dünyanın izlediği toprak kopartmaya dayalı siyaseti değerlendirirken dönemlere göre değişen ölçüler geliştirmekte bizleri çıkmaz bir sokakla karşı karşıya bırakacaktır.

Hiç kuşkusuz naçizane yazımda edebiyatımızın ünlülerinden Tevfik Fikret'i; yaşamı, benliği, eserleri bünyesinde değerlendirirken elbette bu yaklaşımlarımın yepyeni bilgi ve yorumlarla taçlanacağını farkında olduğumu söylememe bilmem gerek var mıdır?

-GÜNCEL SORUNLAR KARŞISINDA AKLİSELİMİN ÖNEMİ-

-2013-

Ünlü bir yazar kendisine sunulmuş roman taslağını okuduktan sonra genç yazar adayına şu sözü söyler: Eserinizde yeni ve doğru olan birçok fikre rastladım, ancak müşkül şudur ki; fikirlerinizden doğru olanlar yeni değil, yeni olanlar ise doğru değil.

Sayın Başbakanımızın(*) Diyarbakır'da halkımıza hitaben yaptığı konuşma ben de böyle bir izlenim bırakmaktadır. Her şeyden önce başbakanın bundan böyle ülkemizde barış, kardeşlik, özgürlük, hoşgörü öğeleri hâkim olacaktır ve eskiye dönüş olmayacaktır yönündeki sözlerini ve söyleyişini bu kavramları benimsemekle birlikte yadırgıyorum. Çünkü toplumumuzda çağlara dayanan kavramları terennüm etmektedir. Ancak özgün bir söylem havası estirmektedir. İnanıyorumki bu sözlerin ve söyleyişin ters geldiği hemen her insan özünde taşıdığı değerleri kabul etmekle beraber Türkiye tarihinde sanki keskin bir viraj misali sunulmasından rahatsızlık duymuş olmalıdır.

Bunu söylerken ülkemizde hangi etnik kökene ve değerlere sahip olursa olsun insanlara ve toplum kesimlerine hoşgörü duyulmasının önünde bazı engeller olmadığını söylemiyorum. Sözelimi bir dönem Yargıtay başkanı Sami Selçuk'un Yargıtayın açılışı vesilesiyle Yunus Emre, Aşık Veysel ve Nazım Hikmet'ten dizelerle bezediği bir konuşma yaptığını ve hoşgörü, barış, sevgi, özgürlük kavramlarına değindiğini anımsayanlarımız olacaktır. Oysa bu yaklaşımıyla bazı tepkiler aldığı da akla gelebilir. Açıkçası 28 Şubat sürecinin yaşandığı bir zaman dilimidir. Medya çevrelerinde Sami Selçuk'un sözleri dolayısıyla laikliğe olan inancının bile sorgulandığı aklıma geliyor. Ancak bu tip engellerin önemli ölçüde idari, politik ve medyatik öğeler teşkil ettiği inancındayım.

Şu kadar ki; ülkemizde etnik ya da düşünsel düzlemde ziyade, bölgesel motiflerle açıklanacak dengesizlik ve adaletsizliklerden söz edilebileceğini düşünürüm hep. Hani; doğu, batı, kuzey, güney ölçeğinde gelişmişlik farklarından hep söz edilebildiği gibi hususlardır. Açıktır ki; doğu ve güneydoğunun Türk ve Kürdünün bölgesel dengesizliklerden aynı ölçülerde etkilendikleri çünkü o ortamı soludukları, bunun yanı sıra batı bölgelerinin insanları ve toplum kesimlerinde hangi etnik kökene sahip olursa olsun avantaj sağladıkları kanaatim hiç değişmemektedir. Nihayet ülkemizde Kürt vatandaşlarımız iş ve siyaset dünyasında her daim yükselebilmişlerdir. Kürt kökenli başbakanlarımız, cumhurbaşkanlarımız görülmüştür ki bu çok doğaldır da.

Demek ki; devlet ve anayasal yapılanmamız bu noktalarda bir engel teşkil etmiyor. Gerek toplum, gerekse hukuk ve devlet parametrelerimizin bazı münferit durumlar dışında yani öne sürüldüğü ölçülerde ırkçı bir bakış getirdiğini, gözettiğini düşünmüyorum. Anayasamız öteden beri ırk değil vatandaşlık çerçevesinde meselelere yaklaşmaktadır. Bir Türk vatandaşlığı kavramı gözetilir ki; kesinlikle irki bir düzenleme olmayıp bir üst kimlik tanımı getirmiş bulunmaktadır. Kaldı ki; başbakan ve hükümet yetkilileri yeni reformlar yapıyor ve yapacaklarsa geçmiş devirlerin toplumsal, siyasi, kültürel birikimine parantez açmaları gerekmez mi? Bizden önce hemen hiçbir şey yapılmadı, bir dikili ağaç neredeyse yoktu üslubu hem hükümet hem de kimi medya çevrelerinin diline pelesenk olmuş bulunmaktadır.

Çok daha anlaşılır kılabilecek bir örneği de dillendirmek isterim. Biz de 1839 Tanzimat Fermanının içerdiği ilkeler neden toplum katmanları ve münevver çevreler arasında tepki uyandırmıştır bilir misiniz? Tek bir nedeni vardır. Batı dünyasından güç alarak, bizi bize pazarlamaya kalkışan bir içeriğe sahip olduğu için derim. Bilirsiniz Tanzimat Fermanı azınlık haklarını garantiye almaya kalkışır. Oysa bizde en müspet uygulamanın azınlık hakları olduğunu neredeyse tüm bir nevi beşer kabul etmez mi?

Ziya Gökalp'in çokta hak verdiğim bir söylemi vardır. Biz Türklerde medeni ahlak ne kadar gelişmişse vatani ahlak o ölçüde zayıftır. Oysa Avrupalılarda tam tersi vatani ahlak gelişmiş, buna mukabil medeni ahlak zayıf kalmıştır. Bizden birçok vatan haini çıktığı hal de Avrupalı vatanperver olup biz ne kadar yabancılara karşı hoşgörülü ve misafirperver isek batılılarda o ölçü de yabancı düşmanlığı ve ırkçılık filiz verebilmekte demek suretiyle hakikati dile getirir. Yine bin yıl önce Yusuf Has Hacib'in meşhur eseri "Kutadgu Bilig" hükümdarın ağızından tebaaya nasıl davranılacağını, tatbik edilmesi icap eden hoşgörü ve adalet ilkelerini dile getirmektedir. İktidar gaye değil Allah ve millet yolunda vasıta teşkil etmektedir. İşte bu yüzden devrinin büyük devletlerinin dayatmasıyla inşa edilen Tanzimat Fermanı müspet prensipler vaaz etmesine karşın sosyal psikolojimiz üzerinde öteden beri haklı bir basınç oluşturmaktadır. Bu durum tamamen; insan hakları kavramının hukuksal bir söylem olmaktan çıkıp uluslararası ilişkiler alanında devletlerin birbirleri üzerinde kurdukları nüfuz ve tahakküm sisteminin vasıtası olabilmesinden kaynaklanmaktadır.

Yine sayın başbakan Diyarbakır'da kardeşim Ahmet Kaya da keşke aramızda olsaydı şeklindeki sözleriyle duygu sömürsü yapmıyorsa eğer, siyasi bir tavır takınmaktadır ki Ahmet Kaya öteden beri toplumumuzun geniş kesimlerinde müziğiyle kabul görmüş bir sanatçı değil midir? Hassas bir nokta üzerinden yapılan girizgâh sanatseverliği mi yoksa siyasi bir yaklaşımı mı akla getirmektedir? 1980'ler ve 1990'lar Türkiyesinde de birçok insanın Ahmet Kaya'dan ideolojik politik düzlemde kabul etmediklerini belirtmekle birlikte, iyi bir müzisyen ve yorumcu olduğundan söz ettiklerini hatırlarım.

Hiç şüphesiz toplumumuz sanata ve sanatçıya saygı duyar. Hatta geleneksel olarak kabul etmediği, etmeyeceği bazı hususlara bile kontenjan tanıdığını müteakip defalar göstermiştir. Bu durumu insanımızın sağcısıyla, solcusuyla, Türküyle, Kürdüyle, Alevi ve Sünnisiyle engin hoşgörüsüne bağlıyorum. İç ve dış siyasi ögelerin zorlamasıyla yaşanan dönemsel krizleri göz ardı etmiyorum elbet. Ancak sosyo-kültürel motiflere dayanmadığını ideolojik politik provakasyonlara bağlı olduğunu düşünüyorum. Yoksa toplumumuz misafirperver yapısıyla Şivan Perwer'e de kucak açabilecek civanmert bir gönle sahiptir. Ben Şivan Perwer'den de görüşleri ne olursa olsun sözde sanatçı bağlamında söz edilmesini doğru bulmuyorum. Düşünsenize bir İRA militanı müzisyenden İngiliz siyasi çevreleri ya da bir ETA sempatzanı hatta militanı şair veya edibden İspanyol politik çevreleri sözde sanatçı şeklinde bahsetse biz bu söyleme sahip mi çıkacağız?

Ancak bu olumlulukların kaotik bir ortam meydana getirilmemesi için; sosyo-kültürel tabii süreçler halinde yaşanması ya da toplumsal doğal dinamiklere bağlı olmaktan çıkmaması, meşhur değişle politize edilmemesi gerektiği o kadar açık ki.

-2013-

L.T.

(*) Sayın Cumhurbaşkanı Recep Tayyip ERDOĞAN

-ŞARKILAR VE TÜRKÜLERLE DEFNEDİLMEK-

-2013-

Geçmiş yıllarda yaptığımız bir Datça gezisini düşünüyorum. Öğretmenevinde konaklıyoruz. Denize nazır bir ortamdır. Havuzbaşında akşam yemeği bir başka güzeldir. Canlı müzik eşliğinde ve yıldızların altında apayrı bir fasıldayız.

Hizmet eden garsonlar, Turizm ve Otelcilik okulu öğrencileridir. Onları organize eden şef dikkatimi çekiyor. Son günlerde hayata veda eden ünlü musiki adamımız Adnan Şenses ile bu kadar mı benzeşir insan? Hani insanlar çift yaratılır misali.

Şef, müşterilere karşı kibar, konuklarla sohbet de ediyor. Garsonlarla kurduğu dialogda ise otoriter mi? Bir öğrenciyi kenarda duran tabakları almasını işaret ediyor. Öğrenci bir başka işi yaptığını söylüyor olmalı ki; aniden atılarak tabakları gösteriyor. İnsan idare etmek bazen de böyle bir şey olmalı. Ha öyle mi, peki o işi yap madem dese kontrolü kaybeder mi acep? Üzerinde durulmaya değer bir husus olmalı.

Rahmetli Adnan Şenses'in vasiyetinde belirttiği bir hususta dikkat çekiyor. Cenazesinde roman havası çalınması talebinden söz ediyorum. Kuşkusuz geleneksel yapımızda cenaze törenlerinde daha farklı bir atmosfer olduğu akla gelebilir ve dolayısıyla istek yadırğanabilir de.

Ben bu örnek üzerinden bir başka olayı hatırladım. 2007'de kanser hastalığı neticesinde vefat eden gazeteci Ufuk Güldemir'in cenazesinde "My Way" adlı parçanın seslendirilmesini istediği aklıma geliyor. Hatta bir hafta boyunca kurmuş bulunduğu Haber Türk adlı kanalda ünlü parçanın seslendirilmesini istediği ve o hafta boyunca öldür Allah My Way dinlediğimiz akla gelebilir. Hani sözüm parçaya değil. En beğendiğim slow parçalardandır. O dönem Haber Türk vasıtasıyla ekseri Frank Sinatra yorumu verilse bile Elvis Presley'in söyleyişi de bir başka değil midir?

Bu hadise beni bazı düşüncelere de sevk etmiyor değil. Kanaatimce, benim yolum anlamına gelen parçanın insanların son anlarıyla bütünleşir görünen yanını besleyen ve çokta fark edilmeyen bir öge vardır. Bu da şarkının mutlak surette kendisi veya uzun yıllar birçok konserde söylenmesi değil de Elvis Presley tarafından 1977'de verdiği bir konserde seslendirilmesi olmalıdır.

Verdiğim tarihe dikkat edin, sanatçının öldüğü yıl verdiği son konserlerden birinden söz ediyorum. Şimdi klibi tekrar izliyorum. Konser esnasında kan ter içerisindedir. Çok yorgun, bitkin, ferî kaçmış bir durumdadır. Salondaki çok insan parçaya odaklanmış olabilir. Genel izleyici oturduğu yer de salınım yapıyor olmalıdır. Oysa sanatçı farklı bir zamanı yaşamaktadır. Gözlerini kapattığı anlar parçayı yüreğinde yaşıyor değil. O gün çok az kişi bunun farkında olmalıdır. Genelde en yakınımızda olup bitenler en farkında olmadıklarımız değil midir? Ser de toz kondurmama eğilimide yok mudur hani? Durumun ayrımında olan az sayıda insanda vardır muhakkak. Bulutlu bir çehreyle sahneye odaklanmış insanlar. Kuşkusuz bir insandan değil bir mittenden söz ediyoruz. Bazı izleyiciler coşkuyla hüznü bir arada yaşamış olmalı. Çok insan ise o gün coşkun bir söyleyiş bulmuş olabilir. Oysa gerçek bunun tam tersidir. Rock'n Roll kralı hayata veda etmektedir. Kimbilir gerçek anlamda sanat için sahne aldığı, o gündür belki de.

Elvis bir pop ikonudur. My Way'da geçen yüzyılın hit parçalarından biridir. O kadar ki; 2000'de tüm dünyada gerçekleştirilen 20'inci asrın en güzel parçası anketinden John Lennon'un "Imagine" adlı şarkısı birinci çıktığında kendi kendime mümkün ama My Way'a haksızlık edilmiş diye düşünmedim mi?

Bence parçayı zirveye taşıyan ögeler arasında Elvis'in 1977'de ölümü arefesinde seslendirmesi ve o an ki durumu kritik eşik teşkil eder. Hani derim ki; bir gazetecinin hayata veda ettiği günlerde bu parça eşliğinde defnedilmek istemesi tek kalmış bir durum halinde ele alınmamalıdır. Sözgelimi, kansere yakalandığı dönemde bakış açısı iyce duygusal ivme kazanmış olmalı demek yanıltıcı olur bence. Sorun bizatihi vasiyetin kendisi de değildir. Bir ünlü şarkının kendisiyle birlikte belirli bir periyotda seslendirilmesinin sebep olduğu titreşim ve etkileşim ağı olmalıdır. Açık ki, düşen bir takvim yaprağı değildir.

Elbette değer yargıları insandan insana değişir. Aynı hususun farklı insanlar üzerinde etkileri aynı olmayacaktır. Ancak marjinal motiflerin hayat içerisinde yer tutabileceği de gözden uzak tutulmamalıdır. Bu durumda böyle bir sınır ögeyi ya da eşik durumu anlamadan, değil hangi müzikal eserin en güzel olduğunu ya da kitleler üzerindeki etkisini tespit etmek, hayatta hiçbir şeyi tam olarak belirlemek ve dahi anlamak mümkün olmayacaktır.

L.T.

-SPOR OLGUSUNA FARKLI BİR BAKIŞ ÖYKÜSÜ-

İlk okuduğum makalesi “Siyaset Neden Spor Yaptı” başlığını taşır. 1984 Los Angeles olimpiyatları arefesinde yayınlanır. Spor kavramının ekonomik, siyasi tarihin bir parçası olarak dönemlere göre biçimlendiği, sosyo-kültürel öğeleri yansıtan bir ayna vazifesi gördüğünden söz edilmektedir. Artık uygarlık tarihiyle koşut bağlamda ele alınır. Spor kavramının ortaya çıkışı boş zaman boyutunda değerlendirilir. Köleci toplum biçiminin şekillenmesiyle birlikte boş zaman sahibi olan yani üretmede üretimden pay alan efendiler, feodal toplumda ise senyörler spor ve sanatla ilgilenme fırsatı bulurlar.

Araştırmacımız tarihin çeşitli dönemlerinden örneklerle birlikte sporun siyasete bağlı olarak geliştiği, siyasetten nasibini aldığı örnekleri sıralamaktadır. Açıkçası modern olimpiyatlarda siyasetin kısılcısından kurtulamaz. 1976 Montreal oyunlarında Afrika ülkelerinin önemli bölümü Güney Afrika'nın “Apartheid” rejimini, 1980 Moskova oyunlarında ABD, Türkiye ve NATO'nun önemli bölümü Sovyet Rusya'nın Afganistan'ı işgalini protesto ederken, 1984 Los Angeles oyunlarına ise Romanya hariç Varşova paktı ülkeleri katılmayacaklardır. Açıkırtki döneminde benim için sıra dışı değerlendirmeler ve örneklerdir.

Kimden mi söz ediyorum? Son yıllarda hayata veda eden siyaset bilimci ve spor araştırmacısı Kurthan Fişek'ten başkası değil elbet. Aslında spor ve futbol analizleriyle tanınan hocanın ilk eseri daha farklı alanda yaptığı bir çalışmadır. Evet, 1969'da yayınladığı “Devlete Karşı Grevlerin Kritik Tahlili” adlı incelemesinden bahsediyorum.

Fakat yıllar geçtikçe spor araştırmaları ve ürünleri birbirini izleyecektir. Kurthan hocayı spor kavramına bu denli odaklayan motifleri hep merak etmişimdir. Dönem, soğuk savaş dönemidir. Sosyalist görüşlü bir siyaset bilimci spor olgusu üzerinden sisteme başkaldırmaktadır. Yıllar içerisinde spekülasyon yapmak pahasına bunun salt bir kişisel ilgi alanına bağlı olmayabileceği aklıma gelmedi değil. Ya ne peki dediğinizi duyar gibiyim. Dedim ya spekülasyonu çoktan göze aldım. Bu çerçeve de; devrinin nice sosyalist, Marxist isimlerinden farklı olarak sistem karşısında yüzey hareketleriyle dikkat çekmek yerine dip dalgası oluşturmayı metodik olarak benimseyip benimsemediğini kendi kendime sormadım mı? Doğu batı bloklaşmasının tüm yoğunluğuyla yaşandığı, antikomünizm rüzgârlarının ilklere kemiklere işlediği bir devirde spor üzerinden çalışmalarını yürütmek, mesajını vermek az avantaj mıdır?

Hemen belirtmeliyim ki; bu izlenimlerim hocanın spor analizlerini ciddiye almadığım anlamına hiç gelmez. Hatta profesyonel spor örgütlenmelerinin bizde ve dünyadaki sosyo ekonomik, sosyo politik işlevleri üzerinde durması ve bu yönde yaptığı değerlendirmeler spor müsabakalarını salt rekorlar, rekortmenler minvalinde izlemeyişimde hatırı sayılır katkı yapacaktır.

1990'lı yıllarda bir televizyon programında Hıncal Uluç ile tartışması aklıma gelir. Konu futboldur. Hıncal Uluç'un dünyanın her yerinde her sosyal kesimden insanın ortak paydayı yakaladığı futbol severlik olgusuna değinmesini yabana atmasamda Kurthan hocanın sınıfsal analizlerinin dudak uçuklatmadığı söylenebilir mi acep? İngiltere'de futbolun ilk geliştiği dönemlerde futbol kulüplerinin hangi sosyal kesimleri temsil ettiği hususunda verilen örnekler dikkat çekmektedir. Liverpool liman, Nottingham Forrest kömür, Manchester United dokuma, Arsenal silah fabrikası işçilerinin takımıdır. Celtics- Glaskow Rangers rekabeti üzerinden Katolik, Protestan çatışmalarının izlerini sürebiliriz. Yine İspanya'da Real Madrid kraliyeti, Barcelona Katalanlığı, Atletico Bilbao'da Bask unsurunu temsil etmez mi?

Peki, bizde vaziyet nasıldır? Merhum hocaya göre Fenerbahçe burjuvazinin, Galatasaray aristokrasinin, Beşiktaş ise proleteryanın kulübüdür. Yine de sormadan edemiyorum. Yönetmel bağlamda, değişen doğruluk payları aranabilir de taraftar kitleleri gerçekten kaskatı sınıfsal yapılar mıdır? Üç kulübümüzünde her sosyal kesimden taraftarları yok mudur? Kanaatimce Anadolunun zengin kültür ve medeniyet tarihi her alanda olduğu gibi spor kültüründe damgasını vuracaktır. Hani Avrupa'da olabildiği gibi kulüpler ırk, etnik köken, mezhep, sınıf kavramları üzerinden keskin çizgilerle ayrışmayacaktır. Kendi hesabıma bir tartışma programının her iki konuşmacısından istifade ettiğim, ikisine de muhakkak surette katılmadığım bir mazi akşamından söz ediyorum.

Peki; aydın olmak, bilim insanı hatta kapitalizm karşıtı olmak futbol ya da sporsever olmaya engel midir? Ben engel olmayacağı kanaatini taşıyorum. Elbette, fanatizmi dışlamak kaydıyla derim. Hep Uruguaylı yazar Eduardo Galeano ve “Gölgede ve Güneşte Futbol” adlı kitabı aklıma gelir. Hani Güney Amerika ile Avrupa arasındaki iktisadi, siyasi ilişkilerin tarihini konu edinen eserleriyle de tanınan, Latin Amerika edebiyatının ünlü kalemlerinden biri değil midir? Sosyalist yazar Galeano futbolunda tadını çıkartmaktadır. Hatta futbolu hemen hiçbir sınıfsal analize kaçmadan futbol olarak beğenip, izlediği söylenebilir de. Hani derim ki; her hafta bir doksan dakika ideolojisinden arınmaktadır. Bana göre, bir Uruguay'lı olması ünlü yazarın benliğinde silinmez izler bırakmaktadır. Çokta pratik bir sebepten dolayı diyorum. 1940 doğumlu ünlü yazar 1930 ve 1950'de ülkesinin kazandığı iki dünya şampiyonluğunun duygusal kıskacı altındadır. İlkini öyküleriyle büyüyen Galeano ikincisini ise henüz on yaşında bir çocukken izler. Görünen o ki; başka hiçbir şey bu hususun ruhuna vurduğu damgayı silemeyecektir.

Kurthan Fişek'in çağdaşı sosyalist yazar Eduardo Galeano kanaatimce Uruguay'lılık noktasında kırılmaya maruz kalmaktadır. Buna rağmen Galeano'nun da çok müspet bir futbol ve dünya kupası anlatımı bizleri karşılar. Her

turnuvarının düzenlendiği dönemin sanat, politika, vs. olaylarını da bizlerle paylaşmaktadır. Yani salt goller, estetik hareketler bizleri karşılamaz. Futbol ağırlıklı ancak futbol dışı ögelerin eşlik etmesiyle, belirli bir siyasi algının da sunulmasıyla birlikte okura tam bir ziyafet çekilmez mi?

Nihayetinde, futbol ve spor inceleme ve analizlerinden faydalanmak, spor kültürü edinmek, beraberindeyse futbolla sınırlandırılmayan bir sporseverlik duruşu edinmek her zaman mümkündür.

L.T.

-ESKİMEYEN BİR DAMAR YÜREĞİMDE-

Şu an bir cennet köşe de olmak var der insan. Der de an itibariyle bir güzellik bu. Mazi de kaldığında toz zerresi misali. En büyük güzellikler, anıldığında acımsı tat verir. Eskiden Ege'de bir yat gezisinde, akvaryum misali koylarda gezinmek ve yüzmek ne ifade eder ki bugün. Ya da bir yaz gecesi bir Karadeniz sahilinde dalga seslerini dinlemek. Bazen de çocukluğumuzun ya da gençliğimizin üzücü bir olayı tatlanmaz mı anılarla kol kola. Elbette kolbastı tadı da vermez. Nahoş bir lezzettir belki. Ama soluğunu duyururken, türküsünü de çığırır inceden.

Bunun gibi, eski yazlar derim de; çocukluk ve gençlik gibisi var mıdır acep? Zopuduk zopuduk koşup durduğum zamanlar. Koştukça açılırım, Forrest Gump misali. İstanbul'un Burgaz adası gelir aklıma en çokta. Kalpazankaya'dan merkeze doğru ne koşarım bir akşam vakti. Hangi kalpazan o güzelim yaz gününü peyda eder eski zamanlarda?

Dağ bayır dolaşırım o dem. Ancak demini alırım. Bilinmezlik çeker içine. Manyetik bir atmosferde farklı dehlizler, labirentler karşılar beni. Evimin önu kesmez nedense. Başka sokaklar efsunlu bir dünyadır.

Kupkuru dalla emsaldim. Ekmek verilmez miydi? Tam tersi, agobun kazı ne kelime. Rahmetli annem obur Ahmet'e çok benzetirdi gerçi. Ne ki, bir deri bir kemiktim. Yalan yok başım ağrımaz, fahrî Kenya'lı moddaydım.

Çocuk dünyam bir gölge gibi takip eder beni. Beyaz gölgem bir başkadır o vakit. Biraz Coolidge, biraz Salami'dir. Nasıl, salamı sever misiniz? Kim sevmez ki Macar salamı. Bir basketbol tutkusu uyanır ben de. Rahmetli babam bir basket topu alır da, bir potalı bir deliksiz atar dururum. Çok kez de karavanadır ya, insan benliği işte, basketlerin çetelesi tutulur ser de. Mahalle arkadaşlarım bazen kapıyı çalıp topumu isterlerdi de vermezdim. Arkadaşımın topu derdim. Sanal olmayan bir arkadaşımın, ne iyi arkadaşın var senin öyle topu hep sen de duruyor, benim hiç böyle bir arkadaşım olmadı demesi gelir aklıma. Böyle kepaze bir adamdım da işte ben! Değmezsin derim kendi kendime. Yine, A milli takımımızın Balkan şampiyonluğunu evimizin balkonundan izleriz sanki. Toplumumuzda bir basketbol ilgisinin coşmasına vesile olmuş mudur? Beyaz Gölge, hep merak ederim.

Gençlik bir başka dünyadır vessalam. Bambaşka bir aşka davet eder insanı. Pedal basarım kimi. Rüzgârım her daim uygun olmaz, bir önden bir arkadan eser ya bazen de yandan yandandır neme lazım. Bayır aşağı bayır yukarı, her şekil sürerim. İnsan kuş misalidir böyle anlar. Akıl almaz mesafeler kısıdır. Selem acık sert midir? Ne gam, gönüller bir olsun.

Gemlik Narlı'da ki evimizi düşünüyorum da; akşamla gönüldeştik o dem. Beş çayıyla başlar faslı şahanemiz. Bisküvim gevrek, üzümlü kekim pamuktur. Çaylar bir filiz bir tavşandır. Yemek saati ortalık tanhadır. Körfez kuşbakışıdır. Manzara garantilidir, bonus vermemesi ne mümkün? Harikulade hep bizimledir. Gurbanım saçları zülüflüdür. Rüzgârda uçuşur. Bir teli olmak istemez miydim o saçların? Saçlar o saçlardır. Dalgaları da coşarım.

Geceler ahenklidir, mehtaba çıkılır, sadabâde mi gidilir? Yıldızlar altında uzanılır şezlonglara, dalga sesleri hafif hafif yalar kıyı şeridini. Porto Fino ezgi olur kulaklarda kimi gece. Samanyolu evimizdir. Hafiften de müzikaldir. Beko'suz olmaz da, ekomuz da mistiktir. Evet, bir İlhan İrem, bir Berkant duyulur uzaklardan.

Disko hareketlidir Karacaali'de. Modern Talking revaçtadır. Dünyanın en güzel şarkılarını duyurur bize. Bugün dinlediğimde aynı tadı veriyor mu? Elbet, bir mevsimdir gelip geçer. Bir devrin mistiğidir o. Sözünü ettiğim hususun nostaljiyle, çocuklukla, gençlikle bir ilgisi olmadığını düşünürüm hep. Kuşkusuz; kalıcılık ve sanatsallığın farklı bir albenisi, tılsımı var. O devrin kimi enleri bugün de aynı tadı uyandırabiliyor. Modern Talking de ilk albümünde kasırğa estirir. İkinci albümleri biraz da ilkinin hatırına sürükler. Yine de bir fırtına eser gönüllerde. Ama işte hepsi bundan ibarettir. Bugün bir eski zaman efsanesi olarak görünür bana.

Yazlık sinema bana çalışır o vakitler, filmler tam hayalidir ya. Gerçek dünya kesmezdi de, sanal olan ancak sanılırdı. Türkân Şoray ve Cihan Ünal'ın Mine adlı filmi ile James Coburn, James Brolin ve Anthony Quinn'in oynadığı Fedailer ya da Korkusuz-Shaft adlı bir dedektiflik filmi ilk an da gelir aklıma. Ümit Besen'in şarkılarıyla bezeli Nikâh Masası adlı filmi de tatlı tatlı anımsarım. Son yıllarda filmin bir şarkısını dinliyorum da, bir dostumun sözü aklıma gelir. Piyanist şantörleri dinlemeyi sana yakıştıramıyorum demez mi. Ne çare ki; arabesk'de bu ülkenin şartlara bağlı olarak kestiği bir şablondur. Sosyo kültürel altyapısı olan bir müzikal birikimdir. Kimi, haz duyarak dinlerim, tutkun muyum? Değil elbet. Ancak "ayağı kırılmış o tahta masa" nında bireysel izdüşümlerin ötesinde toplumsal bir harcı olduğunu yabana atmam. Bir melodisi, bir ezgisi, gönül telini titretir bir yanı da vardır canım!

Yine yaz mevsimi eksenli kişisel tarihime bakıyorum da; sabah enteresan bir refleks gösterip, kalktığım gelir aklıma. Pek umulmadığı gibi, kaçta belirsizdir de. Haksız da sayılmam, tatil modundayım ne de olsa. "İki sene mektep tatili" Havası estiririm şerefsizim ya! Zaman mefhumum biraz zayıf mıdır ne? Kim bilir hiç yoktur belki de. Uykuya borçlandığımı hatırlamam. Yapı olarak borçlu kalmayı sevmem de, ondan mı ne? Eeee! Kavun karpuz da yata yata büyür, değil mi? Anlayacağınız, rahmetli babam tam bir çilekeştir. Diri olmamı ister, dilinde tüy biter. Bir nevi ömür törpüsü olurum.

Kahvaltı, evet kahvaltı keyfe kederdir. Ev değil de lokantadır. Nasılsa hizmetkârımız vardır. Karşınızda hizmetçiniz yok sizin derdi güzel annem. İnsanı insanlıktan çıkarırım açıkçası. Hayatı yeknesak kılan bir tabiatım vardır.

Dini bayramları kutlamak usuldendir. Köy camimiz hareketlidir. Hutbe dinler, bayram namazını kılarız. Bayramlaşma da muhakkaktır. Sonra da sabahın mis gibi kokusunu teneffüs ederek deniz kenarında bir sabah çayı içmezsek fevkalade ayıp ederiz. Öyle ya! Balıklar ağlar mağlar da.

Bir de sabah kahvaltısını müteakip site önü bayramlaşmamız vardır ki; örf, ananedir. Kurban bayramı ise kedi, köpek toplaşır, kambersiz düğün olmazdı hani. Site sakinleri toplanır. Bayram konuşması pek muteberdir. Rahmetli bir büyüğümüzün geleneksel vurgulu, tonlu sözcükleri gönlümün bir köşesinde yankılanır hep.

Günler akıp gider, sezon tükenir, dönüş mukadder olur. Ne de olsa eylül dedi mi okullar açılmaz mı? Bir sonra ki yaz mı? Gelirdi.

L.T.

-BİR KURBAN BAYRAMI HATIRASI-

...09.11.2011...

Bursa bir bayram anonsunu unutmuyacaktır. "Türk Hava Kurumu Kurban Bayramınızı tebrik eder, hayırlara vesile olmasını diler. Kurban derilerinizi makbuz karşılığı toplamaktayız, bağışladığınız deriler Türk Hava Kurumunun yanı sıra Türkiye Kızılay Derneği, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Diyanet Vakfı ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı tarafından değerlendirilmektedir. Bağışlarınızı Allah kabul etsin."

Geçtiğimiz yıl olduğu gibi bu yıl da Kurban Bayramı vesilesiyle Türk Hava Kurumunun kurban derisi toplama çalışmalarında görev almış bulunmaktayım.

Bu yıl ki çalışmamızda; şehrimizin Beşevler, Üçevler, Yunuseli, Yeşilova, Koğukçınar gibi semtleri yanında bazı yakın köylerimizi de gezme fırsatım olacaktır. Bazıları şimdiye kadar hiç görmediğim köylerdir. Bu anlamda düşündüğümde; çalışmalar Bursa kültürüme önemli katkılar sağlamaktadır. Bir yandan da kırk yıldır Bursa'da yerleşmiş bir ailenin evladı olarak kendime yazıklar olsun demekten de uzak değilim. Şehrin merkez ilçelerine bağlı kimi köylerden habersizim. Ortaokul yıllarımda üç sene boyunca aldığım Çevre İncelemesi dersini bir ölçüde çöpe atmışım gitmiş. Tabi ailemi, bu sözlerimden tenzih ediyorum. Aslında çocukluğumdan beri tecessüslü bir yapım vardır. Çocukken de patika bir yol görsem bu yol nereye gider, beni nereye çıkarır merak ederdim. Bugün de bu ruh hâli devam eder ben de. Ancak gördüm ki yetmemiş. Gerçekten de gezip öğrenmenin limitsiz olduğu anlaşılıyor.

Görevimiz esnasında Nilüfer ilçesine bağlı Beşevler ve Üçevler muhitlerinde gezince, yakın düşen veya öyle sayılabilecek köylere de yönelmemek olmazdı. Doğancı barajı yönünde çok gidip gelmişimdir. Ancak ana yoldan görebildiğimiz köylere hiç gitmediğimi düşünüyorum da. Kaptanla beraber kararlaştırdık ve Misi köyüne yöneldik. Bu dediğim ikinci günün sabahı idi. Ve bu yaklaşımımızın muazzam derecede semeresini gördüğümüzü söylemeliyim.

Misi köyü ya da şimdi ki adıyla Gümüştepe doğanın ortasında kurulmuş bir cennet yöre. Köy evlerinin arz ettiği farklılığın yanı sıra gürül gürül derenin kenarında, ağaçların gölgesinde kurulu kafe-restaurant-çay bahçesi oluşumuna ne demeli. Bursa'da bu güne kadar gördüğüm en güzel köylerden biri, hatta başta geleni dersem mübalağa eder miyim acep? Beni duyan da hayatında bir şey görmemiş bu adam yahu der. Merkez ilçelere bağlı köyler arasında Cumalıkızık köyünü düşünüyorum, ya da İnkaya'yı ve hüküm vermekte acele davranmamak gerek diyorum. Ancak yine de Misi köyünün ilk üçü hak ettiğini, daha doğrusu birinciliği paylaşan üç köyden biri olduğunu söylemeliyim. Şüphesiz benim fikrim böyle.

Bu arada muhtar emmiyi buluyoruz. Sağ olsun bize tavşankanı çaylarımızı da söyler. Çaylarımızı yudumlarken köy hakkında sohbeti koyultuyoruz. Bizden iyisi mi var koca şehir de. Öncesinde; biz derileri araca atarken diğer bir Hava Kurumu aracı da köye girince dakikalarla da olsa derileri kapmış olmak bize ilave memnuniyet verecektir. Hani gazetecilikte ki haber atlatmak tâbiri de aklımdan geçmedi değil. Elbette latife ediyorum da; bir kez daha şükrettiğimizi söylemeliyim. Sabah sabah çıtayı yükselterek güne başlamak ne demek? Babanda mı gördün demezler mi adama?

Bayram boyunca gezdiğimiz köyler arasında aynı istikamette yer alan Dağyenice ve Doğancı köyünün yanı sıra Dobruca, İnkaya, Alaattin, Cumalıkızık ve Hamamlıkızık da söz etmem gereken yerler arasında. Ankara yolu istikametinde giderek ulaşılan Cumalıkızık yedi yüz yıllık Osmanlı köyü. Hani meşhur Kınalı kar dizisinin çekimlerinin yapıldığı köy. Köy içerisinde özellikle Mavi Boncuk Konuk Evine bayılırım. Bahçesinde ağaçların gölgesinde ister kahvaltı yapın, ister tarhana çorbası içip yanında mantı yiyin, üstüne de ev baklavası ıımmhh! Değme keyfime. Fakat bu sefer görev de olmamız bâbında bu dediklerimin hiç birini yapmadık. Zaten köy, bayram dolayısıyla ana baba günü olmaktadır. Hani dönmeye yer yok misali. Biz de cevizli ekmeğimizi alıp devam ediyoruz. Tabi bir paket ev tarhanasını eve götürmek mahiyetinde satın almaz mıyım? Cumalıkızık ve Hamamlıkızık'tan daha önce başka bir aracın uğramasından dolayı boş çıkıyoruz. Keh keh sabotaj dedikleri bu mu yoksa? Ancak Dobruca'dan ve Dağyenice'den aldığımız deriler hiç fena değil hani.

Köylerde muhtarla iletişim kurmamıza rağmen Dağyenice'de istisna yaptım ve anons ettim. Köye girişte mikrofonu açıp söylediğim sözler mi: "Selamün Aleyküm, Türk Hava Kurumu sevgili Dağyenice'li vatandaşlarımızın Kurban Bayramını tebrik eder, hayırlara vesile olmasını diler." Buradan ayrıldıktan sonra uğradığımız Doğancı köyünün muhtarı da yarın deri çıkabilir der. Ben de kendisine cep numaramı veriyorum ya umutlu da değildim açıkça.

Fakat ilginçtir üçüncü günün sabahı köyden telefon gelecektir. Öğlen saati idi. O ana kadar da bir adet deri ancak alabildik. Onu da bin türlü pazarlıkla. Bir vatandaş kurbanını kestiriyor. Yanına sokuluyorum. Dedim Selamün Aleyküm, dedi Aleyküm Selam. Bayramınız mübarek olsun dedim, dedi Allah razı olsun. Fakat ardından da üzerimdeki önlüğü gördüğünden, derimi camiye vermeyi düşünüyorum diye de ekledi. Ben de kendisine fark etmez Allah kabul etsin, cami de ülkemizin bir kurumu değil mi dedim ve ekledim Hava Kurumunda toplanan derilerin değerlendirilmesi de beş koldan olmakta. Bunların arasında Diyanet'te var. Az sonra adam makbuz kesiyor musunuz

diye sordu ve madem derimi size vereyim dedi. İşte tam da adamdan deriyi aldım, telefon geldi. Baktım Doğancı köy muhtarı. Köylüden deriyi topladık buyurun gelin diyince hemen köye uçuyoruz. Allah razı olsun çayımızı da ikram eder. Bu sefer filiz babam! Ardından da; derileri kasaya atıp toplanma merkezine yollandık.

Bu arada Beşevler çevresinde Çamlıca adlı varsıl bir muhitten de söz etmeliyim. Caddelerin sokakların kaymak misali olduğu, iki katlı bahçeli evlerle örülü ve koruluklarla çevrili, ışığı da bol bir semti araçla kat ederken şehrimiz adına memnuniyet duyduğumu da söylemeliyim. Hani insanın hususi gezmeye gideceği bir semt, neme lazım.

Üçüncü gün son olarak ova semtlerinden Yunuseli'ne kapağı atıyoruz. Allah bereket versin buradan da boş çıkmıyoruz. Bu kez bayağı anonsta yaptık sokaklarda. "Selamün Aleyküm, Türk Hava Kurumu değerli Yunuseli'li vatandaşlarımızın Kurban Bayramını tebrik eder, hayırlara vesile olmasını diler." Bu formatta epey anons yapıyorum.

Deri aldığımız muhtelif evlerin yanı sıra bir de çingene çadırına denk geliyoruz. Deri alırken gayrı ihtiyari göz atıyorum. Yan yana iki çadır; içerde yatak döşekler, koltuklar, kap kaçak meydanda. Bir an içim cız ediyor. Kendi kendime düşünüyorum; yağmuru çamuru, karı kışı. Fakat ardından da bakıyorum. Çimlere masa atmış yemek yiyip söyleşen insanlar. Çingenelerin göçer altyapısını da hesaba katınca yanlış düşündüğüm sonucuna vardım. Belki de o insanları apartman dairesine koysanız boğulurlar. Zaten çingene toplumunun müzikal birikimi, çalgı çengi kültürü de yaşamlarının renkleri ve tonlarından kaynaklanmıyor mu?

Velhasıl-ı kelam üç güzel gün geçirdiğimi düşünüyorum. Hani paramla seyahat etsem bundan iyisi olur muydu, sanmıyorum. Sonuçta dördüncü günü de ailemle geçirip, o havadan uzaklaşmak suretiyle asli mesaim hazır hâle geldim.

L.T.

-BİR KURBAN BAYRAMI HATIRASI-(2)

Son yıllarda olduğu gibi Mübarek Kurban Bayramında Türk Hava Kurumunun deri toplama faaliyetlerinde görev alıyorum. Çalışmalarımız esnasında derisini hava kurumuna ya da camilere, derneklere, vakıflara bağışlayan vatandaşlarımızın kurban kesimlerini ve deri bağışlarını Allah kabul eylesin.

Öncelikle kurban derilerinin bağışının insanımızın arzusuna bırakılmasını olumlu karşıladığımı söylemek istiyorum. Yasaktan, isteksizlik ve hatta husumet peyda olmasına karşın serbestlikten gönül hoşluğu doğacağını düşünmekteyim. Gerçi son yıllarda hava kurumuna bağış muhakkak anlamda zorunlu değildi. Kişi camiye bağışlayacağı ya da hava kurumuna bağışlamayacağı dediğinde hayır efendim ne münasebet denmiyordu. Ancak yasaklamamakla serbest kılmak arasında da mahiyet farkı olduğu apaçıktır.

Farklı kurumlara bağışların müspet maksat ve işlevi olduğu fikrindeyim. Şöyle bir itirazla karşılaşılıyor. Kontrolsüz serbesti de derilerin nereye gittiği belirsizdir. Kapanın elinde kalmaktadır. Bu olumsuzlukların minimal düzeyde olduğunu ve daha da minimize edilebileceğini düşünüyorum. Geçiş dönemi sancıları yaşanabilir. Ancak zamanla rayına oturacaktır. Çözümü halkla ilişkiler metodlarının başarıyla uygulanmasında görüyorum.

Sözgelimi, kendi çalışmalarımın örnek verirsem; Tarım İl Müdürlüğü'nün aracılığıyla ve değerli kaptan arkadaşla yaptığımız gezilerde sıkça yaptığım anonslarda şu cümlelere yer veriyorum. Türk Hava Kurumu her yıl olduğu gibi kıymetli vatandaşlarımızın hizmetinde olmaktan övünç duymaktadır. Kiminde iftihar etmektedir ve kıvanç duymaktadır kalıplarını kullandığımı söylemeliyim. Yine, Cenab-ı Allah kesmiş olduğunuz kurbanları kabul eylesin ve hayırlara vesile kılsın şeklinde dualarım elbette oldu. Hiç şüphesiz hava kurumunun toplanan derileri nasıl değerlendirdiği hususundanda söz ediyorum. Kesim yerlerinde vatandaşlarla sohbetlerimizde oldu. Yine kurban kesimi için sıra bekleyen sevgili insanlarımızı poşet ihtiyaçlarının olup olmadığını soruyorum. Hatta yanıma gelip hava kurumu deri karşılığında poşet veriyormuş diyenlere derinizi arzu ettiğiniz şekilde bağışlayabilirsiniz poşet mi elbette buyurun demektedirim.

Bir kesim yerinde de ilginç bir olay yaşadığımı eklemeyi edemeyeceğim. Kasap, memleketinin Erzurum olduğunu söyleyince eylül ayında Erzurum'a yaptığım geziden söz ediyorum. Bunun üzerine Erzurumlu olup olmadığını soruyor. İğdirli olduğumu bildiriyorum. Ardından Erzurum'un neresinden olduğunu soruyorum. Hasankaleli olduğunu söyleyince İbrahim Hakkı hazretlerinin memleketlisiniz yani dememle birlikte oradaki bir vatandaş defnedildiği yerin Siirt Tillo olduğunu söylüyor. Dedim, bakın bu bilgi de bende yok. Sizin memleketiniz neresi diye sorduğumda Siirtli olduğunu söyler. Marifetname yazarı İbrahim Hakkı hazretlerinin mezarının bulunduğu kentin insanı olmakla övünç duyduğu muhakkaktı. Az sonra bir başka vatandaş yanıma gelmek suretiyle; İğdirli olduğunuzu söylediniz neresinden diye soruyor. Aralık ilçesinden deyince babamı sorar. İsim soyad bildirmemle beraber öğretmendi değil mi şeklinde sorar ve babanızı iyi tanırım, annenizi de tanırım, en son iki sene önce görmüştüm, selamlarımı iletin der ve kartını verir. Hani neye niyet neye kısmet diyorum.

Yine araç gezilerimizde Beş Evler, Üç Evler, Çamlıca, İhsaniye, Fethiye ve Yunuseli gibi muhitlerde dolaşıyoruz. Yunuseli'de dikkatimizi çeken daha doğrusu kaptanın vurguladığı bir husus bahçesinde kurban kesen insanların bir durumları olmaktadır. Kaptan, eğer herkesin elinde bıçak varsa bil ki orada kasap yok aile kendisi kesim yapıyor. Yok, eğer bıçak bir kişinin elindeyse orada kasap kesim yapıyor demesi ilginç bir tanımlama getirmektedir.

İkinci gün adres aramalarda yer yer sıkıntı yaşıyoruz. Bazı adreslerin karmaşık olmasının dışında dükkân ve alışveriş yerlerinin kapalı bulunması ve sokakların neredeyse bomboş olması önemli bir engel oluşturur. Altından kalktık ama biraz zaman kaybettik. Beş Evler Sanabel Konaklarının ağız dili olsa da konuşsa etrafında amma dönüp duruyoruz. Üç Evler'de Duru Sitesinin kulakları çınlasın az mı aranıp, taranıyoruz. Önce dalgalandık sonra durulduk.

Üç Evler'de dikkatimi çeken bir hususta sitelerin adlarının genelde çiçek ismi olmasıdır. Begonya, Açelya, Manolya, vs. Adres soruyoruz, adam begonya sitesi duydum aslında ama neredeydi diyince içimden ah be amcam senin duyduğun bi çiçek adı hangi adresi duydun diye geçmedi değil. Üç Evlerin hududu olan bir nokta da adres sorduğumuz bir şahısta bize arkamızı işaret ederek şu yönde aranın demez mi? Gösterdiği istikamet tüm bir Üç Evler idi. Adamı kırmadık ama sağol be çok yardımcı oldun demedim değil. Tabi Beş Evler, Üç Evler ve Çamlıca'yı gezerken az ötedeki Misi köyüne de gitmedik değil. Misi bir cennet köşedir. Çayımızı yudumlarken muhtar emmiden bazı bilgilerde alıyoruz. Yaz aylarında köye günde 1500-2000 dolayında ziyaretçi geldiğinden söz ediyor. Eh! Yadırganacak gibi de değil hani. Ormanla çevrili, dere şırlıtısı, kuş civıltıları içerisinde bir yerden söz ediyorum.

Yeri gelmişken bir gözlemimi de paylaşmak isterim. İsmi söylediğim bu dört yerin sosyal konumları itibarıyla sıralanışı ilginç gelebilir. Beş Evler hiç şüphesiz nezih bir Bursa semtidir. Binalar, caddeler, parklar modern bir atmosfer. Ancak Üç Evler ile mukayese ettiğimde daha orta kademe varlıklılığı temsil ediyor denebilir. Veya Üç Evler'de daha kalantör bir sosyal tabaka bizleri karşılıyor. Çamlıca mı orası hepten ensesi kalın bir muhit teşkil ediyor. Ben kendi hesabıma üç muhiti de selamlaşsam ve Bursamız adına övünç duysam da az ötelindeki Misi köyünü ayrı bir yere koyuyor

hatta yüksek müsaadenizle yere göğe koymuyorum.

Nihayet bayramın dördüncü gününün sabahı ununu ele miş, eleğini asmış bir kardeşiniz olarak evimde begonyamla birlikte kahvaltımı yapıyorum. Açıkçası dünyanın tüm begonyaları bir araya gelse benim begonyamla kıymeti harbiyesi mukayese edilir mi?

...20/10/2013...

L.T.

-1980'LERDE ERGENLİK ÇAĞINDA OLMAK-(1)

İnsan hayatında bir erken gençlik veya geç çocukluk döneminden söz edilebilir mi? Tabii otellerdeki geç kahvaltı kavramının tuzağından sakınmak kaydıyla derim. Sözünü ettiğim yaşam evresinin özellikleri hiçte öyle her şey dâhil havası vermez. Ancak deyim yerindeyse geç çocukluk, sıradaki gelsin demek suretiyle gençliğe adım attığımız bir devreden bahsedebiliriz. Kuşkusuz ergenlik çağını da bir erken gençlik dönemi saymak mübalağa olmayacaktır.

Şüphesiz ergenlik çağının kendine has bazı yönlerinden söz edebiliriz. Fizyolojik bir değişim geçiren kişi de ses kalınlaşmasından tutalım da, duygusal yönden farklılaşmaya kadar çeşitli değişimler meydana gelir. Heyecanlı, coşkulu bir insan figürü karşımıza çıkar. Yer yer hayâl kurma, karşı cinsi düşünme öğeleri baş gösterir. Aile içinde kendini kabul ettirme, beğenilme, takdir edilme isteği öne çıkar. Tavırlar günlük olarak ve hatta kimi zaman anlık değişebilir. Arkadaş kavramı öne çıkar. Arkadaş çevresinde grup psikolojisine bağlı tavırlar geliştirilir. Dolayısıyla aile ilişkilerinin hassasiyet gösterdiği bir süreçtir. Kız ve erkek çocuklarında yaş itibarıyla ergenlik çağına girişin farklılaştığını da göz önüne alarak orta okul-lise yıllarını kapsayan bir dönemin bizleri karşıladığını söylemeliyiz.

Başlık üzerinden alırsak; ilk bakışta ergenlik çağının şimdisi, eskisi nedir yahu itirazı uyanabilir. Pedagoji'nin yaş grupları alanında ortaya koyduğu veriler değil midir asıl olan denebilir. Ancak teknolojiyle beraber de düşünmek gerekmektedir. Şimdiyle mukayese ediyorum da otuz yılı aşkın bir zaman farkıdır. Teknolojinin yaşamımızda bugün olduğu gibi ağırlığını duyurması mümkün değildir. Baksanıza televizyonun henüz tek kanal döneminden söz ediyoruz. Demokratik anlamda bir dayatma kültüründen söz edilebilir. Şimdi ki dijital dünyanın d'si bile bulunmaz. Ne ki; diğer cephede insan ilişkileri alanına girersek daha sıcak, samimi ve gerçek bir dünyadır. Genellikle konfor kavramı üzerinden sosyolojik alanda karşımıza çıkabilecek değerlendirmeleri de göz ardı etmeyin derim. Demem odur ki; yaşamın akışı ne kadar oturduğu yerden işlerini görebilme boyutu kazanırsa o denli insan değerlerinden umudu kesmek mübalağalı olmaz bence.

Bütün bu sözlerden sonra şu soruya gelebiliriz. Ergenlik çağını 1980'lerde yaşamak nasıl bir şeydir? O dönemin Türkiye'si ve dünyası nasıldır, ne gibi olaylar yaşanır? Yaşanan olaylar nasıl algılanır? Nelerden zevk alınır? Elbette farklı sosyal kesimlerin aynı zevklere, değerlere ve düşüncelere sahip olduğu söylenemez. Ancak gerek okul eğitimi, gerekse basın ve televizyonun yaptığı yönlendirmenin belirli standartlar vermesi olasıdır. Bu yazı boyunca hiç şüphesiz kendi ferdi dünyam çerçevesinde bir anlatımda bulunacağımı ise bilmem söylememe gerek var mı?

Bu dönem aynı zamanda Bursa Erkek Lisesine adım attığım bir zaman dilimidir. 1883'de kurulduğu düşünülürse ülkemizin sayılı tarihi okullarından birinden söz ediyoruz. Her dem saygın bir bilim ve eğitim yuvası olduğu kuşkusuzdur. Rahmetli babamın da belirli bir periyotta öğretmenlik yaptığı ve emekli olduğu bu güzide okula 1981'de adım atarım. Bursa'mızın Erkek Lisesi tarihine uygun bir bina yapılanmasına da sahiptir. Dışarıdan bakan biri bu havayı rahatlıkla teneffüs edebilir.

Tam da bu noktada şunu sorabiliriz. Erkek Liselilik nedir? Lisemizin her yıl mayıs ayının son pazar günü düzenlediği ananevi pilav günü uygulaması vardır. Eski mezunların da konuşmalar yaptığı, anılarını anlattığı bir ortamdır. Son yıllarda katıldığım bir pilav gününde 1930'lu yıllarda mezun olan ve yaşı doksanı bulmuş bir eski mezun anısını anlatır. Orta bire ilk başladığında maddi durumunu yansıtır şekilde bir kıyafetle okula geldiğinden söz eder. Ve ilk gün yanına yaklaşan bazı öğrencilerin kendisine ismini sorduktan sonra lise üçte okuduklarını ve aralarında aldıkları bir kararla her gün birinin kendisine derslerinde yardımcı olacağını söylerler. Nihayet bu eski mezun hayatım boyunca bir yerlere geldiysem, bu ağabeylerimin sayesinde bunları gerçekleştirdim diyerek sözlerini tamamlayacaktır. Hiç kuşkusuz her pilav gününde bu tarz örnek ve anekdotlarla karşılaşabilirsiniz.

-DEVAM EDECEK-

L.T.

-1980'LERDE ERGENLİK ÇAĞINDA OLMAK-(2)

Öğrencilik yıllarımızın temel bir unsuru hiç kuşkusuz öğretmendir. Canımm! Öğretmenlerim benim derim de; tüm okul yaşamımda sempati duymadığım öğretmenler de olmadı mı? Elbet oldu. Ancak sevdiğim öğretmenler çoğunluktadır. Bunda anne baba öğretmen çocuğu olmam da azımsanmaz bir etken olmalıdır. Her şeyden önce saygıyı katladığı şüphesizdir. Yine de şimdilerde sonsuz rahmetle andığım bu iki insanı o dem az bizar etmezdim. Ben de emekleri çoktur elbet. O zamanlar bu histen yoksun muydum? Değil ama tatbikat hak getirecektir.

Öğretmenlerimiz derim de; hiç şüphe yok ki Atatürk Türkiye'sinin öğretmen kavramına yüklediği derin manadan da söz etmek gerekir. "öğretmenler! Yeni nesil sizin eseriniz olacaktır" Sözü kulaklardadır. Eski kuşak öğretmenler bu söylemle paralel yetiştiler diye düşünürüm. Bir öğretmen kutsiyetinden söz edilir de eski nesillerin uyandırdığı bir izlenimdir bu. Gerçi yine bir eski öğretmenden farklı bir görüş aldığım da aklıma gelir. Yıllar önceydi, tanıştığım bir öğretmenle çayımızı yudumluyoruz da; öğretmenlik mesleğinin kutsiyetinden söz açıldı bir an. Hocamız kutsal olan emektir meslek değil demez mi? İlk an da yaşanan derin bir hayal kırıklığı olabilir de düşününce yabana atmakta çok zor. Peki, şu husus düşünülmez mi? Tüm meslek erbabını çocukluk ve gençlik dönemlerinde yetiştirenler kimler, öğretmenler değil mi acep? Bu hususu değerlendirirken kanımca günümüze bakarak ölçüm yapmakta yanıltıcı olacaktır. Öğretmenlik mesleğinin giderek erozyona uğradığını düşünürüm ne hikmetse.

Yine Bursa Erkek Lisesine dönecek olursam; benim okuduğum dönemde de öne çıkan bir okuldur lisemiz. Açıkçası, eğitim ve öğretmen kalitesi bana bu hissi verecektir. Gerçi, kendi öğrencilik seviyem açısından ele aldığımda tam anlamıyla sudan çıkmış balığa döndüğüm yıllardır lise dönemim. Bugün bile ortaokulda okuyan çocuklara veya bunların ailelerine lise birin zorluğundan söz etmemde öğrencilik yıllarımdan gelen bir psikolojinin rolü yok mudur? Matematik, Fen Bilgisi, Edebiyat, İngilizce gibi derslerde yalpaladığım bir dönemdir lise bir.

Şüphesiz, özel dersler vasıtasıyla kendime gelir ve giderek toparlarım. Bu özel ders furyasında özellikle İngilizce'nin yeri ayırdır ben de. Bu farklılığın hocadan kaynaklandığını belirtmeliyim. Lise birde sabahçı idim. Pazartesi günleri okul çıkışı Marmara dershanesine İngilizce dersi almaya giderdim. Babam beni okulun öğle yemeğine de yazdıracaktır. Pazartesi günleri de okulun yemek menüsünde -kuru pilav cacık- yer almaktadır. Oldum olası çok sevdiğim bu üçlüden ikişer tabak yer ve derse öylece giderdim. Hocanın karşısında gözlerimi açmak için azami gayret gösterir fakat her seferinde de aynı hatayı tekrarlamaktan geri durmam. Sevgili hocam bana bir de çay söyler ya bütün bu zorluklara rağmen geriye dönüp baktığımda rahatlıkla söyleyebileceğim bir husus, İngilizce'nin gramer konularında ne öğrendiysem bu hocamıza borçlu olduğumdur. Açıkçası uykuyla uyanıklık arasında öğretmek hafif kalır adeta beynime girerek bilgileri yerleştirdiği söylenebilir. İnci gibi yazısı da olan bu hocamız sayesinde Tenseler, Active Passive, Direct İndirect gibi konuları o dönemde netleştiririm.

Lise birde Fen bilgisi en zorlandığım ders olacaktır. İlk yazılıda bir alınca papucun pahalılığı belli olur. Yine özel ders almanın yanı sıra ders veren hocanın kullandığı yardımcı kitaptan çok faydalanırım. Yıllar sonra izlediğim bir Kemal Sunal filminde Şaban'ın filmdeki oğlunun ders çalıştığı esnada elinde görünce şöyle bir eskilere uzandığımı söyleyebilirim.

Orta okulun Türkçe derslerini ancak oturmuşken Edebiyat dersiyse Divan şiiri ve Aruz veznine geçilmesiyle birlikte çuvalladığının resmidir. Bazen düşünürüm de; lisede okul tiyatrosunda oynasaydım çuvallayan adam ya da sudan çıkmış balık tiplmelerinde rol yapmam gerekmezdi. Tekrar Edebiyat dersine dönersem; ne zaman televizyonda Hababam Sınıfı filmlerini izlesem "tiz-i refât olanın pâyine dâmen dolaşır" Sözü Gündük Necmi'nin "teyzeşi defterdar olan faytonla damda dolaşır" Şeklinde okuması beni lise yıllarımın Edebiyat derslerine götürür ve o derslerde karşılaştığım zorlukları hatırlatır. Şüphesiz, Hababam Sınıfı öğrencilerinin tavırları bizim öğretmenlerimize karşı yaklaşımlarımıza rahmet okutacak cinstendir. Ancak bizlerin de muziplikleri yok değildir. Sözelimi Edebiyat öğretmenimiz Emil Zola'dan söz ederken, bize Naturalizmin en ünlü temsilcisi kim diye sorduğunda Emine Zola diye cevap verenleri hatırlarım. Tabi hocamın Emil Zola evladım diyerek düzeltmektedir.

Lise bir ve üçte İngilizce dersimize giren hocamın sosyal kişiliğiyle ben de ayrı yer edecektir. Erkek lisesi dönemimin en güzel olaylarının başında bir okul gezisi gelir. Lise birde yıl sonunda bir İzmir-Kuşadası-Ayvalık gezisi düzenlenir. Geziyi düzenleyense İngilizce dersimize giren hanım öğretmendir. Ben bu durumu rahmetli anneme söylediğimde annem boş ver oğlum ne gerek var bir sürü masraf demez mi? Ben de öğretmenimize geziye katılmayacağımı bildiririm. İngilizce hocamızın babamı bulup; teessüf ederim hocam sizin oğlunuzu geziye göndermeyeceğiniz aklıma gelmezdi demesiyle birlikte babam konudan haberdar olur. Ve tabi bu sayede geziye katılırım. Çok da güzel bir gezi olur. Ancak İzmir fuarında ilk kez bindiğim balerine defalarca binmem beni mahvedecektir. Ha bu bana ders olsun dediğimden dolayı o gün bugündür defalarca binmiyorum. Tabi latife yapıyorum da o gece yattığımız yerde tavan başımın üzerinde dönmektedir. O saye de döner dolaba da bindiğim aklıma gelir de gülümserim en tatlısından.

Bu gezi de en ilgimi çeken olaysa İngilizce öğretmenimizin İzmir fuarında biz öğrencileri serbest bırakıp şu saatte toplanın demesidir. Bu yaklaşımın büyük bir cesaret gibi görünmekle beraber akılcı bir tavır olduğunu da düşünürüm. İlk bakışta o çağdaki öğrencileri istediğiniz gibi gezin, serbestsiniz diyerek bırakmak mantıklı

görünmeyebilir. Ya başımıza bir şey gelse, kimimiz saatinde toplanma yerinde olmasak. Ancak gruplar hâlinde gezmemiz başımıza bir şey gelme ihtimalini neredeyse ortadan kaldırır. Artı bize sınırsız güvenen bir hocaya karşı sınıfta ortak bir saygı ve sempati olduğunu da söylemeliyim. Hani deyim yerindeyse en zızzop bir öğrenci bile öyle bir hocaya karşı yanlış yapmaz diye düşünürüm. Acaba çok mu iyimserim. Kendi hesabıma öğretmen olsam böyle bir cesaret gösterir miydim bilinmez. Ancak şunu da söyleyebilirim; en azından o olayda hiçbir öğrenciye bir şey olmaz ve vaktiyle toplanma yerinde bir araya geliriz.

Lise yıllarımda Fen dersleri bende problemlidir de, biri hariç. Lise üç' de Kimya dersinden garip bir biçimde haz duyduğumu söyleyebilirim. Açıkçası hocamızın bir dönem rapor almasıyla beraber Kız Lisesinden bir öğretmen dersimize girecektir. Bu öğretmenimizin ders anlatma şeklini hatırlarım da; yer yer fıkra anlatan, nükteli üslubu olan bir hocamızdır. Hatta bir derste sülfürik asit formülünü sorup H₂SO₄ diyen öğrencilere Hasan2salakOsman4 şeklinde yanıt verdiğini hatırlarım. Daha da ilginç sınavda bu şekilde yazana not vereceğini söylemesidir. Hocamız günümüzün kimya öyküleri başlıklı kitaplarının ceddidir adeta. Bu tarzın benim üzerimde hatırı sayılır olumlu etkisi olacaktır. Lise yıllarımda çalışmaktan zevk aldığım yegâne fen dersi lise üç kimyadır dersem mübalağa etmem. Tâbiri caizse bende fobi hâline gelen fen dersleri son anda hobiye dönüşür. Üniversite birinci basamak sınavında fen bilgisi, fizik ve biyoloji sorularında neredeyse sıfır çaktığım hâlde kimyada hemen tüm soruları yapmam mânidar değil midir?

Öteden beri düşündüğüm bir husustur. Eğitimde öğretmen ve materyal öncelikli unsurlardır. Bir öğretmenin yanı sıra ders kitabı veya yardımcı kitabın sevilmeyen bir dersi sevdirmesi ya da tam tersi sevilen bir dersi sevilmez kılması mümkündür.

-DEVAM EDECEK-

L.T.

-1980'LERDE ERGENLİK ÇAĞINDA OLMAK-(4)

[italik]“Bizdik o hücûmun bütün aşkıyla kanatlı;
Bizdik o sabah ilk atılan safta yüz atlı.”

“Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim: Bendimi çiğner, aşarım;
Yırtarım dağları, enginlere sığmam taşarım.”

“Büyük devletler kuran ecdâdımız büyük ve şümüllü medeniyetlere de sahip olmuştur. Bunu aramak, tetkik etmek, Türklüğe ve cihana bildirmek bizler için bir borçtur. Türk çocuğu ecdâdını tanıdıkça daha büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır.”

[/italik]

Tarihi salt geçmişin bir dökümünün yapılması olarak almamak gerekir. Şu olay şu tarihte oldu gibi kronolojik bir tasnif kültürü kılmak ondan yararlanmayı mümkün kılmayacaktır. Olay örgüsünün neden sonuç ilişkileri bağlamında ele alınıp değerlendirilmesi önem arz edecektir. Kuşkusuz her millet tarihindeki büyüklüklerin, yüksekliklerin övücünü de duymak ister ve duyar da. Üstte yer verdiğimiz alıntı ve söyleyişler bize bu gerçeği de hissettirir.

Eğitim sistemimiz ve bu sistemin öğrenciyle kurduğu bağ ne yazık ki tarihe karşı genel bir ilgi, alaka uyandırmaktan uzak olmaktadır. Çocukların ve hatta yetişkinlerin tarihle bağ kurmaları ve tarih kültürü almalarında tarihsel içerikli edebi ürünlerin ve yayınların önemi büyüktür. Hiç kuşkusuz okuma zevkinin kazanılmasında da bu tip eserlerin değeri büyüktür.

Çocukluğumdan bu yana tarihe karşı ayrı bir yakınlık duyduğumu, ilgi beslediğimi söylemek isterim. Hatta bununla ilgili bir olay da aklıma gelir. İlkokulu bitirdiğim yaz tatilinde bir gün yolda giiderken baktım yer de bir kitap, hatta bir çöp tenekesinin yanı başında diyebilirim. Kapağı yırtılmış kitabı elime aldığımda Lise -1- Tarih ibaresi karşıma çıkıverdi. Ki genel olarak eski çağ tarihi daha sıkıcı yahut ağır gelir öğrenciye. Buna ben de dahil olmaktan uzak değilim açıkçası. Fakat bu hususu göz ardı ederek kitabı yerden alıp eve götürdüm ve anneme de renk vermeden seri bir şekilde okuyuverdim. Öyle ya sokakta ve çöp bidonu mahallinden alınmış bir kitabı annem muhtemelen eve sokmazdı.

Yine orta öğretim yıllarımda tarihi hikâye ve romanlara karşı ilgim olduğundan söz etmeliyim. Abdullah Ziya Kozanoğlu romanları ilk elde aklıma gelir de Ahmet Yılmaz Boyunağa'nın Fetih Sancakları adlı romanını da unutamam. Beri yandan Yüzbaşı Selahattin'in Romanı gelir aklıma. Balkan, 1'inci Cihan ve İstiklal harbinde muhtelif cephelerde görev almış kıymetli bir askerimizin günlüklerinden yararlanarak İlhan Selçuk tarafından hazırlanmış bir roman olduğunu da belirtmek isterim. Hiç şüphesiz Ömer Seyfettin'in tarihsel içerikli ve destan kültürümüzde beslenen öykülerinde ben de yeri ayrıdır. Ansiklopedik tarih yazımları da o dem ilgimi çekmektedir. Resimli Bilgi ansiklopedisinin tarih içerikli yazılarını ziyadesiyle okurdum neme lazım.

1978'de yayın hayatına giren ve aylık fasiküller şeklinde basılan Yıllar Boyu Tarih dergisi de bir dönem ilgi odağım hâline gelir. İlk yayımlandığı dönemler de Yaşadığımız Yüzyıl ve Büyük Tarihi Sırlar gibi ilaveler de veren derginin her sayısında karşımıza çıkan Geçmiş Zaman Olur ki köşesi yakın tarihte basın dünyasında yankı yapmış olayları bir gazete sayfası formatında vermektedir. 20'nci yüzyılda meydana gelen olayların yanı sıra daha eski çağların olaylarına da yer veren dergide okuyucuyu ilgi çekici başlıklar karşılamaktadır.

Yıllar Boyu tarih dergisinin bana hatırlattığı yazılar arasında yer alan “Beyaz Irkın Kara Lekesi Kunta Kinteler” Başlıklı bir örnekte aynı zamanda dönemin televizyon dizilerinden birine karşılık gelmektedir. Tek kanal döneminin dizileri arasında “Kökler” i hatırlayanlarımız vardır. Siyahi yazar Alex Haley'in aynı adlı romanından televizyona uyarlanan dizide siyahların tarihinde son yüzyıllara karşılık gelen kölelik ve ırk ayrımcılığı dönemlerinin gelişmelerine ışık tutulur. Afrika'nın ormanlarından toplanıp, balık istifi misâli gemilere doldurularak Amerika'ya götürülmek suretiyle esir pazarlarında satılan insanların dramı romanın ve dizinin kahramanı Kunta Kinte'nin şahsında konu edilir.

Dizide köleleştirmek kavramı da bizi karşılar. Afrika'dan bir gemiyle Amerika'ya götürülüp esir pazarında satılan Kunta Kinte'yi satın alan toprak sahibi ilk günler kölesine işkence yapacaktır. Ona yeni bir isim verilir. Ancak kendisine ismi sorulduğunda her seferinde Kunta Kinte cevabını verir. Anlaşılabilirce üzere süreç içerisinde direnci kırılarak köle olduğu kendisine benimsetilmek istenir. Ya da başka bir ifadeyle; Afrika'da edindiği ve küçüklüğünden beri taşıdığı Kunta Kinte kimliğini silmektir amaç. Bugün, artık hayatta olmayan Alex Haley'in bir fotoğrafıyla karşılaştığımda gerek çocukluğumun siyah-beyaz ekran döneminin dehşetli sahnelerle yüklü dizisi Kökler, gerekse Malcolm X otobiyografisi aklıma gelir ve sen de bir dönem hayatımızı doldurdun demekten kendimi alamam.

Bir dizi filminden söz ettik ya; 1980'lerin başları televizyon tarihimizde tek kanal döneminin hükmünü sürdürdüğü

yıllardır. Şüphesiz, izleyiciye seçenek sunmayan bir dönemden söz ediyoruz. Televizyonla kitle arasında ki bu otoriter ilişki ağı belki de dönemin büyüsunü belirleyen unsurlardan biridir. Gerçekten de ekranda karşılaştığımız programı neredeyse sorgusuz sualsiz izlemeye dayalı bir beğenme-beğenilme sürecini getirir. Bir yönüyle de o yıllarda onar yıllık periyotlar hâlinde yaşadığımız askeri darbe süreçleriyle de bütünleşen bir formattır bu. Gece haberlerini takiben Anıtkabir'den verilen nöbet değişimi ve bu esnada bir kıt'a askerin rap rap yürüyüşü ile birlikte ekrana gelen televizyonun kapanış görüntüleri aklımızdadır. Açıkçası tek kanal dönemi ile yakın tarihimizde yer alan otoriter dönemler birbirini tamamlayan unsurlar olarak da görünebilir.

1980'lerin başlarında televizyonlarımızı süsleyen Beyaz Gölgenin de ayrı bir yeri ve lezzeti vardır. Bir basketbol ve gençlik dizisidir. Olaylar bir lisenin basketbol takımı etrafında gelişir. Takımın Coach'ı Ken Reeves; Coolidge, Salamy, Hayward, Gomez, Goldstein gibi oyuncularını maçlara hazırlaması yanında sosyal yönleriyle de ilgilenir ve oyuncularının karşılaştığı problemlere çözüm üretir. Döneminde çocuklara ve gençlere basketbol sevgisini aşılar. Sözgelimi kendimden bir örnek verirsem, 1981'de babama basketbol topu aldırırım. Ve tüm bir yaz soluğu ortaokulun potalarında aldığım aklıma gelir.

1980'lerin en önemli programları arasında ben de bir belgesel öne çıkmaktadır. Okyanus araştırmacısı Jacques Yves Cousteau ya da yaygın ünüyle Kaptan Cousteau ve çalışmalarını yürüttüğü Calypso gemisiyle simgeleşen Yaşayan Deniz belgeseli. Denizleri, okyanusları, deniz altı dünyasını bitki ve hayvan türleriyle birlikte tanıtan, sevdiren belgesel program bana göre dönemin en faydalı yapımı olmaktadır.

Eh! Erkek çocuğu olur da futbolsuz bir dünya kurulabilir mi? Bu dönemde futbol dünyamızda yankı yapan olaylara göz attığımızda Türkiye 1'inci liginde Trabzonspor'un fırtınalı döneminin devam ettiği görülür. Beşiktaş'ın on dört yıl aradan sonra şampiyon olması ile birlikte Fenerbahçe'nin Stankoviç ile birlikte yakaladığı çıkış ve Trabzonspor ile çekişmeli bir döneme girilmesi, dönemin köşe başı olayları arasında olmalıdır.

A Milli takım son dönemlerin aksine zig zaglı devreler geçirecektir. 1980 Avrupa şampiyonası elemelerinde F. Almanya'nın ardından grup ikincisi olan Türkiye 1982 Dünya kupası elemelerinde maalesef grubunda oynadığı sekiz maçı da kaybeder. Bu periyotta kaptan Fatih vasıtasıyla tek golümüzü kaydetmemiz tam bir hayal kırıklığıdır. 1984 Avrupa şampiyonası elemelerinde ise yeni bir toparlanma sürecine girildiği görülür. Özellikle İstanbul'da Avusturya karşısında galip gelmemiz önemlidir. A Milli takımın gerek takım tertibi gerekse teknik adam yönünden sirkülasyon yaşadığı yıllardır. Yine futbolumuzda Ankaragücü'nün yakaladığı çıkış, bir ikinci lig takımının Türkiye kupası ve Cumhurbaşkanlığı kupasını kazanması zaman zaman 12 Eylülün getirisi olarak yorumlansa da önemli bir başarıdır. Sonrasında bu güzide kulübümüz birinci ligde de etkin bir dönem geçirecektir.

Dünya futbolunda ise 1982 Dünya kupası başlıca organizasyondur. İspanya'nın ev sahibi olduğu turnuvaya adeta bir Maradona fırtınası ile girilir. Henüz uluslararası düzeyde başarı göstermemekle beraber üstün yetenekli bir oyuncu olarak dikkat çekmektedir. Bu durumun neticesi olarak Barcelona'ya dönemin en pahalı transferini gerçekleştirecektir. Fakat 1982 Dünya kupası Maradona açısından tam bir fiyaskodur. Başarısız maçların ardından Brezilya ile oynanan karşılaşmada görülen bir kırmızı kartla turnuvayı noktalar.

Dünya kupası sürprizli de başlar. 1978'in şampiyonu Arjantin Maradona'lı, Kempes'li kadrosuyla 1980 Avrupa şampiyonası finalisti Belçika'ya yenilir. Ne var ki turnuvanın asıl sürpriz takımları Kamerun ve Cezayir'dir. İtalya ve Kamerun'un üçer puana sahip olmasına karşın İtalya gol farkıyla gruptan çıkar. Cezayir'in F.Almanya karşısında galip gelmesi turnuvanın en dikkate değer sonuçlarından olmalıdır.

Turnuvanın finalini belki futbol yönünden en beğenilmeyen ancak turnuva takımı özelliği gösteren iki ülkesi F.Almanya ile İtalya oynar. Ve İtalya Dünya şampiyonu olur.

Nihayet, ergenlik çağı insan hayatında bir kritik eşik, kilit değer taşıyan bir dönem olmaktadır. İyi bir orta öğretim başarısı kadar sağlıklı ve dengeli insanlar, nesiller yetişmesinde anahtar bir değerinin, konumunun olduğu hususu uzun boylu konuşmayı gerektirmeyecek kadar açık ve nettir şeklinde düşünürüm.

-SON-

L.T.

-FUTBOL VE ÖTESİ-(1)

Senyor Alfonso Rodrigues Mourao Marcio Augustinho Antonino Pereira Pinto da Silva... Bu da ne, bir futbol takım tertibi mi diyebilirsiniz. Yanılırsınız. Tek bir kişinin adı desem nasıl olur? Portekizlilerde uzun isimleri duyar, biliriz de herhalde bu kadarını ummayız.

Ünlü konuşma ustamız Halit Kıvanç'ın 2002 Dünya Kupası öncesinde kaleme aldığı ve İş Bankası Kültür Yayınları'na basılan "Kupaların Kupası Dünya Kupası" adlı eseri ki, kupanın tarihçesini ilk turnuvadan 2002'ye kadar getirmektedir. Kitap, yazarının birçoğunu kendisinin de izlediği kupalardan goller, oyuncular, teknik adamlar, takımlar, şampiyonlar gibi futbolun büyüsunü ortaya koyan öğeleri vermesinin yanında dönemlerinin sosyo politik olaylarıyla da bezeli, konuyu futbol severlik düzleminden alıp gerçek bir futbol kültürü mozağine taşımaktadır.

İlgi çekici hatıralar bütününün bir kısmı 1966 Dünya Kupası elemelerine ait olup, doğallıkla A Milli Takımımızın Lizbon'da Portekiz ile mücadelesini de dillendirir. En başta belirttiğim isme sahip bir Portekizli futbol adamıyla tanışmasının yanı sıra karşılaştığı diğer bazı simaların benzer uzunlukta isimleri karşısında ünlü spiker ve sunucumuz hayretten hayrete düşmez mi?

İlk okuduğumda sevgili Halit Kıvanç'ın ballı börekli sohbetleri misali bir örnek mi diye düşünmedim değil. Ne ki, İnternet kanalıyla yaptığım tetkik Kıvanç'ı doğrulamaktadır. Hani, gittiği ülkede bu tip uzama yapan, isimden çok isim tamlamasını çağrıştıran hallerde insan kıvanç duymasa gerek. Halbuki, öncesinde rast geldiğim bazı futbolcu isimleri o denli uzun değildir. Bilindiği üzere Brezilyalılar da Portekiz kökene dayanmaktadır. Bin dokuz yüz altmışların efsanevi yıldızlarından Garrincha'nın asıl adı Manuel Francisco Dos Santos iken Pele'nin ise Edson Arantes Do Nascimento olmaktadır.

Açıkçası Brezilya futbolunda niçin lakapların şekillenip öne çıktığını anlamak pek zor değil. Düşünsenize bir futbol maçı anlatılıyor. Spiker şu şekil sunabilir mi? Evet! Bir an da Edson Arantes do Nascimento topla buluştu, ortadan ilerliyor, topu birdenbire sağ çizgiden atağa destek veren Manuel Francisco Dos Santos'un önüne bırakıyor. Şimdi takdir edersiniz ki, spiker bu biçimde bir anlatımla isimleri telaffuz etmekten maçı nasıl anlatacak?

Beri yandan bu isim uzunluğuna İspanyollarda da rastlamak mümkün. Hani Don Pedro Emilio Alvarez misali. Bu durum beni farklı bir husus üzerinde düşündürmüyor değil. Genellikle Kuzey toplumlarıyla, Latin toplumları arasında derin farklar olduğu bilinir. Kuzey ülkelerinin insanların daha serinkanlı, disiplinli, duygusallıktan ziyade sistematik düşünebilen yapısına karşın, Latin dünyası sıcakkanlı, agresif, ateşin, duygusal özellikler göstermez mi? Bu durumun oluşmasında coğrafya, iklim, ırk gibi öğelerden elbette söz edilebilir.

Ancak yukarıda söz ettiğim husus pek coğrafyanın, iklimin ya da ırkın tayin ettiği özelliklere benzemiyor. Tüm Latin milletleri için geçerlilik arz etmiyor mesela. Fakat diğer yandan böylesi bir kültürel motifin ilgili milletlerin gelişim dinamikleri üzerinde hatırı sayılır sonuçları olamaz mı acep?

Söz gelimi bu denli uzun isimlerin o toplumların nüfus kayıtlarını nasıl etkilediğini düşünmek mümkün. Neredeyse her sayfada bir isim. Ya da günlük hayatta insanlar birbirleriyle tanışıyor. İsimleri telaffuz etmek salt bir zaman almaz mı? Karadeniz fıkrası misali, Temel kendisine merhaba diyen şahsa; uuyy! Sen benim ana mı, baba mı, amca mı, teyze mi, yenge mi, enişte mi, dede mi, nine mi tanıy mısın, yok eğer bunların hiç birini tanıımıyorsan bana niye selam verdin daaa! Şeklinde ünlemesi misali, sadede gelmek zorlaşmaz mı?

Daha net bir ifadeyle İspanya ve Portekiz'in günümüzde Avrupa'da gelişmişlik derecesi nedir? Kıta ülkelerinin önemli bölümünün ardında kalmazlar mı? Üstelik iktisadi tarihin Merkantilist dönemindeki deniz aşırı hakimiyete rahmet okuturcasına diyebiliriz. Tam da bu noktada zihniyet bazında bir kırılma noktası arıyorum.

Hani derim ki, İspanyol ve Portekizli, coğrafi hareketliliğin tüm altın gümüş getirisinde hummalı bir taşıyıcı olmanın ötesine geçemeyip paçayı İngilizlere kaptırdıysa bu durumun sebepleri nelerdir? Latin toplumlarının lüks tüketim tutkusunun yanı sıra deyim yerindeyse yedi sülalesinin ismini, sanını, unvanını kuşaklar boyu taşımanın ve bunun övücünü duymanın dahası duymak zorunda olmanın, pratiğe inmekte zorlanmanın hatta belki de takıntılı, hamasi bir kafa yapısının mı kurbanı olurlar?

-2014-

L.T.

...Bir zamanların Portekiz futbolunun ünlü yıldızı Eusebio'nun ardından...

-FUTBOL VE ÖTESİ-(2)

“Zengin adamın köpeği adamın zenginliğinin kaynağı olan işçilerinden daha fazla aşı oluyordu.” Afrika ülkelerinin sömürgecilığe karşı yürüttükleri bağımsızlık savaşları döneminin sembol isimlerinden biri olan Mozambikli asker ve siyaset adamı Samora Machel’in bir tanımlamasıdır.

Afrika’nın güney doğusunda yer alan Mozambik bir Portekiz sömürgesi iken 1975’de bağımsızlığını kazanır. İlk devlet başkanı ise Samora Machel’den başkası değildir. Machel 1986 yılında bir uçak kazasında hayatını kaybeder. Suikaste uğramış olabilir mi? İspat edilemese de mümkündür elbet. Ölümü Birleşmiş Milletler Genel Sekreterlerinden Dag Hammarskjöld’ün Kongo semalarında geçirdiği bir kazada ölümünü de akla getirebilir. Bu tip kazaların suikast olduğu bahsinin bir iddiadan ibaret kalması ya da ispat edilememesi çok da tatminkâr olmayacaktır.

Açıkçası zengin maden yataklarının kıtasından söz ediyoruz. E böylesi bir coğrafyanın siyasi tarihindeki keskin virajları, kırılma noktalarını göz ardı etmemek gerekir.

Son günlerde hayata veda eden dünyaca ünlü Mozambik asıllı Portekizli futbol yıldızı Eusébio da Silva Ferreira ya da kısaca Eusebio beni yukarıda kısaca yer verdiğim hususları düşünmeye sevk etmektedir.

Eusebio benim bir izleyici olarak erişemediğim zamanların 1960’ların yıldız isimlerindedir. Hoş yaşım elverseydi izleyebilecek miydim? Ülkemizde henüz televizyonun olmadığı düşünülürse en iyi demlerinde radyo ve gazeteler kanalıyla takip etmek ancak mümkün olurdu değil mi?

Kara panter lakaplı yıldız oyuncu özellikle gol krallığını kazandığı 1966 Dünya kupası ile birlikte anılır. Turnuvada Portekiz’in dünya üçüncüsü olmasının başlıca mimarıdır. Takımı Kuzey Kore karşısında 3-0 mağlupken dört gol birden atarak galibiyeti tesis etmesiyle öne çıkar. Elbette Benfica’nın Portekiz’de ve Avrupa sahalarında büyük başarılar kazanmasında da önemli rol oynayacaktır.

Bunları niçin mi anlatıyorum? Bir yandan Samora Machel önderliğinde Mozambik, Portekiz’e karşı mücadele vermektedir. Diğer taraftan Mozambik kökenli bir futbol yıldızının Benfica ve Portekiz Milli takımını Avrupa ve dünya futbolunda zirvede tutması paradoks oluşturmaz mı? İlk bakışta mübalağa ettiğim düşünülebilir. Öyle ya zirvede olmalar hiçbir zaman bir kişiye bağlanamaz. Ekip ve organizasyon olmaksızın ele alınamaz. Amma velakin Eusebio’nun ana dişli olmasındaki ironi akla gelebilir.

Portekiz’in sözünü ettiğim Salazar diktatörlüğü döneminde üç simgesi vardır. Fado, Fiesta, Futbol. Yani üç F formülünden bahsedebiliriz. Fado’nun Portekiz halk müziği, Fiesta’nın da eğlence kültürü olduğunu söylemeliyiz. Yine kırk yıla yakın ülkeyi yöneten diktatörün bir sohbet ortamında, futbol olmasa bu ülkeyi yarım saat bile idare edemezdim demesi de manidardır.

Dolayısıyla ünlü futbolcunun çapraşık bir sistemin göbek taşına oturduğu o kadar açık ki. Hele sömürge yönetimiyle beraber düşünürsek bu daha derin bir boyut kazanmaktadır. Burada söz ettiğim husus kesinlikle estetik öğeleri inkâr değildir. Eusebio’nun futbol tarihinin büyüklü isimlerinden biri olması milyonların anılarındadır. Yine profesyonel spor örgütlenmeleri küresel bir olgu mahiyetinde her zaman ele alınabilir. Bir başka dönemde ve durumda Mozambik kökenli bir yıldızın Portekiz futbolunun medarı iftiharını olmasını asla yadırgamam.

Ancak diyorum ya zaman ve zemin faktörlerine mim koyun lütfen. Mozambik Portekiz’e karşı mücadele veriyor. Tahtrevallinin diğer yanında Portekiz’i ayakta tutan, emperyal majestelerinin hizmetinde safları sıklaştıran bir Mozambikli. Elbette nereye kadar diye sorabiliriz. 1974’de, Salazar diktatörlüğü yerle yeksan olur. Portekiz halkı da kuşkusuz Mozambik adına olmasa da ihtilali coşkuyla ve kızıl karanfillerle karşılar. Halkın diktatöre verdiği mesajı “Sana Gül Bahçesi Vâdetmedim” misali özetleyebiliriz.

-2014-

L.T.

...Bir zamanların Portekiz’li ünlü futbol yıldızı Eusebio’nun ardından...

-BİR VEFATIN ANATOMİSİ-(1)

Bir dönemin öne çıkan eserlerinden biri de Filistin kökenli Amerikalı yazar ve filolog Edward Said'in "Oryantalizm" Adlı incelemesi olmalıdır. Toprağı bol olsun, Said bir dizi araştırmasıyla batı dünyasının özelde Ortadoğu genelde ise doğu kavramını algılaması, kendisi dışındaki dünyayı nasıl biçimlendirdiği üzerinde durmuş bulunmaktadır. Şüphesiz muhalif söylemleriyle tanınan Yahudi kökenli Amerikalı yazar Noam Chomsky ile birlikte ele alınıp değerlendirilmesinin gerektiğini düşünürüm.

Said'in Oryantalizmi, önceleri kilisenin misyoner yetiştirme ve dünyaya Hıristiyanlığı yayma siyasetini besleyen ve destekleyen bir çalışma sahası, sonraları ise gelişen batı emperyalizmine mühimmat sağlayan bir araştırma alanı şeklinde ele alıp değerlendirdiği söylenebilir. Hatta "sömürgeciliğin keşif kolu" Tanımlaması da manidardır.

Çağımızda batılı bir hükûmetin Arap-İsrail ilişkileri uzmanı ya da Amerikan yönetiminin Türk-Ermeni ilişkileri uzmanı değişleri aklımıza gelebilir. Körfez savaşı döneminde Bush hükûmetinin Irak uzmanı Zalmay Halilzad'da hatırlanabilir. İşte bu uzmanlıkları besleyen bilgi ağının membaı Oryantalizm olmaktadır.

Ünlü araştırmacı Edward Said, Oryantalizm ya da bizdeki yaygın kullanımla Şarkiyatçılık veya doğu bilim'in batı dünyasında bir doğu imgesi oluşturup, bu algılamının etkinleştirilerek geniş bir coğrafya üzerinde nasıl nüfuz sağlanabildiği ve tahakküm kurulabildiği üzerinde durmaktadır. Önemli ölçüde bilgi birikimi-güç ilişkisi bağlamında konuyu işlediğini söylemeliyiz.

Tam da bu noktada Şarkiyatçıların en ünlülerinden Louis Massignon'un "Onların her şeylerini tahrip ettik, felsefeleri, dinleri mahvoldu, artık hiçbir şeye inanmıyorlar, derin bir boşluğa düştüler. Anarşi ve intihar için olgun bir hale geldiler..." Şeklindeki tanımlaması da bir durum tespitiyi aşarak görev tamamlandı mesajı içerir mi varın siz değerlendirin.

Batı genellikle hâkimiyet arzusunu besleyen bir doğu kavramı geliştirmiştir. Mesela İngiliz şairi Rudyard Kipling'in; "Doğu Doğu'dur Batı'da Batı ve bu ikisi hiçbir zaman birleşmeyecektir." Tanımlaması da mutlak, değişmez bir sınır çektiği iki ayrı dünyayı resmetmez mi? Cemil Meriç'in "Ortaçağ'da Avrupa doğu, Asya batıdır" Sözü ölçüğünde bir fotoğraf çekersek doğu ve batıyı yalnızca coğrafi düzlemde birbirine göre konumlandığımız kavramlar olarak almakta hatalı bir yaklaşımdır. Ya da batı kendi durduğu noktaya göre diyor ki, sen doğusun, ben de sana göre batıyım.

Peki, Oryantalistin samimisi olmaz mı? Oryantalizmin bize en sempatik gelen mensubu kuşkusuz Pierre Loti'dir. Dünyaca ünlü Fransız yazar şüphesiz doğuyu ve özelde de Osmanlıyı sever, beğenir. İstanbul ve Bursa'yı anlatırken samimi olduğuna şüphe yoktur. Ancak aydınımızı ikiye böldüğü de aşikârdır. Loti'nin doğu dünyasını acımayla karışık sevdiği de öne sürülmüştür. İstanbul'da ya da Bursa'da mezarlıklara ve ahşap evlere duyduğu ilgi her zaman sempati uyandırmaz. Nazım Hikmet'in "Hatta sen, sen Pierre Loti! Sarı muşamba derilerimizden birbirimize geçen tifüsün biti, senden daha yakındır bize, Fransız zabiti!" Demesini İstanbul'da bir kahvehaneye de adı verilen bir değerli yazara karşı ağır bir ifade olarak anlayabiliriz. Ne ki; Peyami Safa'nın "Pierre Loti'nin kaleminde bugün bazılarımızın hoşuna gitmeyen şey, onun Garp'ta Türkiye'yi müdafaa etmiş olmasından ziyade, Türkiye'de Şark'ı sevmiş olmasıdır" Demesi bizde ki Pierre Loti algılamalarının bıçak sırtı düzlemde ayrılmasının hangi manaya karşılık geldiğini de verebilir.

Oryantalizmin temelde batı dünyasının doğu algısını ortaya koymasına karşın, doğunun kendisini ve batıyı kavrayış biçimini de şekillendirdiği üzerinde önemle durmak gerekir. Hani derim ki, biz gibi ülkelerde gerek aydın kesimin hiçte aşağılık kompleksinden uzak olmayan modernist algısı gerekse gelenekçi halk kesimlerinin batıya karşı duydukları içe kapanık tepkilerde Oryantalizmin meydana getirdiği oluşumların izini sürmek her dem mümkündür.

Oryantalizm'in tersinin ise Occidentalizm ya da Garbiyatçılık olarak anıldığını söyleyebiliriz. Bu konuda karşımıza çıkan "düşmanlarının gözünde batı" Tanımlaması ilgi çekicidir. Peki, bu araştırma alanı tersine bir işleyişle birlikte doğunun batıya hâkimiyeti gibi bir netice verir mi? Hani, düşmanı silahıyla vurmak misali bir sonuç doğurur mu? Bu ister istemez doğunun ya da doğuyu oluşturan ülkelerin bunu mümkün kılacak ekonomik, politik, askeri ve psikolojik güce sahip olmalarına da bağlıdır. Yoksa salt batı bilimcilere sahip olmak meselesi olmadığını düşünüyorum. Kaldı ki, sistemi ilk işleten batı ise üstte de belirttiğim gibi doğunun batı algısına da damgasını vurmuş olmalıdır. Hani matematik ve mantık alanında karşımıza çıkan temel bir önerme "bir şeyin değilinin değil kendisidir" Misali Şarkiyatçılık, Garbiyatçılık derken bizleri bekleyen bir başka garabet midir acep?

L.T.

18 Kasım 2013'de vefat eden araştırmacı-yazar Aytunç ALTINDAL'a Allah'tan rahmet dilerim.

-SORGULARKEN DOĞRU ANLAMAK YA DA ÇOK BOYUTLU DÜŞÜNMEK-

-2013-

İlk izlediğim zamanları hatırlıyorum. 1990'ların sonları idi. Bir televizyon programında başından geçen bir kaza konu edilmektedir. İsviçre'de maruz kaldığı olayda trenle peron arasında kalarak ağır yaralanması ve bedeninde taşımaya mahkûm olduğu engellilik halinden söz eder. Zarif bir genç kızdır. Yaşadığı korkunç olayın doğurabileceği travmatik sonuçları aşmış görünmektedir. Güler yüzüyle ve neşesiyle yaşama tutunmuş, sıkı sıkıya tutunmuş biridir.

Programda hayranlıklarını da vurgular. Yazar Ahmet Altan'a duyduğu hayranlığı dile getirirken ilan-ı aşkta etmiş miydi? Yine ünlü iş adamlarımızdan İshak Alaton'da genç kızın âşık olduğunu dillendirdiği erkekler arasındadır. Kim bilir, aradaki muazzam yaş farkını göz önüne alarak "Kara yerde mor menekşe biter mi, Yaz baharda İshak kuşu öter mi?" dizelerini terennüm edenler yanılırlar belkide. Genç kız hiç şüphe yok ki; Karizma kavramı üzerinden gitmektedir.

Profili hakkında edindiğim izlenimi düşünüyorum. Zihnimde Amerikalı meşhur aktris Jodie Foster'i canlandırmıyor değildir hani. Her şeyden önce fizik olarak benzeştiğini düşünürüm. Ayrıca üstte arz ettiğim kaza olayının detaylarındaki bir gerilim filmi edasını düşünüyorum. Kişiliği ve iradesiyle böylesi bir olayı aşabilmiştir. Jodie Foster'de güzelliğini arka planda tutarak eğitimi ve oyunculuğu ile öne çıkmaz mı? İster benimseyin, isterse garipseyin müthiş benzerlikler zihnimde uyanmaktadır.

* * * * *

Şafak Pavey'i yıllar sonra Türkiye Cumhuriyeti Parlamentosunda Türban üzerine konuşması esnasında izliyorum. Sonraki günlerde aldığı kimi eleştirilerin aksine kapsamlı bir sunum yaptığını düşündürüyor. Hatta bazı cümleleriyle; konuşmanın şiirsel bir duruş sergilediğini belirtmek sanırım mübalağa olmayacaktır. En önemlisi de; gülyüzü eksik etmeyen ve ortamı gerdirmeyen bir konuşmadır. "Kadın özgürlüklerinden asla korkmam. Söylemek isterim ki; özgür bir hayat çok yavaş kurulur ama çok hızlı yıkılır." Ya da Clinton'un, 2007 de "Kadın değişirse, gelecekte değişir" sözlerinin yaydığı lirizmden özellikle söz etmek gerekmez mi?

Tam da bu noktada Cumhuriyet Halk Partisine yöneltilebilen bir eleştiriye de değinmek gerekir. CHP'nin genel olarak klasik Kemalist, devletçi-seçkinci yapıyı aşamadığı; dahası gerçek anlamda Sosyal Demokrat bir parti hüviyetine sahip olamadığı hususu söylenegilir. Açıkçası hiçte haksız bulmadığım bu değerlendirmeye karşın Şafak Pavey'in yaptığı konuşmada böylesi bir sosyal demokrat yaklaşımın nüvelerine yer verdiğini düşünmüyor değilim.

Pavey konuşmasına kimliğine, kendi kimliğine gönderme yaparak başlarken; devamında yine kendisi, partisi ve ülkemiz adına duyduğu kaygılarla devam ediyor. Sonrasında ise çeşitli sorularla sürdürüyordu. Bazı cümlelerin ise yeterli Parlamento gücüne sahip olmamanın getirisi olduğunu düşündürüyor. Kadın polislerin türbanlı olmasının değil erkek polislerin uygulayabileceği şiddetin asıl kendisini endişelendirdiğini söylerken, artık AKP'nin başı açık vitrin vekillerinin emanet oyları gerçek sahibelerine geri verme zamanının gelip çattığını düşünüyorum da demektedir.

Diğer yandan "Türbanla özgürlük ilişkisi bıçak sırtı gibidir. Bir yandan inanç özgürlüğünü temsil eder, öte yandan inanç baskısını. Birçok kadın inanarak örtünürken, birçok kız kendilerini kontrol eden aile güçleri tarafından zorla kapatılırlar." sözleriyle de duyduğu olumsuzluğu paylaşmaktadır. Elbette bu nokta da; sosyal psikoloji alanında dile getirildiği şekilde bir paradoks oluşabildiği ancak gündemdeki konunun kadın milletvekillerinin parlamentoda tesettürlü biçimde yer alabilmelerine dönük şekillendiği, dolayısıyla yetişkin insanların aile baskısıyla örtünen genç kızlar olmadığı yönünde itirazda bulunulması da doğaldır.

Konuşmanın yer yer basında ağır eleştiriler alan bölümü ise başı örtülü milletvekillerinden birine ait olduğunu dile getirdiği sözlerle ilişkili olmalıdır. Şafak Hanımın anlatımına göre bu milletvekili Hac dönüşü tekrar açılmanın kirlenmek anlamına geleceğini vurgulamaktadır. Konuşmacı; yani bizler kirli miyiz şeklinde sormaktadır.

Açıkçası bu sözlerin kaynağı olan türbanlı milletvekili sonradan anlaşılır ki, Sevde Bayazıt Kaçar'dan başkası değildir. Peki, tam olarak ne der Sevde Hanım? Meclis'e başörtüsüyle girme kararı aldığı bir televizyon kanalına yaptığı açıklamalarda aynen şunları söylüyor: "Hacca gidince tertemiz oluyorsunuz, yeniden doğmuş oluyorsunuz. Dönünce başımı açamam. Açtığım zaman kendimi kötü hissederim." Bu sözler görünüş itibarıyla olumsuz bir kirlenmek vurgusundan çok olumlu bir arınmak, temizlenmek nitelendirmesine acep sahip değil midir? Farklı yorumlar kuşkusuz doğaldır da insafı ve sağduyuyu elden bırakmamakta da fayda görüyorum. Türbanlı kadın milletvekilinin sözleri tamamen kendi pozisyonunu tanımlamakta, karşı tarafı tanımlayıcı özellik göstermemekte derim.

Ancak bu noktada bazı yazarların öne sürdüğü biçimde; konunun Şafak Pavey tarafından manipüle edildiğini

söylemekte, spekülâtif bir yaklaşım olur kanaatimce. Bakın neden? Alışkanlıklar ve önyargılar algıyı direk etkileyen unsurlardır çünkü. Sayın Pavey ne kadar etkileyici ve iyi düzenlenmiş bir konuşma yaparsa yapsın bazı hususları anlamak veya anlamına varmak noktasında yanılığa düşmüş olamaz mı?

Bu noktada kimi köşe yazarlarının konuşmacının fiziksel problemine bindirme yapan veya başka bir ifadeyle belden aşağı vuran sözlerini nasıl karşılayacağız. Ben kendi hesabıma ünlü şairlerimizden Attila İlhan'ın bir dizesinden esinlenerek ne gazeteciler sevdim zaten yoktular demekten kendimi alamıyorum.

Genel olarak baktığımızda ise konuşmacının geleneksel yapısı itibarıyla devletçi-seçkinci bir partinin mensubu olmakla beraber bazı çekincelerini de dile getirmek kaydıyla özgürlükçü bir söylemi dillendirdiği söylenebilir.

L.T.

-SPEKÜLASYON MANİPÜLASYON PROVOKASYON DERKEN KONUYU GARGARAYA GETİRMEMENİN YAŞAMSAL ÖNEMİ-

“İslam tarihinin belli başlı fakihlerinden biri olan İmam Ebû Yusuf (r.h.) hazretlerinin meclisinde bir adam çoğu kere hazır oluyordu. Ve sükûtu(susması) çok uzun sürerdi. (Pek konuşmazdı.)

Bir gün ona sordu:"Sana ne oluyor? Neden konuşmuyorsun? Hiçbir meseleden sormuyorsun?"

O: "Ey kâdî! Bana haber ver, oruç tutan kimse ne zaman iftar eder?" diye sordu. İmam Ebû Yûsuf (r.h.):"Güneş battığı zaman!" buyurdu.

Adam:"Peki ya gece yarısına kadar güneş hiç batmazsa ne olur?"

İmam Ebû Yusuf (r.h.) tebessüm ettiler ve Cerir'in şu beytini misâl getirdiler:"Boş olan kimseler için, sukûtte ziyet vardır. Ancak, özünün (aklının) saflığı ise onun konuşmasıdır."

Burada birisi de çıkıp; efendim! Allah isterse güneş batmayabilir diyebilir. Ne var ki bu husus fıkhnın konusu olmayacaktır. Ya da, bir başkası da çıkıp çiftleşme olmaksızın çocuk doğabilir mi şeklinde soru sorsa ve örnek olarak Kur'an-ı Kerim'de yer aldığı üzere Hz. İsa'nın babasız doğumunu gösterse bu husus ancak kelam ve akaid alanında karşılığı bulacaktır. Açıktır ki; Allah'ın sonsuz kudreti bahsi ile ilişkili hususlar fıkhnın alanına girmeyecektir. Fıkhnın eski devirlerde gündelik yaşamda karşılığını bulan insan ilişkileri ve toplumsal yaşamla ilgili meselelerde cevap aramaktadır.

Günlük hayatta da incir çekirdeğini doldurmayacak hatta eşek sünnet olsa kabilinden sorular hocalara sorulabilmekte ya da karşımıza çıkabilmektedir. Bir tarihte Ramazan ile yılbaşının aynı tarihe geldiği bir sırada gece içki içen biri ertesi gün oruç tutabilir mi şeklinde soru yöneltilmesi veya cinsiyet değiştiren kişi öldüğünde kendisini kadın hoca mı yıkar erkek hoca mı şeklinde sorulması elbette gündelik yaşamda hiç karşılığı olmayan metafizik durumlarla ilişkili değildir. Sözelimi İslamda alkol haramdır. Ancak bir yandan da Bektaşî fıkralarına konu olabildiği üzere "içkiliyken namaza yaklaşmayın ayeti" akla gelebilir. Demek kişi gece alkol alsa sabaha kadar da bu alkollü halinden arınsa sabah namazını kılamayacağı söylenemez. Ya da yılbaşı gecesi içen birinin ertesi günü oruç tutamayacağı ileri sürülemez. Güzelde asli olan alkolün haram olması ise bu tarz bir sorunun manası mantığı nedir?

Son günlerde ülkemizin saygın kurumlarından Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı fetva hattına iletildiği belirtilen bir soruya verilen yanıtta tartışma konusu olmaktadır. Hiç kuşkusuz Diyanetten yapılan tekzip açıklamasının samimiyetini umarak tartışmak durumundayız. Yine böyle bir sorunun ortaya atılmasının provokasyon amaçlı olması da gözden uzak tutulmamalıdır bence.

İnternet üzerinden de yayılan haberlere göre Din İşleri Yüksek Kurulu Dini Bilgilendirme Platformu'na, "Öz kızını öperken şehvet duymanın nikâha etkisi olur mu" şeklinde soru yöneltilmiş bulunmaktadır. Kim bilir, bu sapıkça soruyu yanıtlamamak ve hatta soru sahibini terslemek makbul olurdu belki de. Buna rağmen sorunun nikaha etki bağlamında yani nikahın haram hali alıp almaması düzleminde dizayn edildiği yoksa şehvet uyanmasının haram olup olmadığı çerçevesinde sorulmadığı da hatırdan uzak tutulmamalıdır. Şu kadar ki; verilen yanıt dikkat çekmektedir:

"Babanın kendi öz kızını öperken şehvet duyması durumunda nikâhın ne olacağı konusunda görüş ayrılığı vardır. Bazı mezheplere göre, babanın şehvetle kızını öpmesi ya da şehvetle ona sarılmasının nikâha bir etkisi yoktur (bkz. İbn Rüşd, Bidayetü'l-Mücdhid, Mısır 1975, II, 33; İbn Kudame, el-Muğni, VII, 486; İbn Cüzey, el-Kavaninü'l Fıkhiyye, 138). Hanefilere göre ise; babanın, kızını şehvetle öpmesi, kızına şehvetle sarılması durumunda kızın annesi bu babaya haram olur. Ancak bu tür sonuç doğuracak tutmanın, teni tenine değerek olması ya da altının sıcaklığını ileticek kadar ince bir örtüden olması gerekir. Kalın elbiselerden tutarak ya da vücuduna bakıp düşünerek, şehvet duymak, bu tür bir haramlık oluşturmaz. Ayrıca kızın, 9 yaşından büyük olması gerekir. Şehvet duymanın işareti, erkeğin organında bir uyanma, uyanıksa uyanışının artması, kadının da kalbinin heyecanla çarpmasıdır." denilmektedir.

Bu yanıt üzerinden sorgulanabilecek hususlar bulunmaktadır. Sözelimi nikâha bir etkisi olmaz şeklindeki anekdotun aynı zamanda bir fakih olan Endülüslü Arap düşünürü İbn Rüşd'e de dayandırıldığı görülmektedir. İbn Rüşd'ün daha ziyade nam saldıği yönü filozofluğudur ki; Sünnî İslam çevreleri genelde felsefi görüşlerinde düşünürü küfre düşmüş sayarlar. Yaşadığı dönemde ve toplumunda da bu bağlamda ünlü düşünürü karşı bir cephe almadan söz edilebilir. Demem o ki; asli yönü olan felsefeciliğine sıcak bakılmazken fıkhi görüşüne yapılan gönderme kimi sosyo kültürel çevrelerde yanıltıcı da olabilir derim. Öyle ya, İslami anlamda bir felsefeci olarak tartışmalı bir ismin fıkhi alanda muhakeme gücü İslama hangi ölçü de ait olabiliyor? Burada kastedtiğim hususun İbn Rüşd'ün düşünsel kimliğinden ziyade toplumsal ve kültürel platformlarda anlaşılış biçimi olduğunu ise söylemem bile yersiz. Açıkçası, her konuda uygun görüşü seçersek; korkarım ki yaklaşımımızın bostandan karpuz seçmekten pek bir farkı kalmayacaktır.

Yine Hanefi fıkhnın daha mesafeli tavır takındığı görülmektedir. Bir sınırlandırma ve kistaslar koşma görülür. Burada

da sıkça karşımıza çıkan bir tartışma aklıma gelmektedir. İctihat kapısının kapalı olup olmadığı hep sorulur. Başka bir deyişle meselenin bir yönü de İslamda bireysel ve toplumsal meselelere getirilen yanıtların bin iki yüz yıl önce verildiği ve yorum kapısının kapandığı söylenebilir mi sorusunun cevabında yatmaktadır.

Elbette genel olarak içtihat kapısının kapalı olduğu söylenemez ve söylenmemektedir. Zaten aksini düşünmek özellikle üstte referans gösterilen Hanefi Fıkhının kurucusu İmam-ı Azam Ebu Hanife gibi sağlam bir mantık, muhakeme ve metodoloji adamından hiçbir şey anlamamak ve hiç nasiplenmemek olacaktır. Yukarıda yer verilen soruyla ilişkili olarak alırsak; bin yılı aşkın bir zaman öncesinin bugünle mukayese edilemeyecek ölçüde kapalı bir toplum yapısının argümanları karşımızdadır. Demem şu ki; ana önerme davranışı nikah açısından harama bağlarken detayda bazı kıstaslar koşmaktadır. Hani irkilme, uyarma gibi öğeler bağlamında dönemine göre değerlendirildiği oldukça belirgin bir yaklaşım söz konusu kanımca. Gerçi dinsel düşünsel yapılarda; aksi gibi bu dönemine göre bahsinden pek hoşlanılmaz. O zaman içtihat kapısı kapalı mı yani şeklinde sorarsanız hayır efendim ne münasebet şeklinde reaksiyon verilir. Hani dürtmek gerekebilir de. Kaldi ki; konu iman, inanç, itikat öğeleri değil de sosyo kültürel hususlar ise dönemine göre ele alınacağı apaçık olmaktadır. Eğer bugüne göre oldukça kapalı bir toplumsal yapı ile bugün arasında davranışsal bağlamda hiçbir şey değişmiyorsa teknoloji dışında dünya üzerinde değişimin olduğunu, olabildiğini peşinen inkâr etmek noktasındayız.

Binaenaleyh; konuya koyu ataerkil ilişkilerle örülü toplumsal yapının bugüne geldikçe geçirdiği dönüşümleri de hesaba katarak yaklaşmalıyız bence. Aksi halde üvey baba sendromunu bile sorgularken ve dahi olumsuz karşılarken öz baba kulvarında makyaj yapan görüşler üretirsek inanın yatacak yer bulamayız kendimize. Ya da konunun değerlendirilmesini ataerkil düzenin ego sistemine hapsetmiş olacağımız o kadar açıktır ki.

L.T.

-AK KARA KARIŐTI KURŐUNİ Mİ OLDU?-

Güner Ümit'i yeni nesil izlememiş olabilir de, eski nesil derhal anımsayacaktır. 1990'ların meşhur eğlence programı "Turnike" akıllara hemen gelecektir. Reyting alan bir programdır döneminde. Ne ki günün birinde bir konuğuna konuşmanın akışına göre "yoksa siz Kızılbaş mısınız" şeklinde soruverir. Bir anda toplumda büyük bir infial uyandırır. Hatta stüdyonun önünde düzenlenen protesto giderek provokatif olaylara da sahne olacaktır. Program yayından kaldırılır. Sanatçı bir müddet görünmez olur. Yıllar sonra tekrar bir kanalda program yaptığında ise eskisi gibi ilgiyi katlayamadığı görülür. O bir mevsimdir geçip gitmiştir artık. Bir bahar çiçeklenen ağaçlar bir başka baharla birlikte yaprak döker.

Gün gelir ünlü komedyenlerimizden Mehmet Ali Erbil benzeri bir durum yaşar. O dönem sunmakta olduğu "Çarkifelek" adlı program esnasında bir an ışıkların sönmeye üzerine "Mum söndü mü yapıyoruz burada kardeşim!" deyiverir. Ağır eleştirilere maruz kalan Erbil özür dilese bile daha sonraki bir bölümde de kendine eş aradığından söz eden seksenlik birine "ben Kızılbaş mıyım ki" diyecektir. Yine özürünü bini bir paraya gider vesselam. Efendim! Sözlerim yanlış anlaşıldı, ben öyle bir şey der miyim, sonra! Alevi birçok arkadaşım var benim diyecektir. Diyecektir de, daha önceki dönemlerde gelişen olaylardan ders almayan "benim oğlum bina okur dönüp dolaşıp bir daha okur" nevinden durumlar değil midir bunlar? Sonra, mahsus mu yapıyorsun sen kardeşim denilmez mi?

Kendi hesabıma her iki isimde Alevilere dönük kasıtlı bir söylem geliştirdiklerini düşünüyorum. Kim bilir, kendi dünya görüşünden emin bir edayla yapılan şaka latife yollu bir jargonun dillendirilmesidir belki de. Ne var ki; önceki hadiselerden ibret alınmaması, sulu zırtlak hal alan yaklaşımların sergilenmesi de işin cılcını çıkartmaktadır. Bilirsiniz bazen konu niyeti de aşar. Ben öyle şey der miyim yahu? Ben ya ben! Türü söylemler de gün gelir sıkılmaya başlar. Demem o ki; "Akı karası geçitte belli olur" sözü misali sözle hiçbir şeyin kanıtlanamayacağı, bir savdaki doğruluğun ancak iş sırasında belli olacağı izlenimi uyandıracaktır.

Son günlerde de böyle bir olay Kanal D'de yayınlanan Beyaz Show'da yaşanmış bulunmaktadır. Kurtlar Vadisi adlı popüler dizi film'in uzun yıllar vazgeçilmez karakteri Memati'yi canlandıran Gürkan Uygun'un da konuk olduğu bölümde vadinin puslu karanlıklarında yaşananları aratmayacak nitelikte bir durum peyda olur.

Konuyu sağır sultan duydu şüphesiz. Diyarbakır'dan telefonla bağlanan Ayşe Çelik isimli bir öğretmen söz edildiği kadarıyla konuklara bireysel veya meslek yaşamlarına dair soru soracağını bildirirken bağlantıyla birlikte "Ülkenin doğusunda yaşananların farkında mısınız?" şeklinde bir soruyla söze girer ve devamında da "Burada doğmamış çocuklar, insanlar, anneler öldürülüyor" demekte, yine devamında "ben öğretmenim. Öğrencileri terk eden öğretmenlere seslenmek istiyorum. Bir daha oralara nasıl dönecekler? O güzel, masum, tertemiz yürekli çocukların yüzüne, gözlerinin içine nasıl bakacaklar?" gibi sözler sarf edecektir.

Açıkçası, son zamanlarda korkunç bir artış gösteren terörün doğu, güneydoğu bölgelerinde ahaliye kuşkusuz Kürt vatandaşlarımızın önemli bir bölümü de dâhil olmakla birlikte neler çektirdiği bu katılımcının söyleyişinde sanki yer almamaktadır. Öyle ya; yaşam güvencesi kalmayan bölgede farklı yurt köşelerinden tayin olmuş öğretmenlerin ayrılması hele ki yörenin kendi insanının bile araçlarına atlayıp doğup büyüdükleri yöreyi terk etmeye yeltendikleri ve teröristlerin türlü engellemelerine maruz kaldıkları düşünülürse olağan değil midir acep?

Ne çare ki programın formatının dışında söylem içeren bağlantı bir kez sağlanmış olup o akşam izleyebildiğim kadarıyla program sunucusu Beyazıt Öztürk'ün de ilk anda şaşalmasına ve bozuntuya vermeme çabasına rağmen apışıp kalmasına neden olacaktır. "İnşallah o söylediğiniz barış dilekleri en kısa zamanda gerçekleşir" diyerek seyircilerden alkış istemesi hatta devamında "Bu tür şeylerin en azından konuşulması gerek" demek suretiyle ikinci bir alkış istemesini kendi hesabıma art niyetli görmüyorum. Bir şov programının sunucusu olarak yaptığı işe odaklanmış ve beraberinde hiç kuşkusuz canlı yayın stresini de duyan biri olarak tombaladan çıkmış bir durum karşısında sakin olmaya çalışsada abondone olduğu izlenimi aldım ben şahsen. Demem o ki; Beyaz, meslek yaşamında ender sırtıp kaldığı anlardan birini o akşam yaşadı bence.

Öteden beri izlediğim Beyaz, gerek kendi programlarında gerekse konuk olduğu programlarında politikaya girmemeye özen gösteren, işini yapan bir karakter. Hatta yıllar önce bir programda beni bu ülkede her kesimden insan izliyor benim gerek işimde gerekse özel yaşamımda oturaklı ve ölçülü hareket etmem gerekir dediği aklıma geliyor.

Gerçi geçen akşam ki hadiseyi meydana getiren bir etkende bu belki de. Bir güldürü sanatçısı olarak politik mizaha hiç girmemesinde sorun temelleniyor da diyebilir miyiz acaba? Açıktır ki; gerek Beyaz'ın gerek bizlerin gerekse toplumun politik espriyle bir konuyu politize etmeyi ayırt etmemiz, edebilmemiz gerekmez mi? Vaktiyle "Olacak O Kadar" programları toplumumuzda emniyet sübabı değil miydi? Ya da 1990'ların başlarında siyasileri tiye alan "Plastip Show'lar" akla gelecektir.

Son yıllarda sanatsal alanda zaafiyete uğrayan hatta neredeyse sıfırlanan bu siyasal mizah kültürüdür. Şöyle oturaklı

bir yaklaşımla insanların gıdısına dokunan, iktidarı ve muhalefetiyle sorgulayan, hani nalına da mihına da vuran bir komedyen algısı var mı ülkemizde? Eğri oturup doğru konuşalım; eleştirilmek rötuş yapar, negatif öğeleri törpüler. Siz evinize marangozhaneden çıkmış mobilyanın zımpara, vernik, cila görmemiş iskelet halini getirip koyar mısınız?

İşte ülkemizin yaşadığı bu gerçek geçen hafta "Beyaz Show"u vurdu. Hani derim ki; bir süreden beri ülkemizi içerisine alan kasırga ya da siyasi toplumsal bataklık mı dersiniz, burgaçlar yaparak döne döne salt eğlence, magazin formatında kalmaya özen gösteren bir show programını vurmaktadır. Sen misin politikaya beni sokmayın diyen, sen misin siyasi mizah yapmaktan sakınan, sen misin elini taşın altına sokmayan? Buyur buradan yak şimdi. Siyasi ideolojik yapısı ne olursa olsun, rahmetli Levent Kırca türlü sıkıntılar içerisinde hayata gözlerini yumarken ne zoru vardı? O da kapitalist modernitenin tadını çıkartıp, kaymağını yiyemez miydi sanki?

Sevgili Beyaz'ın bu arz ettiğim hususları doğrularcasına gerek savcılığa verdiği ifadede, gerekse başına yaptığı açıklamada özür dilemenin ötesine geçerek yalvarıp yakaran bir tavır takındığı da görülmektedir. Özür etkin bir iki cümledir kaarrdeşim! Özgeçmiş sunumu değildir ki.

Tüm bunlara karşın "Beyaz Show" kaldırılın mı şeklinde sorulursa, ben şahsen ağır bulurum. Yirmi yıldır bir karar giden, programlarında ve özel yaşamında zig zag çizmeyen ünlü komedyene büyük haksızlık olur şeklinde düşünüyorum. Ne ki; bazı önlemler gerektiği anlaşılıyor. Bu tip programlara dışarıdan telefonla bağlanılabilmeli mi, bu bile değerlendirilmeli bence. Evet, arayan canlı yayına direk bağlanamıyor. Önce kamera arkasında süzülüyor dersiniz. Alın işte, kişi katılımcılara onların bireyselliğine dönük soru soracakmış gibi bağlanırken program formatıyla alakasız bir söylemi iletip çıkabiliyor. Kimi dostlarımızda e ne var bunda canım, kadın bir nebze duygularından söz etti diyebilir de. Terör üzerine bir tartışma programına bağlanacaksın o halde canım kardeşim! Kaldı ki, bu tarz eğlence magazin programlarında zaten stüdyoda izleyici misafirler bulunmakta. Konuklara soru yöneltecek olan onlardır derim.

Nihayet asker, polis tüm şehitlerimize Allah'tan rahmet dilerken, terör bulutlarının ülkemiz üzerinden hızla dağıldığı günlere, o bahar günlerine kavuşmamızı ve beraberinde Türküyle Kürdüyle güneydoğu insanımızın da dirlik, düzen ve selamete ermesini en içten duygularıyla dilerim.

L.T.

-KÖKÜ MAZİDE BİR ATİ-(1)

“Ne harabi ne harabatiyim, Kökü mazide bir âtiyim.” mısralarında da örneği görülebileceği üzere bazı edebiyatçıların salt edebi eser yazmayı aşan ve içinde yaşadığı topluma, sanat ve edebiyat çevrelerine istikamet veren bir Misyonlarından söz edilebilir.

2’inci Meşrutiyet döneminden itibaren giderek artan ölçüde ismini duyuran bu tarz bir edebiyat adamımız da Yahya Kemal Beyatlı olmaktadır. Bugün Makedonya toprakları içerisinde yer alan Üsküp’de doğup büyüyen Yahya Kemal yıllar sonra “Açık Deniz” adlı şiirinin mısralarında “Balkan şehirlerinde geçerken çocukluğum; Her lâhza bir alev gibi hasretti duyduğum. Kalbimde vardı “Byron”u bedbaht eden melâl, Gezdim o yaşta dağları, hulyâm içinde lâl... Aldım Rakofça kırlarının hür havâsını, Duydum, akıncı cedlerimin ihtirâsını” demek suretiyle çocukluk yıllarının ve doğup büyüdüğü muhitin, ruhuna yıllar boyu aksettirdiği terennümleri bizlere duyurmaktadır.

Gençlik yıllarından itibaren Paris’de eğitim gören Yahya Kemal döneminin Parnasyen şairlerinden beslenerek şiir anlayışını oluşturur. Bu arada Albert Sorel ve Camile Julien gibi tarihçilerin görüşlerinden yararlanır. Özellikle de Camile Julien’in “Fransız milletini bin yıl da Fransa’nın toprağı meydana getirdi.” sözünden derinlemesine etkilenir.

1912’de yurda dönen Yahya Kemal ilk zamanlar “Nev Yunanilik” düşüncesini savunur. Batılılaşmak için Avrupa’nın temeli olan Yunan uygarlığını ve bu uygarlığın dil öğeleri olan Yunanca ve Latinceyi özümsemeliyiz der. Fakat dönemin Türkçü ve Osmanlıcı edebiyat adamlarının ağır eleştirileri karşısında bu fikrinden vaz geçer. Hatta Cemil Meriç’in, “Yahya Kemal’in Yunancılığı, çevrede mâkes bulabilseydi Yunancı olurdu Yahya Kemal.” Demesi de dikkat çekicidir.

Açıkçası Balkan Harbi vesilesiyle Balkan devletleri ve dolayısıyla Yunanistan ile savaşım vermemiz hususu da genç şairin o dem dillendirdiği yaklaşımın sertçe geri tepmesinde etkili olabilir. Sözgelimi dönem şairlerinden Emin Bülent Serdaroğlu’nun “Kin” adlı şiirinin yazıldığı ruh haliyle birlikte devrinin duygularına nasıl karşılık geldiğini de söyleyebiliriz. Bu gelişmelerin merhum şair Yahya Kemal üzerindeki etkileri üzerinde durmakta mümkündür. Görünüşe bakılırsa tam zamanında ağır bir zılgıt yediği ve hastalıklı bir düşüncüyü terk ettiği de söylenebilir.

Ünlü şairimizin ilginç bir yönü de; gerek şiirlerini gerekse yazılarını hayatı boyunca kitaplaştırmamasıdır. Kendisine bu durum hatırlatıldığı zamanlar henüz çalışmalarının sona ermediğini, noktayı koymadığını belirtir. Şiir ve nesirleri ölümünden sonra Nihat Sami Banarlı tarafından bir araya getirilir.

Bu durum bir bakıma batı dünyasından bir örneği de akla getirebilir. 18’inci yüzyılın ünlü bestecilerinden Bach’ın eserleri ölümünden sonra yok olma tehlikesi geçirir. Nasıl mı? Barok müziğin yerini Viyana Klasiklerine bırakması Bach’ın yeni kuşaklarda yankılanmasını ve izlenmesini güçleştirir. Açıkça eserleri kaybolmaya yüz tutar. 19’uncu yüzyılın ünlü Musevi asıllı Alman bestecisi Mendelssohn tarafından tekrardan derlenir. Hatta bu çalışması sırasında Mendelssohn’un, Bach’ın bir bestesine alışveriş yapmakta olduğu manavda kese kâğıdı üzerinde rast geldiği de söylenir. Elbette, Nihat Sami Banarlı’nın Yahya Kemal’den yaptığı derlemeler farklı olarak İstanbul Fetih Cemiyeti bünyesinde gerçekleştirilir. Bu bağlamda rahmetli Nihat Sami Bey’in üstadın bugünlere ulaşmasında hatırı sayılır bir katkısı olmalı.

Şiir anlayışı üzerinde Fransız edebiyatının yanı sıra Divan edebiyatımızın büyük etkisi vardır. Hatta Şeyh Galip’le birlikte sona eren bir geleneği tekrar canlandırır. Bu çizgide yayınladığı Gazeller ve Şarkılar yıllar sonra “Eski Şiirin Rüzgârıyla” başlığı altında bir araya getirilecektir. Cumhuriyet döneminde sade dille yazdığı şiirleri ise “Kendi Gök Kubbe” başlığı altında kitaplaştırılır. Yahya Kemal’in şiirlerinde tarih, musiki, dini motifler, deniz, ölüm, rindlik, kadın, mitoloji, vs. temalarla karşılaşırız. Ağırıklı konulardan biri belki de başta geleni İstanbul’dur. Edebiyatımızda İstanbul şairi denildiğinde hiç şüphesiz Yahya Kemal akla gelir. Eski İstanbul semtleri, mahalleleri, yapıları, manzaraları ünlü şairimizin şiirlerinde çeşitli renk ve desenleriyle işlenir. Yahya Kemal’in gençlik yıllarında sahip olduğu Nev Yunanilik iddialarına bağlı olarak yazdığı Sicilya Kızları, Biblos Kadınları ve Bergama Heykeltıraşları gibi şiirleri sonraları taklidi bulunur. Ünlü edebiyatçımız düz yazılarında da İstanbul, Osmanlı tarihi, Milli Mücadele dönemi, siyasi ve edebi hatırat nitelikli konulara ağırlık verir.

Üstadın geniş bir irfan penceresinden dünyayı izlediği söylenebilir. Onda Müslüman Türk varlığı yanı sıra Akdeniz geleneğini izleyen bir ufuk çizgisi bulmak hiçte mübalağa olmayacaktır. Gerçekten de, Akdeniz öyle bir hinterlanda sahip ve öylesine gürül gürül çağlayan bir havzadır ki, uygarlık tarihinin ana damarlarını asırlar boyu besleyecektir ve büyük edibimiz tam da bu hususun farkındadır.

Ne var ki, üstat Yahya Kemal’ci çevrelerinde bu gerçeği aynı ölçüde kavradığını, kavrayabildiğini söylemek oldukça zordur. Genellikle eski İstanbul ve Osmanlı zeminli çalışmaları üzerinden okunur ve bu çerçevenin dışına pek çıkmaz.

Oysa tarih ve gelenek algısı yanında mitolojiden de nasiplenmiş Yahya Kemal, üzerinde durulması ve ince ince dokunması gereken bir isim değil midir? Halbuki, ekseriyetle Muhafazakâr araştırmacılara konu olurken; onlarda

şairi Osmanlıcılık kapsamında alır ve demirbaşa kaydederler. Geri kalan duygu ve dűřünce birikimini duygusal gelgitlerine bağlar, hani bir nevi nefsi bulur ve şairin özeli bağlamında değerlendirip durumu kurtarma cihetine giderler.

Hiç kuřkusuz insanların bir konu hakkındaki izlenimlerinin kűltűrel birikimleriyle paralel geliřtięi de vakiadır. Ne ki, çerçeveyi daraltmak, dahası at gözlűęűyle bakmaksa çok söz de götürebilir bu durum.

-DEVAM EDECEK-

L.T.

-KÖKÜ MAZİDE BİR ATİ-(2)

Yahya Kemal'i okul yıllarında bıraktığını ve bir daha dönmediğini söyleyen insanlara rastlamadım değil. Klasik yahut günümüz edebi ölçülerinin dışında kalan tarz ve anlatıma sahip bir isimden bir şeyler almak kolay olmasa gerek. Öncelikle gereğine inanmak gerekmez mi? Bu ise insanlarda neme lazım duygusu da uyandırabilir. Oysa Yahya Kemal, üzerinde hassasiyetle durulması gereken mücevherlere sahip bir isim derim. Ne var ki, bu durumun anlamına varabilmek, ülkemizde dünden bugüne etkisini hissettiren yerleşik ideolojik koşullardan kurtulmakla yakından alakalıdır da.

Biyografik açıdan aldığımızda; Yahya Kemal'in siyasi-ideolojik duruş sergilemekten sakındığı veya bu hususlarda mesafeli tavır takındığı görülebilir. Sözelimi, Cumhuriyet döneminde Atatürk devrimleri çerçevesinin dışında kaldığı söylenebilir. Bu durum bir Avrupa perspektifi ve birikimi olmadığından değil metodik sebeplerden kaynaklanır. Yoksa estetik duruş gösteren bir batı meşrebi ve zevki vardır. Hatta bizim medeniyet tarihimizin şiir eksenli olmasından yakındığı olur. Roman bizde cılız kalmış "geç" bir damardır ona göre. Aynı zamanda Darülfünun'da talebesi olan Tanpınar'ı şiiri bırakıp romana yönelmeye teşvik etmesi de kuvvetle muhtemel bu düşünceden kaynaklanır. Nesri, medeniyet tarihinde bir aşama aldığı söylenebilir hani.

Burada bir hususunda önemle üzerinde durmak gerekmektedir. Bildiğimiz gibi Türkiye Cumhuriyeti Osmanlı Devletinin nihayete ermesini takip eden süreçte inşa edilir. Geçiş dönemi sancılıdır da. Açıkçası, Cumhuriyetin ilk dönemlerinde etkileri bugüne kadar türlü biçimlerde devam eden Cumhuriyet-Osmanlı karşıtlığı da yaşanır. Siyasi tarihin getirdiği hususiyetler edebiyat ve düşünce dünyamızı da derinden etkiler. Gerek siyasi gerekse fikri düzeyde bir Osmanlı karşıtlığı da uyanır. Bu evrede Yahya Kemal; eserleri itibarıyla Osmanlı döneminin hususiyetlerini işlemektedir. Bin yıllık bir Müslüman Türk medeniyetine vurgu yapmaktadır. Böylesi bir üslubun siyasi-felsefi düzeyde çatışma unsuru olabildiği bir dönemde Osmanlı tarihinin yüksekliklerini şiirine yedirir. Hatta düz yazıda da detaylandırır.

Öyle ki, bu çalışmaları farklı kesimlerde ilgi odağı olacaktır. Nurullah Ataç ve Sabahattin Eyuboğlu'nun kimi yazıları arz ettiğim bu hususa temas eder. Söz konusu denemecilerimiz tarafından Yahya Kemal'in çalışmaları modern Türk sanatının takip etmesi gereken model olarak sunulur. Başka bir ifadeyle Cumhuriyetin ilk dönemlerinde Osmanlı'nın bizatihi kendisini de aşan bir düzlemde, Yahya Kemal'de Osmanlı imgesinin müspet yankıları olduğu yönündeki kanaatimi de paylaşmak isterim.

Bir önemli hususta şudur ki, Yahya Kemal'in şiir ve düz yazı çalışmaları kadar ağırlıklı bir yönü bir sohbet adamı olmasıdır. Ünlü edebiyatçımızın 1958'de gelen vefatını takiben yazdığı bir yazıda Peyami Safa'da bu hususa vurgu yapmak suretiyle; belki de en güzel şiirlerinin sohbet üslubunda saklı olduğunu ve bu büyüklük sohbetlerin gelecek kuşaklara ulaşamayacak olmasının hazin bir manzara teşkil ettiğini belirtmektedir.

Yahya Kemal'e çeşitli dönemlerde yöneltilen şiirde taklitçi bir üsluba sahip olduğu eleştirisi de ele alınması gereken bir husus olmalıdır. Bu eleştirinin bir örneğinin ölümünden hemen sonra Peyami Safa tarafından dillendirildiğini görebiliriz. Ünlü romancı ve tenkitçimiz sağlığında büyük bir şairimiz olarak nitelendirdiği Yahya Kemal'in şiirdeki değerinden nedense vazgeçmiş görünür.

Daha açık bir ifadeyle Peyami Safa, sonraları karşılaştığı Yahya Kemal kaynaklı bazı manzum latife örneklerine vurgu yaparken şairin sohbet ortamlarında, dost meclislerinde yaptığı latifeleri kırık dökük bulmakta ve bunların koca şaire ait olduğuna inanmak zor demektir. Buradan yola çıkarak Peyami Safa, Yahya Kemal'in pek çok şiirlerindeki kudreti sorgulamaktadır. Açıkçası şiirleriyle manzum latifelerinin ikisinin de aynı kişiye ait olduğuna inanmak ünlü tenkitçimiz için zordur. Bu işkillenme bir fıkrayı da akla getirebilir. "Adamın biri karısına et getirir, bunu akşama kavur hazır et der. Kadınsa kocası gittikten sonra eti kavurur ve afiyetle yer. Akşam kocasına da kedi yedi der. Adam tabi bu dolmayı yutmaz. Cılız kediyi tutar ve karısına hanım der, bu kediyse ciğer nerede yok eğer bu ciğerse kedi nerede?"

Ayrıca, Peyami Safa'nın bu tarz bir eleştiriyi Yahya Kemal'in vefatından hemen sonra yapması sağlığında da bu düşüncelere ve izlenimlere sahip olduğunu aklıma getiriyor. Tam da bu noktada ünlü Fransız düşünürlerinden Voltaire'nin bir sözünü hatırlatmadan edemem. "Yaşayan insanlara karşı nazik olmak gerekir, ölümlere karşı tek borcumuz kalmıştır; hakikat!" Bu doğrultuda konuya yaklaştığımda bazı hususlar Peyami Safa'nın dikkatinden kaçmamış olmalı.

Ne ki, sohbet ortamlarında, dost meclislerinde anlık olarak yapılan latifelerle, sabırla ve titizlikle işlenen şiirlerin mukayese edilmesine de insanın gönlü inanın razı olmuyor. Şiiri "musikiden başka bir musiki", "darası alınmış söz" gibi ifadelerle tanımlayan koca şairin hak ettiği eleştiriler gibi durmuyor. Elbette yukarıda da ifade ettiğim gibi sınırlı miktarda yazdığı mitolojik öğelerle bezeli şiirlerinin Nev Yunanilik döneminden kaynaklanan taklidi eğilimli olduğu yaygın bir değerlendirmedir. Ancak bu durumu tüm şiir birikimine yaymak söz konusu olduğunda serinkanlılığı elden bırakmamakta fayda görürüm.

Yine, ünlü edebiyat adamımızın döneminde algılanış biçimi üzerinde durulabilir. Meydan Larousse ansiklopedisinin ilgili maddesinde karşılaştığım bir tanımlamayla, Yahya Kemal'in yarım yüzyıla yakın bir zaman zarfında ülkemizin sanat-edebiyat dünyası üzerinde otoritesini duyurduğu vurgulanacaktır. Ayrıca Kazım Yetiş tarafından hazırlanan "Yahya Kemal İçin Yazılanlar" başlıklı derlemenin ziyadesiyle önemli bir çalışma olduğunu da özellikle belirtmek isterim. Buradaki yazıları incelediğimizde tanınmış edebiyatçımızın yaşadığı devrede geniş bir sosyal, kültürel ve ideolojik yelpaze üzerinde etkili olduğu anlaşılabilir.

Peki, Yahya Kemal'in tılsımı nedir? Şairin temel hususiyetini kendi deyişiyile "Türkçe ağızımda annemin sütüdür" sözünde mi aramalıyız? Döneminin edebiyat dünyasını bir nevi hipnotize mi eder?

Üstat, tarihi ve kültürel motifleri prizmasından geçirerek döneminin insanına ve münevver dünyasına öyle bir sunar ki; tam da bu noktaya mim koyun derim.

-SON-

L.T.

-RENKLER VE DESENLERDEN BİR DÜNYA KURMAK-

Bilgisayarımızda belirleyeceğimiz masa üstü ekran görüntüsünün iş verimimiz üzerinde etken olduğunu söylersem mübalağa mı ederim acaba? Ya da bu adam iş yapmaz mı dersiniz?

Öncelikle bilgisayar ortamında en hoş sanal görüntü hangisidir dersem kaç şık canlanır zihninizde, açıkçası bilemem. Diyelim ki, doğal güzellik üzerinden bir seçim yaptık. Tercihimiz nasıl şekillenebilir?

Sözgelimi azur mavisini ne kadar da hoşumuza gider, değil mi? Halbuki, temaşa açısından harika olan bu görüntünün çalışma anında uygunsuzluk arz edeceği kanaatindeyim. Elbette zevkler tartışılmazda orada olma isteğini körüklemeyi mi acep? Düşünün ki ekranınızda pamuk misali bir kumsal ve palmyelerle beraber cam gibi bir deniz, tropik bir düş bahçesi var. Şöyle bir off! Çekmez miyiz? O açıdan iş ortamımızda ekranımızı süsleyen manzara o ortamda bulunma arzusu uyandırıcı, kışkırtıcı olmamalı derim.

Ya esintili bir deniz, dalgalar kıyıya vurur da köpük köpük yalar ya sahili orada olmak ve dinlemek, en güzel bir müzik olmaz mı? Şu an imkânsız mı? Peki, karşınızda olsa ve alıp götürse sizi uzaklara, arınsanız tüm benliğinizle ve hâyal etseniz serpiştirdiğini, su damlalarının yüzünüze. Bu da mı kurumsal kültürü sabote eder yoksa? Ay ya! Bu kurumsallıkta kurum yaptı iyice. Yalnız her iki ekran görüntüsü de ev ortamımızda harika olur. Hani derim ki; o ortamlarda bulunma arzumuzu uyandırırsa fena mı olur? Büyük şehrin kozmopolit ortamından uzaklaşıp kozmosa açılırsak şöyle bir, bambaşka bir aşka davet etmez mi insanı?

Yine çalışma yaşamına dönersek; ay ışığında çöl ilk aklıma gelir. Düşünsenize ruha dinginlik vermez mi? Uçsuz bucaksız kum deryası. Kim bilir, yeryüzünde en son öylesine bir yerde olmak istersiniz belki de. Fakat zihnen yaşadığınız ve ruhen olgunlaştırdığınız bir manzaraysa söz konusu, mümkün mü hayır demek?

Rüzgâr altında çöl mü? Hani milyonlarca kum zerresi uçuşur. Mücadele gücünü, azmi, direnci kamçılar mı?

Ya da çöl kenarında koruluk, umudun yeşerdiği an, bir de Chris Rea parçası, "looking for the summer" misali. Ekşi sözlükte bir yorum bana ilginç gelmektedir. Çölde arabam stop etse ama teypde looking for the summer çalıyor ise problem diyen birine rastgeldim. Biraz sofistike bir yorum değil mi? Hatta buram buram şehir efsanesi kokuyor bile denebilir. Ama yine de parça sağlam derim. Çölde değil ama işyerinde ya da evde dinlenebilir. Sıcacık bir çöl esintisi kulaklarda, sizi bilmem ama vaha olur bana ve öyle bir resimde göğü izleseniz bir de, bembeyaz bulutlar masmavi bir fonda parıldar. Işıl! Işıl.

Sanmayın ki, kutupları unuttum. İnsanlığın tükenmez hazinesi; karlar, buzlar ve foklar ülkesi, sert ve soğuk rüzgârlar diyarı, kutup köpekleri çeker kızakları, gözünüzün gördüğünce bembeyaz, fiziksel olarak bulunamazsanız orada, görselde yaşayamaz mısınız o ihtişamı. Ve unutmayın ki; dünyanın gizli hazinesi, Yaradan'ın bahşettiği zenginlik, çöllere birlikte kutuplardır aslında.

Peki ya lider balığı izleyen balık sürüsü görüntüsü nasıl olur? Ya da uçmakta olan bir yaban kazı sürüsüne ne denir? Takım ruhunu çağrıştırmaz mı? Yaban kazlarını bilirsiniz; hep beraber uçarak güçlerinin zirvesine çıkarlar. Birlikte kanat çırpmaları onları yüksekte tutar. Yorularak sürüden kopulmaz. Hani argo bir deyişi çürütmez mi? İnsanın kafasına kaz kafalı denmez mi? Demek kazlar hiçte kaz kafalı değil.

Şüphesiz işe odaklandım mı gözüm hiçbir şeyi görmez de diyebilirsiniz. Fakat yine de çalışma ortamınızda sizi karşılayan, renkleri ve desenleriyle benliğinizi süsleyen de ekran görüntüsüdür. Hani derim ki; siz bakmayın "şeytan ayrıntıda gizlidir" diyenlere. Doğrular da ayrıntıda gizlidir, aman ha!

L.T.

-ALGI YANILMASINI TETİKLEYEN BAZI ÖGELER-

Amerikan filmlerinde söylenen bir söz bana hep ilginç gelir. "Bütün zenciler birbirine benzer" Şüphesiz, beyazlar arasında geçen bir diyalogdur. Doğru bir bakış açısı mıdır acaba? Şekli yönden baktığımızda elbette bütün insanlar arasında benzeşim kurulabilir. Bu anlamda ele aldığımız zaman bütün beyazlarda birbirine benzemez mi? Ancak ayrıntıdaki farkları kaçırmamak gerekir. Çeşitli alanlarda isim yapmış birçok zenci görmüşümdür. Bunların tek benzerlikleri olarak derilerinin rengi söylenebilir. Orada bile ton farklılıklarından bahsedebiliriz. Demek ki, beyazlar arasında kullanılan tabir; özünde ırkçı bir çerçevenin ifadesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Öyleki, sakın bazı Amerikan filmlerinde karşımıza çıkan bir husus bu duruma bağlı olarak şekillenmesin? Hani filmde varlıklı ya da mevki sahibi bir beyaz öldürülür. Olay yerinde yakalanan veya görülen bir zenci suçlu tutulur. Tam darağacında sallandırılmak üzere iken film bu ya asıl suçlu peyda olur. Yani gerçekte gariban bir insan canını zor kurtarır. Abartılı bir örnek verdiğimi düşünen de olabilir. Ancak bütün zenciler birbirine benzer dediğiniz zaman inanın suçu işleyen kişi bir siyah bile olsa bu rahatlıkla tüm siyahlardan biri ya da öbürü olabilir.

Burada karşımıza çıkan temel husus algıyı etkileyen faktörlerden birisinin biçim olduğudur. Nesnelere arasındaki biçimsel benzerlikler, özdeki farklılıkları gizleyebilir. İki şey birbirini çağrıştırabilir. Ayrıntıdaki farklılıklar algılanmayabilir.

Günlük hayatta erkeklerin ve kadınların birbirleri hakkında kullandığı "kadın milleti", "erkek milleti" tabirleri de bu konuda bir örnek olarak karşımıza çıkmaz mı? Bu anlamda düşündüğümüz zaman tüm kültürlerde önyargıların algılamayı direk etkilediğini söyleyebiliriz.

Yine isimler; yazılış veya okunuş itibarıyla benzeşebilir, birbirini çağrıştırabilir, biri söylendiğinde diğeri akla gelebilir. Tarihe mal olmuş kişiler arasında rast geldiğim bazı örnekler vardır. Einstein-Eisenstein gibi. Bir devrin "Pasaparola" yarışmasının ilginç kelimeler köşesini de hatırlatabilir bize. Gerek yazılış gerek okunuş bakımından birbirini çağrıştıran iki isim olsa da çok büyük farklılıkları beraberinde getirir.

Einstein, Yahudi kökenli bir fizik bilginidir. İzafiyet teorisiyle beraber anılmaktadır. "Dünya Görüşüm" başlıklı denemeleriyle de tanınmaktadır. Eisenstein ise, Rus sinema yönetmeni ve teorisyenidir. "Potemkin Zırhlısı, Korkunç İvan, Aleksandr Nevski" gibi filmlerin yönetmeni olması dışında teorik kitaplarıyla da isim yapmıştır. Öyle ki, bir biyografi notu olarak hakkında rast geldiğim bir örnek dikkatimi çeker. Evinde sosyal bilimler, sanat-edebiyat, felsefe, din, fizik, matematik gibi alanlara dönük binlerce kitaptan oluşan zengin bir kütüphaneye sahip olduğu belirtilmektedir. Anlayacağınız "Entelektüel Sinema" varsayımı durduk yerde oluşmuş değil. Elbette daha ziyade ünlü olanın Einstein olduğu düşünülürse, Eisenstein'in yazı ortamında ismine rastlayan biri; Hayret! Einstein'ın sinema üzerine çalışmaları da mı var diye düşünebilir.

Bir başka örnekte; Anzavur-Aznavour gibi farklı iki isim üzerinden verilebilir. Bu isimlerden Anzavur; İstiklal savaşımız yıllarında Balıkesir yöresinde Kuvayı Milliye'ye karşı direniş göstermiş bir isimdir. Aznavour ise Ermeni kökenli Fransız müzik adamıdır. Buradaki olası karıştırmayı şu şekilde düşünürsek abartmış olmayız diye düşünüyorum. Yabancı müzik ilgisi yoğun olan bir insanın yazılıştaki ve okunuştaki benzeşimden etkilenecek Anzavur'u Aznavour veya yabancı müzikle hiç ilgisi olmayan bir insanın da Aznavour'u Anzavur olarak algılaması mümkündür.

Bunların "Elif görse mertek sanmak" olduğunu düşünmeyin lütfen! Çünkü: Algıyı yanıltabilecek kılı kılına durumlarıdır. Ancak bu durumdan şu şekilde faydalanmak da mümkündür. Bir bilgiyi aklımızda tutmak için onu, benzeşim gösteren başka bir bilgiyle birlikte belleyebiliriz. Hani, hafıza teknikleri alanında bizi besleyebilir de.

Sözgelimi; Benin, Belize, Belarus, Belene, Belucistan, Bernardo Bertolucci gibi kavram ve isimleri düşünelim. Benin, eski adı Dahomey olan bir Batı Afrika ülkesidir. Belize, eski adı İngiliz Hondurası olan bir Orta Amerika ülkesi iken Belarus, eski Sovyetler Birliği'nin dağılması sürecinde oluşan Bağımsız Devletler Topluluğunun bir üyesidir. Belene mi? Eski Doğu Bloku döneminde Bulgaristan'da önceleri rejim muhaliflerine sonraları ise Türklere yönelik olarak kullanılan bir kamp olmaktadır. Belucistan, İran-Pakistan-Afganistan havzasında yer alan bir bölgenin adı (ki doğa tarihi sahasında dinazorlar çağına ait bir figür olan Belucistan Hayvanını da akla getirebilir). Nihayet Bernardo Bertolucci ise Çölde Çay, Paris'de Son Tango, Son İmparator, Küçük Buda gibi filmlerin İtalyan yönetmeni olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bir başka dikkatimi çeken hususta şudur: Kimi zaman birbirini çağrıştıran kişilere rast geliriz. Bunlardan birini hatırlamak istediğimizde ya da bir isim aklımıza gelmediği zaman 'dilimin ucuna geliyor' veya 'diyesim geliyor, ama değil' kalıplarından birini kullanırız. Günlük hayatta ünlü kişilerden rast geldiğim örnekler vardır. Sözgelimi; Dustin Hoffman- Al Pacino bu konuda iyi bir örnek olabilir mi acaba?

Karşımızdaki kişi; yabancı bir sinema oyuncusu var, adı dilimin ucunda, Al Pacino diyesim geliyor ama değil dediği zaman muhtemelen Dustin Hoffman'dan bahsediyordur. Peki, bu iki oyuncunun benzeşen yanları var mıdır, varsa nelerdir? Her şeyden önce sinema dünyasının önde gelen karakter oyuncularının yanı sıra İnternet de görsel

sitede örneklerine rastlayabileceğimiz gibi bazı fotoğraflarında benzeşim sağlanır mı? Şüphesiz, bu iki oyuncunun çok belirgin farklı yönleri de vardır. Değişik filmlerle ün yapmış olmaları yanında; biri İtalyan diğeri ise Yahudi asıllı Amerikalı oyuncu olduklarından söz edilebilir. Fakat kesin olan bir husus varsa; ikisi de çok başarılı bir karakter oyuncusu olarak dikkat çekmişlerdir. Bu noktada da birbirlerini çağrıştırdıkları düşünülebilir.

Bizim sinemamızdan karşılaştığım bir örnekte Zuhal Olcay-Meral Oğuz olmaktadır. Zaman zaman birini öne sürerek diğeri hatırlamaya çalışanlarla karşılaşabiliriz. İki ünlü karakter oyuncumuz olmaları dışında yan yana görmediğimiz zaman zihnimize meydana gelen bir çağrışım, kurulan bir benzeşimden söz edebilir miyiz acaba?

Yine ünlü romancımız Elif Şafak ve sinema dünyasının yıldız isimlerinden Gwyneth Paltrow'un görsel sitede yan yana verilmiş bir fotoğrafı var ki; şüphesiz birebir örtüşmeden söz edilemez ama andırma boyutunda hakikaten ha! Dedirtebilir ve buraya kadar ifade etmek istediğim hususlarda fikir verebilir.

İnternet de görsel sitede bu şekilde aralarında benzeşim kurulan birçok simaya rastlamak mümkün. Öyleki, bu tip örnekleri sizlerde çoğaltabilirsiniz. Açıkçası benzeşim; kişilerin, olayların, isimlerin, terimlerin farklılıklarının görülmesini engellediği, gerçekte olanın dışında öyle zannettiğimiz ölçüde zihinsel bir yanılgıdır.

L.T.

-IŞIĞIN KIRILDIĞI ANI YAKALAMAK-

Meşhur filozof Nietzsche'nin bir sözü apayrı yönde dikkatimi çeker. "Kadına mı gidiyorsun, kırbacını unutma!" Bu sözün kimi zaman ünlü filozofun kadına şiddeti kutsadığı yönünde anlaşıldığına rastlıyorum. Oysa yaşam öyküsüyle ilgili bazı hususlara bakıyorum da gerçek bundan çok farklı şekillenebilir.

Nietzsche, bir devrin kadın yazarlarından Lou Salome'a aşık olur. Lou Salome o dönemde belki yirmi yaşında vardır. Ancak Salome ile Nietzsche'nin konuya bakış açısı örtüşmez. Salome muhtemelen, Nietzsche'ye ünlü bir filozof olması itibariyle yakınlık duymaktadır. Ve ondan bu ölçekte yararlanmak ister.

Ne dersiniz? Objektif yaklaşmıyor muyum? Hemen söylemeliyim ki; Lou Salome sıra dışı bir karakterdir. Gençliğinden itibaren sanat, edebiyat ve felsefeyle de yakından ilgilenir. Kuşkusuz bu noktada bir sorun olduğu söylenemez. Ancak hayatında bu duruma paralel bir gelişme olarak düşündüğüm olaylar vardır. Sözgelimi, genç kızken yaşadığı yörede bir rahiple yakınlaşır. Rahip kırk yaşında vardır. Salome'yi etkileyen temel unsurun, rahibin edebiyat bilgisi olduğundan söz edilir. İşitte inanma demeyin. Rahip, Salome'ya sosyal çevresinde Dostoyevski'yi en iyi bilen bir sima olarak gözükmektedir. İşte Nietzsche'ye de bu ölçekte ilgi duyacaktır. Ancak evlenme teklifini kabul etmez.

Yıllar sonra Salome, ünlü Alman şairi Rilke'ye ilgi gösterir. O dönem de Salome'nin 36-37 yaşlarında olmasına karşın, Rilke 21-22 yaşlarında bulunmaktadır. Anlıyacağınız bu kez döngü tersine işlemektedir. Salome denemeler, makaleler yayınlayan bir yazardır. Oysa, Rilke henüz Alman edebiyatında yankı yapan bir şair ve sanatçı değildir. Yani Salome'nin, Rilke ile entelektüel bağlamda yakınlaştığını söylemek oldukça zordur.

Demek istediğim; Salome dünyayı kendi üzerine kurmaktadır. Hayatı toplumsal bir düzlemde karşılamaz. Bir kadın yazar olarak dünyada ki tüm kadınların sorunları ve bunların çözümünün Salome'nin perspektifinin dışında kaldığını söylemek acep mübalağa mıdır? Yaşam karşısında düşünüş ve tavırları itibariyle bireyci bir söylemi benimsemektedir. Dünyayı tamamen kendi ferdi özgürlüğü çerçevesinde almaktadır.

Bunları neden mi anlatıyorum. Nietzsche, aşkına niçin karşılık bulamadı? Bulabilir miydi? Karşısında nasıl bir insan profili vardır? Bu soruların cevabını bulmak adına diyebilirim. İnternette görsel sitede görebileceğimiz bir fotoğrafları ilgi çekici gelebilir. Nietzsche ve Salome'a aşık diğer bir arkadaşı at arabasının önünde atların koşulduğu bölümde durmaktadır. Salome ise arka planda at arabasının kasa bölümünde dizlerinin üzerine çökmüş ve elindeki kırbacı kaldırmış vaziyettedir.

Nietzsche, bu fotoğrafı iyi analiz edebilseydi Salome'a evlenme teklif eder miydi acaba? Şüphesiz değerlendirirken, aşkın gözü kördür sözünü de unutmamak kaydıyla.

Nietzsche'nin yinelenen buhranlarında frengi hastalığının yanı sıra evlenme teklifine ve aşkına karşılık alamamasının da önemli rolü olduğu söylenebilir.

Hatta spekülatif bir yaklaşımda bulunmak pahasına şunu sorabilirim: 1889 yılının bir kış günü Roma sokaklarında kırbaçlanmakta olan bir ata sarıldığı ve ağlayarak onu korumaya çalıştığı söylenir. Yukarıda arz ettiğim fotoğraf hususu da düşünüldüğünde; Nietzsche'yi bu olayda kırbaçlanan bir ata karşı böylesine bir refleks göstermeye iten unsur ne idi? Sadece hayvan sever bir bakış açısı mı yoksa bir şuuraltı etkileşimi mi acep?

Kuşkusuz, insan psikolojisinin derinliklerinde dolaşırken unutulmaması gereken temel bir husus; nice dehliz ve labirentlerin bizleri karşılayacağı gerçeğidir. Dolayısıyla insan üzerine tanımlama yaparken daima bir pay bırakmamız faydalı olacaktır. Önyargıların tuzağına düşmemek adına hani. Aksi takdirde, Nietzsche gibi bir düşünür bizi bir kalemde hiçe de indirebilir.

L.T.

-BİR DİZEYİ SOSYO EKONOMİK DÜZLEMDE OKUMAK-

Nazım Hikmet'in ünlü şiirlerinden biri de "Kadınlarımız" olmalıdır. Bu ünlü "Kuvayı Milliye" şiirinde bir dize farklı yönde ilgimi çeker. "Ve soframızdaki yeri öküzümüzden sonra gelen".

Kuşkusuz farklı okumaları mümkün kılabilir. Hatta ideolojik politik düzlemde sorgulanabilir de. Sözelimi, kadınıımızın Anadolu kırsalındaki konumunun ünlü şairimiz tarafından tanımlanış biçimi şeklinde bir değerlendirme de yapılabilir. Bu noktada, Nazım Hikmet'in sosyalist hatta Marksist bir şair olduğunu ve dünyayı üretim temelinde algıladığını da hatırlayabiliriz. Dolayısıyla genel bir bakışla; öküzü, sofrayı ve kadını ekonomik ölçülerle değerlendirdiği ifade edilebilir.

Bu hususla ilişkili olarak, ülkemizdeki ideolojik yapıları değerlendirirken bazı yaklaşım biçimleri üzerinde özellikle durmak gerektiği düşüncesindeyim. Sözelimi, sorunları ilerencilik-gericilik kavramları temelinde ölçüp biçmek yerine aynı meseleleri üretim temelinde ele almak da mümkündür. Konumuz açısından değerlendirme yaparsak Nazım Hikmet sosyalist bir şair olduğu gibi o dönemin hâkim ideolojik yapılanmasının başka bir ifade ile Kemalizm'in de karşısındadır. Hatta bir şiirinin mısralarında karşımıza çıkan "Biliyoruz, biliyoruz, bu vatanın anasını ağlatan; Bir İsmet, bir Adnan bir de Koraltan." ibaresinde ülkemizdeki sağ ve sol Kemalist yapıyı eleştirdiği söylenebilir.

Tekrardan ilk paragrafa dönersek; ilgili mısradaki kalkış noktasının, tarım toplumunda sofrayı şekillendiren unsurun öküz olduğu noktasında biçimlendiği söylenebilir. Öküz olmaksızın sofranın da olamayacağını dolayısıyla sofradaki yerleşim düzeninin de oluşmayacağını anlayabiliriz. Ayrıca şair sofradaki yeri açısından öküzden sonra değerlendirirken bana göre kadını üçüncü değil ikinci sıraya koymakta. Yani sıralamanın erkek, öküz ve kadın şeklinde oluştuğunu düşünerek Nazım Hikmet üzerinden böbürlenmeyelim boşuna. Çünkü mısradaki belirtilen husus az önce de söylediğim gibi öküzün tarım toplumunda sofrayı biçimlendirdiğidir. Yani, anlaşılabilir üzere sofraya yoksa erkeğin sofradaki yeri de olmayacaktır. Dolayısıyla şair, kadınıımızın sofradaki yerini öküzümüzden sonra olarak belirlerken öyle görünüyor ki erkeği daha da geriye atmaktadır.

Bu konu ile ilişki kurabileceğimiz vurgulayıcı bir örnek olarak "Kibar Feyzo" adlı ünlü komedi filmimizin bir sahnesini hatırlamak da mümkün. Kemal Sunal, Müjde Ar ile evlenmek için başlık parası verecektir. Ancak Adile Naşit oğlum değmez parayı sokağa mı atalım diye sorar ve onun yerine öküz alalım der. Şaban ısrar edince de anne bağırır. "öküz ulan öküz!"

Yine, Nazım Hikmet'in yukarıda söz ettiğim ünlü şiiri bana ilkokuldan bu yana çokça karşılaştığımız bir bahsi de düşündürür. Hani eski devirlerde dünyanın öküzün boynuzunda durduğu ve öküz boynuzlarını oynattığında ise depresyon olduğu.

Okul yıllarımızda bu hususun ortaya konuluş biçiminin ilerencilik-gericilik kavramlarına dayandırıldığı söylenebilir. Oysa eski devirlerden söz ettiğimiz zaman tarımsal bir ekonomik yapı ve sosyal-kültürel oluşumları vurgularız. Tarım toplumunda öküzün üretimin simgesi olduğunu yukarıda belirttik. Dolayısıyla insanların gündelik yaşamlarını direkt etkilediği aşikâr bir durumdur. Öküzün boynuzlarını oynatması ise bazı dönemlerde tarımsal üretimin düşmesi ya da başka bir ifade ile ekonomideki verimsizliklerle ilişkili olmalıdır.

Şimdi bana, olur mu canım öyle şey bu tamamen o devirlerdeki dinsel ve kültürel boşluktan, cehaletten kaynaklanmakta diyebilirsiniz. Ben de şunu sorarım. Söz edilen hayvan neden öküzdür? Başka bir deyişle neden dünyanın aslan, kaplan, kurt, bizon, sırtlan ya da akbabanın boynuzlarında veya üzerinde durduğu söylenmiyor?

Kaldı ki, eski toplum dünyanın öküzün ve balığın üzerinde durduğunu da söyler. Aynı anda hem öküzün hem de balığın üzerinde durmasının mümkün olmadığı söylenebilir. Demem o ki; söz edilen hususun din ve gelenekle değil üretim ve geçimle ilişkili olduğu apaçık olmaktadır.

Burada belirtmek istediğim bir husus da şudur: Mitolojik anlayış biçimlerinde karşımıza çıkabilen ilginç bir unsur vardır. Sözelimi, topluluk geçimini balıkçılıkla sağlıyorsa kutsallık atfedilen bir ilk balıkçı figürü vardır. Çünkü topluluğa balıkçılık mesleğini getiren o ilk balıkçıdır. Dolayısıyla, topluluk o ilk balıkçıya saygı duymakta ve hatta kutsiyet atfetmektedir.

Bu arada, eski devirlerde dünyanın öküzün boynuzu üzerinde durduğu algısını değerlendirirken dikkat edilmesi gereken bir unsurda tarım toplumunda ortaya çıkan bir verinin zamanla kendi içerisinde katılaşıp ve hatta yozlaşmaya maruz kalabilmesi hususudur. Hani derim ki; tarım toplumunun erken dönemlerinde dünyanın öküzün boynuzunda durduğundan bahsetmekle üretim biçimine vurgu yapılırken aynı sistemin çöküş zamanlarında ise sembol algısının yitip kelimenin gerçek anlamıyla öküz olarak anlaşılması mevzu bahis olmalıdır.

Bu açıdan aldığımızda; eski kültürlerde dünyanın öküzün ve balığın veya ikisinden birinin üzerinde durmasını ya da bu hususlarda ortaya konan edebi söz ve benzetmeleri değerlendirirken ekonomik öğeleri göz ardı etmemeliyiz.

-SEVDALINIZ PARLIAMENT Mİ YOKSA MARLBORO MU?-

Yeryüzünde insanoğlunun kullandığı yaygın keyif maddelerinden biri de sigara değil midir? Türlü bahanelerin vazgeçilmez kıldığı bir tutkudur o. Ünlü şairimiz Merhum Necip Fazıl'a bir sohbetinde çok sigara içtiği hatırlatıldığında "Ne yapayım benim için yanan bir o var" demesi hoş olduğu kadar ironik bir duruşta sergilemez mi acep?

Şüphesiz, geçmişten bugüne televizyon reklamlarında belirli bir özendirici etkisi olmuştur. "Marlboro; özgürlüğün ve maceranın tadı" ya da "Parliament sinema kulübü sunar" gibi replikleri derhal hatırlayabiliriz.

Gerçi, geleneksel aile kültürümüzde karşımıza çıkabilecek korkuyla karışık saygı ögesi de aklımıza gelebilir. Bakıyorsunuz yetişkin, evli barklı bir adam babasının yanında sigara içmiyor, içemiyor. Açıkçası, bu durum ironik bir şekilde sigara içimini azaltabilir ancak tam tersi psikolojik bir tetiklemeyle birlikte yasak kavramının muzip bir tecessüs uyandırması da düşünülebilir. Kuşkusuz, o tarz bir saygı mı kaldı yahu! Diyenleri de duymuyor değilim.

Elbette, alkolün İslam kültüründe haram kılınmasına karşın sigaranın mekruh kabul edilmesi de insanları umutlandırabiliyor. Kuşkusuz helale ve harama yakın ayırımında helale yakın mekruh sayılması da düşünülemez. Hemen de hoca kesildiğimi düşünmeyin canım! Kendim için bir şey istiyorsam namerdim, vesselam.

Son yıllarda sigara içimine karşı ülkemizde hükümet kaynaklı sınırlandırmada ele alınabilecek bir husus olmaktadır. Genel anlamda olumlu karşıladığımı söylemeliyim. Hiç şüphe yok ki sigaranın zararları saymakla bitmez. Üstelik kötü alışkanlıklar içerisinde sürümü en kolay olanıdır. Günlük hayatta kimse yanındakine alır mısınız edasıyla alkol sunmaz. Hatta kumar bile belirli ortamları gerektirebilir. Oysa sigara kolayca ikram edilebilir. Bu anlamda içim ortamındaki sınırlar bazı insanları sigarayla bırakmaya sevk etmiş olabilir.

Ancak bu durum bazı hususları gözetmemize engel değildir. Ben sigara içmeyen biri olarak her şeye rağmen içeceğim diyene saygı duyarım. Eskiden sigara içmeyenler duman altı olma bazında madur ya da madure durumuna düşerdi. Günümüzde içenler bu durumu yaşayabiliyor. Eleştirinin akış yönüne iyi de kardeşim sigara zararlı olduğuna göre hangi maduriyet gerçekçidir sözleriyle itiraz edebilirsiniz. Yine de ihtiyat öneririm. Sigaranın halk kültürümüzde ki kavramsal karşılığının cigara olduğunu da unutmamalıyız. Açıkçası girift bir meseleyle karşı karşıya olduğumuz kanaatindeyim.

Bir ölçüde dikkatimizden kaçan hususta batı toplumlarında sigara içmek uzun zamandır ikinci sınıf vatandaşlık konumundadır. Kim bilir, bizde de bu çerçevenin benimsenmesindeki kolaylık bu durumdan kaynaklanmakta belki de. Sözüme mim koyun lütfen. Hükümetimizin sigaraya ortam ölçekli sınırlar getirebilmesinin batılılaşma tarihimizin bir uzantısı olduğunu söylemek istiyorum. Yani ülkemizde gelenekçi yapıda bir hükümet batılı ölçülerde bir karar almış bulunmaktadır. Şimdi bana olur mu canım öyle şey sigara sınırlarının doğuyla batıyla ne ilgisi var diyebilirsiniz. Şunu sormak isterim alkol konusunda benzeri bir perspektif bu kadar kolay geçer not alabilir miydi? Batı kültürü sigaraya baktığı şekilde alkole eleştirci bakmadığına göre bizde alkol eksenli sınırlandırma batılılaşma boyutunda ele alınamazdı şeklinde düşünüyorum.

Her şeye rağmen sigara içenlere iltimas geçtiğimi düşünenlere Erzurumlu Naim Hoca fıkrası anlatmak isterim. Rahmetli Naim Hoca bir mecliste sürekli erkekleri eleştirmektedir. Sonunda bunalan beylerden birinin hocam anladıkta hiç kadınların suçu, kabahati yok mu demesine cevaben az sabret onların canına okuyacağım birazdan demesin mi? Şimdi o hesap az arkanıza yaslanın hele!

Yine sigaraya dönersek; diğer belli başlı keyif maddelerinden farklı olarak kendi sözlüğünü oluşturan bir formata sahip olduğunu da görürüz. Tiryakilik, duman, duman altı, ağızlık, pasif içici, dudak tiryakisi, atın ölümü arpadan, zehir, katran, nikotin, zift, ziftlenmek, çöplenecek, filtreli, filtresiz, otlakçılık, ikramcılık, cigara, vs. Sigara içilen eve hırsız girmez, sigara içeni köpek ısırmasın gibi arsız, hayâsız bazı nükteleri de bunlara dâhil edebiliriz.

Bana bu terimlerden en ilginç görüneni ikramcılık olmuştur hep. Başka hiçbir şey ikram etmeyen insanların sigara ikram ettiklerini gözlemişsinizdir. Kapalı yerlerde içim yasağının henüz olmadığı hatta taşıma araçlarında serbestçe içildiği devirleri hatırlayın bir. Şehirlerarası otobüs yolculuklarında yanınızda oturan ve hiç tanımadığınız kişilerin bile sigarasını yakarken buyurmaz mıydınız diye sormaları gelir aklıma. Bunu nezaket icabı diye geçmek mümkün müdür? Az önce arz ettiğim gibi başka hiçbir şeyi ikram etmeyen hatta bir başkasına günahını vermez şeklinde tanımladığınız insanların bile iş sigaraya gelince bonkör kesilmelerinin sırrı nedir acep? Ya da başka bir ifadeyle sigaranın tilsimi, sihri, kerameti, büyüü, vs. ne dersiniz deyin. İsterseniz benim car car ettiğimi düşünün.

Şahsi fikrim bu ikramcılık eğilimi hayra alamet değil bilesiniz. Daha Türkçesini ister misiniz? Şeytani bir güdüleme diyorum ben buna. Ya da daha günlük bir deyişle; nefsin süsleyip, püslemeleri. Şimdi bana şeytan bunun neresinde diyebilirsiniz. Unutmayın ki, "şeytan azapta gerek" de derler.

-DİL ALANINDA YAŞADIĞIMIZ MED CEZİR MANZARALARI HAKKINDA BİRKAÇ SÖZ-

Öğrencilik yıllarımda Türkçemizi kullanma hususunda bazı öğretmenlerimin gösterdikleri kimi yaklaşımlarla bende yer ettiklerinden söz edebilirim. Sözelimi, orta üçüncü sınıfta Türkçe ve Fen bilgisi derslerimize giren öğretmenlerimizin kelimeler üzerinde zıt yönde hassasiyet gösterdiklerini hatırlarım. Türkçe dersimize giren hanım öğretmen arı dil kavramını kullanmaktadır. Açıkçası dilde özleşmeye, arılaşmaya önem verdiğini belirtmektedir.

Kendi hesabıma dilde özleşmeci anlayışın, Atatürk'ün öncülüğünde dil alanında yapılan yenileşme hareketine ne ölçüde uyduğu konusunu hep sorgularım. Bu konuda yaşanan olumsuzlukları vurgulamak açısından; Üniversite yıllarında gördüğümüz Muzaffer Sencer ve Yakut Irmak tarafından kaleme alınan "Toplum Bilimlerinde Yöntem" adlı ders kitabımızı takip edebilmek için yanında Öztürkçe sözlük kullandığım aklıma gelir. Elbette Sosyal Bilimlerin terminolojisi dâhilinde latince kelimelerle karşılaşmak doğaldır. Ancak bunun haricinde birçok kelimedede yeni yeni terimler üretmek doğru bir yaklaşım mıdır acaba? Yine, ünlü bir şairimizin mucize yerine tansik kavramını önerdiğini hatırlarım. Bu tip yaklaşımları zorlamalı bulduğumu söylemeliyim. Öyle ya asırlara mal olmuş, kullanılagelmiş bir kavramdan söz ediyorsak.

Peki, Türkçe'nin ölçüsü nedir? Ünlü şairlerimizden Yahya Kemal'in İstanbul Türkçesini kıstas alırken kullandığı bir tâbir dikkat çekicidir. İstanbul efendileriyle, İstanbul hanımlarının konuşmaları şeklinde yaptığı tanımdan söz ediyorum. Yine şair, "İdrâk ettim ki İstanbul konuşması, kitâbet lisânının kelimelerini çoktan değiştirmiş ve kendi zevkine göre Türkleştirmiştir" der.

1930'lu yıllarda Atatürk'ün talimatıyla yöresel ağızlar üzerine derlemeler ve sözlükler hazırlandığı da aklımıza gelebilir. Sözelimi Ömer Asım Aksoy tarafından hazırlanan "Gaziantep Ağızları Sözlüğü" gibi. Bu anlamda baktığımda Atatürk'ün dilimizi yabancı dillerin boyunduruğundan kurtarma yönündeki talimatını, dilimizde geçmiş çağlardan gelen hiçbir yabancı kökenli kelime bulunmayacağı yönünde anlamlandırmayı doğru bulduğumu söyleyemem. Sözüme mim koyun lütfen! Bu sözle ifade edilen ve eleştirilen husus herhangi bir dilin Türkçe üzerinde hâkimiyet kurmasıdır.

Efendim! Asıl itibarıyla alırsak; bu tartışmalar o dönemde yeni değildir. Osmanlının son dönemlerinde de özellikle Servet-i Fünun akımının etkisiyle ağdalı bir Osmanlıca yönelimi karşısında Türkçülük cereyanının yönlendirmesiyle Türkçecilik anlayışı gelişecektir. Milli Edebiyat akımının kolları olan Genç Kalemler ve Beş Hececiler grupları Türkçe ile edebiyat yapılabileceği hususu üzerinde önemle durmaktadır.

Bizde zaman zaman "Amerika'yı yeniden keşfetmek" örneği tavır ve yaklaşımlar üretildiği görülebilir. Bir fıkra bu durumu daha güzel ortaya koyabilir. "Genç bir yazar aday yazdığı romanın müsveddesini eleştirmene sunar. Eleştirmen metni okuduktan sonra 'eserinizde yeni ve doğru birçok fikre rastladım. Ancak müşkül şu ki; fikirlerinizden doğru olanlar yeni değil, yeni olanlar ise doğru değil' " diyecektir.

Bu açıdan baktığımda Dil Devrimi ile beraber Türkçecilik fikrinin yeni ortaya çıktığını ve emekleme, sıralama aşamalarından geçtiğini düşünmek bizi yanıltacaktır. Tam tersine Atatürk'ten sonraki dönemlerde Özleşmecilik akımının gösterdiği yaklaşımların getirisinin dilde emekleme olacağını düşünürüm. Bu anlamda Türkçe ile uydurmacayı birbirinden ayırmak gerekir derim.

Bu hususları bir fıkra ile bağlamak istiyorum. Cumhuriyetin ilk yıllarında bir mecliste Dil Devrimi konusu tartışılır. Değişik görüşler öne sürülür. O ortamda bulunanlardan biri olan Yahya Kemal, "Bence der; Halkımız bir sözü söylerken anlamına en uygun şekilde ifade etmekte. Sözelimi halkımız profesör kelimesini profesür şeklinde telaffuz eder. Zaten bizdeki profesörlerin ekseriyeti de profesür değil midir?"

Yine okul yıllarımıza dönersem; Fen bilgisi öğretmenimiz ise geleneksel kelimelerin kullanılması yönünde hassasiyet göstermektedir. Ben kendi hesabıma şunu hep düşünürüm. Bir fen bilgisi öğretmenin alanındaki terminoloji üzerinde durması ne kadar gerekirse, günlük kelimeler üzerinde durması ve hele ki verdiği notlara yansıtması o kadar yanlıştır. Sözelimi, örneğin kelimesini ısrarla kullanan bir öğrenciye takması ve hatta bir sözlüde sorduğu soruya cevap veremeyince bu öğrenciye seni bir şartla geçiririm, şarkı söylersen demesi, buna karşın öğrencinin dersimiz müzik dersi değil ki hocam neden şarkı söyleyeyim demesi ilginç bir olaylar zincirini karşımıza çıkarır. Açıkçası, bir öğretmen Profili yönüyle de hazin bir durum değil midir?

Diğer yandan, üstte yer verdiğim Toplum Bilimlerinde Yöntem adlı; şüphesiz meslek alanında ciddi birikimin ürünü eseri izlerken yaşadığımız durum misali bir örneği de farklı bir dersi okurken yaşadığımı söylemeliyim. Evet, birinci sınıfta gördüğümüz şimdi artık hayatta olmayan bir sosyal bilimci Amiran Kurtkan Bilgiseven'e ait Genel Sosyoloji adlı alanında kapsamlı bilgiler veren eseri okurken de Osmanlıca'dan Türkçeye sözlük kullandığım gelir aklıma. Bakın dikkat ederseniz sosyoloji sözlüğü türü, mesleki terminolojiyi kapsayan bir eser değil bahsettiğim. Demem o ki;

bilimsel olmanın ölçütlerinden birinin de sanki anlaşılmazlık olduğu havası estirilir.

Kuşkusuz burada kimi öğretmenlerin, hocaların, yazarların münferit varlığına bağlı hususlardan söz ettiğim algısı da oluşabilir. Oysa dillendirdiğim durumlar; kuşaklar boyu yaşanan problemlerin, insanların ferdi varlığı üzerinde olgusal temelde meydana getirdiği tahribat ve olumsuzluklardır.

Tüm bu hususlar doğrultusunda düşündüğümde; Türkçemizi sevmek ve sahip çıkmak kadar, doğru tanımlamalar etrafında birleşmekte hayati değeri taşımaktadır. Unutmamak gerekir ki; ülkemizi Kaos ve kargaşa ortamına sürükleme çabalarının temel araçlarından birisi de dil üzerine geliştirilen Spekülatif yaklaşımlar olmaktadır.

L.T.

-KIRLARA DOĞRU UZANIRKEN BENLİĞİMİZE AÇILMAK-

Uzaklarda ki meşhur olmuş tabiat güzelliklerini hedeflerken burnumuzun dibindeki, yanı başımızdaki nadide doğa köşelerini göremiyor muyuz? Gezi ve seyahat kavramları mutlak anlamda uzakları mı çağrıştırır? Gerçektende yaşadığımız muhite monotonlukla karışık bir duruş dairesinde, seyahat perspektifiyle bakmaz mıyız?

Kendimden örnek vermem sanırım daha inanılır kılacaktır. Evimiz köy yolundadır. Çocukluğumda bağ bahçeyle kaplı bir muhitken zamanla mahalle halini alır. Şu kadar ki; sokak ve mahalle isimleri bir yerin mazisini de ele veriyor. Evimizin hemen alt tarafı hâlen Çakal Deresi adını taşır. Demek mazide çakalların dağdan indiği, pavkırdığı bir yöredir. Bursa'nın başka bazı semtlerinin adı da böyledir. Kurtbasan ismine birkaç yerde rastgelebilirsiniz de, hepte yamaç muhitlerdir. Demek ki, çetin kış şartlarında buraları kurtlar basardı.

Evimiz köy yolu dedim ya; Doburca köyünden söz ediyorum. İlkokul beşinci sınıfta yaptığımız bir okul pikniği aklıma gelir. Çekirge 1'inci Murat İlkokulundan hareketle bir köy gezisi yaparız. Doburca köyünün yüksek bölümlerinden Nilüfer çayını izleriz. Top oynar acıkırız. Ağaçların gölgesinde azığımızı üleşiriz. Koyunların, kuzuların meee! sesleri o gün kulaklarımızı doldurur. Çoban türkü çığırır. Köy camiinden ezanın sesi yankılanır. Kuş cıvıltıları dinlenir. Toprağın kokusu bir başkadır.

Dün de böyle bir gezi yaptık. Çoktandır methini duyduğumuz Dere Bahçe Restaurant ve aile çay bahçesine doğru yola koyulduk. Onbeş dakikalık sakin bir yürüyüş. Güzergâh boyunca asfalt önümüzde uzuyor. Bayır üstü bir mevkiden görünen cennet. Yemyeşil bitki örtüsü bizleri bir anda içerisine almıyor, yutuyor. Öylesi bir dekorun içinde yerimizi alıyoruz. Vecde geliyoruz. Huşu duyuyoruz. Dere Bahçe mevkii çay bahçeleriyle, yemek bölümleriyle, şark köşesiyle, dere şırıltıları, kuş sesleri ve şelalemsi bölümleriyle tam bir sofrayı şahane. Hanımla yedik içtik, sohbeti koyulttuk. Derenin şırıltısı ninnidir. Fonda sanat musikisi eşlik eder. Hani, bir yanda sazendeler diğer yanda ise hanendeler misali. Yanımızda kayınçunun oğlu da var. Ufaklık bu ya zaman zaman vaveylayı koparıyor. Kendisini taklit ettikçe iyice kıl oluyor.

Dönüş yolunda bizim bacaksızla koşup duruyoruz. Birbirimizi kovalayıp, yarışıyoruz. Açıkçası yaşadığımızın farkına varıyoruz. Bu bana çocukluğumdaki bir günü de hatırlatıyor. İstanbul'un meşhur adalarından Burgaz'da kamptayız. Ünlü hikâyecimiz Sait Faik'in memleketi değil mi? Bir gün adanın diğer bir ucuna Kalpazankaya mevkiine yollanıyoruz. Dalga sesleri arasında birkaç saat geçirdikten sonra dönüş yolunda durmaksızın koştuğum aklıma geliyor. Şimdilerde hepsi birer anı olan günleri yâd ediyorum anlayacağınız.

Yine dönerken yol kenarında park etmiş vaziyette bir otomobil gözüme çarpıyor. Üzerine yazılmış bir kelime dikkatimi çekiyor; Tofaşk. Bilindiği üzere Tofaş; kentimizde otomotiv sektörünün gözbebeği, yürek atışı olan bir firma olmaktadır. İşte tam da bu hususu vurgulayan bir kavramlaştırma, otomobil ve hatta bir firma üzerinden duyulan aşkın tezahürü dersek bilmem ki mübalağa etmiş olur muyuz?

Elbette her çağın sunduğu farklı değerler vardır. Eski devirlerde dinsel mimari eserleri en yüksek yapılar olarak öne çıkmaktadır. Kentsel kültürün çekirdeğidir. Gün gelir devlet ve bürokrasi öne çıkar ve kamu binaları debdebeli yapılara dönüşür. Günümüze doğru geldikçe kapitalist gelişimle beraber dev şirketlerin binaları göz kamaştırır. Açıkça, Amerikalı Antropolog Joseph Campbell'in her çağın ayrı mitleri vardır dediği durum karşımıza çıkmaktadır. Kim bilir, Tofaşk da böyle bir ibare olmakta belki de.

Ancak kendi hesabıma mesafeli baktığım bir durumdan söz ediyorum. Hiç şüphe yok ki; aşkın türlü biçimleri vardır. İlahi aşk, Tanrısal aşk, bir kadına duyulan aşk ya da genel anlamda karşı cinsin yaptığı çekim, doğal güzellikler ve manzaralar karşısında kimi zaman yaşadığımız fakat her zaman duymadığımız aman ya! Rabbi ünlemi veya tarihsel kişilikler karşısında duyulan hayranlık örneklenebilir.

Peki, teknoloji aşkı neden tuhaf diyebilirsiniz. Elbette olanaksız bulmuyorum. Günlük dilde kız gibi araba deyişi de akla gelebilir. Ancak maddeci bir çağrışım yaptığını söylüyorum. Açıkçası, soyut kavramların somuta indirgenmesine taraftar değilim. Tabi aşkın metafiziği başlığına karşı aşkın mekaniği şeklinde bir tabir geliştirebilirsiniz de.

Kısacası dün türlü düşünceler içerisinde ve evimizin yanibaşındaki yitik cenneti keşfetmenin hazzıyla eve döndük ve felekten geçirilen bir günün ezgisi gönlümüzde olarak.

-2012-

L.T.

-İSTANBUL ÜZERİNE ANILARIN DAYANILMAZ HAFİFLİĞİ-(1)

Günlük hayatta bir kitabı hangi gerekçeler dâhilinde okuruz? İlk anda aklımıza gelenleri şu şekilde oluşturmak mümkündür. Yazarını, konusunu, yayınevini, üslûbunu beğenebiliriz. Popüler olmasından etkilenmiş olabiliriz. Ya da o anki ruh hâlimizi karşıladığı veya tavsiye edildiği için de olabilir. Hatta kapak tasarımı bile bir etken olarak düşünülebilir.

Peki, söz konusu kitap Orhan Pamuk'un "İstanbul: Hatıralar ve Şehir" adlı eseri ise nasıl bir değerlendirme yaparız. Yukarıda belirttiğimiz unsurlar yanında, yazarın son dönemlerin tartışmalı isimlerinden biri olmasından etkilenmiş ve hatta Nobel ödülüne lâyık görülmesinin nedenlerini sorgulamak istemiş olabiliriz. Deyim yerindeyse, sırf edebi kudretiyle mi yoksa politik yapısıyla da mı ödüllendirildi. Başka bir ifadeyle ödülü aldı mı, verildi mi?

Kendi açımdan bütün bu unsurların yanı sıra; İstanbul üzerine yazılmış anıların dayanılmaz bir hafifliği de oldu üzerimde. Sözü ettiğim kitapta üç ana öge var. Orhan Pamuk'un çocukluk ve gençlik yılları, hatıralara zemin oluşturan İstanbul ve Edebiyat dünyasında İstanbul algısından söz edebiliriz. Gerçekten de son iki yüz yıl içerisinde yerli ve yabancı sanat ve edebiyat insanlarının İstanbul'u algılama biçimlerini yazarın penceresinden izlemekteyiz. Bu galeride bize Ahmet Rasim'den, Yahya Kemal'e, Ahmet Hamdi Tanpınar'dan, Reşat Ekrem Koçu'ya, Abdülhak Şinasi Hisar'dan Orhan Veli Kanık'a, Edmondo de Amicis'den ressam Melling'e, Pierre Loti'den, Gustave Flaubert'e kadar birçok ünlü eşlik eder. Açıkçası bu son unsur beni ziyadesiyle harekete geçirmektedir. Burada söz konusu olan Yahya Kemal'in veya Orhan Veli'nin bir İstanbul şiirinden alabileceğimiz benzersiz tadın hangi edebi tonlarda ifade edildiğine duyduğum meraklıdır.

Kitabın sunduğu birincil öge; elbette yazarın çocukluk ve gençlik yılları olmaktadır. Mekân itibariyle baktığımızda İstanbul'un Şişli ilçesinin Nişantaşı semtini karşımızda görürüz. Orhan Pamuk'un doğup büyüdüğü bölge bize Levanten bir çevreyi sunar. Fransızca kökenli kavram; ticaretle uğraşan Ortadoğulu, Yakınoğulu Müslüman olmayan burjuvazi anlamındadır. İstanbul, İzmir ya da diğer büyük liman kentlerinde yaşayan gayri müslim burjuvazi olmaktadır.

İstanbul: Hatıralar ve Şehir adlı kitapta da konu edilen sosyal çevre bize Orhan Pamuk'un ünlü bir yazarımız olarak zihin ve ruh dünyasının, politik ve kültürel eğilimlerinin altyapısını verir. Bu noktada yazarın, gerek söz konusu kitabı gerekse kendisiyle yapılan çeşitli röportajlara (bu röportajlardan örneklere "Öteki Renkler" başlıklı denemelerinde rast gelmek mümkün) verdiği yanıtlar bize fikir verecektir. Sözelimi, okumuş olduğum böyle bir yazısında yazarın; yaşamını oluşturan öğelerin toplumumuzun büyük bir kısmını yansıtmayacak özellikler gösterdiğinden, gerek doğup yetiştiği sosyal çevrenin gerekse buna bağlı olarak şekillenen değerler yapısının marjinal özellikler gösterdiğinden söz ettiği görülür. Yine Orhan Pamuk'un Şişli Terakki Lisesinde azınlık ailelerin çocukları ile birlikte eğitim gördüğü hususu önemli bir biyografi notudur bence.

Kitabın sunduğu ikinci öge; genel bir İstanbul algısı, mekân tasvirleri ile birlikte Ara Güler başta olmak üzere çeşitli fotoğraf sanatçılarına dayalı paylaşılan siyah-beyaz İstanbul fotoğrafları olmaktadır. Şüphesiz, bu fotoğraflara bakmak doyumsuz bir lezzettir. Sözelimi, bir kış günü kar altında Galata Köprüsü ya da İstanbul'un arka semtlerinde kalmış tarihi özelliklere sahip sokak ve ev görüntülerinden oluşan eski İstanbul manzaraları bu ünlü fotoğraf sanatçılarına karşı da şükran duymamıza vesile olmaktadır.

Orhan Pamuk'un mimarlık eğitimi görmüş olması da, mekân algısı ve tasvirleri üzerinde etkisini gösterir. Yazar, İstanbul'un tarihi özelliklerinin en iyi algılanacağı yerin Beyoğlu (Pera) bölgesinin bir bölümü olduğundan bahseder. Peranın belirli bir bölümünden izlenecek İstanbul'un bir yanda Boğazı ve Marmara'yı, diğer yanda Galata bölgesini ve tarihi yapıyla birlikte Haliç'i, karşıdan doğru da Kadıköy ve Üsküdar'ı bize sunacağını vurgular. Yani; kuzeyden doğru bakıldığı zaman İstanbul'a doğru bir noktadan bakıldığını dile getirir. Oysa güneyden, Marmara'dan doğru İstanbul'a deniz yoluyla yaklaşanların doğru bir açıya sahip olamayacağı üzerinde durur.

Bu satırları okuduğumda; çocukluk yıllarımdan itibaren sıkça Yalova ve Adalar üzerinden İstanbul'u selamlamış biri olarak nasıl mahzunlaştığımı sanırım tahmin edersiniz. Gerçi, yazarımızın haklılık payı yok değil. Kuzeyden uygun bir açıdan İstanbul'u izlemenin kentin doğal yapısına ve tarihsel dönemlerine hâkimiyet sağlayacağı inkâr edilemez. Hele, 80'lerin ilk yarısını oluşturan yıllarda Haydarpaşa açıklarında kırık dökük İndependenta mezbeleliğini seyrederek İstanbul'a yaklaşmanın benliğimin bir köşesinde bıraktığı negatif izdüşüm aklıma geliyor da.

Ne ki, güneyden almanın illa Marmara'dan doğru vapurla yaklaşmak olmayacağı da o kadar açık ki. Açıkçası, bir yaz gecesi mehtapta tül misali samanyolunun altında Çamlıca'dan izlenecek şıkır şıkır inci gerdanlığa ne dersiniz acep?

-İSTANBUL ÜZERİNE ANILARIN DAYANILMAZ HAFİFLİĞİ-(2)

Tüm dünyanın hayranlığını kazanan İstanbul hakkında nice ülkemiz ve dünya sanatçısı neler söyler bilir misiniz? Okuduğumuz, dinlediğimiz nice örnekler vardır kuşkusuz.

Tam da bu düzlemde Orhan Pamuk'un bize sunduğu üçüncü bir unsur ise yerli-yabancı edebiyatçıların, sanatçıların İstanbul izlenimleri ve çalışmalarının yazar tarafından nasıl algılandığı, karşılandığı üzerinedir. Osmanlı'dan günümüze doğru geldiğimizde öncelikle İtalyan ressamı Melling'den söz edebiliriz. Melling'in, 3.Selim döneminde uzun yıllar kaldığı boğaz çevresinde, Sultan 3'üncü Selim ve kız kardeşi Hatice Sultan'a köşkler yaptırdığı, bu münasebetle Sultan ile yakın temaslarda bulunduğu hususu mevzubahis edilmektedir.

Gustave Flaubert'in ise 19'uncu yüzyılın ortalarında kenti ziyaret etmesinin yanı sıra, bir gün İstanbul'un dünyanın başkenti olacağı yönündeki vurgusunun en ilginç yanı Fransız yazarın beklentisine konu olan İstanbul'un Konstantinopolis olduğu gerçeğidir. Flaubert'in bu sözünün evveliyatında Napolyon'un "Dünya tek bir devlet olsa başkenti İstanbul olurdu" sözünü de bulabiliriz.

Orhan Pamuk'un kitabının ilginç bölümlerinden biri de; Ahmet Rasim ve yazarın "Şehir Mektupları" adlı eserinden söz ettiği bölüm olmalıdır. Şehir Mektubu Osmanlının son dönemlerinde karşımıza çıkan bir yazı türüdür. Bu tür de yazı yazar gazeteciler başta Ahmet Rasim olmak üzere İstanbul'da yaşayan insanların günlük hayatlarından manzaralar sunar bize. Kimi zamanda kentte yaşayan bir vatandaşın yaptığı olumsuz bir harekete şahit olan gazetecinin bu durumu dile getirdiği yazılardır. Diğer Şehir Mektubu yazar isimler arasında Basiretçi Ali Efendi de vardır. Basiret adlı bir gazete yayınlamaktadır. Bir ara yazıları yüzünden gazetesi kapatılan Ali Efendi, İstanbul halkı arasında Basiretsiz Ali Efendi şeklinde de anılır.

Diğer yandan Rumeli Hisarı çevresinde bir yalıda doğup büyüyen, "Boğaziçi Mehtapları ve Boğaziçi Yalıları" gibi eserleriyle yitip gitmekte olan bir kültürü neredeyse tek başına yaşatmaya çalışan Abdülhak Şinasi Hisar da galerinin konukları arasında yer alır.

Yine, kitabın bölümleri arasında Reşat Ekrem Koçu ve İstanbul Ansiklopedisi de dikkat çeker. Tarihi roman yazarlığının yanı sıra Koçu'nun en büyük ideali İstanbul Ansiklopedisi yayınlamaktır. Ancak bu ansiklopedi türünün bilinen örneklerine benzememektedir. Gündelik hayatı tüm yönleriyle ortaya koymak hedeflenmektedir. Tarihi eserleriyle, hamamlarıyla, kenar mahalleleriyle, gece hayatıyla, köprü altlarıyla, zenginiyle, fakiriyle tüm bir İstanbul verilmek istenir.

Reşat Ekrem Koçu gündelik insanı da anlatmak arzusundadır. Sözelimi Bahriyeli Ferhat başlıklı madde bize fikir verebilir. "1958 yılının bir yaz günü boğaz vapurunda denize düşen bir vatandaşı kurtarmak için suya atlayan ve vatandaşı kurtarmayı başararak bahriye neferi" tanımlaması dikkat çekicidir. Otuz yıla yayılan bir zaman diliminde ansiklopedisini fasiküller halinde çıkaran Reşat Ekrem Bey 1970'lerin başlarında ancak (G) harfine gelince yayıncısından sıkı bir zılgıt yer. Ansiklopedisinin maddelerini kişisel takıntılarıyla ördüğü eleştirisine maruz kalan Koçu bu şekilde büyük idealini gerçekleştirememiş olur. İstanbul'u adeta en küçük bir toz zerresine kadar maddeleştirmek isteyen Reşat Ekrem Koçu'nun; çalışmalarıyla İstanbul üzerinden bir tür milliyetçilik algısı geliştirdiğini söylemek sanırım mübalağa olmayacaktır.

Beri yandan, Orhan Pamuk'un kitabının bazı bölümlerini incelediğimizde bir şarkiyatçı perspektifi ile karşılaşmak da mümkün. Yazarın bir cümlesi bana özellikle ilginç gelir. Yahya Kemâl ve Ahmet Hamdi Tanpınar'ın eski eserlere ve tarihi mekânlara yoğun ilgisinden bahsederken, bu iki edebiyatçının sıkça kenar mahallelere ziyarette bulunmakla birlikte akşam olduğunda boğaz çevresine geri döndüklerinden söz eder. Başka bir ifadeyle Yahya Kemal'in uzak semtlere ve tarihi evlere düşkünlüğüne karşın akşamları yine boğaz boyuna dönmesi ve Park Otel'de kalması Orhan Pamuk'a nedense tuhaf gelir. Acaba Yahya Kemal ve Tanpınar o çok sevdikleri kenar mahallelerde ve yıkık dökük ahşap evlerde mi kalmalıydılar? Dolayısıyla yazarın bu konudaki garipsemesini garip bulduğumu söylememe bilmem gerek var mı?

Daha böyle birçok edebiyat ve sanat insanına rastlayabileceğimiz Orhan Pamuk'un İstanbul üzerine anılarını; Türk ve Dünya edebiyatçılarının İstanbul hakkındaki izlenimlerinden faydalanarak meydana getirilmiş bir derleme olarak da okuyabileceğimiz gibi yazarın yapmış olduğu değerlendirmelerde Avrupalı bir Oryantalist perspektifi bulmak da abartı olmayacaktır.

Hiç kuşkusuz yazarın doğu ve batı kültürlerine bakış açısının; saf, berrak bir modernist, batılılaşmacı perspektife oturduğunu ya da mutlak surette batı dünyasından görünen doğu düzleminde cereyan ettiğini düşünmekte yanıltıcı olacaktır. Bilakis bir doğu-batı sentezi arayışı her an kendini hissettirebilir. Ancak bu sentezin doğuya dönük bölümü için batının izin verdiği ölçüde doğu diyebiliriz.

-SON-

L.T.

-İSTİKLALİMİZİN SEMBOLÜ MİLLİ MARŞIMIZIN KABUL YILDÖNÜMÜNÜ KUTLARKEN-

Modern edebiyatımızın bazı isimlerinin topluma ya da belirli bir sosyal kesime mal olmuş, eserlerini de aşan bir hüviyetlerinden söz edilebilir. Nasıl ki, 20'inci yüzyılın ilk yarısı biz de ve dünyada karizmatik siyasi kişilikleri öne çıkartırsa sanat-edebiyat ve düşünce dünyasında da salt eserleriyle değil şahsiyetiyle de kendini gösteren isimler karşımıza çıkmaktadır.

Mehmet Akif Ersoy, edebiyat dünyamızda bu tip şahsiyetlerimizin başında gelir. Eserleriyle, yaşantısıyla ve duruşuyla "Milli Şair" tanımlamasına hak kazanır. Gerçekten de büyük şairimizin "İstiklal Marşı ve Çanakkale Şehitleri" gibi dev eserleri salt sanatsal boyutta ele alınamaz. Döneminin Konjonktürüne bağlı olarak değerlendirilmeyi de hak eder. Bu durumun özet ifadesini en güzel şekilde Mehmet Akif'in "Allah, milletimize bir daha İstiklal Marşı yazdırmasın" sözünde bulabiliriz.

Diğer bir hususta tarihimizdeki büyük mimari eserler misali İstiklal Marşımızın da inşasını belirleyen sanatsal kudret yanında harcındaki İman ve Ahlak öğelerine de vurgu yapmalıyız. Bilindiği üzere Akif, para ödülünden dolayı yarışmaya başlangıçta iştirak etmez. Bu, Milli şairimizin tavizsiz dürüstlüğü ve sembol haline gelmiş ahlak anlayışının örneklerinden yalnızca biridir.

Kimi zaman Akif'in ilericilik-gericilik tartışmalarının öznesi olduğu da görülebilir. Sözelimi "Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar" tanımlaması tepki alır. Ancak bu mısraın uzun harp yıllarının deneyimleriyle yoğrulmuş bir benlikten süzüldüğünü de söylemeliyiz. Hatta daha da ileri giderek Milli Şairimizin "İstiklal Marşı" ile anti-emperyalist ve mazlum halkları temsil eden mesajlar verdiğini söylemeliyim. Açıktır ki; İstiklal Marşımız ancak batı dünyasını ve içeride ki yandaşlarını rahatsız ya da tedirgin edebilir yoksa milletimizi değil.

Ünlü şairimizin eserlerinde yer verdiği din, ilim, vatan, millet, medeniyet gibi kavramlarla özdeşleşen bir hayat sürdüğünü de rahatlıkla söyleyebiliriz. Önde gelen şairlerimizden Nazım Hikmet'in "Akif dürüst ve inanmış insan, büyük şair" sözü de meşhurdur.

Büyük şairimizin ilme, fenne verdiği değer de herkesin malumudur. "Doğrudan doğruya Kur'an'dan alıp ilhâmı, Asrın idrâkine söyletmeliyiz İslâm'ı" sözü meşhurdur. Ya da "O Buhârâ, o mübârek, o muazzam toprak; zilletin koynuna girmiş uyuyor müstağrak! İbn-i Sînâları yüzlerce doğurmuş iklim tek çocuk vermiyor âğuşuna ilmin, ne akîm!" mısraları ile İslam coğrafyasının büyük bir medeniyet inşa ettiği çağlardan sonra geldiği noktayı vurgular.

Diğer yandan, bugün de övünçle okuduğumuz İstiklal Marşımızı, bu büyük eseri hassasiyetle ele alıp, değerlendirmeli ve özümsemeliyiz.

Korkma! Ünlemi ilk anda dikkat çeker, değil mi? İslam tarihini incelediğimizde görürüz ki; Hz. Muhammet(S.A.V.), Hz. Ebubekir ile Mekke'den Medine'ye Hicret eder. Hira Mağarasında geçirdikleri bölümde Mekkeli putperestlerden bir grup mağaranın ağzına kadar gelir. O esnada Hz. Peygamber, ya Ebubekir korkma demektedir. Efendim! Mehmet Akif, bağımsızlık marşımıza bu nida ile başlayarak böylesi bir dinsel sembole de vurgu yapmaz mı?

İlk iki kıta boyunca sancak, bayrak, hilal gibi Milli figürlerimizin mukaddes niteliği dile getirilirken; kahraman ırkım deyişiyle de elbette bin yıl boyunca İslama en gönülden hizmeti veren büyük Türk milletine atıfta bulunmaktadır.

Üçüncü kıtada ise, kırılmaz azim ve direncimiz hudutsuzluk vurgusu dâhilinde verilir. Dördüncü kıtada yer alan Ulusun, korkma! Nidası iki farklı şekilde yorumlanır. Ulu bir dinin ve milletin mensubusun, korkma şeklinde ele alındığı gibi düşmanlardan söz ederek ulusun dursun, korkma biçiminde de değerlendirilmektedir.

Yine dördüncü kıtada, yukarıda da belirttiğimiz gibi batının medeniyet adı altında canavarlaştığı vurgulanır. Mehmet Akif'in batının ilmüne, fennine büyük bir değer verdiğini muhtelif şiir ve mısraları kanalıyla bilmekteyiz. Ancak İstiklal Marşında yer verilen mısraın paradoks oluşturduğu söylenemez. Hatta bir bakıma Atatürk'ün batının emperyalizmine karşı çıkarken aynı batının bilim ve teknoloji üretiminden yararlanmak yönündeki düşüncelerini de hatırlayabiliriz.

Beşinci kıtadaysa, ümitsizliğe yer olmadığı vurgulanır. Gerçekten de, İslam dininin insan varlığında en çok verdiği hususlardan biri umutsuzluk olmaktadır. Açıktır ki, Allaktan ümidi kesmek apaçık bir şirktir.

Altıncı kıtada, yaşadığımız coğrafyanın Türk-İslam tarihine vurgu yapılır. Büyük bir ecdadın mirasçısı olduğumuz dile getirilir.

Yedinci kıta, şehitlik mertebesinin yüksekliğini önümüze koyar. "Sakın Allah yolunda öldürülenleri (Şehitler) ölmüşler sanmayın! Aksine onlar hep hayattadırlar, Rablerinin katında rızıklandırılırlar." Ayeti Kerimesiyle de en yüksek

ifadesini bulan bir müesseseye vurgu yapılır.

Sekizinci kıtada, ezanların bu topraklarda ebedi okunmasının kilit bir ehemmiyete sahip olduğu hususunun altı çizilmektedir.

Dokuzuncu kıtada, tüm eser boyunca kendini gösteren teşbih sanatının bütün incelikleri benliğimizi çepçevre kuşatır. Ve sekizinci kıtanın devamı olarak ezan sesinin yaşayanların yanı sıra ölümlere ve onların mezar taşlarına sirayet edecek kuvvette olduğu belirtilir.

Onuncu kıta ise, diğer dokuz kıtadan farklı olarak beşlidir. Şair zaferin coşkusunu daha o an da duymaktadır. Büyük milletimizin doğruluğu ve dindarlığı ile bağımsızlığa layık olduğu vurgulanır.

Milli şair imgesi üzerinde de durmalıyız. “Bir çağın vicdanı olmak isterdim, bir çağın, daha doğrusu bir ülkenin. İdrakimize vurulan zincirleri kırmak, yalanları yok etmek, Türk insanını Türk insanından ayıran tüm duvarları yıkmak isterdim. Muhteşem bir maziye daha muhteşem bir istikbale bağlayacak bir köprü olmak isterdim; kelimedem, sevgiden bir köprü...” der Cemil Meriç merhum. Kanaatimce bir dönem bu özellikleri taşıyan sanatkârlarımızın başında Mehmet Akif gelmektedir.

Peki, Cemil Hocanın vurguladığı sanatkâr ve hatta insan olabilmek nasıl mümkün olur? Toplumumuzun tarihinden devraldığı inanç, ahlak, ilim, hoşgörü, eşitlik, kardeşlik, komşuluk, hürriyet, adalet, vs. motiflerini bir kelimeyle medeniyet anlayışını kavramak ve yaşamak suretiyle diyebilirim.

Sözün özü; Milli şairimiz Mehmet Akif Ersoy’a Allahtan rahmet dilerken büyük şairimizle birlikte Yüce Rabbimizden bir daha milletimize İstiklal Marşı yazdırmamasını temenni ediyorum.

L.T.

-MARJİNAL DÜNYASIYLA BİR BURSA SEMTİ-(1)

Bir kenti taçlandıran köşelerden sözedebiliriz. Böylesi bir belirleme kişilere ya da sosyal kesimlere göre farklılaşabilir mi? Belki de. Malumunuz zevkler ve renkler tartışılmaz sözümüz meşhurdur. Ancak yine de kriterler olmalı ve vardır şüphesiz. Sözgelimi kentin soluk alıp verdiği bir köşedir. Yine ekseri ortamlara göre farklı bir dünyaya açılan kapı misali olabilir. Soğuk bir kış günü oturup şöyle sıcakık çayınızı yudumlayacağınız bir ortam hayal edebilirsiniz. Ya da yaz gecesi oturlan güzelim bir sohbet ortamıdır.

Bursada bu tarz bir köşe, bir kent bölümü Setbaşı olmaktadır. Şehrin birçok yerinde ovayı ayaklarınızın altına alabilirsiniz. Oysa Setbaşı orta yerinden akıp giden dere ve çevresiyle farklı bir atmosfer sunar. Bursa'ya ilk defa gelen biri buraya doğru ilerlerse birkaç yüz metre kala az sonrasını tahayyül dahi edemez. Hele günümüzün taşlaşmış şehri düşünülürse bu o kadar böyledir ki. Oysa birkaç yüz metre sonrası bir cennet köşedir. Üstelik çarpık kentleşme olgusuna rağmen.

Setbaşı köprüsü iki ilçeyi hakikatte ise iki devri birbirine bağlar. Osmangazi ve Yıldırım ilçeleriyle birlikte Osmanlı'nın kuruluş devrinden iki sultan arasında bir gönül köprüsü tesis eder. Bu yönüyle de başlıbaşına bir abide olmaktadır.

Ekşi sözlükte rast geldiğim bir tanımlama hayli ilgimi çekmektedir. İstanbullu bir insanımız Setbaşı deresi ve çevresini çölün ortasında vaha olarak değerlendirmektedir. Bugünkü beton çölü düşünülürse hani haklılık payı aranabilir de.

Ancak kabul etmeliyiz ki Setbaşı; tüm plansız şehirleşmeye ve doğurduğu sancılara karşın korunaklı bir limandır. Açıkça çarpık kentleşme olgusuna karşı direncini asla yitirmeyen bir kent bölümüdür. Elbette muhiti besleyen öğeler vardır. Bir mağazadan aldığınız televizyonu evinize götürdüğünüz anı düşünün. Mağazada kolisine özenle yerleştirilir. Kolinin içi köpüklerle çerçeveselenir. Böylece yol boyu her türlü sarsıntıda televizyonunuzun zarar görme en azından orasının burasının çizilme, zedelenme ihtimali ortadan kalkar. Kanaatimce Setbaşı, bazı motifleriyle birlikte böyle bir diyardır.

Sözgelimi Şehir Kütüphanesi bu unsurlardan biridir. Eskiden Nikâh dairesi olan bu mekân; okuma salonu, kitap rafları, gazete-dergi okuma bölümü, çocuk okuma kısmı gibi bölümleriyle insanı sükûnete davet eder. Başka bir ortamda kirliliği hatırlatacak, ihtimal bir daha ayak basmamanızın biricik sebebi vesilesi olacak toz kütüphanelerin adeta nirengi noktasıdır. Kültürü, gelenekselliği simgelemez mi? Açıkçası tozlu raflar yalnız bu mekânda olumsuzluk değildir. Hatta kitap kokusunu, hiç şüphesiz muazzam bir bilgi ağı olan bilgisayara teslim etmeyeceğim köşelerdir. Yine kitapçılarda gezinmeyi zevkli kılan temel bir öge de budur bence; kitap kokusu. İsterseniz siz buna bir tür fetişizm deyin.

Setbaşı şehir kütüphanesinin tam karşısı ise dünle bugün arasında köprü kuran hüviyetiyle "Mahfel" olmaktadır. Söz konusu, Osmanlı'nın son dönemlerine dayanan tarihi dokusuyla ve dere manzaralı ağaçlarla bezeli doğal altyapısıyla uzun yıllar kentsel kültürün vazgeçilmezi olarak simgeleşen bir mekândır. Eski Mahfel klasik ahşap yapısıyla bir başkadır. Çocukluk yılları Namazgâh ve İpekçilik semtlerinde geçmiş bendeniz için o yıllar sık sık önünden geçilen mekândır da başta üniversite gençliği, öğretmenler, emekli subaylar olmak üzere Bursa toplumundan müdavimleri de vardır.

Vaktiyle Eski Muharipler derneğinin merkezi olarak yâd edildiğine de rastgelirsiniz. Bu yapının çok amaçlı bir uğrak noktası olduğu söylenebilir. Şehrin gürültü patırtısından kaçan insanların yanı sıra, Bursa'ya seyahat amaçlı gelen ve kentte gezerken yorulmuş insanların uğrayabileceği, müdavimlerinin her gün oturup sohbet edebileceği, gençlerin bardo oynayabileceği bir mekân olmaktadır. Hatta tavla atarken bir genç kızı tavlamanın mümkün olduğu ve evliliğe kadar uzanabilecek bir süreci tetikleyebilecek sosyal ortamı da zihnimize derhal canlandırabiliriz.

1990'lı yıllarda geçirdiği yangın ne yazık ki bu eski Mahfel'in mahvidir. Yinede 2000'li yılların Mado eksenli Mahfeli de güzide bir ortam olmaktadır. Ekşi sözlükte rast geldiğim iki ayrı değerlendirmeden birinin ucuz bir mekân diğerinin ise tuzlu bir ortam yönünde söz etmesindeki çelişkiyi ise eski ve yeni Mahfelin farkı şeklinde açıklayabiliriz. Yani tanımlama yapan iki kişiden birinin salladığını ve gerçekte Mahfeli hiç görmediğini söylemek için hiçbir dayanak noktamız inanın yoktur.

Son yıllarda bu Mahfelin kapatılacağı bahsinin kulaktan kulağa yayılması karşısında çehreler bulutlanır. Restaurant ya da Butik otele çevrileceği bahislerinin söylentiden ibaret olmasını az insan mı umut etmiştir acep? Açıkçası kentsel kültür bazında butik otelin bitik bir durum doğuracağı o kadar açık ki. Hal böyleyken, Bursa yaşamı açısından yitip bir hâl teşkil edeceği düşüncesi o ara zihinlerde uyanmaktadır. Kuşkusuz kentsel bilincin böylesi bir gelişmeyi mümkün kılmadığı söylenebilir. Yinede bugün mevcudiyetini koruyan mekânın tarihsel hüviyeti yansıtmaktan uzak bir Mahfel sembolizmi doğurduğunu düşünmekten kendimi alamıyorum.

L.T.

-MARJİNAL DÜNYASIYLA BİR BURSA SEMTİ-(2)

Beri yandan, muhitin can damarlarından Irgandı Köprüsü dünyada dört çarşı köprü arasında geçmektedir. 2'inci Murad döneminde inşa edilen köprü İstiklal harbinin sonunda Bursa'yı terk eden Yunanlılarca bombalanır. Cumhuriyet döneminde yeniden inşa edilmesi Haşim İşcan'ın Belediye Başkanlığı zamanıdır. Klasik şekliyle restore edilmesi son zamanlara ait olmaktadır. Köprü üzerinde sanat eserlerinin sergilendiği bölümler arasında gezerken çayınızı da yudumlayabilirsiniz. Hele kış mevsiminde derenin gürül gürül aktığı bir güneş değmeyin keyfime.

Köprü'nün bir ayağı ise dere manzaralı cafenin yanı sıra "Gurabahane-i Laklakan" evine açılır. "Vikipedi" kaynaklı edindiğim bilgi notunda; yapının Osmanlıların leylekleri bile düşünerek onların yeme içme, barınma ve tedavi ihtiyaçlarını karşılamak üzere açtığı bir hayır kurumu olduğu belirtilmektedir. 19'uncu yüzyılda leylekler ve göçmen kuşlar için kurulan hayvan hastanesi günümüzde yeniden düzenlenir. Bakımevinin bugünkü adı ise ünlü şair ve yazarlarımızdan Ahmet Haşim'in aynı adlı meşhur eserine dayanmaktadır.

Yine Mahfel ile komşu bir yapı olan Çınar Pastanesinden söz etmeliyim. Efendim! Bursa'nın en nezih ve köklü pastanelerinden birinden söz ediyorum. Köklü diyorum, çünkü: 1970'li yıllardan da hatırlarım. İpekçiliğe dönen köşe başında yer alan Filiz Pastanesiyle komşudur o yıllar. Hatta bir anısı da vardır bende. İlkokul yıllarımdır. Bir gün edindiğim harçlığımla yaptığım alışverişi düşünüyorum. Neler yiyip içmedim ki. Çınar Pastanesinden de dondurma mı almıştım, kimbilir. Fakat o akşam mide, bağırsak iflas etmez mi? Cartlayıp curtlamalar arasında cartayı çekmem annemi de hayrete düşürür. Üstelik ertesi gün İstanbul'a hareket edeceğimiz düşünülürse vahim bir durumdur da. Ancak annemin beni ilaç ve içecek kürüyle ayağa kaldırıp ertesi gün dim dik hazır ettiğini de anımsarım. Sanırım Doping etkisi de böyle bir şey olmalı.

Açıkça, ne zaman Çınar Pastanesinin önünden geçsem beni alır götürür bu mekân. Son yıllarda nostalji midir nedir arada uğrayıp güzelim pastalardan götürüyorum. Anlayacağınız pisboğazlık yapıyorum. Yine çocukken gittiğimiz düğünlerde gecenin ilerleyen saatinde boşalan masalara yaptığım ziyaretleri yâd ediyorum. Bu arada pastanenin çaprazında yer alan tarihi çınarında başlıbaşına bir Fenomen olduğunu söylemeliyim. Düşünsenize Setbaşı, İpekçilik, Yeşil, Namazgâh derken dört ayrı semte kapı açtığı ve gölge verdiği mübalağa olabilir mi?

Tabi, Setbaşı dendiğinde akla aynı adı taşıyan ilköğretim okulunun gelmemesi mümkün mü acep? Heleki ilkokulun ilk dört yılını orada geçirmişseniz. Arka taraftan dere manzaralı bir okuldur. Bursa'mızın en gözde ilkokulu mudur? Farklı izlenimler olabilir, ancak bende ki yankısı öyledir. Hele bir çocukluk aşkını, çocukluğa ait bir aşkı düşünürsek böyle değil midir? Okulla aynı cadde üzerinde yer alan Doğu Karadeniz apartmanının dili olsa da konuşsa. Bu bir eski zaman öyküsüdür der miyim? Demem elbet. Tamamen de "İstanbul Kanatları Altında; Aşk" moduna geçemem şüphesiz. Bugün geriye dönüp baktığımda saygı uyandırır bende. Okulumu karşı huşu duymamı taçlandırır.

İlkokulum bir elmalı kek ikramını da unutulmaz kılar. Aynı sınıfta okuduğumuz bir arkadaşımın doğum gününü kutluyoruz. Bu arkadaşımın annesinin yaptığı elmalı kek ne de lezzetlidir. Görmemişlik örneği demeyin lütfen. Bir fincan kahvenin kırk yıl hatırıdır bende ki.

Yine, okulumuzun karşısında yer alan pasajda bir kitapçı da aklıma gelir. "Kurt ile Kuzu", "Leylek ile Tilki" masallarının sunulduğu kitapçıları hatırlarım. Masal çocukluğa aittir deyip geçmem hiçbir zaman. Çünkü çocukların hayal dünyasını beslesede büyükler için de felsefi metinler olarak düşünürüm. Açıkçası Donkişotla ilgili olarak yapılan "Bu ünlü romanı çocuklar masal kıvamında, büyükler roman olarak, düşünce adamları ise felsefi bir metin formatında okurlar" şeklinde bir tanımlamayı anımsarım hep.

Setbaşı İlköğretim Okulunun yanbaşıda yer alan kütüphanenin ise daha ziyade zemin katı ilgimi çeker. Bazısı bugün yayında bile olmayan nice dergi ve gazetelerin eski zaman yıllıkları sizleri karşılar. Açıkça tozlu raflar arasında dolaşmayı severim de hanıma bunu nasıl açıklarım. Zihnimi yıllardır meşgul eden temel problem budur.

Setbaşı ve çevresinde gezerken yorulduunuz ve acıktınız mı? Doğru, Ünlü Caddeye derim. Adana Sofrası derhal önerilir. Hele kışın ocakbaşında ısınmak ve külbastı keyfi sizi bekler ya. Yanında soğan söğüş, domates ezmesi, lavaş kaçır mı? Eee! Ne de olsa göz aldanır ama mide asla değil mi?

Kuşkusuz, Bursa bir ummandır. Setbaşı ise nice kentsel figürden yalnızca biri olacaktır. Bu bağlamda; "Gez dünyayı gör Konya'yı" sözünden ilhamla gez Bursa'yı gör Setbaşı'nı denebilir mi acep? neden olmasın.

-SON-

L.T.

-ASIRLARA MEYDAN OKUYAN BİR BURSA SEMTİNDEN AKSEDENLER-

“Ayaklarımızın altında koca ova uzanıyordu, yeşil yünden bir halının kıvrımlarıymışçasına ağaçlar sonsuza kadar koyun sürüsü gibi uzuyordu. Ve Bursa kar izlerinin iyice görüldüğü zirvesi ile her şeye egemen Oлимп dağının bağrına takılmış bizim önümüzdeydi; birbirleri içerisine girmiş küçücük dalları arasında dibe çökmüş gibi duran bu şehir sanki fark edilmiyor, farz ediliyordu.”

Fransız yazar ve şarkiyatçısı Pierre Loti'nin tanımlaması önümüze bir manzara serer. Bu manzarayı oluşturan temel motif yeşildir dersem mübalağa mı ederim acep? Elbette günümüz Bursa'sı bu noktada bizi oldukça duraksatır. Kentleşme sürecinin sancıları çekilir. Ancak yine de kent dışına doğru yayılan muhitler beni umutlandırmaktadır. Ünlü Fransız romancının gezip gördüğü Bursa'dan hayli uzaklaşılsa bile.

Yeşili bol Bursa'mın, yeşil Bursa unvanını isminde taşıyan Yeşil, Yeşilova, Yeşilyayla misali güzide semtleri de vardır. Bunların içerisinde kıymeti harbiye bazında en yüksek olanı hangisidir şeklinde sorulsa hiç tereddüt etmeden “Yeşil” derim. Kanımca, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın güzelim mısraı “Ovanın yeşili göğün mavisini ve mimarîlerin en ilâhisi” en çokta bu değerli Bursa köşesini ifade eder. Bakın şair nasıl değerlendiriyor: “Yeşil türbesini gezdik dün akşam, Duyduk bir musiki gibi zamandan, Çinilere sinmiş Kur'an sesini, Fetih günlerinin saf neşesini”. Bu dizeler nadide bir mekânlar örgüsünü altın bir tepside sunmaz mı?

Yeşil Külliyesini oluşturan yapılar Osmanlı tarihinde “Fetret Devri” dönemini izleyen devrede inşa edilir. Dolayısıyla Moğol istilası döneminin izlerini silmek, kalıcı bir atalete dönüşmesine imkân vermemek, benlikleri tazelemek ve Anadolu'yu tekrar şahlandırmak istenir. Geçiciyle kalıcının altı çizilir. Tarihler Çelebi Mehmet döneminin Osmanlı Devletinin ikinci kuruluş devri olduğunu haklı olarak vurgular. Bir bakıma Yeşil Külliye bu oluşumun izdüşümleriyle yüklüdür. Atılımcı ruhun mekân tasvirlerini bize verir. Hatta imaret bölümünde Çelebi Sultan Mehmet'in bizzat yemek dağıttığı yönündeki rivayetler bizi bu hususta derin derin düşündürülebilir. O yüksek tevazu Çelebi unvanının verilmesindeki manayı da önümüze koymaz mı?

Yeşil Cami gerek çinileri gerekse manevi atmosferiyle nadir bir eserdir. Yazın en sıcak günlerinde ağaçların gölgesinde dinlenmek mümkündür. Geleneksel zaman algısını simgeleyen bir ortamı vardır. Her şeyi oluruna bırakan, zorlamayan, hayatın günlük ritmine uyum sağlayan insanlar ve kültürel yapıyı teneffüs edersiniz. Sabah namazıyla güne başlayan, yatsıdan sonra istirahat çekilen insanların terennümünü duyar gibi olursunuz. Kuşluk vakti, kuşluk yemeği ya da namazı gibi kavramlarda o devri simgeler.

Bu söylediklerim modern zamanlarda yer yer taassup olarak algılanır. Peki, benzer anlayış farklı coğrafyaların yerli mitolojisi olarak karşımıza çıkarsa nasıl algılarız. Çağdaş sanayi, teknoloji eleştirisiyle başlayıp; Kapitalizm ve emperyalizm karşıtlığına kadar uzanan bir oluşumla, bir algılamayla bütünleşmez mi? Birden, doğayla uyumlu yaşayan Aborjinler ya da Maoriler'den örnekler vererek insanoğlunun tabiata egemen olma tutkusunun yeryüzünde meydana getirdiği krizler bir türkünün hatta bir ağıtın nağmeleri misali kulaklarımızda yankılanır. Bir insanlık durumu tasvirine dönüşebilir.

Yine Yeşil Cami, bana Bursa Camileri ile İstanbul Camileri arasındaki farkı düşündürüyor. İstanbul Camileri Yükselme devrinin yani İmparatorluk zamanlarının haşmetini simgeler. Bursa Camileri ise Kuruluş devrine özgü daha tevazu yüklü yapılar olarak gözükebilir. Kanaatimce, İstanbul Camilerindeki fizik ihtişamın yerini Bursa Camilerinde bir kimya haşmeti alır. Söz gelimi, İslam'da en yüksek manevi mertebeye sahip ibadet yerleri arasında Bursa Ulucami'nin beşinci sırayı aldığı yönünde rivayetler bulunmaktadır. Hemen belirtmeliyim ki, kastedilen eserin Diyarbakır Ulucami olduğundan da söz edilir. Bu hususta her iki Ulucami'nin birlikte telaffuz edildiğine rastlanabilir. Bursa'mızın Yeşil Cami de bende benzer duygular uyandırır. Zaten yukarıda ifade ettiğim gibi Yeşil Külliye'nin inşasının Anadolu'nun Fetret devri sonrası yeniden yapılanma ve Osmanlı'nın tekrardan atılıma geçmesini simgelediği yaygın bir değerlendirme olmaktadır.

Diğer yandan, Yeşil Cami ve Türbe çevresinin yıllar içerisinde bir bölümüyle trafığa kapatılması kentin diğer bölümlerinde de örnekleri görülebilen bir yapılanmadır. Açıkçası tarihi öğelere sahip çıkan bir eğilim son dönemlerde kendini biraz daha göstermektedir.

Yeşil Külliye'i oluşturan yapılardan Yeşil Medrese ise 1975'den itibaren Türk-İslam Eserleri Müzesi olarak bizleri karşılar. Selçuklu-Osmanlı dönemlerine ait paralar ya da o devirlerdeki adıyla sikkeler, giysiler, silahlar, kapı tokmakları, dergâhlarda kullanılan eşyalar, hat sanatı örnekleri, eski yazılar, mezar taşları sergilenir. Kapı tokmaklarının sunulduğu bölümü gezerken eski kapıların haşmeti gözümün önüne geliyor. Hani eski zaman evlerinde kullanılan ahşap, oymalı, işlemeli kapıların devasa görüntüsünü düşündürür. Gerek o kapılar, gerek kapı tokmakları, gerekse kullanılan anahtarlar ebat bağlamında insana Allah ve kâinat karşısındaki aczini hissettirecektir.

Günümüzde Külliye bölgesinde karşımıza çıkan dikkate değer bir yapı ise turistik özelliğe de sahip olan Yeşil Çarşıdır. Burası, antika eşyaların sergilendiği ve satıldığı bir bina olmaktadır. Çay kahve takımları, eski tip giysiler, havlular, kumaşlar, eşarplar, süslemeler, seramik ürünler, dikiş kutuları sunulmaktadır. Yeşil Çarşıda alışveriş yapmasak bile nostalji yapabilir, gelenekle yüklü bir mekânı soluyabilir, bir büyük şehrin hengâmesinden bir nebze uzaklaşabiliriz. Yeşille baş başa bahçesinde oturup dinlenebiliriz.

Tüm bunlardan sonra karnımız mı acıktı. Eh! Hünkâr Kebap salonuna hayır demezsiniz. Ardından da hemen yanı başında şark köşesi bir kafede çayımızı yudumlayabiliriz. Yaz geceleri Yeşil çay bahçesi önerilir. Şıkır şıkır ışıklar altında kenti izlemek pek hoştur. Ya da, kışın karlar altında panoramik bir manzara sizleri bekler. Gelinliğini giyinmiş Bursa'm ve karşıdan doğru Katırlı Dağları. Cenap Şahabeddin'in "Elhan-ı Şita" adlı şiirine fon olmaz mı? Kimbilir "Geçen eyyâm-ı nevbaharı arar..." mısraının kentimizde karşılığını bulabileceği, hani bizleri eyyamcılığa sevk etmeyeceği neredeyse tek manzara karlar altında Bursa olmalıdır.

L.T.

-DÜŞÜNCE ANLAMINI YİTİREN DÜŞÜNCELER DE VAR MIDIR?-

Etkin bir muhakemenin kem, noksan bir söyleyişe dönüşmesi, güçlü bir hitabetin betleşmesi, olumsuz yankılanması mümkün müdür? Açıkçası içerik, üslup, mantık, duygu, idrak, tutarlılık hep birden aranmalı kanımca.

Bunu neden söylüyorum? Önceki gün gecenin bir vakti gözümden uyku akıyor, yatacağım, baktım bir program. Konu terör ama yakın tarihe dönük anlatımlarda hacimli yer tutuyor. Yarıya kadar izledim, uyku muyku dağıldı gitti açıkça. Hani kahve etkisi diyorum. Sonra üçü bir arada nescafe içip vurup kafayı yattım.

Program mı? Hükûmet ve Sayın Cumhurbaşkanını oldukça desteklediği görülen sayın konuşmacı yakın tarihimizin Kemalist sol, liberal-muhafazakâr kulvarının siyasi kişiliklerini değerlendiriyor. Bay X, enteresan bir hesap çıkartıyor izleyicilere vesselam. Özetle Menderes'in Demirel'in çeyreği, Demirel'in Özal'ın, Özal'ın da Erdoğan'ın çeyreği olduğundan dem vuruyor. Halkın desteğini alanların giderek iyileştiğini vurguluyor. Buna karşın CHP geleneğinde de; İsmet Paşa Mustafa Kemal'in, Ecevit İnönü'nün, Baykal Ecevit'in, Kılıçdaroğlu'da Baykal'ın çeyreğidir demektedir. Halka aykırı gidenlerin giderek küçüldüğüne veriyor. İlk bakışta zihni uyaran ve kulağı dolduran söyleyiş üzerinde şöyle bir düşündüm. Başka işin mi yok diyecek dostlarım olabilir. Ne var ki, kitle üzerinde bu tarz yaklaşımlar üslup bağlamında da sert bir vurgu ve hızlı hızlı söyleyiş dairesinde etkili olmaktadır.

Konuşmacı hükûmete yakın, Erdoğan'a bağlı, eyvallah. Burada bir sorun yok elbette. Sorun hükûmette veya Cumbaba'da da değil aslında. Ne ki, yıllardır Sayın Cumhurbaşkanı ve hükûmet çevreleri "üç şerefli lider; Menderes, Özal, Erdoğan" vurgusu yapmıyor mu? Ve dahi Demirel olumsuzlanmıyor mu? Şimdi vefatı dairesinde bir iadei itibar mı var acep? Konuşmacıya göre Menderes hiç namaz kılmıyor, Demirel ise Cumaya gidiyor. Hatta vurgu da enteresandır. Mason Demirel Mercedesi Kocatepe Camiinin önüne çekerti buyuruyor. Nalina da mihına da üslubunun sıradışı bir örneği olmalı bu.

Hani derim ki; madem amele göre mukayese yapıyorsun hocam, belki Merhum Menderes'in Yassıada sürecinde yaşadıkları ve idam edilmesi günahlarının kefareti de olamaz mı? Kim bilir, elbet Allah bilir. Yine Rahmetli Mercedes'in! Özellikle siyaset döneminde dine ve cemaatlara yönelik ılımlı yaklaşımı da siyaseten olamaz mı acaba? Üstelik mason vurgusunu da eksik bırakmıyorsun. Kuşkusuz Demirel'in dinini de Allah bilir. Bizler Menderes veya Demirel'in siyasetini sorgulayabilir, muhasebe edebiliriz ancak. Dinini diyanetini değil yoksa.

Beri yandan, olaki 1950'den bu yana muhafazakâr siyasiler, birbirini hizmette katlayarak geliyor. Bu da bize teknoloji etkisini göstermez mi? Öyle ya, madem bir önce gelen çeyrek hükmünde, sonra gelen onu dörde katlıyor. Ne hikmetse standart bir işleyiş karşımızdadır. Nitekim Özal Erdoğan'dan, Demirel Özal'dan, Menderes Demirel'den az hizmet vermiş. Dünya da ve ülkemizde teknolojik gelişim düzeyine de işaret etmez mi bu? Şimdi, Amerika'da birisi çıkıp Obama Roosevelt'tan daha çok hizmet verdi, ya da oğul Bush Nixon'u katladı dese tebessüm uyandırmaz mı? Ne çare ki, bizde bir algı yönetimidir gidiyor.

21'inci asrın internet, cep telefonu evresinin teknolojik düzeyiyle 1'inci Cihan harbi sonrasının yanmış yıkılmış bir dünya ve ülke konjonktürüyle çerçevesi Türkiye'sini kıyaslamak hangi akla hizmet etmektir? Osmanlı'da Rum, Yahudi, Ermeni ticaret ve zanaat erbabıdır. Dolayısıyla Cumhuriyete intikal etmiş bir yerli ticari birikim yok veya varsa da cılızdır. Olanı da harpler döneminde yerle yeksan olur zaten. Çanakkale'de yetişmiş nüfus yok olup gitmedi mi beri yandan? Cumhuriyet döneminde nüfusu yetiştirenlerin, yönlendirenlerin gayri Müslimlere dönmesi kaçınılmaz değil midir? Bu tip öğeler ilginçtir, hükûmet çevrelerince Osmanlı'nın son yılları mevzu bahis olduğunda vurgulanıyor, Cumhuriyet'in ilk dönemiyse yat kulağının üzerine, efendim! Hak mıdır bu?

Yine konuşmacı Bay X, yukarıda belirttiğim üzere devamında; çeyrekli matematiksel döngüyü CHP kulvarında bu kez ters işletiyor. Merhum Mustafa Kemal için bu cephenin lideri dedikten sonra, İnönü Atatürk'ün çeyreği, Ecevit İnönü'nün, Baykal Ecevit'in, Kılıçdaroğlu'da Baykal'ın çeyreği derken Kemalist kulvarın bile ilk elde he valla demekten başka çaresi kalmayacak bir söylem geliştiriyor. Oysa gerçek bunun tam tersi de olabilir. Demogoji yapmak böyle bir mekanizmaya sahiptir. Yazılarında ve daha özel meclislerde yaptığı konuşmalarda Mustafa Kemal Paşa'yı yerden yere vuran konuşmacımız evvelsi gece bu tarz bir çıkış yapmıyor. Hani mantığı zorlamıyor.

Ancak bir iki noktada, temel noktada takıldım neme lazım. Neden Ecevit, İnönü'nün çeyreği diye sormaktan kendimi alamıyorum. Tamam, ne kadar sorgulasak hatta eleştirsek; İnönü'nün tarihsel kişiliği Ecevit'i bastırır. Ancak konuşmacı üstte verdiğim şekilde sağ kulvarı değerlendirirken sandığa, halka, demokrasiye inanır görünüyor. Öyleyse, 1973, 77 ve 99'da tek başına iktidara gelemese de sandıktan birinci çıkan ve işin ilginç Kemalizmin tarihinde bunu başaran tek isim olan Ecevit'e karşın neden Milli şef ve çok partili dönemde hiç sandıktan birinci çıkamayan İsmet Paşaya üstünlük tanıyor. Cevap çok basit aslında, konuşmacı asıl düşüncesi olan Kemalizm'in halka yaslanmadığı için bereketsiz olduğu tezini savunmak ve tutarlı olabilmek için güreşi minder dışına taşımakta beis görmüyor. Hani senin halk, sandık, demokrasi algın hocam? Rahmetli Ecevit üç seçimde sandıktan birinci çıkmadı

mi? Bunu neden aykırı bir argüman olarak sunmuyorsun? Kündeye getireyim de nasıl olursa olsun, değil mi?

Sonra efendim! Matematik dikkatli olmayan müridlerini ters köşeye yatırır. O onun çeyreği, bu bunun çeyreği derken unutmamalı ki; sonsuzun çeyreği sonsuzdur, katrilyonun çeyreği iki yüz elli trilyonken, milyonun çeyreği iki yüz elli bin, yine binin çeyreği iki yüz elli, onun çeyreği de iki buçuktur. Demek çeyrek var çeyrekçik var benim hocam! Vaktiyle, şimdi artık hayatta olmayan Ordinaryüs hukukçularımızdan biri Atatürkçü kesimde sayısal azalmadan yakınanlara cevaben "biz azala azala çoğalanlardanız" derdi. Ne dersiniz, züğürt tesellisi midir bu? Yoksa kalitenin kantiteye, niteliğin niceliğe üstünlüğü müdür? Kuşkusuz gayem, benim babam senin babanı döver de değil. Bir kesit sunmak adına diyorum hani.

Nihayet dostlar; biraz dürüstlük, biraz objektiflik, biraz da taraf olmakla tarafgirliği ayırabilsek çok sorunumuzu kanımca aşarız. Elbette önceki gece bir görüş açısını izledim, dinledim. Daha farklı görüş açılarında benzer problemler yok mudur? Var şüphesiz.

L.T.

-AYKIRI BİR DENEMECİ-ELEŞTİRMENİMİZİN ZİHİN VE GÖNÜL DÜNYASINA YOLCULUK-

Yakın tarihimizde kırılma noktası olarak tabir edebileceğimiz bir dönemden, bir eşik devreden her zaman söz edebiliriz. Osmanlıdan Cumhuriyete geçiş sürecinin bugüne kadar uzayıp gelen sancularından da söz edilebilir. Yanlış anlaşılmasın, burada Osmanlı niçin yıkıldı ya da Cumhuriyet hangi şartlarda kuruldu demiyorum. Bunun cevabı siyasi tarih içerisinde verilir ya da aranır. Ancak Osmanlı'nın son dönemlerinde yetişip Cumhuriyet dönemini de yaşamış aydın kuşak bir med-cezir yaşar.

Şerif Mardin'in bu konuda tezleri vardır. Kırılgan bir neslin, bir geçiş döneminin dinamiklerinden, meselelerinin yanı sıra güçlü yanlarından söz eder. Hatta Şevket Süreyya Aydemir'in "Suyu Arayan Adam" adlı romanını örnek gösterir. Gençliğinden itibaren farklı ideolojik akımlar arasında gelgitler yaşayan merhum yazarımız sonrasında belirli bir senteze ulaşır. Benzeri çalkantılar kuşkusuz farklı seviyelerde 1890'lar ya da 1900'lerin başlarında doğmuş birçok isimde karşımıza çıkabilir.

Bana dikkat çekici gelen bir örnek de Nurullah Ataç olmaktadır. Ataç bilindiği üzere ünlü bir denemeci-eleştirmenimizdir. Elbette deneme türünün yapısı içerisinde benim de hoşuma giden bir üslubu vardır. Eskilerin nevi şahsına münhasır dediği şekilde ele alınabilir. Şahsiyetini üslubuna yedirmiş ve kendi üslubunu inşa etmiş yazarlardandır. Hatta "Yarına kalamam, kalırsam yarına acırım" demesi bile kişiliği ve üslubuna bir örnektir. Kim bilir sınırlarının farkında bir insan karşımızdadır belki de.

Ancak düşünsel yaşamı hakkında aynı şeyi söylemek, söyleyebilmek oldukça zor gelir bana. Açıkçası çalkantılı bir fikir hayatı vardır. 1940'lı yıllarda aynı konu üzerinde yazdığı iki yazı aklıma gelir. Birincisinde, halk şiiri ve her ne kadar mazide kalmış bir gelenek olsa bile divan şiirimizi okullarımızda okutmamız gerektiğini vurgularken; "dilimizi gerçekten öğrenmenin, tadına erip onunla güzel şekiller kurmak gücünü edinmenin başka yolu yoktur" demektedir. İkincisi birkaç sene sonrasında yazdığı bir yazıdır. O yazısına başlarken şu cümleyi kurduğunu belirtmeliyim. "Eski şiirimizi, divan şiirini bilirsiniz, severim, çok severim. Bir yandan da kızarım ona, onu sevdiğim için kendime kızarım." Demesi vardır. Fransız edebiyatının meşhurlarından Andre Gide'nin "maalesef en büyük şairimiz halen Hugo'dur" demesindeki garabeti düşünüyorum. Gide ülkesinin edebiyatında en büyük şair olarak Hugo'yu görüyorsa neden maalesef diyor?

Bu sorunun cevabı belki de Ataç'ın üstte kendisi hakkında yaptığı tanımlamayla başlayan yazısında saklıdır. Bu yazısında ünlü denememiz halk ve divan şiirimizi çocuklarımıza okutmamalıyız, büsbütün kapatmalıyız o devri der. Açıkçası, okullarda hem eski edebiyatımızı okutur hem de asıl vermek istediğimiz batılı değerleri verirsek çocuklarımızı bir ikileme karşı karşıya bırakacağımız hususu üzerinde durmaktadır. Ne var ki ardından da; "Divan şiirini, eski edebiyatımızı kapatacağız, unutacağımızda çocuklarımıza ne öğreteceğiz? Beğenilerini nasıl işleyeceğiz? Dil duygusunu nasıl vereceğiz onlara? Bu soruların cevaplandırılması güç olduğunu bilirim." demektedir. Yine devamında "Biliyorum eski edebiyatımızı kapatmanın okullarımızdan edebiyat öğretimini, edebiyat eğitimini kaldırmak olacağını. Ne yapalım ki başka çare yok" der.

Düşünsenize, ilk yazısında kendisinin sunduğu güçlü bir delili ikinci yazısında kendisine yapılabilecek olası bir itiraz olarak belirlemesine karşın cevap bölümünün önemli ölçüde boş bırakması ve yalnızca zor bir soru olduğunu söylemekle yetinmesini olumlu karşıladığımı söyleyemem. Öyle ya Türk dilinin ustalarından birinin şiir tarihimizde yer alan halk edebiyatı verimlerinin Türkçeye örüldüğünü, divan edebiyatı eserlerinde Türkçe seslerle bezendiğini belirtmekle beraber bunların okutulmasını giderek artan biçimde olumsuzlamasını anlamak, anlayabilmek hayli müşküllüdür.

Bu durumda ben de; Ataç'ı severim, ne ki sevdiğim için kendime kızarım mı demeliyim acep? Arabesk bir yaklaşım değil midir bu? Ancak Ataç bir yönden mazurdur. Aile muhitinden gelen bir doğu kültürü zeminine Galatasaray Lisesi eksenli Fransız ve batı kültürü binası çıkılır. Yine Ataç mazurdur çünkü Osmanlı'nın son zamanında yetişip, Cumhuriyet dönemine ait süreçleri yaşar. Ancak med-cezirlerini anlamakla beraber yine de döneminde edebiyat dünyamızdaki yerini düşündüğümde sorgulama gereği duyarım.

Şimdi bana iyide Divan edebiyatı devrini doldurmuş, ölü bir edebiyat geleneğidir, neyini okuyacağız, ne faydası olacak diyebilirsiniz. Elbette günümüzde aruzla yazılmıyor. Tarihsel bağlamda Şeyh Galip'le sona ermiş bir alanda Yahya Kemal tarafından yüzyıl başlarında yazılan gazel ve şarkılar bizleri karşılar. Bunlar şairin ölümünden sonra "Eski Şiirin Rüzgârıyla" başlığıyla yayınlanır. Hatta yıllar önce bir yazarımızın Yahya Kemal'in eski şiirin rüzgârına kapılmadan yazdığı şiirlerini ben de severim şeklinde yaptığı değerlendirmesi aklıma gelir. Buradaki nükteli hoş karşılamakla beraber bir stand-up havasında edebiyat ve sanatta gelenekselin değerini reddetmeye dönüşmemesi gerektiği düşüncesindeyim.

Hani derim ki; bilim ve teknikte güncel gelişmeler ya da bir başka deyişle yeni olan esas olmakla beraber sanat ve

edebiyatta eskidikçe eskimeyen bir damar vardır. Şu kadar ki; kültürün bir tanımnnda "Toplumların tarih boyunca maddi ve manevi alanlarda ürettiği değerler, eserler bunların sahiplenilmesi, faydalanılması ve gelecek kuşaklara aktarılmasıdır." Şeklinde biğimlenmesi bu hususu doğrulamaz mı?

L.T.

-BİR SÖZÜN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ-

"Söz ola kese savaşı, söz ola kestire başı" deyişi meşhurlardandır. Öyle bir söz söylersiniz, yankısı ayyuka çıkar ve aleyhinize ummadığınız bir ortam da oluşturabilir. Öyle bir noktaya getirir sizi; niyetim olumsuz değildi, anlamı şudur sözün dersiniz de, peki neden o spekülasyona müsait deyişi kullanmak yerine direk manayı veren bir tanımlama yapmadınız sorusu da zihinlerde uyanabilir.

Buna benzer bir durum son günlerde siyaset dünyamızda yaşandı aslında. CHP Genel Başkanı Sayın Kemal Kılıçdaroğlu'nun sarf ettiği "Aile Bakanı birilerinin durumda, o zaten hiç konuşmuyor." şeklindeki söz ilgili siyasimiz tarafından ne kadar sözlüksel açıklama yapılsada hatalıdır kanımca.

Geçmişte Rıza Zarraf hakkında kullanıldığını söylemesi kurtarmaz bence. Her şeyden önce Rıza Zarraf erkektir. Dolayısıyla bir deyim olsa da bir kadına yönelik kullanılması düşündürücüdür. Değerlendirirken salt sözlüksel boyut değil sosyo kültürel yapımızda göz ardı edilmemelidir derim. Hani deriz ya; cinsel konularda sorunlu bir toplumuz. Şuuraltı bozuklukları ve doyumsuzluklarımızdan bahsederiz, işte tam da dediğim bu. Sayın Kılıçdaroğlu diyor ki; hükümet kesimi hemen cinselliğe çekiyor. İyi de kardeşim gündelik hayatta da benzeri hususlarda söylenenler cinsel çağrışım yapmaz mı? Bir Avrupa toplumu değil ki. Kabul etmek gerekirse, karşı cins konusunda çok kez rahat değiliz.

Evet, CHP lideri, önüne yatmak 'Bir kişi veya kurumu korumak amacıyla elindeki imkânları kullanmak' bağlamındadır diyor. Bizde bir deyim vardır. "galat-ı meşhur lugat-ı fasihten evladır" Hani derim ki, gündelik algı ve söyleyişin ya da başka bir ifadeyle halkın günlük kullanımına sinmiş şeklin sözlüksel manayı da aşacağı yönündedir.

İşin ilginç yanı Kılıçdaroğlu'nun daha sonraki konuşmasında sözlüksel tanımı verdiğine bakılırsa ilk söyleyişte de hazırlıklı olduğu hani ağzından kaçırmadığı izlenimi de uyanabilir.

Ben bazen iyi niyetin kurtarmayacağı durumlara ya da sıkıntı meydana getireceği hususunda birkaç örnek vermek istiyorum.

Yıllar önce bayanlı erkekli bir meclisteyim. Şüphesiz birbirini oldukça tanıyan insanlar bulunmaktadır. Bir hanım arkadaş bir konuda erkek arkadaşına aferin diyecek oldu da, erkek arkadaşın birden tepki gösterdiği aklıma gelir. Vay efendim nasıl aferin dersin? Bayan şaşkınlıkla sordu aferin ne ki? Meğerse kırsalda çamurdan çıkmış eşeğe aferin denirmiş. Bende o gün öğrendim açıkçası. Ne ki, şehirde doğmuş hayatı kentsel ortamda geçmiş bir hanımın bu anlamda bir beye aferin demesi mümkün müdür? Kuşkusuz hayır. Buna mukabil değer yargılarının insanı nasıl etkilediği hatta ezilediği hususunda manidar bir örnektir kanımca.

Bir başka örnek yine vaktiyle gazeteci yazar Selahattin Duman'ın bir yazısından hatırımdadır. Ünlü gazetecimiz, Satılmış Ordu isminde bir arkadaşından söz etmektedir. Düşünsenize diyor; 27 Mayıs ihtilalini takip eden günlerde Ankara'da Kızılay'ın göbeğinde bu arkadaşınızı belirli bir mesafeden gördünüz ve Satılmış Orduuu! Şeklinde sesinizi duyurmak maksadıyla kendisine bağırdınız. İki kolunuza girip götürürler ve bir daha da hakkınızda haber alan olmaz. Kuşkusuz Duman'ın anlattığı durum kurgusalda olabilir. Ola ki var böyle biri ve arz edilen olayda yaşanmaktadır. Durumunuzu açıkladığınızı ve hatta o sırada Kızılay'da ardından seslendiğiniz somut bir kişi olarak arkadaşınızın varlığını ispatta ettiğinizi düşünelim. Ne var ki, o esnada çevrede bulunan yüzlerce vatandaşın nazarında siz orduya söven bir nümayişi izlenimi vermez misiniz?

Şimdi sevgili Kılıçdaroğlu tutturmuş, efendim! Haksız mıyım? Aile bakanı vakıf olaylarını örtbas edici davranışlarda bulunmuyor mu? Yahu bulunuyor da sarf ettiğin söz dilimizin esnekliği içerisinde eğilip bükülmeye müsait.

Vaktiyle rahmetli politikacımız Ayvaz Gökdemir'in bazı PKK militanlarının ve DEP'li milletvekillerinin serbest bırakılması istemleri üzerine Alman siyasetçi Claudia Roth ve diğer bazı Avrupalı kadın parlamenterler hakkında fahişeler tabiri kullandığını hatırlayanlar olacaktır. Hep düşünmüşümdür, merhum siyasimiz sözkonusu çıkışıyla o Claudia ise ben de Gladıyoyum benzeri bir hisle mi hareket etti acep? Tam olarak dediği bu muydu, merak ederim öteden beri. O değil de, kendi hesabıma Gökdemir'e hak vermedim diyemem. Türkiye'ye çeşitli dönemlerde insan hakları baskısı yapan Avrupalı siyasilerin gerçekte emperyal bir buyurganlığın sarhoşluğu içerisinde oldukları da bir reality show söylemi değil realitedir. Dolayısıyla ülkemize bu tip baskılar yapan Avrupalıların hatta kadın olanları da dâhil olmak üzere cinsel bağlamda değilse de siyasi birer fahişe oldukları o kadar açıktır ki. Müşkül şu ki, gerek kadına şiddet gerekse uluslararası ilişkiler boyutunda böyle bir söyleyiş hukuksal düzlemde ülkemizi ve ünlü politika adamımızı döneminde köşeye sıkıştırır vesselam. Hani isterseniz efendim! Ben siyasi fahişe demek istedim deseniz bile.

Velhasıl-ı kelim, kadın sözkonusu oldu mu dünya değişir baylar bayanlar. Her ne kadar ben öyle demedim de böyle dedim de, sonra benim gibi biri nasıl kadını aşağılamış olabilir, yahu ben ya ben olacak şey mi desenizde kurtarmaz. Bence Kılıçdaroğlu özür dilemeli, ancak ondan sonra lafzı kastini aşmak mıdır değerlendirilir.

-SOSYAL BİR YARA VE BUZ KÜTLESİNİN GÖRÜNMEYEN CEPHESİ-

Mevlana'nın Mesnevi adlı büyük eserinde yer verdiği "Ayının Dostluğu" adlı hikâye hep anlatılır, dinleriz. Ayıyı dost tutan adamın başına gelenleri konu eder. Final bölümünde adam ormanda yorgun bir anında uyuyakalır. O esnada yüzüne sinek konar, ayı da onu kovalar. Sinek kovulunca kalkıyor, fakat inadına tekrar aynı yere konmaktadır. Bu böyle sürüp gider. Ayı, nihayetinde sineğe kızar, gider kenardan koca bir taş getirir. Sineğin yine adamın yüzüne konmuş olduğunu görünce, o koca taşı sineğe fırlatır. Taş, uyuyan adamın yüzünü paramparça eder.

Büyük düşünürümüzün kıssadan hisse verdiği mesaj evrensel değerdedir. "Ahmağın sevgisi, ayının sevgisidir. Kini sevgisi, sevgisi kinidir. Ahdi gevşek, sözü büyük, vefası zayıftır."

Kimi haber ya da haber programlarda karşıma çıkan bir konu bana bu hikâyeyi düşündürmektedir. Adam kendisinden ayrılmak isteyen karısının yüzüne kezzap atar. Son yıllarda bu ve benzeri olaylar hatta cinayet vakalarında artma mı var sorusu zihnimde düğümleniyor.

Dünya ülkeleri içerisinde bu tip olayların en yoğun yaşandığı ülke olarak Bangladeş gösterilmektedir. Kocasından ayrılmak isteyen ya da çarşıda bir erkekle konuşurken görülen kadın veya genç kıza kezzap atılabilmektedir. Bu tip programları izlerken "ağla gözlerim ağla" Ne ki, üzölmek neye yarar. Sövsen hangi faydayı sağlar?

Kuşkusuz Bangladeş'de veya başka ölkelerde yaygınlaşan ya da görölen böylesi bir uygulama üzerinde kemikleşmiş töresel baskının etkilerini göz ardı etmemek gerekir. Kaynağı insanların adeta çimento dökölmüş öz benliğindedir. Dolayısıyla rutin hukukunda çözüm üretmesi kolay olmamaktadır. Söz gelimi Bangladeş'de önceleri müebbet olan hapis cezası son yıllarda idama çevrilmiş bulunmaktadır. Sosyoköltürel yapıyı düşünmek ve ele almak gerektiği o kadar açıktır ki. Düşünsenize müebbet gibi ağır bir ceza kifayet etmemekte, insanları caydırmamaktadır. Kanaatimce idam da umulduğu ölçüde kanamayı durdurmayabilir. Demem o ki, sorunu suç ceza kapsamında ele alıp çözmeyi ummak kronik boyutu göz ardı etmek olacaktır.

Bizde ki vakalar şüphesiz bu cinsten değildir. Daha münferit nitelik gösterebilir. İşsizlik ve ekonomik sorunların giderilmesi ile eğitim költür seviyesinin yükseltilmesine bağılı olarak çözülebilir. Yine hukuk sistemindeki zaaf lar üzerinden de eleştiri yapıldığı akla gelebilir. Hani cezaların yetersizliği boyutunda diyorum. Fakat dediğim gibi temelde ekonomik dengesizlikler ve eğitim üzerinden sorgulamayı gerektirecektir.

Açıktır ki, kadının değeri, kutsiyeti yönündeki bahisler sözde kalmamalıdır? Yoksa sorun kutsiyet kavramının cinsiyet üzerinden verilmesinde midir? Zirvelerle uçurumlar arasındaki muvazenesizlik ve çatışma korkarım ki paradoks oluşturmaktadır. Hani derim ki, marjinal ögeler ve zıt kutuplar arasında sarkaç yapan toplumsal yapı kırılmaya uğramakta ve travmatik sonuçlar yaşanmaktadır. Dolayısıyla asıl olanın insanın kutsiyeti olduğu bireysel şuuraltı ve toplumsal hafızaya nakşedilmelidir. Bu kavramlaştırma farkının sorunun çözümü üzerinde temel bir psikolojik ivme kazandıracığını düşünüyorum.

Yine öldüren ya da yaralayan, sakatlayan erkek kadını sevdiğini iddia eder, edecektir. İyide bu nasıl bir sevgi ki, o kadını veya genç kıza acıların kadınına döndürür. Bir tür aşkına eşkiyalık değil midir acep? Hani gençliğimizin meşhur bir sanatçısı Bergen aklımıza derhal gelecektir. Yıllarca arabesk müziğimizin en acılı ezgisi değil midir? Yüzüne kezzap atılan şarkıcı yıllar sonra eski kocası tarafından öldürölünce; hay Allah! Kurtulamadı kadın ya demedik mi? Kim olursa olsun, yaşantısı hangi çizgide seyrederse seyretsin özünde acıyan, üzölen bir toplum yapımız vardır bizim.

Diğer yönden baktığımızda kadının örtülü hâkimiyete sahip olduğu bir toplum olduğumuz söylenebilir. Hani erkek aile reisi de olsa gerçekte egemen olan kadınıımız demek mübalağa mıdır? Anadolu'nun bazı yörelerinde bir deyiş vardır. Kadın başörtüsünü, eşarbını ortaya attı mı erkeklerin kavgası o saniye sona erer. Açıkçası aile içi etkileşim ekseriyetle "erkek saltanatını sürer, yöneten kadındır" sözü misali cereyan etmektedir.

Ancak kabul edersiniz ki, üstteki acı olaylar bu gerçeği gölgelemektedir. Hatta sosyal psikolojide uyandırdığı kaygılar düzleminde de alabiliriz. Toplumumuzda nice kız ailesi böylesi olaylara nasıl bakar, ne şekil etkilenir acaba?

Bu bağlamda aklıma bazı otoriter kız aileleri gelir. Doğaldır ki, evlendirirken kızına; artık sen bizden çıktın kocana ve ailesine tabisin der. Efendim! Derde koca da koca olacaktır. Temelli eti senin kemiği benim yetkisi de damada verilmez. Bir de bakarsınız dengeli hareket etmeyen kocaya ultimatom gibi mesaj gelir, gelmelidir de. Ben de bir damat olarak bu tip kız ailelerine saygı duyarım. Yürü brehh! Kim tutar seni diyebilirsiniz de. Ne var ki, bu tip damatları dama atacaksın o da kesmiyorsa damdan atacaksın kardeşim. Bunları muhatap alıp da karşına dama oynatmayacaksın. Efendim ben artık evlendim, nikâhıma aldım kimse bana karışamaz mı? Gececeksin sen onu.

Şu kadar ki, garibanlık pekte hayatın ritmine, akışına uyan bir model değildir. Bu minvalde düşündüğümde güröltüye pabuç bırakmayan kız ailelerini anlıyorum. Yüreğimin bir yarısı kimsenin kuşkusu olmasın, onlarıdır.

L.T.

-SAHAF KOKUSUYLA BİR DÜNYA KURMAK-

Bugün gittiğim bir sahafta raflarda dizili kitaplara bakarken bir gazete takılıyor gözüm. Yerde durmakta olan bir kolinin içerisinde müşterisini bekleyen bir edayla ne de güzel göz kırıyor hani. Tozlu görünümüyle açıkça bugüne ait değildi o. Eskilerden bir ses, bir nefes misali gönlümü okşuyor. Usulca eğilip ismine bakıyorum; Yeni İstanbul . Açıkçası, bugünkü İstanbul'dan daha yeni idi bu isim bende. Hem de, gazetenin şaşaalı dönemlerine yetişemesemde. Daha önceleri edindiğim bazı bilgileri teyit etmek maksadıyla google amcadan faydalanıyorum. Gazetenin tarihi yakın tarihimizden derin çizgiler taşıyor, manzaralar sunuyor bizlere.

1918'den itibaren yayınlanan, kimi dönemlerde ise yayın hayatı kesintiye uğrayan gazetenin yazar kadrosu dönemlere göre geniş bir yelpaze sunmaktadır. Bu değerli gazeteci ve yazarlarımız arasında; Bedii Faik, Falih Rıfkı Atay, Fikret Adil, Refik Halit Karay, Tarık Buğra, İlhan Selçuk, Hikmet Saim, Azra Erhat, Abdülhak Şinasi Hisar, Abdi İpekçi, Vedat Nedim Tör, Halide Nusret Zorlutuna, Orhan Koloğlu, Cemal Kutay, Kayhan Sağlamer, Necip Fazıl Kısakürek ve Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu gibi isimler yer alıyor. Farklı devirlerde gazetede yazsalar bile fikrî yapısıyla farklılaşan yazar profili hoşgörünün esintisini veriyor insana.

Benim rast geldiğim nüsha 1969 yılına aittir. Siyah-beyaz fotoğraflarla bezeli sayfaları çeviriyorum. Çocukluk yıllarımdan bu yana süre gelen alışkanlıkla mı nedir en arkadan bakmaya başlıyorum. Bildiniz spor sayfasından. Rahmetli babam, arka sayfadan gazeteye başlamayı bir sende gördüm derdi ya, hey gidi. Fenerbahçe'nin Göztepe karşısında aldığı galibiyet konu ediliyor. Sarı Kanaryamın iyi zamanları da; Göztepe, o devirde ki Göztepe mevzu bahisse gerisi teferruat değil midir? Diğer yandan da takımların o zamanki kadrolarına göz atıyorum. Bir yandan Can Bartu'ya yetişemediğime hayıflanırken diğer yandan da devrin Göztepe'sini zihnimde canlandırmaya çalışıyorum. Avrupa'da yarı final oynayan o fenomen kulüp süper ligde olmalıydı değil mi?

Daha sonra diğer sayfaları gözden geçiriyorum. O gün kimler yazı yazmış? Kayhan Sağlamer gözümde ilişti bir an. Merhum Başbakanlarımızdan Bülent Ecevit 'i konu edinen "Bir Başbakan'ın Doğuşu" adlı kitabı aklıma geliyor.

Ardından Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu dikkatimi çekiyor. 2'inci Mahmut döneminin meşhur simalarından ve bir ara Devlet-i Âli'ye karşı isyan etmiş bulunan Tepedelenli Ali Paşa soyundan geldiği de dile getirilir. İrsî etkenlerle mi izah etmeli bilinmez ünlü gazetecimiz Nizamettin Nazif'de asabi, hırçın ve hatta delişmen bir sima olarak tanınmaktadır. Babalı'deki lakabı da deli Nizamdır. Dokuz defa evlendiğinden de söz edilir. Birçok gazete çıkaran Nizamettin Nazif bir defasında da yayınlamakta olduğu bir gazeteyi bir kızgınlık anında kapatır. Anlatıldığı üzere bir gün gazetesinde oturmakta iken gazete çalışanı başyazın hazırlar mı şeklinde sorar. Birazdan veririm diyen Nizamettin Nazif'e bu istek birkaç defa yinelenir. Her seferinde birazdan veya hazırlıyorum diye cevap veren ünlü gazetecimiz sonunda sinirlenir ve kapattım ulan gazeteyi, yazıyı da yazmıyorum der ve hakikaten gazeteyi kapatır.

Benim, Yeni İstanbul gazetesinde rast geldiğim yazı Atatürk üzerinedir. Yazı içeriği itibariyle mukayeseler üzerine kuruludur. Atatürk'ün farklı alanlarda çeşitli tarihi kişiliklerle mukayese edildiği görülür. Sözelimi Mustafa Kemal bir devlet kurucusu idi denir ve sorulur Osman Gazi, Fatih Sultan Mehmet, Timur, Napolyon veya İskender gibi mi? Ardından hayır Mustafa Kemal gibi denir. Yine Mustafa Kemal diplomattı denir ve ardından Makyavel veya 2'inci Abdülhamit gibi mi şeklinde sorulduğunda da cevap aynıdır. Mustafa Kemal gibi denir. Ya da Mustafa Kemal diktatör müydü şeklinde sorar ve elbette derken Nizamettin Nazif; Lenin, Musolini ya da Hitler gibi mi şeklinde sorar, bu sefer yine hayır Mustafa Kemal gibi der. Dolayısıyla her alanda benzersizlik üzerine kurulu değerlendirmeler yapar.

Diktatörlük bahsi özellikle ilgimi çekiyor. Şüphesiz Nizamettin Nazif'in dönemin şartları içerisinde üslup yaptığı da söylenebilir. Ancak Atatürk'ün bir Osmanlı Paşası ve devrimci bir önder olmasıyla demokrat olmak bağdaşır mı acaba? Elbette, çok partili sisteme geçiş denemeleri vardır. Bu girişimlerin askıya alınması hususunda şartların henüz olgunlaşmadığı da söylenebilir. Bu anlamda Atatürk demokratı demektense kendine özgü bir diktatördü mü demeliyiz acep?

Ancak, büyük Atatürk'ün geçtiğimiz yüzyılın bilinen diktatörlerine ya da totaliter yöneticilerine benzemediği de açık bence. Neden dersiniz, Stalin Rusya'sının çalışma kampları ya da Hitler Almanya'sının toplama kamplarını gözümüzde canlandırmalıyız bana göre. Yine Atatürk'ün diktatör olduğundan söz ederken askerlik geleneğinden gelen bir paşa ve ihtilalci bir devlet kurucusu faktörünün yanı sıra dönem itibariyle batı dünyasında olduğu gibi demokrasi geleneğine sahip olmadığımızı ve 20'inci yüzyılın ilk yarısının tüm dünyada diktatörlüklere sahne olduğunu da unutmamalıyız derim. Demem o ki, yalın değil girift bir meseleyle karşı karşıya olduğumuzu düşünüyorum.

Uzun sözün kısası bir devrin ünlü bir gazetesi olan Yeni İstanbul ve Cumhuriyet dönemi gazetecilerimizden Merhum Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu beni aldı götürdü bugün. Hani derim ki; yakın tarihimizden renkler ve desenler sunan bir gazetenin yanı sıra, kişiliğiyle ve kalemiyle dikkatle incelenmesi gerektiğini düşündüğüm bir gazeteci yazarımızdan söz ediyorum.

L.T.

-SÖZ DE VAR DAĞLARI AŞAR-

Bazı sözler vardır, en ağır yaşam deneyimlerini yansıtır. Söylenmesi en zorlu şartları teyit eder. Farklı bir tınısı vardır; vurucu, sert ve keskin. Duyulduğunda zihnimizin ve benliğimizin derinliklerine doğru burğu yapar, içe işler. Hayata dönük net ve kesin bir tarifi vardır. Acaba mı ya da doğruluk payı aramak gerek dedirtmez.

Sözgelimi, şu söz gibi: “Zulüm, kısmak istediği sesi nâra yapar. Ve bazı ölümler yaşayanlardan daha yüksek sesle konuşur” İnsan bu sözü hayatın hangi noktasında bulunduğunda söyler. Benliğinde derinlemesine işleyip, yoğunmadan söyleyebilir mi? Böylesi bir söz fizik planda baktığımızda dibe vurmuş hayatların ezgisi ve hatta çılgılığı olmalıdır.

Amerikalı Siyah Müslüman Malcolm X’in bir sözüdür bu. Hem kendi yaşam öyküsünün hem de ülkesinde yaşayan siyahların Afrika’ya da uzanan tarihinin uzantısı olan anlamlarla yüklü. Gerçekten de, söyleyenin Afrikalı kimyası göz önüne alınmadan anlamına varabilmek çok zordur.

Afrika atasözlerini bilirsiniz. Onlarda sert, keskin ve vurucu değil midir? Örneğin, “Afrika’da her sabah bir ceylan uyanır, en hızlı aslandan daha hızlı koşması gerektiğini yoksa öleceğini bilir. Afrika’da her sabah bir aslan uyanır, en yavaş ceylandan daha hızlı koşması gerektiğini yoksa aç kalacağını bilir. Aslan ya da ceylan olmanızın bir önemi yoktur. Yeter ki, güneş doğduğunda koşmak zorunda olduğunuzu bilin.”

Bu tip sözlerin herhangi bir kültürde kolayca karşımıza çıkamayacağını söyleyebiliriz. Bence bu durumu bir ikilem dairesinde belirtebiliriz. Belgeselerde izlemekten en çok zevk aldığınız kıta hangisi şeklinde sorulsa belki birçok insan Afrika yanıtını verir. Oysa Afrika’da yaşamak ister misiniz şeklinde bir soruya olumlu yanıt verecek çok az insan vardır değil mi? Açıkçası renkli, doğal ortamına karşın sert ve acımasız koşulların kıtasıdır Afrika. Bu durumda, hayat şartları karşısında yoğun mücadele veren ve devamlı surette sınırlarını zorlaması gereken canlıları buluruz karşımızda.

Yine Malcolm X’in yukarıda arz ettiğim sözüne dönersek; hangi mânalarla yüklüdür ve neleri ifade eder bize. Tekrar bakalım mı? “Zulüm, kısmak istediği sesi nâra yapar. Ve bazı ölümler yaşayanlardan daha yüksek sesle konuşur” Yoğun acıların derin izler bıraktığı söylenebilir. Tarihin herhangi bir döneminde çekilen çilelerin devirler ötesine taşan bir yankılanmasından söz edebiliriz. Zulme maruz kalmış insanlar bu dünyadan göç edip gitmiş olabilir. Ancak sesleri, solukları çağlar boyu yinelenir ve duyulur.

Büyük şairimiz Yahya Kemal Beyatlı Paris’de geçen gençlik yıllarını konu ettiği “Eski Paris” adlı şiirine “Eski Paris’de bir ömür geçti, Jaures’in gür sedası devrinde” mısralarıyla başlar. Jean Jaures kim midir? Yüz yıl öncesinin ünlü bir Fransız sosyalist yazar ve siyaset adamı. Fransız Parlamentosunda sosyalistlerin kan kaybettiği dönemde partisini etkin biçimde temsil edebilmiş bir kişilik. Döneminin ünlü hatiplerinden biridir. Bir bakıma Karizma kavramının insan bedeninde somutlaşmış örneklerinden yalnızca biri.

Jean Jaures adının bizleri direk ilgilendirecek başka bir yönü de şudur: 1912-13 Balkan harbi döneminde Bulgarlar, Sırp ve Yunanlılar tarafından Balkanlarda yaşayan Türk köylüleri ve âhalisine karşı kıyım yapılmaktadır. Ancak bu trajedi Avrupa basınına Türkler Balkan milletlerine karşı kıyım yapmakta şeklinde yansır. İstanbul’da dönemin yönetimi Paris’de temaslarda bulunmak üzere bir ekip hazırlar. Ekipdeki isimler vaktiyle Paris’de bulunmuş, kimi Fransız yazar ve siyasileriyle dostluk kurmuş şahsiyetlerdir. Aralarında İttihatçıların önde gelen isimlerinden Dr. Nazım’da vardır.

Heyet Paris’e gider ve gerekli görüşmelere başlar. İlk görüşülen isimde yukarıda söz ettiğimiz Jean Jaures’dan başkası değildir. Dr.Nazım Bey, bu eski dostuna heyetteki diğer isimlerle beraber Balkanlarda Türklere karşı yapılan kıyımları anlatır ve fotoğraflarla da durumu teyit ederler. Ünlü sosyalist siyasetçi anlatılanları dinledikten sonra müteessir olduğunu bildiren sözlerinin yanı sıra konuyu o ana kadar bu şekilde bilmediğini ifade eder ve daha önce Türkler aleyhine yazmış olduğu bir yazıdan ötürü de özür diler. Bu sözlerinin yanı sıra Jaures; konuyla ilgili olarak Osmanlı Devletini destekleyeceği yönünde söz vermesi yanında etnik topluluklara dönük bazı ıslahat hareketlerinde bulunulmasının faydalı olacağı şeklinde öneride bulunurken gerçekten Balkanlarda Türklere dönük kıyım yapıldığından söz eden bir yazı da yazacaktır.

Sözünü ettiğim Fransız yazar ve siyaset adamı Jean Jaures barışsever ve Birinci Dünya savaşına da karşı çıkan fikirleri sebebiyle 1914’de öldürülür. Fakat yukarıda da arz ettiğimiz mısralarla ve adına yapılmış Fransızca bir parça ile adı bugünlere kadar gelir. Bu eserler, hani deyim yerindeyse zulmün ve haksızlığın sanatsal düzlemde yankılarıdır. Zulüm bir bumerang misali zorbalık üreten sisteme geri dönebilmektedir.

Sözün özü mü? Açıkçası kimi sözler ardında biriktirdiği acı dolu deneyimlere bağlı olarak telaffuz edilmez, haykırılır. Hani derim ki; dibe vuran fakat zamana bağlı olarak yükselişe geçen, geçebilen insanların ve kitlelerin boğuk sesi, soluğudur.

-AD KOYARKEN ANLAMINA VARMAK-

Dünya'ya gelecek bir yavruya, bebeğe konulacak ismin ehemmiyeti üzerinde her daim durulur. İnsanlar isimleriyle birlikte büyür denir ya hep, kuşkusuz doğru bir yargıdır. "Çocuğa güzel bir isim koymak evladın ana-baba üzerindeki haklarından." Hadis'i Şerifi akla gelebilir.

Bazı isim çocuklukla, kimi isim gençlikle, kimisi de daha ileri yetişkin devreyle bütünleşebilir. Bakıyorsunuz çocuk ismine tepki duyuyor. Oysa ileriye doğru taşınması çok daha güzel de olabilir. Sözelimi Melahat ismi aklıma geliyor. Bu isme günümüzde ki bir kız çocuğu tepki duyabilir. Oysa güzellik, yüz güzelliği gibi manaları bulunmaktadır. Diğer yandan yetişkin çağlarla beraber; Melahat hanım şeklinde hitap edildiğinde aynı kişi isminin hazzına da varabilir. Kızımız hep çocuk kalmayacak ya. Vaktiyle küçümsediği bir isim, çalışma ve evlilik hayatı boyunca tam oturacaktır. Yanına gelen hanım vurgusu, beraberinde toplumsal yaşamın çeşitli aşamalarında müthiş bir vücut dili oluşturabilecektir.

Bazı isimler de çocuklukta avantajlı olabilir mi? Çocukluk ya da ergenlik döneminde poplarite sağlayabilir mi? Ekşi sözlükte hoş nüktelere rastlıyorum. Mesela; Berke. "Hayata 3-0 galip başlayabilme özelliğine sahip insanların adıdır. Adın Berke ise koy ver gerisini, devamı gelir zaten. Hani, şöyle bir diyalog nasıl olur? Merhaba ben Berke, a merhaba ben de Eda... (ne hoş bir adı var ya, süper valla)" Ya da şu tanımlama; "Evrime geçirebilen erkek çocuk ismi, doğduğunda: Berk, gençliğinde: Berke, orta yaş sırasında: Berker, yaşlılık esnasında ise: Berksen' e gelir sıra." Açıkçası, mizahi tat bırakan bu yaklaşımlarda doğruluk payı yok değildir. Ancak yine de pek çok ismin apayrı güzelliği vardır. Yeterki anlamına varılabilsin ve taşınabilsin.

Kimi isimlerde gündelik hayatta türlü eleştirilere uğrayabilir. Genellikle ismin belirli bir manasından hareketle bu isim verilmemeli denir. Şüphesiz, bu tip kaygıların bir bölümü haklı olabilir. Ancak tamamının bir kalemde silinmesini yadırgarım. Bu tarz tenkide uğrayan bir ismi sözlüksel düzlemde inceliyorum. Bakıyorum sözü edilen anlam var. Ancak ismin muhtelif anlamlarına da rastlıyorum.

Örneğin, Kezban bu hususta meşhur örneklerdendir. İsimle ilgili olarak Farsça ve Arapça dillerindeki kökenleri hakkında Yrd. Doç. Dr. Mehmet Şamil Baş tarafından kaleme alınmış bulunan Kezbân: "Yalancı" mı "Hanımefendi" mi? Başlıklı yazı aydınlatıcı olmaktadır. Kezban adının kökleri itibarıyla Farsça "ked" ve "bânû" kelimelerinin birleşmesiyle ortaya çıktığı belirtilmektedir. Ev, yuva anlamına gelen Ked ile hanım, hanımefendi anlamına gelen Banu birleşerek Kedbanu olmaktadır. Zamanla Kedban ve giderekte Kezban'a dönüşmektedir. Yazarımız bir başka hususa da şu sözlerle değinmektedir. "Meseleye Arapça açısından baktığımızda; Rahman Suresi'nde sıklıkla tekrar edildiği üzere kezibe üçlü fiil kökünden gelen "tü-kezzibân" kelimesini görmekteyiz. Kezibe kökü fe'lân vezninde kezbân olur ki yalancı anlamına gelir."

Son zamanlarda bir sohbet ortamında rast geldiğim değerlendirmelerde bu konuda fikir verebilir. Oğuz ismi bizde kullanılır. Anlam itibarıyla mübarek, saf, iyi yaradılışlı ya da genç, sağlam, güçlü gibi hususlarla karşılaşabiliriz. Yine tarihsel arkaplan itibarıyla sembol hususiyeti dairesinde büyük bir Türk boyu kullanımı ile karşılaşmak mümkündür. Bu noktada oklar manasına rast gelebiliriz. Üçoklar ve Bozoklar şeklinde bir kullanım derhal akıllara gelecektir.

Peki ya öküzle bağlantı kurulabilir mi? Şimdi, yuh öküz demeyin hemen canım! Tarihçi İlber Ortaylı'nın Oğuz adının eski Türklerde boğa manası ile kullanılan güç simgesi öküz kökünden geldiği yönünde bir yaklaşımı vardır. Tabi böyle bir köken analizi küçültücü de değildir. Binlerce yıl boyunca hüküm süren tarım toplumlarında öküzün ekonominin simgesi olduğu da akla gelebilir. Yine doğal yaşamda güç simgesi bir canlıdır. Merak ederim hep. Bir Arslan'ın tek başına bir öküzü devirdiği vaki midir acep?

Bahsimizden uzaklaşmadan bir hususun da altını çizmeliyiz. Orta Asya'nın dünyaca ünlü nehri Ceyhun veya diğer adıyla Amu Derya'nın Latin dillerinde ki karşılığının "Oxus" olması da ilgi çekici bir "Vikipedi" notu olmalıdır. Elbette bu etimolojik bilgilenme Oğuz isminin günlük kullanımın en güzel adlarından biri olduğu gerçeğini değiştirir mi? Bu sorunun cevabını verirken argo düzlemde kimi insanlarla ilişkili olarak söylenen bırak şu öküzü tabiri sizi ekşitmesin. O kullanım öküzün fabrikasyon Versiyonu derim. Açık ki, bu durum kavramın uygarlık tarihi içerisinde üstlendiği işlevleri ortadan kaldırmayacak ya da bir başka ifadeyle tarihsel döngüleri ihmal etmemiz anlamına gelmeyecektir.

Hiç kuşku yok ki, isimlerin anlamı hakkında sınırlı bilgi dairesinde söylenenler insanlar üzerinde tahripkâr etki de yapabilir. Geçitirici yaklaşımların insanda uyandırdığı 'halla halla halla' neler var, bak bilmiyoruz duygusu kabul etmeli ki aldatıcı olmaktadır. Ne ki, ilgili isimleri taşıyan insanları yersiz bir hüznü girdabına da sürükleyebilir. Bu açıdan aldığımızda günlük yaşamda yapılan kimi değerlendirmeler sallama çay havası estirmekte, hani insanda toovbe estağfurullah yahu! Şeklinde bir etki de yapabilmektedir.

Demem odur ki, "Yarım âlim ilimden, yarım hoca dinden, yarım hekim candan eder" sözünün hükmüyle hareket etmeli ayaküstü bilgilenmeye pek de sıcak bakmamalıyız.

L.T.

-ANILARDA KALAN BİR KALEMİ ANARKEN-

Uluslararası boyutu göz ardı ederek yereli anlamak mümkün müdür? Dış politika bu sorunun cevabının verileceği alandır. Bize devletlerarası ilişkileri ve bunların dinamiklerini gösterir. Aynı zamanda tarihle beraber okunması gereken bir daldır. Aktüalitenin zayıf hafızasından hani deyim yerindeyse günlük takip edilen ve çabuk unutulmuş olaylar yığınının sıyrılıp olgular dünyasına merhaba der insan. Günümüzde meydana gelen olaylarla daha önceki dönemlerde yaşananları mukayese etmeyi, dünya üzerinde cereyan eden olayların görünen yüzüne kapılmadan kimyasına inmeyi öğretir insana.

İlk anda dünya üzerinde yaşanan politik olayları çağrıştıracak bir başlık "Politikada Sorunlar". Gerçekte, çeşitli dönemler de izlediğim, bugün artık hayatta olmayan bir köşe yazarımız Ergun Balcı'nın dış politika yorumlarını sunduğu köşesinin adıdır yazımızın esin kaynağı.

Babialı'nın uluslararası ilişkiler eğitilmiş yazarlarından olan ve otuz yıllık bir dönemde Cumhuriyet Gazetesinde yazan Ergun Balcı'nın bana ilginç gelen yönlerinden biri yalnızca dış politika yazmasıdır. Yani tamamen mesleki bir köşe yazarlığı vardır. Açıkçası Ergun Balcı'yı her hatırladığımda; başta Ortadoğu, bölge ülkeleri ile ilişkiler, Kamboçya ve Afganistan yazıları aklıma gelmektedir.

Eski Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgal ettiği yıllarda bu konuya eğilen Ergun Balcı, Afganistan'ı destekleyen yazılar yazarken, Afganların verdiği mücadelenin bizim bağımsızlık savaşımız gibi olduğunu vurgulamaktadır. Bu konu etrafında Cumhuriyet Gazetesi yazarları arasındaki görüş ayrılıklarının çeşitli yazılarla kendini gösterdiği yıllardır. Bu noktada kimi yazarlar Afgan direnişçilerinin feodal bir niteliğe sahip olduğunu, bağımsızlık kazanılsa bile hareketin liderlerinin ulusal bir devlet kuracak anlayışa sahip olmadığı, dolayısıyla Sovyetlere karşı verilen mücadelenin 1920'lerin başlarındaki Türk bağımsızlık savaşıyla bir tutulamayacağı görüşünü savunurlar.

Kendi hesabıma bu tartışmaların özünü; Afganistan'da direniş gösteren mücahitlerin niteliği üzerinde durur gibi görünse de, gerçekte bir Sovyet işgalinden bahsedilmesinin doğru olup olmadığı noktasında görürüm. Demem odur ki; Soğuk savaş döneminde Amerikan emperyalizminden bahsedildiği gibi bir Sovyet emperyalizminden bahsedilmesini doğru bulmayan kesimler de vardır. Bu bağlamda, Ergun Balcı'nın Afganistan perspektifine karşı çıkan yazarların bakış açısının da bu olduğunu söylemek mübalağa olmayacaktır kanımca.

Afganistan'ın günümüzde ya da geriye dönüp baktığımızda görebileceğimiz durumu; Ergun Balcı'nın 1980'lerin ortalarında savunduğu, Sovyet işgaline karşı verilen mücadeleyi Türk bağımsızlık savaşı ile aynı platformda ele alan yaklaşımını haksız çıkarmaz bence. Çünkü Sovyet işgalinden kurtulduktan sonra Afganistan 1980'li yıllarda kendisini destekleyen Amerika'nın ve temsil ettiği emperyalizmin batağına sürüklenecektir.

Geçmiş yıllarda ülkeyi idare eden anlayışın Afganların milli sporu olan "buzkaşı" ye bile yasak getirmelerine sebep olan taassup, gerçekte Amerikan emperyalizminin bölgede egemen olmak için sahnelediği oyunların bir parçasıdır. Düşünsenize; buzkaşı, ülkede etnik farklılıkları ortadan kaldıran bir unsur olmaktadır.

Bu konuda verebileceğimiz bir örnek şudur: 1980'lerin sonlarında izlediğimiz Rambo serisinin üçüncü filmi, bilirsiniz Afganistan'da geçen bir konuya sahiptir. Filmin bir sahnesinde Rambo ve Afganlar buzkaşı oynarken Sovyet uçaklarını geç fark ederler. Film bir bakıma Milli bir sporda olsa savaş ortamında buzkaşı'nın ataletine sebep olduğu mesajı vermiyor mu? Baktığımız zaman Rambo 3 Afgan yapımı bir film değil ki. Öyleyse bu spora yasak getiren zihniyet Afganistan'ı parçalamak isteyen anlayışla bir ve aynı şey değil midir?

Ne var ki; Soğuk savaş döneminin ideolojik politik bölünmüşlüğü kitlelerle birlikte aydın çevreleri de etkilemekte ve negatif yüklemelere dönüşebilmektedir.

Afganistan yazıları şüphesiz Ergun Balcı'nın sunduğu tek lezzet değildir. Sözelimi, dönemin Sovyetler Birliği'ndeki 'glasnost' ve 'perestroyka' politikalarını konu ettiğini görürüz. Sovyet sisteminin Gorbaçov öncesinde katı merkezîyetçi ekonomik ve siyasi anlayış temelinde zaafının olduğu Balcı'nın yazılarının temalarıdır.

Dahası, Sovyet sisteminin Stalin dönemine dayalı zaafalarını kabul etmeyen kesimleri yazılarında malum çevreler başlığı altında yerecektir. Bu noktada aldığı tepkilere cevabi nitelikte yazdığı bir yazıda; malum çevrelerden kastının Sovyet sisteminin geleneksel probleminin katı merkezîyetçi bir anlayışa sahip olmak olduğundan söz edilmesine, sosyalist sistemde bürokratik katılışma olmaz şeklinde yanıt üreten anlayış olduğundan söz eder. Yine Afganistan'ın işgaline karşı çıkanlara, sosyalist bir rejimin emperyalist olamayacağı yönünde cevap veren ya da Sovyet sisteminde tutuculaşmadan bahsedilmesine karşılık olarak sosyalist bir anlayış tutuculukla bağdaşmaz şeklinde yaklaşım üreten anlayış olduğunu söylemektedir. Balcı, bu tip yazılarında fikirlerini destekleyici yönde Mihail Gorbaçov'un Sovyet sisteminin geleneksel hastalıklarına değinen sözlerinden yola çıkmak suretiyle kraldan fazla kralcı çevrelere kralın çıplak olduğunu göstermektedir.

Ergun Balcı'nın Kamboçya yazıları ayrıca dikkate değerdir. Bu tip yazılarında Kamboçya'da Kızıl Kmerler, Kmer Halk

Kurtuluş Cephesi ve Prens Norodom Sihanouk eksenli unsurların yönetimi ele geçirme yönünde verdiği mücadelelere değinir. Bir dönem Pol Pot'un öncülüğünde Kızıl Kmerler yönetiminin kendi halkına karşı yaptığı kıyımların korkunç yüzü (Kızıl Kmerler bir milyonun üzerinde insanı öldürmekle sorumlu tutulurlar) o yıllarda Balcı'nın yazılarının başlıca konularından olmaktadır.

Diğer yandan, Almanya'da Nazi dönemini eleştiren bir yazısına; ünlü İngiliz iktisatçı Keynes'in "İktisatçıların ve siyasi düşünürlerin fikirleri, ister doğru ister yanlış olsun, çoğu zaman sanıldığından daha güçlüdür. Öyle ki, dünyayı esas olarak bunlar yönetiyor. Pratiğin içindeki kişiler, ne kadar kendilerini her tür entelektüel etkiden azade zannetseler de, şu veya bu müflis iktisatçıya kul köledir. Gaipten sesler duyduğunu iddia eden çatlak iktidar sahiplerinin hezeyanlarının ardında, mutlaka birkaç yıl öncesinin bir akademik kalemşoru vardır." sözleriyle başlayacaktır. Bu doğrultuda Nazizm'in salt Hitler'in düşüncelerine ve siyasi programına bağlanamayacağını dillendirirken, öncesinde Alfred Rosenberg ve Houston Stewart Chamberlain gibi ideologların geliştirdiği ırkçı öğretilerin dikkate alınması gerektiği üzerinde durmaktadır.

Diğer tarafta ırkçı Güney Afrika rejimini konu edinen yazılarında; bu ülkede siyahlara karşı sergilenen politikaların ardında sınıfsal eğilimler olduğunu vurgular. Sorunun siyahların sosyal kazanımlarıyla çözülemeyeceğinin, beyaz azınlık rejiminin ve ardındaki batılı emperyalist devletlerin iktisadi çıkarları açısından da konunun değerlendirilmesi gerektiğinin altını çizer.

Ergun Balcı Ortadoğu eksenli yazılarında ise, Amerika ve İsrail'in bölgede izlediği emperyalist politikalara değinir. İran-İrak savaşını bitirmek istemeyen, Suriye ve Irak arasında yakınlaşma sağlanmasına imkân vermeyen bir tutum takınıldığına işaret eder.

Peru, Filipinler, Seylan, vb. ülkelerdeki gerilla hareketlerine sıcak bakmayan Balcı; bir ülkede demokrasi alanında yaşanan problemlerin çözümünün yine demokrasiye bağlı kalmaktan geçtiği üzerinde durur. Terörün hedeflerinin toplumlara kaygı ve kuşku dolu bir psikolojik ortama sürüklemenin yanı sıra, ekonomik gelişmeyi önlemek, ülkeyi kaynayan kazan hâline getirmek suretiyle askeri darbelere zemin hazırlamak olduğu hususunun altını çizmektedir.

Gazeteci Ferai Tınç'ın, Ergun Balcı'nın insan cephesine dönük; "Fikir dünyamın gelişmesinde bu kadar önemli bir yeri olan Ergun Balcı ile tanıştığımda çok şaşırıyorum. Ne kadar alçak gönüllü, anlatan kim olursa olsun her anlatılanı ne kadar ilgiyle izliyor. Biz dünkü gazetecilere, içten bir saygı ve sevgiyle yaklaşıyor. Bu kadar ciddi fikirler, hayata karşı nazik çocuk tavırlı bu adamın kaleminden mi çıkıyor?" şeklinde ki sözleri de ayrıca ilginçtir.

Bütün bu hususları belirttikten sonra, Ergun Balcı'nın düşünce yapısı itibariyle; her türlü totalitarizme ve diktatör rejime karşı çıkması yanında, batılı ekonomik ve siyasi sistemlere karşı da eleştirci tavır takınan, Atatürk Türkiye'sine bağlılık duyan bir anlayışa sahip olduğunu söylemeliyiz. Ayrıca yazılarında takındığı bilimsel ve nesnel tutum açısından baktığımızda ise; 1999'da gelen vefatının ardından basınımızda dış politika alanında derin bir boşluk bıraktığını rahatlıkla söyleyebiliriz.

L.T.

-BİR EFSANENİN ARDINDAN-

Olimpiyat oyunlarının en önemli anlarından biri açılış seremonisi esnasında olimpiyat ateşinin yakılması olmalıdır. Her dört yılda bir yerkürede milyarlar coşku ve heyecanla izler bu özel anı. 1996 Atlanta Oyunlarında bu kutlu görev bir devrin gözde sporcularından birine, tüm zamanların en büyük *oksörü olarak gösterilen bir isme düşer. Yoksa, günah mı çıkartır sistem? Öyle ki, 1960 Roma Olimpiyatlarında kazandığı ve siyahlara bir lokantada servis yapılmadığını öğrenmesi üzerine bir nehre fırlattığı altın madalya da yıllar sonra yine Atlanta'da kendisine iade edilecektir.

Meşale kendisine sunulduğunda bazı izleyicilerin zihnindeki soru şu olmalı: yakabilecek mi acaba? Öyle ya bu ünlü şöhret yıllar var ki, Parkinson hastalığıyla mücadele etmektedir. Gerçekten de kendisine uzatılan meşaleyi alırken titremektedir elleri, kolları. Sarsılmaktadır vücudu kimi. Ateşi yakmak üzere uzanır ve nihayet dev meşale tutuşur.

& & & ***& & &

Bir şahsın ya da ünlü birinin adından ibaret değildir. Bir neslin, yeryüzünde yaşayan milyonlarca insanın, toplulukların adı, ezilenlerin soluk alıp verşi, duyguları, değerleri, umutları vardır o isimde.

Sporcu kimliğini ideolojik-politik bir duruşla taçlandırarak, bir gayeye hizmet eden, emperyal majestelerini zarifçe geri çeviren bir kişilik. Mağlubiyeti zafere dönüştürebilen bir irade. Bir irade ki çelik korse giydirilmiş. Vietnam savaşı'na gönderilmek istendiğinde "Onlar bana ve siyahlara hiçbir kötülük yapmadı, bu benim savaşım değil" sözleri o gün bugündür bir efsanedir. Diğer yandan Dünya Ticaret Merkezine yönelik saldırının ardından bir gazetecinin; "teröristlerle aynı dini paylaşmak nasıl bir duygu uyandırıyor sizde" şeklindeki sorusuna da şu tarihi cevabı verecektir. "Hitler ile aynı dini paylaşmak sizde nasıl bir duygu uyandırıyororsa aynıdır!"

Bir soru hep sorulur. Boks spor mudur? Çok tartışma götürür. Karaciğeri yoklamak hem bir sporun teknik tabiri, hem de onun spor olmayabileceğini insana düşündürmeyip, hissettiren, sezdirenen paradoksal bir argümandır. Ne ki, *oks eğer bir sporsa bu önemli ölçüde bir kişiden kaynağını alır. Ölümcül bir dövüşe dansı ekleyen, estetik bir duruş adeta haysiyet kazandıran neredeyse evet neredeyse tek bir kişidir.

Yıllarca *oksu ayakçılıktan kurtaran fakat günün birinde tartışmalı bir sporun kurbanı olan bir sporcudur o. Otuz yedi yaşında *oksu bırakmışken ertesi yıl neden döner ringlere? Sen aslansın, kaplansın, daha neler yaparsın gazına mı kapılır, yoksa zenci *oks mafyası tarafından mı cebren ve hile ile döndürülür hep merak etmişimdir bunu. Sözüme mim koyun lütfen! Büyük paraların döndüğü bir alemden söz ediyoruz. Şüphesiz yaşam karşısında genel duruşunun bir parçası da olabilir.

Ve 1980 yılının bir sonbahar günü, bir tan vakti. Güneş doğmayacaktır o gün. Yaşanan, bir yıkımdır. Görünen o ki, gelmiş geçmiş en büyük *oksör olmakta bir yere kadardır. Gerçekte dökülen güz yapraklarıdır.

Derler ki, Parkinson hastalığı *oksör hastalığıdır. İşt de inanma! Hemen hiçbir *oksörün parkinson hastalığından mustarip olduğunu görmedim, duymadım desem yeri. Bir kişi, evet bir kişi hariç. Kim bilir, yirmi yıl boyunca almadığı yumruğu tek bir maçta alır, belki de. Üstte de arz ettiğim unvan maçıdır bu. Parkinson önemli ölçüde o maçın yadigarı belki. Ve simgeyle özdeşleşir.

Allah gani gani rahmet eylesin...

L.T.

-ATATÜRK'ÜN BİLİM VE DİN ANLAYIŞINA GENEL BİR YAKLAŞIM-

Öteden beri bilimsellik, akılcılık, kuşkuculuk, dogma ve dogmatizm kavramları ülkemizde ilmi ve felsefi düzlemde uzaklaşarak daha doğrusu uzaklaştırılmak suretiyle verilebilmektedir. Hani politize edilerek toplum kesimleri sürekli bir ideolojik bombardmana tabi tutulmakta ya da maruz kalmaktadır. Bu yaklaşım biçimi kavramların asli hüviyetini önümüze koymaktan uzak olduğu gibi propaganda kavramını ziyadesiyle akla getirmektedir. Bu tutum ekseriyetle Atatürk ve çağdaşlık, modernlik kavramlaştırması dairesinde kendini gösterebilmektedir.

Öyle ise Atatürk'ün bilim ve din kavramları ve bunlara bağlı yan öğeler hakkında görüşlerinin serinkanlı biçimde değerlendirilmesi dün olduğu gibi bugün de temel bir ehemmiyete sahip olmaktadır. Açıkçası, birçok meselemizin çözümü bu alandaki sorunların çözümüne bağlı görünmektedir. Yine açıktır ki; karanlıkların her türlüünden kurtulmak ışığa ihtiyaç gösterir. Zifiri karanlık bir ortamda bulunduğumuzu düşünelim. İlk anda gözümüz hiçbir şeyi seçmeyecektir. Az sonra gözlerimiz karanlığa intibak ettikçe içerideki yapıyı bir nebze fark ederiz. Kim bilir, sezinleriz belki de. Tam olarak ayırımına varabilir miyiz acaba? Bunu sağlayabilmek için ancak aydınlatıcı bir vasıtaya ihtiyaç duyarız. Bu vasita gerçekte ilim ve irfandır. Olayları, olguları kavrayabilme, anlamına varabilme yetimiz öne çıkacaktır.

Vikipedi kaynaklı tanımları birlikte inceleyelim. Bilim veya ilim fiziki ve doğal evrenin yapısının ve hareketlerinin birtakım yöntemler (deney, düşünce ve/veya gözlemler) aracılığıyla sistematik bir şekilde incelenmesini de kapsayan entelektüel ve pratik çalışmalar bütünü olarak tanımlanır. Ne var ki, tam tersine olarak ilim ve bilimin farklı manalarda kullanıldığı da vakidir. Arapça kökenli bir kavram olan İlim, "bilmek, şuurda hasıl olmak, sağlam ve kesin bir biçimde, bir şeyin gerçeğini bilmek" şeklinde tanımlanır. İrfan kavramında; bilme, anlama, sezme, kültür gibi karşılıkları bulunmaktadır. "Gerçeğe ulaştırıcı güçlü sezış, varış, varışlılık." şeklinde tanımlandığı da görülebilir.

"Yoksa o, gece saatlerinde kalkan, secdeye kapanıp, ayakta durarak daima vazifesini yapan, ahireti hesaba katan ve Rabbinin rahmetini uman kimse gibi olur mu? De ki: «Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?» Ancak temiz akıllı olanlar anlar." şeklindeki Ayeti Kerime mealinde saf bilgi ya da günlük dilde ifade ettiğimiz üzere kuru bilgi değil, işlenmiş halin esas olduğu anlaşılabilir. Bilgiye sahip olmanın ötesinde, mana derinliği, vakıf olma, tatbikat öğeleri kuvvet kazanacaktır.

Yine "Fakat onlardan ilimde derinleşmiş olanlar ve iman edenler, sana indirilene ve senden önce indirilenlere iman ederler. Onlar, namazı kılan, zekatı veren, Allah'a ve ahiret gününe iman edenlerdir. İşte onlara büyük bir mükafat vereceğiz." lafındaki Ayeti Kerime mealinde de bilginin ve hatta ilmin salt kendisi değil özümsemesi ve uygulanması esası vurgulanmaktadır.

Atatürk'ün "Gerçek kurtuluş ancak cehaletin ortadan kaldırılmasıyla olur. Cehalet kaldırılmadığı takdirde toplum yerinde kalıyor, yerinde duran bir şey ise geriye gidiyor demektir" sözü de pek muteberdir. Sözün özü, biraz da diğer milletlerin ilerlemesinde saklıdır. Başka bazı milletler ilerledikçe siz yerinizde saymakla gerçekte konum kaybedersiniz. Gerçektende fizik alanda eşyanın muhtelif halleri üzerinden derhal anlamına varabiliriz değil mi?

Diğer yandan "Hayatta en hakiki mürşit ilimdir" ya da açılımlı şekliyle "Dünya da herşey için, uygarlık için, yaşam için, başarı için en hakiki mürşit ilimdir, fendir." Sözü üzerinde de durabiliriz. Atatürk'ün bu sözü kimi zaman tartışılır. İlimden başka yol gösterici olmadığı dairesinde pozitivist bir yaklaşım olduğu öngörülür. Oysa dikkat edersek söz ilimden başka mürşit olmadığı değil en hakiki vurgusuna sahiptir. Gerçi devamında "İlim ve fen haricinde mürşit aramak gaflettir, cehalettir, delalettir" denilmektedir. Ancak devamının tek ibare değil başlangıç bölümünün perçinlenmesi olduğu o kadar açıktır ki. Demem odur ki; bir sözün anlamına varılmasında serinkanlı yaklaşabilmek çok hassas bir baremdir.

Kaldı ki, ilim kavramının genişliği dairesinde de düşünmek gerekir. Kavramın geleneksel ve tarihsel yapısı maddi ve manevi tüm sahaları içerisine alacaktır. Tam da bu noktada bir hatırat notunu aktarmakta fayda görürüm. Atatürk tarafından "İlahiyat Fakültesi" tesis ettirilir. Burada Tefsir, Hadis, Kelam ve Fıkıh gibi dini ilim şubelerinin okutulmasına muhalefet edenlere Atatürk; nasıl ki fen ve sosyal bilim eğitiminin müfredatı varsa din alanında en üst seviyede verilecek eğitimin bileşenleri arasında da islami ilim birimlerinin mevcudiyeti pek tabiidir demek suretiyle hakka ve hakikate işaret etmektedir. Dolayısıyla, insaflı bir bakışla Gazi Paşanın ilim kavramından anladıklarının salt pozitif ilimler olduğunu öne sürmek için elimizde hiçbir ciddi dayanak bulunmamaktadır.

Bir başka örnekle "Biz cahil dediğimiz zaman mutlaka okula gitmemiş olanları kastetmiyoruz. Kastettiğim ilim, gerçeği bilmektir. Yoksa okumuş olanlardan en büyük cahiller çıktığı gibi, hiç okuma bilmeyenlerden de özellikle sizin içinizde görüldüğü gibi gerçeği gören gerçek bilginler çıkar." Sözlerinden ne anlamalıyız? Şu kadar ki "Tahsil cehaleti alır, eşeklik baki kalır" sözü de pek meşhur değil midir?

Bir diğerk hususu da önemle belirtmeliyiz. Mustafa Kemal müspet ilim ve düşünceye değer ve ehemmiyet vermektedir. Her alanda hurafelere karşı çıkmaktadır. Mantık, metot, perspektif, tutarlılık öğelerini önemsemektedir. Ve değişimin tuzaklı bir kavram olduğunun farkındadır. İleriyede geriye de kapı ve pencere açabileceğini nazarı dikkate almakta, gözden uzak tutmamaktadır.

Mustafa Kemal Atatürk'ün Din kavramı üzerine söylemleri ve yaklaşımları da türlü biçimlerde ele alınıp, değerlendirilmektedir. Sözelimi, "Ben manevî miras olarak hiçbir âyet, hiçbir dogma, hiçbir donmuş ve kalıplaşmış kural bırakmıyorum. Benim manevî mirasım ilim ve akıldır." demesi neyi gösterir, ne anlamalıyız? Elbette bütüncül bir dünya görüşünün ifadesidir. Yine bu cümlede geçen her kavramın birbirinin yerine ikame edilemeyecek bir ağırlığı, bizatihi değeri olduğunu düşünüyorum.

Kuşkusuz virgül'ün, birbiri ardınca sıralanan eş görevli kelime ve kelime gruplarının arasına konduğu hususu noktasında itirazda bulunulabilir. Şüphe yok ki; tanımlamaya vakıf olmak babında örnek verebiliriz. Sözelimi "Fırtınadan, soğuktan, karanlıktan ve biraz da korkudan sonra bu sıcak, aydınlık ve sevimli odanın havasında erir gibi oldum." sözünde fırtına, soğuk, karanlık ve korku eş görevli olmakla beraber eş anlamlı oldukları da söylenebilir mi acep?

Bunun gibi; Ayet kavramı dinsel inanç ve değerlere, dogma kavramı felsefi önermelere, hiçbir donmuş ve kalıplaşmış kural deyişi de siyasal yaşamda statükoculuk ve devrimci tutuculaşması gibi unsurlara dirsek teması yapmaktadır. Yoksa sanılabildiği gibi ayet ve dogma kavramları muhakkak surette birbirini teyit eden, biri öbürünün yerine geçer kavramlar değildir. Ayet bırakmıyorum demek suretiyle ilke ve devrimlerinin bir tür din olmadığını anlatmaktadır. Hani kimi zaman öne sürülebildiği gibi din kavramını özelde de İslamı reddetmek anlamı taşımamaktadır. Kendi söylemlerinin din olmadığını söylemek dini tümünden red anlamına nasıl gelir ki?

Evet; Amerikan Büyükelçisinin bir anketine ve yönelttiği sorulara verdiği yanıtlarda, Allah'a inandığını ve tüm dinlere saygılı olduğunu dile getirmesi akla gelebilir. Ancak burada batı dünyasının bir temsilcisiyle yaptığı sohbette politik bir söylem geliştirdiğini düşünüyorum. Açıkçası, Dünya konjonktürünün hâkim kıldığı seküler değerlere sırt çevirmemektedir. Aksi takdirde Atatürk gibi inancı vicdani düzlemde karşılayan ve açıklayan bir insanın bu konudaki inanç ve kanaatlerini Amerikalı diplomatla paylaştığına inanmamız icap eder ki böylesi bir algı mantık sınırlarını cidden zorlayacaktır.

Kuşkusuz burada yaptığım değerlendirmeler de mutlak doğru değildir. Tartışılabilir, eleştirilebilir. Aksi, bu tanımlamaları yapan bendenizi de dogmatizmin kucağına düşürecektir.

Sözün özü şudur ki; önümüze gelen hangi konu olursa olsun bilimsel bir kuşkuculuğu, serinkanlılığı, tarafsızlığı değilse de objektifliği elden bırakmamalıyız. Nihayet bilgi birikiminin salt bir veri tabanı sağlayacağı hususuyla beraber, düşünsel derinliğe ve aydınlık bir zihne sahip olmanın temel değerini de unutmamak gerekmektedir.

L.T.

-FUTBOL... AMA HANGİ FUTBOL-

Çağımızın belli başlı olgularından birisiyle karşı karşıyayız. Yer yuvarlağının dört bir yanında kitleleri peşinden sürükleyen meşin yuvarlak dediğimiz zaman lak lak değildir bu.

Şu kadar ki, futbola iki ayrı pencereden bakarım; zihin ve gönül. Aklım futbolu dışlar. Neden sporlar içerisinde futbol öne çıkar? Neden dünyada en büyük paralar futbola dağılır? Kimi zaman denilen şudur: Futbol çok zor bir alandır. Bedensel, ruhsal götürüsü fazladır. Sakatlanma riski yüksektir. Sporcuyla yiyip bitirebilir. İşit de inanma denmez mi? Sanırsınız gelincik içten içe timsahı yemektedir. İyide diğer takım sporlarında da bu unsurlar yok mu? Gerçekte futbol kara paranın aklandığı sektördür. İnsanlığı rehavete sevk etmenin spordaki adresi olarak belirir. Yoksa diğer bazı sporların kondisyonel zorluk derecesinin daha yüksek olduğu söylenebilir. Estetik boyutta da öne çıkan branşlarla karşılaşabiliriz. Sözlerimi somutlaştırırsam basketbol aklıma gelir. Fakat dediğim gibi parsayı toplayan futboldur. Dünyanın her yanında futbol aydın kesimlerin eleştirilerine de mazhar olur. Simon Kuper'in bir kitabına verdiği ad misali; "Futbol Asla Sadece Futbol Değildir."

Sahi, aydınlar neden futbolu benimsemezler? Bu duygunun oluşmasında bazı dönemlerde kimi ülkelerin siyasi dehalarının yaptığı tanımlamaların hatırı sayılır etkisi olmalı. Sözelimi eski İspanyol diktatörlerinden Franco'nun bir mecliste söylediği şu söz; "Öyle bir uyku tulumu yaptırdım, içerisinde yüz bin kişi uyuyacak" Bu söze rastgelen insan evladının somunları, cıvataları gevşemez mi? O Franco ki, Real Madrid'in ünlü Kont Santiago Bernabeu stadından söz ediyor elbet. Stadın adı bir soylunun adını mı akla getiriyor? Aynen öyle. Gençliğinde Real Madrid'de futbol oynamış Bernabeu aynı zamanda bir İspanyol soylusu. Diğer yandan da, hukuk doktoru ve uzun yıllar Real Madrid'in başkanlığını yapmış biridir. Yani hiç öyle böyle gibi durmuyor. İnanın bana Franco rejiminin kırk yıla yakın devamının sağlanmasında etkin bir figür olmaktadır. Gerçekten de Real Madrid'in 1950'li yıllarda üst üste beş kez Avrupa şampiyonu olması hatırı kırılmayacak bir öge olmalıdır.

Yine aynı dönemlerde komşu Portekiz'in devlet başkanı Salazar'ın da veciz bir sözü olmaz mı hiç? Günün birinde ünlü diktatörün "futbol olmasa bu ülkeyi yarım saat bile yönetemezdim" dediği söylenir. Al işte, buyur buradan yak denmez mi? Ne kadar Sofistike sözler değil mi? Yarım saat mübalağa olarak görünebilir. Ama 1960'lı yıllarda Benfica'nın dünya futbolunda kazandığı şöhret Portekiz halkını büyülemiş olmalı. Kimi zaman Salazar'ın 3f kuralından da söz edilir. Bildiniz, Fado, Futbol ve Fiesta. Ne ki, Salazar diktatörlüğü defnedilirken cenazenin kızıl karanfillerle süslediğini de söylersek kıyamet mi kopar acep?

Ancak aydınlar futbolu sorgulamakla beraber sevmezler mi? Bu sevebilmenin en güzel örneklerinden birini Uruguaylı gazeteci yazar Eduardo Galeano sergilemektedir. Hani uluslararası kapitalizmin tarihsel gelişimini veren kült eserlerden "Latin Amerika'nın Kesik Damarları"nın yazarıdır. Ünlü yazarın bin dokuz yüz doksanların sonlarına doğru yayınladığı bir kitabı da "Gölgede ve Güneşte Futbol" başlığını taşımaktadır. Yoksa Galeano'da yaşı ilerledikçe hayatı afyonkeş bir tavırla mı karşılamakta? Ya da eyyamcılığa mı başlar?

Ne var ki, uzun yıllar kitaplarında insanlığın ekonomik, sosyal, siyasi bakımdan sömürüldüğünü, yoksullaştırıldığını, soysuzlaştırıldığını anlatan yazar bir Uruguaylı. Eee! Ne çıkar bundan demeyin hemen canım. Eduardo Galeano Uruguaylının 1940 doğumlu olanıdır. Son dediğim husus Uruguaylının önde gideni gibi bir hava estirse de biz yine niyeti bozmayalım önde geleni diyelim. Uruguay'ın 1930 ve 1950'de iki dünya şampiyonluğu kazandığını söylersem ne demek istediğim belirginleşir. Düşünsenize, Galeano'nun çocukluğu ilk şampiyonluğun öykülerini dinleyerek geçerken ikinci şampiyonluğun coşkusu ise bizzat yaşayacaktır. Hani derim ki, yazarın yaşamı ve benliğinin örülmesi ülkesinin futbolda kazandığı iki dünya şampiyonluğu arasında sarkaç yaparken, başka hiçbir olay çocuk dünyasında yaşadığı deneyimlerin etkisini silmeyecektir.

Ne gam! Galeano siyasi, tarihi içerikli kitaplarındaki edebi lezzeti futbol alanında da duyurmuyor mu? Dahası bir Uruguay'lı olarak o kadar da lüksü olmasın mı? Kaldı ki, ünlü yazar Dünya Kupasının tarihçesini anlatan kitabında her kupanın oynandığı dönemlerin siyasi, sosyal, kültürel olaylarından da söz ediyor. Yani futbolu futbol olarak yıldızlar, skorlar düzleminde verse bile yine aydın reflekslerini elden bırakmıyor. Demek futbolu pineklemeden izlemek ve uyuşmadan zevk almakta mümkün olmaktadır.

Bu düzlemde baktığımda futbol zevkini hiçte yabana atmıyorum. Hele ki, son yıllarda futbolumuzda kaçan tadı düşünüyorum da kendi kendime soruyorum, gazı alınmış gazoz nasıl bir şeydir? Nasıl olacak şekerli su olmaz mı? Bu anlamda, gerçek futbolun keyfini duyduğum zamanlar hiçte fena hissetmiyorum kendimi.

-SÜZÜLMEDEN BİR OYUNU SÜZMEK-

Vaktiyle bir bilgi yarışması sorusudur. Kravat hangi ülkeden çıkmıştır? “Çocuklar DuyMASın” adlı dizideki Seyyar Tayyar karakteri olsa kalkıp ilk ben icat ettim, bakın nasıl demeye kalkardı muhtemelen de, sorumlusunun cevabı bendeniz başta olmak üzere çokları için hiç beklenmedik biçimde Hırvatlar çıkmasını mı? Aslında kelimeler arasında bir ses uyumu, bir çağrışım var da. Ne ki, iki yüz elli bine çıkma sorusuna ses benzeşiminin zihinde uyandırdığı çağrışımla kolayca Hırvatlar demek mümkün mü acaba? Kesin bilmiyorsanız ve elde de joker yoksa hele. Çünkü milli maçımızı izlerken bu hususlar aklımdan geçmedi değil. Hani Hırvatlarla, bizim Paris'e inen kravatlı sporcularımız arasındaki maçtan söz ediyorum.

Sözüm mim koyun lütfen! Oynanan oyun bağlamında aldığımızda, bir yanda Hırvat beri yanda hırdavat deme de dur şimdi! Kuşkusuz A Milli Takım bir kavram, bir değer olarak en yüksek noktadadır da; hazretler kendileri bunun farkında mı acep? Dün oynanan oyundan aldığım naçizane izlenim.

Gözlediğim kadarıyla en büyük eksik mücadele azmi idi. Bunu da besleyen fizik ve kondisyonel yetersizlik. Bizler diyoruz ki, ülkemiz bir yıldır terörden neler çekiyor. Ona göre bir şevk, heyecan olması gerekmez mi? Ne çare ki, o heyecan, o ruh kadar fizik olarak hazır olmakta gerek. Kimi, takımlarında oynamıyor ilk on birde bakıyorsunuz, bazıları transferde aslan kesilir, kritik atmosferde transa geçer. Eeee! Sonuçta ortada.

Kalede Volkan Babacan en iyisiydi bana göre. Evet direktten dönen serbest vuruşta barajı doğru kuramadı, kendisi de kımıldayamadı belki. Ancak çoğu pozisyonda da doğru yer tuttuğu bir gerçek. Birde doksandan müthiş bir top çıkarttı. Gol mü? Defanstan dönen topun gelişine tamamlanmasında ani bir durumla karşılaştığı gibi, tam önünde yerden seken top her kaleci için risktir. Kaldı ki, asıl olan Defansif reflektir böyle durumlarda. Vurdurmayacaksın ey savunma veya orta alan. Gökhan ile rakibe gönül koyarsan, Hakanla çalkalanıp durur, Emre ile morarırsan, Volkan'dan babacanlık beklemek havada kalır derim. Hoş Emre yetenekli bir oyuncu olmakla beraber çok genç ve tecrübesizdir. Asıl Arda neredeydi dün? Evet, sakatlık ve takımında oynamama dönemidir. O zaman ilk on birde başlatmayacaksın kardeşim.

İlk yarıda başa baş mücadele ettiğimiz söylenebilir. Hatta ilk bölümdeki net fırsat da cabası. Ah ya ah! Orada öne geçsek tablo elbette farklı olabilirdi. Yine ilk yarıda sonlarında golün yenilmesi de tam bir fiyasko. Soyunma odasına mağlup gidiyorsun. İkinci yarıda da Defansif olarak açık veriyorsun, gardın düşüyor açıkçası. Tamam, koca ikinci yarı, üstelik rakibin kaçırdığı yığınla fırsat, direktten dönen toplar, hezimetten kurtuluyoruz vesselam. Fakat bu durumu tersinden okursak "atamayana atarlar" formatını neden devreye sokamadık. Hırvat o kadar kaçırıyorsa bitirici bir kontr atağa dönüşemez mi bu? Ama işte tam da bu noktada ruh yok, popolar şişmiş neme gerek.

Sonuç olarak bu maç geride kaldı. 1-0 ileriki maçlarda averaj ve moral bağlamında işimize yarayamaz mı acep? Burada handikapımız şu: 2008 diyoruz da, orada grubun en güçlü takımı Portekiz'e yenilerek başladık, devamında da İsviçre karşısında yenik duruma düşünce kaybedecek bir şeyimizin kalmaması kontenjanından faydalandık. Birde dostlar o dem bir nöbetçi golcü gerçeğimiz vardır. Serinkanlı, topla fazla oynamayan mükemmel de bir fırsatçı olan Semih Şentürk yedek kulübemizin zenginliğidir. Tüm Antrenörlerin Semih'i son yarım saate saklaması tesadüf müdür acaba? Bizim serseri medyamız hep eleştirirlerdi hocaları. Bu adam son bölümde girip bu faydayı sağlıyorsa ne bekletiyoruz kenarda. Yahu kardeşim, Fatih Terim, Zico, Aragones, Daum hepsi mi yanılıyor? Bu adamlar bu işi bilmiyor da siz mi biliyorsunuz?

İşte dün böyle bir nöbetçi golcü bulamadık ve nöbet geçirdik adeta. Ozan'ın ve Hakan Balta'nın pozisyonlarında ise Hakan Şükür'ü gözlerim aradı. Uzun boylu, hava hâkimiyeti yüksek, yıpratıcı Santrafor neyin be sen! Yine, korkunç top hâkimiyetiyle adam eksilten, orta alandan başlayan Driplingleriyle spikere adını ezberleterek gole giden Tümer Metin'de zihnimde canlanmadı mı sanki? Ya John Toshack'ın tabiriyle neredeydi balıkçı Nihat'ım benim.

Hatta tüm zırzopluklarına nazire yaparcasına tam bir maymuncuk olan Emre Belözoğlu gözümün önünde canlandı. Öyle demeyin arkadaşlar, iyi mücadele eden, top çalan, Pasör kimliğiyle orta alana derinlik kazandıran Emre'de dün şöyle otuz yaş haliyle arandı. Birde lütfen kabilinden attığı olmadık goller vardır bücürün. Fenerbahçe'nin bir Avrupa kupası maçı, Defanstan seken topa nasıl bir vuruş yapıyor öyle, yere vurdurduğu top, yükselip savunmanın ardına düşüyor, tekrar yere vurarak kalecinin üzerinden ağlara gidiyor. Alex'i deliler gibi sevindirdiğini hatırlarım, gol atmış olmamız değil, golün çapı niteliği, adamımsın! Coşkusunu duyan Brezilyalı gözümün önündedir. Ama işte serseri aksanlı bir yıldızımız oldu hep Emre. Neden? Onu yetiştiren Fatih Terim ve Hagi çünkü. Meziyetlerini pişirirken eziyetli bir karakter yüklediler adeta. Gülü seven dikenine katlanır moduna onu geçiren hocaları da uummhh! Mucuk, mucuk öpüyorum buradan.

Yine de bir şansımız var. Bizim geç açılmamız bir klasik. Finallere kaldığımız beş turnuvada da ilk maçı kaybetmemiz ama sonrasında olanlar bir realite değil mi? 96 finallerinde acemiydik gruptan çıkamadık, tamam. 2000, 2002, 2008 hepsi mi tesadüf? A Milli takımın kişiliği hiperaktif çocuk tipidir. Çok zeki, istikrarsız, gel-gitli, saati saatini tutmayan, med-cezir manzaralarına açık bir yapıdır. Matematikten isterse on alabilen, ama her zaman almayan zeki erkek

ocuk tripleri. Bizim millilerde beyin vücutu, ruh bedeni terk eder zaman zaman, geri döner ama. Biraz serseri tipliyizdir hani.

Fenomen Türkler yine sahne alamaz mı? Bir kere İspanya ne kadar sağlam takım olsada eski takım değil kanımca. 2014'de gruptan bile çıkamadılar, hatırlayın. Demem o ki, korku büyötmeyip, kendi kişiliğimize bürünürsek bir puan imkânsız değil. Çekler karşısında da bir galibiyet. Hatta İspanya'ya kaybedersek eğer, kaybedecek bir şey kalmama frekansında Çek galibiyeti yine bir açık çek bize. En iyi üçüncünün de devam edeceği düşünülürse; hani derim ki, neden olmasın...

L.T.

-ESKİ ÇAMLAR BARDAK MI OLDU?-

Euro 2016 tüm coşku ve heyecanıyla birlikte start almış bulunuyor. Ne yalan söyleyeyim şu ana kadar maçlara tam odaklanamadım. Açıkçası grup maçlarını oldum olası ticari bulurum. Haddi bee! Demeyin hemen canım! Televizyon ve reklam gelirleri, turnuvaya evsahipliği yapan ülkenin kazanımları, vs. unsurlar öne çıkmaz mı?

Bu konuda hatırladığım destekleyici bir örnek 1986 Dünya Kupası dönemine aittir. Hani Maradona'nın devleştiği Meksika 86'dan söz ediyorum. O turnuvada maçlar televizyonlarımızdan 21.00 ve 01.00 itibariyle verilmektedir. Dolayısıyla Avrupa televizyonlarında da aşağı yukarı aynı saatte gösterilecektir. Buna paralel olarak Meksika'da maçların oynanma saati 12.00 ve 16.00 olmaktadır. Başta Maradona olmak üzere dünyanın önde gelen futbolcuları sıcaklık ve nem gerekçeleri dahilinde buna itiraz ederler. Fakat dönemin FIFA başkanı Havelange'nin futbolcular kendi işlerine baksınlar, futbolun yönetimini FIFA'ya bıraksınlar tarzı cevabı karşısında 'süt dökmüş kediye' mi dönerler bilinmez. Kuşkusuz futbolcular davalarında haklıdırlar da "kim takar Yalova kaymakamını" hesabıdır.

Yine Dünya kupasının tarihinde bir dönem ticari düşüncenin suyunun çıkarıldığı aklıma gelir. İspanya 82'yi hatırlatmak isterim. Birinci turun yanı sıra ikinci turda da grup maçları usulünün izlendiğini hemen söylemeliyim. Bir akıl sahibi bu duruma yeter artık mı dedi bilinmez, 1986'dan itibaren bu uygulama kaldırılacaktır.

Ayrıca finallerde grup maçları puan savaşını ve buna bağlı olarak taktik hesapları öne çıkarıyor. Asıl mücadele üçüncü maçlara kalıyor. Dikkat ederseniz hemen her turnuvada üçüncü maç canını dişine takan ve yazık olan takımları önümüze koyar.

Bütün bu yönlerden baktığımda grup maçlarını full izleyen biri değilimdir. Kuşkusuz bu kez Milli Takımımız lehine ibre değişmektedir. Yinede genel olarak son yarım saatlere ve özetlere takıldığımı söyleyebilirim. Ve birazda eski turnuvaları yâd ediyorum neme gerek.

İyi kötü takip ettiğim ilk turnuva İtalya'nın ev sahibi olduğu 1980 Avrupa Futbol Şampiyonasıdır. İyi kötü demem yukarıda arz ettiğim hususlardan kaynaklanmıyor. O zamanlar televizyon tarihimizin tek kanal dönemidir. TRT'de maçların verilmesi neredeyse lütuftur. Tabi biraz da teknik imkânlar diyelim mi?

1980 Avrupa şampiyonası dediğimde ilk aklıma gelen finallere kalamasada A Milli Takımımızın grup eleme maçlarında verdiği başarılı mücadeledir. Genel anlamda aldığımızda Milli takımımızın 1990'lar ve 2000'ler de giderek ritim aldığı ve daha kalıcı başarılarla kavuştuğunu söyleyebiliriz. Ancak 1980'ler ve önceleri için aynı şeyi söylemek oldukça zordur. Bir iyi, bir kötü kimi zaman da bir adım ileri, iki adım geri tekniğini kullandığımız yıllardır. Bu durumun nedeni ekseriyetle futbolumuzun bir ekole dayanmamasına bağlanırdı. Gerek milli takım tertibi gerekse antrenör değişimi had safhadadır. Açıkçası, İleri futbol ülkelerinin meşhurlarından jenerasyon kavramı o yıllar bizde "hayali cihana değer" nitelik arz eder. Fakat 1980 elemelerinde rahmetli Sabri Kiraz hocanın yönetiminde olumlu bir grafik çizdiğimiz söylemeliyim. F.Almanya, Galler ve Malta'lı grupta maçları ikinci sırada tamamlamamız hiçte fena değildir. Zamanın Federal Almanyası ile içerde 0-0 kalmamız da ona keza. Hatta grubumuzun lideri F.Almanya'nın finallerde Avrupa şampiyonu olduğunu söylersem başarımız biraz daha belirginleşir sanırım. Açıkçası dönemin Alman takımı yıldızlar karmasıdır. Finalde Belçika karşısında altın kafa Hrubesh'in golleri Almanlar açısından tam anlamıyla şeş beş olacaktır.

Evsahibi İtalya'nın ancak dördüncü olduğu bir turnuvadır. Bunun sebebini önemli ölçüde hukuksal bir hadiseye bağlamak mübalağa olmayacaktır. Demem o ki, 1980 yılı İtalya'da şike skandalı patlak verir. Ünlü Milan'a küme düşme cezası verilmesi, altın çocuk lakaplı Paolo Rossi'nin iki sene futboldan men edilmesi akıllara gelecektir. Hiç şüphe yok ki bu bir hukuk zaferidir. -Kim bilir ülkemiz futbolda son yıllarda yaşanan bazı problemler bağlamında da kıssadan hisse mesajları olacaktır belki de-

Ne ki, bu hukuksal katkının İtalyan futboluna o dönem Milli takım düzeyinde darbe indirdiğini söylemeliyiz. Nasıl mı? İtalya, Avrupa Şampiyonasına Rossi olmadan katılır. Şimdi bana, canım ne ilgisi var, futbol ekip oyunu değil mi, üstelik İtalyan futbolu bu durumun üstesinden gelemeyen şekilde şüphesiz hak verdiğim sözlerle itirazda bulunabilirsiniz. Fakat inanın bana İtalyanlar o dönemde ciddi anlamda tikanırlar ve bu sorunun üstesinden gelemeyenler. Ben bu gerçeği iki yıl sonra fark ettim. İki sene sonra ne mi oldu? Altın çocuk Rossi'nin cezası dolar. O dönem de İtalyan Milli takımı hocası Enzo Bearzot Rossiyi de Milli takıma çağırdığında İtalyan gazeteleri homurdanırlar. Öyle ya o saatten sonra Rossi'den ne olur ki. Oysa gerçek bunun tam tersidir. 1982 Dünya Kupası finallerinde İtalya şampiyon olurken Rossi turnuvanın gol krallığını kazanacaktır. Üstelik gollerini öyle zamanlarda atar, muazzam bir kritik katkı sağlar hani. Hele ikinci turda Brezilya'ya karşı hat-trick yapması turnuvanın gidişatını adeta değiştirir. Belki de "golcü olunmaz, doğulur" diyenler bu sözü boşuna demiyor.

Gerçekten de, İtalya 1980'de evsahibi olduğu Avrupa şampiyonasında adeta golsüzlüğe mahkûm olarak Paolo Rossi'yi çok arayacaktır. Bu bağlamda aldığımızda, yahut o dönem bir başka ülkenin yaşadıklarını bu gözle okuduğumuzda; hukuku kararlı biçimde tatbik etmenin elini taşın altına koymak, koyabilmek olduğu hususu o kadar

açık ki...

L.T.

-ANILARDA İZ BIRAKANLAR-

Bazen rüzgarların, değişimi hangi yönde ve nasıl etkileyeceği öngörülemez. Bir yerde olumsuzluk arz eden durumlar bir başka doğrultuda müspet değişikliklere sebep olabilir. Mümbit rüzgarların meydana getirdiği tozlaşma öyle bir tohum atar bu son derece verimli sonuçlar doğurabilir de.

1984 Avrupa Şampiyonası finalleri de Türk futbolunu etkileyen böylesi neticeler doğurur. Nasıl mı? Az sonra!

Öncelikle turnuva, dünya futbolu açısından önemli bir yenilik getirir. Ne mi? 3-5-2 bizler için ne kadar da bildik değil mi? Oysa önemli ölçüde 1984'de Sepp Piontek ve Danimarka tarafından takdim edilecektir. Lerby, Michael Laudrup, Elkjaer Larsen ve Arnesen gibi yıldızlarıyla Danimarka yarı final oynarken göze hoş gelen bir futbolunda ilk sinyallerini vermektedir. Hatta bu durum, Danimarka takımının 1986 Meksika'da dünya şampiyonluğunun gizli favorisi olarak gösterilmesine de yol açacaktır.

1984 Avrupa futbol şampiyonasında ev sahibi Fransa favoridir. İspanya 82'den geniş bir kadroyla gelen Fransa ekibini bir futbol virtüözü Michel Platini yönetmektedir. Üstelik Platini Juventus'de futbolunun doruğuna çıkar. Yani sahalarda kemale eren bir Platini vardır. Açıkça turnuva esnasında Platini futbol oynamaktan öteye bir resital verir. Tabi Giresse ve Tigana gibi yıldızları da unutmamalıyız. Fransa tüm maçlarını kazanır ve dokuz golle turnuvanın gol krallığını da elde eden Platininin öncülüğünde şampiyon olur.

Şüphesiz turnuvanın in'leri kadar out'ları da vardır. Her zamanki gibi iddialı gelen Almanlar Rummenigge'den umduklarını bulamazlar. Bende de hayal kırıklığı uyandıran bir durumdur bu. Düşünüyorum da, çocukluğumuzun futbol yıldızı dahası idolüdür o. Billy Idol'den "Sweet Sixteen" dinlemek sanmam ki daha hoş olsun. Mahalle arası maçlarda hemen herkesin ismi üzerinden kendisine elbise biçtiğini hatırlarım. Şüphe yok ki, büyük bir yetenektir. Müthiş bir hırsı da vardır. Takımı zor anlarda ateşleyen bir lider kişiliğe de sahiptir. Ancak 1982'den sonra sakatlıklardan yakasını kurtaramaz.

1984'de ise yeni bir çehre Rudi Voeller ve kalede Schumacher gibi önemli isimlerin gayretleri yeterli olmayacaktır. Batı Almanya-İspanya karşılaşması gruptan yarı finale çıkacak takımlar açısından öne çıkar. Schumacher'in bir de penaltı kurtardığı karşılaşmada Almanlar son saniyelerde gelen karambol golüne engel olamazlar ve İspanya yarı finalist olur. Diğer yandan Simovic'in kaleyi koruduğu Yugoslavya çöküntülü bir dönem geçirmektedir ve grubunda son sırada yer alır.

Şampiyonada beklemediği bir durumla karşılaşan bu iki takımdan Federal Almanya'nın hocası Jupp Derwall'in istifası ve Yugoslav kaleci Simovic'in ön planda olduğu bir dönemde yediği goller sebebiyle günah keçisi ilan edilmesi bu iki ismin Galatasaray'a transferlerini gündeme getirecektir. Ve hiç şüphe yok ki, bu durum hem Galatasaray hem de Türk futbolu açısından önemli kazanımlara dönüşecektir. Düşünsenize, Galatasaray'ın gerek on dört yıl aradan sonra kazandığı lig şampiyonluğu bağlamında gerekse Avrupa'da yarı finale kadar yükseldiği süreçte bu iki isim ne kadar önemli katkı sağlayacaktır. Bu durumun gerçekleşmesinin arka planında ülkemizin dışında gelişen Avrupa Şampiyonası süreçlerinin tetikleyici olması gerçekten enteresandır.

1988 Avrupa şampiyonasını hatırladığımızda ise öne çıkan takımların Hollanda ve dönemin Sovyetler Birliği olduğunu söyleyebiliriz. Elbette İtalya, F.Almanya, Serbest İrlanda gibi ekiplerden de bir şekilde söz edebiliriz. Bu ekipler arasında İrlanda'nın 1988'in yanı sıra İtalya 90 dünya kupasında da fizik gücü yüksek ve defansif boyutta kolay gol yemez yapısıyla dikkat çektiğini belirtmeliyim. Gerçekten de o yıllar İrlanda göze hoş gelen bir futbol oynamasa bile rakibi bozan oyun yapısıyla, kazanamadığı zamanlarda da kaybetmeyen bir ekip olarak turnuva sisteminde çekinilen bir ekip olmaktadır.

1988 Avrupa Şampiyonasının en önemli maçları arasında F.Almanya ile Hollanda karşılaşmasından söz edebiliriz. 1974 Dünya kupasının rövanşı olarak da gösterilen bu yarı final karşılaşmasını portakallar kazanacaktır. Hollanda grupta ilk maçında 1-0 kaybettiği Sovyetler Birliği ile finalde tekrar karşılaşır. Bu kez gerekli dersi çıkaran Hollanda Lobanovski'nin öğrencilerini 2-0'la geçer. Özellikle Van Basten'in çaprazdan gelişine bir vuruşla o yıl Avrupa'da yılın kalecisi seçilecek olan Dassaev'i avlaması unutulmazdır ve yıllarca spor programlarımızın jeneriğini süsler. Gerçekten spektaküler hareketlerin adamıdır Van Basten. Hollanda takımında bir futbolcudan da özellikle söz etmek gerektiğini düşünürüm. Kim mi? Elbette Ruud Gullit. Surinam kökenli bu sempatik futbolcu aynı zamanda güçlü fiziği, üstün atletik yapısı, hücum presini kusursuz düzeyde uygulaması ve mükemmel tekniğiyle dikkat çeker. Açıkçası fiziğe dayalı futbolda, 1980'li yıllardan bu yana izlediğim dünyanın en iyi futbolcularından biri hatta başta geleni olarak da düşünürüm.

Bu arada 1988 Avrupa Şampiyonası bana futbol anlayışları ile iktisadi ve siyasi sistem mukayesesinde ilginç ipuçları da vermektedir. Nasıl mı? Hollanda ve devrin Sovyet Rusya'sı üzerinden bir değerlendirmeye var mısınız? Hatırlayanlarımız vardır. Soğuk savaş döneminde Sovyet Rusya'nın ve kulüpler bazında da Dinamo Kiev'in futbol anlayışı 2000'lerin futbolunu olarak tanımlanırdı. Bu futbol anlayışının geliştirilip dünya futbol piyasasına sunulmasında

ise uluslar arası alanda profesör olarak nam salan Valeriy Lobanovski'nin hatırı sayılır bir şöhreti olacaktır.

Peki, nasıl bir futbol tarzı idi bu? Fizik gücün öne çıktığı, bireysel yeteneklerin takım oyunu içerisinde eridiği, sistem içi yıldız kavramının geliştirildiği, hiçbir futbolcunun öne çıkmadığı, bireysel üretkenliğe neredeyse hiç yer vermeyen bir futbol kurgusu dersem acep mübalağa mı ederim. 1988'de Sovyet Rusya takımında bireysel yıldız var mıdır şeklinde sorarsak, kanımca biraz Mihailiçenko, biraz Zavarov biraz da Protasov derim. Fakat dikkat edelim, biraz! Oysa Hollanda hem takım oyununu mükemmel uygularken Rijkaard, Koeman, Gullit ve Van Basten gibi kelimenin tam anlamıyla gerçek yıldızlara sahiptir. 1988 finali şüphesiz güçlü bir kadroya sahip olan ancak göze hitap etmeyen mekanik bir futbol anlayışının hem ekip olmayı başaran hem de tribünlere hitap etmesini bilen bir futbol anlayışı karşısında mağlubiyetini de gösterebilir.

Hani derim ki, Sovyet sisteminin çöküşünde katı merkezîyetçi anlayışın ağırlıklı yerini düşünüyorum da futbol alanında da zaman zaman rakiplerini ezen ama kesin neticeye bir türlü ulaşamayan Sovyetler Birliği Milli takımının da aynı hastalıktan muzdarip olduğunu düşünmüşümdür hep.

L.T.

-KARA DELİKLERDE BİR YOLCULUK-

Bir Çin Atasözü şöyle der. "Yeryüzünde iki tane kusursuz insan vardır; biri ölmüştür, diğeri ise henüz doğmamıştır"

Açıkçası, dünya hayatında kusursuzluğa, ölümsüzlüğe, vs. yaşam formlarına ulaşma beklentileri tarih boyunca vardır. Genel olarak maddeci düşünce biçimlerinin ortaya koyduğu bahisler diyebiliriz. Yoksa kaynağında metafizik bir algı mı vardır? Öyle ya ölümlü bir hayatın ardından ölümsüzlüğe hak kazanmak inancı da çağlar boyu insan benliğini süslemez mi? Bu tarz mistik bir ölümsüzlük algısı değişerek dünyevi bir beklentiye de dönüşmüş olabilir mi acaba? Ben tam olarak böyle olmadığını düşünüyorum. "ölüm olmasaydı felsefe de olmazdı" sözünde pek muteberdir. Ölüm kavramının yüklediği anlamlar her devirde insan zihnini meşgul etmektedir. Açıktır ki, bir kaygı, endişe membaidir aynı zamanda. Bu negatif duygu en veciz karşılığını "Yok olmaksansa sonsuza kadar cehennemde yanmaya razıyım. Hiçbir şey bana hiçliğin kendisi kadar korkunç gelmiyor." sözünde bulsa gerek. Bu ister istemez insanoğlunu arayışa sevk eden başlıbaşına bir öge olmalıdır. Kuşkusuz "tavuk mu yumurtadan çıkar, yumurta mı tavuktan" sözünün hükmüyle de karşı karşıya olabiliriz.

Peki, bu tarz bir gelişme beklenebilir mi? Hani, ölümsüzlük bağlamında diyorum. Sanıldığı gibi tıp dünyasındaki gelişmeler sözünü ettiğim beklentilerin gerçekleşeceğini teyit eder mi? Gelin sağlamasını birlikte yapalım.

Burada sorulabilecek bir soru şudur: Herkes kusursuz olursa bu çatışmayı da mutlak kılmaz mı? Sözelimi anarşizm felsefesinin bir düsturu vardır: Bireyi aşan her türlü otoritenin reddi. Demem o ki, insan bireysel mükemmelliğe erdiğinde kurallara, otoriteye ihtiyaç kalmaz diyen bir anlayış vardır. Oysa böyle bir yapılanma bir sonraki aşamada kaba gücün egemenliğini getirecektir. Ne dersiniz, ben bir kâhin miyim yoksa hin miyim? Oysa doğada, toplumda ve tarihte değişim ve dönüşüm kaideleri işler. Her türlü otoritenin, kaide ve kuralların kalkması, hiyerarşinin her türlüşünün sona ermesi, bir sonraki süreci tetikler, gücü ve iktidarı ele geçiren bir kişi, grup ya da zümrenin despotluğunu getirir.

Ayrıca kusursuzluğu diyalektik ilkelere de aykırı bulurum. Dünya üzerinde her öge izafidir. Açıktır ki, birbirine göre tanımlanır. İyi-kötü, güzel-çirkin, doğru-yanlış, ilkel-uygar, ağır-hafif, zayıf-şişman, yaşam-ölüm vs. görecelidir.

Bu nokta ölümsüzlük konusundaki beklentileri de gerçekleştirecek bir husus olarak görmemi imkânsız kılıyor. Bu tip Fütürist görüşler vardırda tıp geliştikçe ölümsüzlüğe ulaşılacağı bahsi felsefi anlamda da yanılgılı bir yaklaşım olarak görünmektedir bana. Neden mi, ezeli olmayan bir şeyin ebedi olması mantıklı değildir. Sözelimi, Materyalist felsefeye göre madde ve evren ezeli ve ebedidir, Tanrı ise insan tarafından yaratılmıştır ve bir gün insan zihninden silinecektir. Bu yaklaşımı kabul etmesemde kendi içerisinde tutarsız bulmam da. Başlı olan şeylerin sonunun da olacağını, ezeli olanın ise ebedi olduğunu söylediği noktada maddeci felsefeyi tutarsız bulmam evet. Bir düşünce yanlış ama kendi içinde tutarlı olabilir.

Aynı şekilde dinsel bağlamda Tanrının ya da İslam'da Allahın ezeli ve ebedi olduğu, evrenin ise başlangıcının ve sonunun olduğu söylenirki bu da kendi içerisinde tutarlıdır.

Bunun gibi insanın başlangıcı varken nasıl olur da bir gün gelir sonu olmaz? Örneğin bir insan belirli bir takvimde doğmuş bulunuyor, yani ezeli değil, bu durumda nasıl ebedi olabilir? Deniyor ki, tıp bunu mümkün kılacak. Hani, tıp biraz yahu! Denmez mi? Ve sorabiliriz. Efendim! Tıp bir gün insanı ezelden beri var hâle mi getirecek? Evrenin her noktasında tek bir zaman algısı ve gerçeği mi peyda olacak? Biliriz ki, zaman her cismin kendi hareketine bağlıdır. Mesela dünya kendi çevresinde yirmi dört saatte döner, o yüzden bir gün 24 saattir. Başka bir gezegen kendi çevresinde ne kadar zamanda dönerse orada bir gün odur. Anlaşılacağı üzere zaman izafidir, mekânın hareketine bağlıdır.

Bir başka örnek verelim mi? Matematikte sayılar kümesi eksi sonsuzdan artı sonsuza uzanır. Bu aynı zamanda ulaşılmazlığı ve gerçekleşmezliği bize öğretmez mi? Ya da devirli ondalık sayılar vardır. 6,99999.... ne zaman 7 olur? Takdir edersiniz ki virgülden sonra sonsuz tane 9 koyarsak, yani hiçbir zaman.

Açıktır ki, izafi olan öge ve durumlarda mutlaklık mantık olarak hiçleşir, imkânsızlaşır. Başka türlü beklentiler hayali hâle gelir. Vehimler okyanusunda batma tehlikesi geçiririz. Hatta uygun bir manyetik ortama yakalanırsak yitip gidebiliriz. Fütürizmle fütursuzluk arasında med cezir manzaralarıdır yaşanan.

Hani derim ki; realiteyi yitiren ütöpic beklentilerin burgaçlarına kapılmamak gerek. Hayat izafi durumlar manzumesidir. İzafiyeti reddetmek bizi zafiyete sürükleyecektir.

L.T.

-EFSANELER MİTLER VE GERÇEKLER-

Transhümanist anlayış insanı daha üst yaşam formlarına ve giderekte kusursuzluğa taşıma düşüncesiyle kendini gösteriyor. Üstün insanı bir perspektifle ister istemez birleştirdiğini düşünürüm. Kanımca bu tarz bir felsefe uygulamada totaliter rejimleri haklılaştırmaya yarayacaktır.

Sözelimi, 2'inci dünya savaşı yıllarında Naziler tarafından Alman ırkını baz alarak gerçekleştirilmek istenir. Jacques Lecomte tarafından kaleme alınmış "Şu İnsan Denen Varlık" adlı bir kitap aklıma gelir. Bir bölümünde yazar Nazi Almanya'sında ki bir uygulamadan söz eder. Bu, üstün bir Alman ırkı imal etme düşüncesidir.

Bu amaçla Henrich Himler'in direktifiyle Alp dağlarında bir merkez oluşturulur. Proje kapsamında üstün vasıflara sahip Alman genç kızları ile delikanlıları çiftleştirecektir. Gençlerin herhangi bir genetik kusura sahip olmaması için irsi bir hastalığın aile köklerinde de olmadığını belgelemeleri gerekmektedir. Nihayet uygun gençler çiftleşir. Bebekler dünyaya geldikten sonra anne babalar görevlerinin başına döner. Tahmin edeceğimiz üzere bebekler Alplerde inşa edilen kuruluşa bakıcılar tarafından büyütülecektir. O zamanki Almanya'nın en iyi teknik imkânları ve gıdalarıyla bakılırlar. Yani anne baba sevgisi ve eğitimi ya da pedagojik faktör dışında her şey tamdır. İlginçtir, bebeklerin büyük kısmı umulduğu yönde gelişme göstermez. Hani yürüme ve konuşma bazında istenen netice alınamaz.

Sonra mı? Hitler'in yakın adamlarından ve aynı zamanda toplama kampları sorumlusu Himler başarısız deneyin ürünlerinin! Gaz odalarında imha edilmesi yönünde emir verecektir. Ne mutlu ki, o günlerde savaşın sona ermesi üzerine bebekler kurtulacaktır.

Şimdi bana, benim Nazi rejimiyle ne işim var yahu diyebilirsiniz. Ancak dünya üzerinde her türlü sosyal ve siyasi uygulamayı gerçekleştiren insandır. Açıkçası totaliter ve despotik rejimleri de Marjinal ve dahi özel durumlar olarak düşünmüyorum. İnsana ait sapsular olduğu o kadar açık ki.

Yine, Kapitalizm 18'inci yüzyılda tam rekabeti formüle eder. Bütün iktisat kitapları "Homo Economicus" kavramını ortaya koyar. Nedir bu? İnsanın doğal durumu iktisadi düşünmektir, kendi haline bırakıldığında sistemin rutin işleyişi budur der. Halbuki uygulama tekelleri kapitalist gelişimi hazırlayacaktır. Yani başkasının hukukunu kabul etmez. Güçlü daha az güçlüyü ezer, rekabetten hoşlanmaz. Ekonomiyi amoral yani ahlakla ilgisiz bir disiplin olarak aldığınızda kaçınılmaz olarak "kuvvet haktır" nosyonu devreye girecektir.

Komünizme baktığımızda da diyalektik materyalizm düşüncesini önümüze koyar. Yani doğanın ve tarihin kanunları diyalektik maddeci gözle ele alınır. Mutlak olan hiçbir şey yok der. Değişmeyen tek şey değişmedir denir. Komünizm toplumların gelişiminin belirli bir tarihsel şemaya uyduğunu söyler. İlkel, Köleci, Feodal, Kapitalist, Sosyalist ve Komünist aşama.

Sosyalist aşama zorunlu olarak diktatorya olarak tanımlanır. Kapitalist sistemin egemen güçlerini bir kez devirmek yetmeyecektir. Bilakis sömürü düzeninin tüm kalıntıları temizlenene kadar diktatörlüğün şart olduğu var sayılır. Ta ki sınıfsızlık gerçekleşinceye kadar bu sürecektir.

Burada şu soru aklıma gelir. Doğa ve evren kanunları diyalektik esaslar yani değişim ve dönüşüm üzerine kurulu olduğuna göre modern komünal-sınıfsız düzene ulaşıldıktan sonra tekrar sınıflı topluma mı dönecektir dünya? Hani ilkel sınıfsız toplumun köleci sisteme dönüşmesi gibi midir? Diğer bir deyişle mutlak sınıfsızlık süreç içerisinde gücü ele geçirecek bir kişi, grup ya da zümrenin diktatörlüğünü peyda etmez mi?

Yoksa doğanın diyalektiği bir siyasi rejim tesis edilinceye kadar mı işleyecektir? İnsanlık ütöpik bir aşamaya geldiğinde doğanın ve evrenin ezelden beri var olduğu söylenen kanunlarına baayyy! Mı diyecektir? Başka bir deyişle felsefe ve biyoloji doktriner bir yaklaşımla politize mi edilmektedir? Bilim, sanat ve düşünce totaliter bir sistemde partinin emrine mi verilecektir? Hatta eski Sovyet sisteminde Stalinist uygulamalarda örneği görüldüğü üzere verildiğini söylemek mübalağa olmayacaktır sanırım.

Bütün bunlardan sonra bir hususun altını çizebilir miyiz? İnsanı mekanik düzeyde kavrayan, salt beden ve beyin bazında geliştirmeyi hedefleyen; duygu, inanç ve değerler bazında kavramayan her düşünce biçiminin tatbikatı despotluk getirecektir. Hani derim ki, düşüncüyü ve tüm bir hayatı trans halinde kurgulayan anlayış biçimlerinin doğurduğu olumsuz sonuçlar gün ışığının prizmasından süzülmemektedir.

-ÇILGINLIĞIN DORUKLARINDA BİR FUTBOL GÖSTERİSİ-

Sportif turnuvaların her zaman günlük güneşlik bir atmosferde cereyan etmesini beklemek zihinleri aldatacaktır. Kimi zaman parçalı bulutlu ve hatta gök gürültülü sağnak yağışlı bir devreyi bizlere gösterebilir de. Kastettiğim hususun klimatolojik hadiseler olmadığını fark etmiş olmalısınız. Siyasi tarihin kırılma evreleri karşımızdadır. Sözelimi, 1990'ların başları misali soğuk savaş döneminin sona ermesidir. Komünizm Kapitalizm ziddiyetinin yerini radikal milliyetçi-ırkçı dalgalanmalar alacaktır artık. Balkanlarda bizi de yakından ilgilendiren katliam ne kelime soykırım tablosu yaşanacaktır. Eski Yugoslavya parçalanmaktadır. İç savaş öncesinde işleyen süreç Sırpların Boşnaklara karşı Avrupa devletlerinde nezaleti altında yürüttükleri kıyımla beraber doruk noktasına ulaşacaktır.

Bu açıdan aldığımızda 1992 Avrupa Futbol Şampiyonası siyasi boyutta önemli bir kırılma noktasının gölgesinde gerçekleşmektedir. Üstte de belirttiğimiz gibi bir yandan Doğu bloğunun çöküşünü takip eden bir turnuvadan söz ediyoruz. Bu durumun doğurduğu netice kupaya da yansır. Şampiyonada eski Sovyetler Birliğinin yerini Bağımsız Devletler Topluluğu alır. Yine, iki Almanya'nın birleşmesinin karşılığı olarak turnuvada yer alan takım Almanya olarak geçmektedir. Diğer yandan Avrupa Şampiyonası öncesinde Yugoslavya'nın çöküşü ve bölgenin iç savaşa sürüklenmesi de turnuva üzerinde hatırı sayılır sonuç doğuracaktır. Şampiyonaya katılma hakkını elde eden Yugoslavya'nın ihracıyla birlikte son anda gruptan çıkamayan Danimarka finallere davet edilecektir.

Gerçekten de siyasi karışıklık ve iç savaş eski Yugoslavya'yı her alanda olduğu gibi futbolda da derinden etkiler. Burada, şu örneği vermek isterim. Kızılyıldız 1991'de Avrupa ve Dünya şampiyonluğu kazanan bir kulüptür. İç savaşla beraber yıldız oyuncular Avrupa kulüplerine dağılır. Bir bakıma bu önde gelen kulübün mirasını Avrupa kulüpleri yiyecektir. Şüphe yok ki, minimal bir durum olarak gözüksede Sırp mezaliminin kendi kulüplerinin başını yediğini de söyleyebiliriz.

İşte tam da bu dönemde Avrupa Futbol Şampiyonası İsveç'in ev sahipliğinde gerçekleştirilmektedir. Açıkça ev sahipliğinin verdiği güçle ve yıldız oyuncularından kurulu kadrosuyla İsveç turnuvaya hayli renk katacaktır. Öyleki, 1994 Dünya kupasında alınan üçüncülüğün sinyallerini veren bir oyun sergilenir. İsveç'in yıldızlarından Thomas Brodin yeteneklerinin, heleki turnuva esnasında İngiltere'yi verkaçlarla yıkmasının yanı sıra sarışın, bebek yüzlü profiliyle de kolayca hatırlanabilir. Günümüzün Alman yıldızı Götze'nin habercisidir bir bakıma. Ayy yaa! Faşizan damarım tuttu birden. Dilimizdeki ismin -e- halini de ne çok çağrıştırıyor. Vaktiyle Galatasaray'da oynayan Falco Götze'ü bilen bilir. Şimdiki kerata da Götze'den Götze işte neme lazım.

Konumuza dönersek; kimbilir, İngiliz futbolcularda bu bebek yüzlü Brodin'in masalsi çağrışımlarına kapılır ve dahi nârına yanarlar belki de. Diğer yandan Kenneth Anderson'da aklımıza gelir değil mi? Nereden mi, tabii ki Mustafa Denizli'nin çalıştırdığı dönemin Fenerbahçesinden söz ediyorum. Şampiyonanın öne çıkan maçları arasında İsveç'in maçları daima vardır. Cidden en zevklisi de yarı finalde İsveç-Almanya mücadelesidir. Almanya 3-2lik galibiyetle finale yükselir. Alman takımında Thomas Hassler ve Riddle gibi yıldızlar öne çıkar. Birde Utanç duvarının yıkılmasının nişanesi olarak Doğu Alman Mathias Zammer yeni Almanya takımının yıldızları arasında yer almaktadır.

Diğer yarı final mücadelesi de son derece zevklidir. Danimarka-Hollanda karşılaşması 120 dakikanın sonunda 2-2lik bir netice verir. Penaltılarda Hollanda Van Bastenle bir vuruştan yararlanamaz. Ya da ünlü file bekçisi Schmeichel'i aşamaz. Oysa Danimarka beşte beş yapar. Bu durumda Hollanda adına Ronald Koeman'ın müthiş penaltısı da kâr etmez.

Final mi? Bir sürprize sahne olur ve Danimarka, Almanyayı yenerek Avrupa şampiyonu olur. Artık sürprizi mi kalmış, adamlar finale gelmişler demeyin. Başta da belirttiğim gibi Yugoslavyanın elimine edilmesi üzerine Danimarka son anda kupaya çağrılır. Futbolcuların tatillerini yarıda bırakıp geldiklerini söyleyebiliriz. Açıkçası plajdan geldiler şampiyon oldular repliği o zamandan kalmaz. Bu durum Danimarkanın başarısını belirlemiş olabilir mi? Yani plajdan gelmek diyorum. Düşünsenize kimse sizden bir şey beklemiyor. Gruptan çıkamasanızda eleştirilmezsiniz. Ya da tenkit yapılsa bile hafif geçer, gıdınıza dokunur. Başka bir deyişle bir futbol takımının ender yakalayacağı fırsatlardan biri 1992'de Danimarka'nın elindedir. Marka olma fırsatı. Sessiz, sedasız ve çaktırmadan hem de. Neredeyse gülüp eğlenmek, iki lafın belini kırmak için geldiğinizden söz ediliyor. Oysa siz şampiyon oluyorsunuz. Ne diyeyim Motivasyonun da böylesi.

Efendim! Gelelim 1996 Avrupa Futbol Şampiyonası finallerine. Ülkemiz açısından da öne çıkan bir değere sahiptir. O sene ilk defa Türkiye'de finallere katılmaktadır. Bunda elbette daha önceki finallerin aksine yenilenen statü gereği sekiz yerine on altı takıma finallere katılma hakkı tanınması bir etkidir. Ancak 1990'dan itibaren Sepp Piontek ve Fatih Terimle alınan yolun önemine de işaret etmeliyiz.

Açıkçası 1990 öncesi Milli takımımızın eleme gruplarında aldığı sonuçlar tutarlı değildir. Genellikle F.Almanya'lı gruplarda daha başarılı, buna karşın İngiltere ve Sovyet Rusya'lı gruplarda ise daha başarısız olmak gibi med-cezirler yaşadık. Hani, İngilizcede ki 'more' ve 'most' kalıpları bizde çok işlemektedir o yıllar. 1980'li yıllarda İngiltere karşısında aldığımız ağır sonuçlar hatırımızdadır. O dönemin Fenerbahçe'li savunma oyuncusu Abdülkerim'in çok

yıllar sonra bir spor programında söylediği sözler gerçekte bir dönemki durumumuzu ortaya koyabilir. 1986 Dünya kupası elemelerinde Milli takımımızın İngiltere karşısında aldığı 8-0'lık yenilgi elbette hazin bir durumdur. 5-0 kaybettiğimiz rövanş maçı Wembley'dedir. İlk maçta forma giymeyen Abdülkerim'e yakın dönemlerde bir spor programında Wembley'de oynamak ve 5-0 kaybetmek nasıl bir duygu idi şeklinde sorulduğunda ünlü futbolcumuzun ilk maçta ben yoktum 8-0 yenildik, ikinci maçta oynadım ve 5-0 mağlup olduk. İşte aradaki bu üç gollük fark benim kalitem, benim farkım demesi ilginçtir. Açıktır ki, Abdülkerim'in yaklaşımı ironik bir duruş sergilemektedir. Bir bakıma ağlanacak halimize gülmek anlamı da verebilir mi? Şüphesiz o dönemlerin geride kaldığını da simgelemektedir.

Ne ki, o devrin geride kalmasında Piontek-Fatih Terim döneminin önemli katkısı olduğunu söyleyebiliriz. Peki, nasıl gerçekleşti bu dönüşüm. Elbette Galatasaray'ın Avrupa'da gösterdiği başarıların yüklediği bir özgüven ve büyük düşünebilme gücünden de söz edebiliriz. Ancak Sepp Piontek ve Fatih Terim döneminde Milli takımın yaptığı çalışmalarda önemlidir. Öncelikle 1992 Avrupa şampiyonası elemelerinde üstelik İngiltere ve dönemin zorlu İrlandasından oluşan bir grupta takımımızın daha diri ve mücadeleci bir futbol sergilediğini belirtmeliyiz. Bunun neticesinde özellikle İngiltere karşısında bir dönemin 8-0 larının 1-0'a düşürüldüğü görülebilir. Yani teknik kadro öncelikle tutarsız ve zig zaglı neticeleri ortadan kaldırmak ister. Fatih hocanın birinci adam olduğu dönemde ise gelişmelerin meyvesini yeriz. Karşımızda, daha kolay gol atan hatta maç içerisinde yenilgiden galibiyete geçebilen bir Türkiye vardır. Bu durumun oluşmasında Santrafor mevkiinde Hakan Şükür'ün kazanılması da önemli bir etkidir. Gerçekten de Hakan güçlü fiziği, hava hâkimiyeti ve golleriyle uluslararası ölçülerde aradığımız taze kandır. Tabi Milli takımımızın 1990larla birlikte özel maç trafiğinin yoğunlaştığını da belirtmeliyiz. Bu şekilde takımımızın bir araya gelme periyotlarının arttığı da söylenebilir.

Ancak 1996 finallerinde oraya gidebilmede gösterdiğimiz performansı sergileyebildiğimizi söylemek hayli güçtür. Hırvatistan karşısında, oynadığımız futbolla bağdaşmayan bir netice almamız yanında yaşadığımız acemice bir hatayı da hatırlayabiliriz. Son dakikalarda Alpay'ın gole giden rakip oyuncuyu indirmekten imtina etmesi adeta 1-0 mağlup olmamızı belirler. Açıkçası bu hareketinden dolayı oyuncumuzun o şampiyonanın fair play ödülüne layık görülmesi tam bir kara mizah örneğidir dersem acep mübalağa mı ederim? Ardından Portekiz ve Danimarka yenilgileri yüreklerimizde hicran yarası kabilinden bir duygu uyandıracaktır. Hiç şüphe yok ki, Avrupa şampiyonalarında ilk finallerimiz olması bizi teskin edecektir.

Sözün özü, geleceğe dönük saçtığı umutlar bağlamında; 1996 Avrupa Şampiyonası finalleri, sergilediğimiz performansa bakılmaksızın, yağmur sonrası bulutların arasından süzülen güneş ışınlarını andırmaktadır.

L.T.

-NERDE O ESKİ RAMAZANLAR-

Nerede o eski zamanlar vurgusu her alanda bizleri karşılamaktadır. Bugünün hangi düzeyde yaşandığına bağlı olarak derecesi, şiddeti, hiddeti değişecektir. Bazen, bugünün yordduğu insanlar için bir sığınak, korunaklı bir limandır. Hele ki, geleceğin ne getirip ne götüreceği bağlamında belirsizlik arz ettiği düşünülürse. Böyle anlarda, mazinin saçları usulca okşanır da, ah! O günler denmez mi? Bir Ferdi Özbeken parçası misali hani. Oysa o günlerin yaşandığı zamanlarda da sıkıntılar yok mudur? Ne ki, geçen zaman hüznü anıları bile özletir insana. Zihinde, sonbahar olur ilkbahar.

Bazen de bugünün bunaltma derecesine bağlı olmaksızın bir özlem peyda olur. O dem çocuktuk çünkü, serde karışan görüşen de yoktur pek. Dede, anneanne sağdır henüz. Torun olmanın tadı tuzu yerindedir. O saadetli zamanlar burnumuzda tütüverir. Bir zaman tüneli olsa da kaçırsek arada, değil mi? Tıpkı tek kanal döneminin aynı adlı bir dizisi misali teknolojik imkân olurse şöyle hiç fena olmaz hani.

Bunun gibi çocukluk anılarıyla karışık eski ramazanların nefaseti ayrıdır. Bir başka aşka davettir oruç. Saygı bir başkadır. Her şey o manevi iklimde davet eder insanı. Demem o ki, bu kez salt nostalji yüklü duygulardan söz etmiyorum. Çünkü zaman da bir başka anı, atmosferi simgeler. Daha mazbut, tevazu yüklü toplum yapısı bizleri karşılar. İnsan malzemesi farklıdır. Bugünkü ölçüde paraya maddeye odaklı değildir bir kez.

Peki, nedir eski ramazanların ayırıcı vasfı? Yine şimdiki misal yaz ramazanları zihnimde canlanıyor da, gündüzler upuzundur, sıcak bastırır, ne ki bana mısın denmezdi. Acaba hayal mi kuruyorum? Nasılsa yaşanan bugün, an bu an. Tam olarak değil derim. Zaman izafidir dediğimiz çerçevede almak gerektiğini düşünüyorum. Üstte de belirttiğim gibi toplum farklı toplum, yaşanan farklı zamandır. Duyuş, düşünüş, hayatı karşılayış biçimi apayrıdır.

Kendi açımdan aldığım da çocukluk yıllarıma karşılık gelmektedir. Dede, anneanne ortamının belirgin bir etkisi aklıma gelir. İstanbul'un Sarıyer ilçesinde oturan akrabalarımızı ziyaret ederdik yazları. Rahmetli dedemin beni de elimden tutup camiye teravih namazına götürdüğü böyle bir ramazan gecesini anımsıyorum. Dedemi tanıyan, seven ihtiyarların saçımı okşaması zihnimde canlanıyor. Bir seferinde de dayımla Emirgân'a gittiğimiz bir teravih namazı gelir aklıma. Çınaraltı çay bahçesinin yanı başında bir camidir. Namaza girmeden önce dondurma yememiz hatadır da, namazda abdesti tutmak için nasıl kendimi sıktığımı unutamam. Bitimde de çaylarımızı yudumlarımızda tersi olmalıydı derim hep.

Eski ramazanlar bir başkadır derim de çocukluk ve ilk gençlik yıllarımda dolu dolu değerlendirir miydim acep? Ne gezer! Yine de başı, ortası, sonu kesindir. Çocukken büyüklerimizin kandirmaları da unutulmaz. Kuşların da ramazanı karşıladığı ve uğurladığı rivayetleri benliğimizi hale hale kuşatmaktadır. Birazda, kanmak işimize geliyordu sanırım. Bazen de yarım günün yettiği, yeteceği iddia edilirdi. Çocuk avutmak esastır hani. İkinciyle birlikte ağırlık çöker, içimiz uyurdu adeta.

Akşamla beraber ilahi dinlemek bir başka lezzettir. Yunus'un dizeleri ezgidir kulaklarda. "şol cennetin ırmakları, akar Allah deyu deyu, çıkmış islam bülbülleri, öter Allah deyu deyu" Yüreğimiz aşkla dopdoludur.

Beri yandan iftarın şevki, heyecanı baş gösterir. Hararet kapıdadır. Bir yaz iftarı karşılaştığım olay bağ, bahçe, inşaat alanlarda çalışanlara hep dua etmeme vesiledir. Evimize misafir olan bir baba dostunun inşaatta çalışarak geçirdiği günün ardından iftarda su içmekten helak olduğu, neredeyse yemek yiyemediği aklıma gelir hep. Hayatım boyunca çok az olay yoksunluğun değerini bana bu denli hatırlatacaktır.

Top patlaması ve akşam ezanı apayrı bir âleme çekmektedir insanı. O akşam ezanları ki, bir başka musikiyle yüklüdür. Kuşkusuz iftar sofrasının başka hiçbir sofrada bulunmayan, zamanları da aşırın lezzeti bekler sizi. Gadir mevlam anılırken, çorbamız da yudumlanır. Dedeciğim çorbayı içti mi akşam namazını eda eder, sonra bir miktar daha yerd. Karpuzumuz buzla emsaldır. Yaz olmasına rağmen tatlı krizi de kapıda mıdır? Ramazan helvam özeldir de, sütlü tatlılar tercih nedenidir. Hele ki, revaniye doyulmazdı. Bende revani tutkusu vardır öteden beri de çocukluk ramazanlarından mı aşınaymıdır, bilinmez.

Hiç şüphesiz su kana kana içilirdi. Şimdiki gibi meşrubatın sofranın vazgeçilmesi hüviyeti kazandığını söyleyemem. Elbette ramazan pidesi iftarın her dem baş tacıdır. Meyvalarda dedemin muzı öne çıkardı. Rahmetlinin bende ki lakabı muzcu dededir. Dedem nurlu yüzlü ihtiyardırda anneannemin de sözleri vecizdir. Eski zamanların soluğunu duyuran bir tınısı vardır o söyleyişin. Cigarası da bir başka tüterdi rahmetlinin. Bir geleneğin nişanesi olarak teravihte hafiflendiği, gönüllerin ferahladığı kulağıma küpedir. Dondurmalar külahtadır da; bazen Maraş, bazen de Roma'dır.

Sahura kalkılırdı şüphesiz. Açıkçası, yatıp kalkmak sevaptır. Gerçi, sahura kadar oturmak ve beraberindeki çeşitli eğlentiler de ayrı bir tat uyandırır. Sahurun simgesi davuldur. Bir ananenin yaşatılmasıdır. Nesilleri de aşan asırları hissettirir. Sahurun bir lezzeti de diğer zamanlar uykuda olunan gecenin bir vaktinde sohbetle karışık yenilip içilmesindeki muhabbet ve bu durumun insan ruhunda uyandırdığı nefasette saklı olmalıdır. İftar aşkı daha kuvvetli olsada sahur da bir başka aşka kanatlandırır insanı. Böreğim çıtırdırda, limon da takviyedir. Çaya çorbaya lezzettir o.

Eh! Sütsüz de sahur olmazdı vesselam. İmsak beklenen andır, bir yudum su niyettir. Aziz olmak mı umulurdu bilinmez de, damakları nemlendirir, ümitleri tazelerdi.

Sabahın kokusu bir başkadır. Saba makamındayızdır tüm benliğimizle. Kimi zaman yağmur serinliği ile birlikte mis gibi toprak kokusu duyulur, vecde gelinirdi. Yaşamın anlamına varılırken, geleceğe güvenle bakılırdı. Nihayet, yatak döşek aranırdı elbet. Tatlı tatlı esnerken, uyku hücrelere doğru yayılırdı.

Kısaca “Ya Şehri Ramazandır”.

L.T.

-PUTİN, NAPOLYON, MACARTHUR VE BİRKAÇ SÖZÜN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ-

Son günlerde hayatını kaybeden ünlü ilahiyatçımız Yaşar Nuri Öztürk'e ait bir değerlendirmenin sosyal medya sayfalarında dillendirildiğini görüyorum.

"Ben Putin'in mümin kokusu yaydığını, Putin'den Kur'an mümini kokularının geldiğini 2008'de yazmıştım." şeklinde söylenen sözler ve hakkında insanımızın yaptığı yorumlar beni biraz eskiye götürmektedir.

Evet

"Biz, İslam ve Müslüman dendiğinde Kur'an'ı anlamak zorundayız ve ben böyle anlıyorum."

Bu söz, Rusya Devlet Başkanı Putin tarafından geçtiğimiz yıllarda sarf edilmektedir.

Yaşar Nuri Öztürk Merhumun da Putin'den İslam adına müspet bahsetmesi Putin'in birkaç sene önce İslamı öven bazı sözler sarf etmesinden kaynaklanmaktadır.

Peki, konunun özü nedir? Putin'in Kur'an-ı Kerimi incelemesi yeni değil. Ne ki, bundan hareketle İslamı öven bir üslup geliştirmesinin mesnedi nedir acaba?

Öncelikle dostlar, sözüme mim koyun lütfen! Kanımca, bizim toplumumuzun temel bir zaafı var, duygusal bakıyoruz ve bundan dolayı da yabancıların bizimle ilgili sözlerini çok fazla önemsiyoruz, bizi överlerse gaza geliyoruz, yererlerse kızıyoruz, esip gürelemeye kalkıyoruz, kuşkusuz fert olarak herkes böyledir demiyorum ya da insandan insana derecesi değişebilir elbet.

Sözgelimi 1990'ların başlarında, toprağı bol olsun Güney Afrikalı meşhur Mandela ülkemiz tarafından "Atatürk Barış Ödülü" ne layık görülmektedir. Ne var ki, kabul etmez kendisi. Buna karşılık gündelik hayatta, vay efendim sen nasıl almazsın Atatürk ödülünü muhabbetleri bizleri karşılayacaktır. Oysa Atatürk Barış ödülü 12 Eylül darbecilerinin koyduğu ve ilk, Kenan Evren Paşaya verilmiş bir ödül olmaktadır. Bu bağlamda Mandela, ben darbe yönetiminin ödülünü almam demektedir. İşin ilginç yanı bizde de en çok 12 Eylülle kızan Atatürkçüyüm diyen insanların Mandela'ya kızmaya kalktığını gözlediğim günlerdir o dem. Oysa, adamın Atatürk'e bir şey dediği yok bile. Buna rağmen kimilerinin Mandela için; hayatının çoğu hapiste geçmiş, kafası paslanmış bakalım Atatürk'ü bildiği mi var dediklerini gördüm, daha ötesini varın hesap edin siz

Yine övgü bağlamında da Napolyon ve MacArthur gelir aklıma. Bilirsiniz ya! Napolyon'un Türkleri öven çok sözü vardır. Halbuki, İslam dünyasına dönük seferleri de vardır. İlk bakışta, canım ne var bunda, Korsikalı general Fransa'ya hizmet ediyor, ülkesinin çıkarlarını korurken düşmanları hakkında da müspet duygu ve izlenim edinemez mi şeklinde kuşkusuz çok da haklı bir soru sorulabilir. Oysa gerçek bundan biraz daha farklıdır. Napolyon'u, Yahudi bankerler finanse etmektedir. Devamında ünlü kumandan Ortadoğu seferine çıkmaktadır. Öyleki, Mısır ve Filistin harekâtı düzenlerken, meşhur Akka bozgunuyla birlikte ölümlerini ve ağırlıklarını da bırakarak kaçarcasına Mısır'a döndüğünü de tarihler yazmaktadır.

Asıl sözüme dönersek; Napolyon bu seferleri esnasında Sina'yı geçerken kurmaylarına buralar büyük Türk hükümdarı Yavuz Sultan Selim Han'ın geçtiği diyarlar derken bana göre iletişim tekniklerini uygulamaktadır. Fransız subaylara söylediği sözün rüzgârlarla Osmanlı ülkesine ulaşacağını hesaplıyor olmalı. Hani derim ki, Osmanlı elçisine Türk'ü övse anlamı yok, üçüncü şahıslar kanalıyla söylediğinde övgünün karşı tarafı gaza getireceğini, rehavet uyandıracağını hesaplıyor üstat! Nitekim iki asırdır da Napolyon bizim psikolojimizde bir olumsuzluk uyandırmaz, hatta tam tersi müspet duygular uyandırdığı bile söylenebilir.

Halbuki adam Yahudi bankerlerle yaptığı anlaşma gereği Ortadoğu'ya dönük erken bir siyonist projenin zeminini hazırlamak istiyor dersek mübalağa mı ederiz acep? Kimbilir, Filistin'i Osmanlı'dan alabilse belki de bölgede bir Yahudi devleti 19'uncu asırda kurulacak, bu maksatla sefer düzenliyor, Müslüman Türk varlığını, Türk kadınının iffetini öve öve bitiremiyor, oysa masonik bir atılımın temsilcisi bir zattır.

İşin ilginç ünlü Napolyonun anlamına bizde en iyi varan kimdir bilir misiniz? Cezzar Ahmet Paşa Merhumdan başkasından söz etmiyorum elbette. Napolyon'un Akka kalesini kuşatırken rahmetli paşamıza yazdığı bir mektup vardır. Paşamızın şöhretinin kendisine kadar eriştiğini belirten Fransız kumandan, Paşaya artık yaşlandığını bildirirken niçin taat ve ibadetle meşgul olmadığını sormaktadır. Cezzar Ahmet Paşa, kâfirrrr! Diye homurdanırken tarihe geçecek şu veciz sözü elçiler kanalıyla iletmektedir. "Biz Türkler Allah yolunda harp etmeyi, beraberinde ise şehit düşmeyi taat ve ibadete üstün tutarız."

Yine geçen asrın ünlü Amerikalı kumandanı general MacArthur'den söz etmeliyim. 2'inci dünya savaşı sırasında

söylediği bir söz şüphesiz bir simgedir. "Geri çekilmiyoruz, başka bir yöne doğru ilerliyoruz" demektir. "Türkler kahramanların kahramanıdır. Onlar için imkansız yoktur!" örneğinde görüldüğü gibi; Kore'de Türk kahramanlığına değinen sözleri de vardır. Hiç şüphesiz dediği doğrudurda. Kore'de Türk askerinin silahının gölgesinde Amerikan askeri hayat bulur.

Şu kadar ki, madalyonun diğer yüzünü ifade etmeyi de ihmal etmemeliyiz. Kore, soğuk savaş dönemi konjonktüründe Amerikan emperyalizmine hizmet ettiğimiz bir evredir de. Hiç kuşku yok ki, hayatını kaybeden güzide insan varlığımıza, şehitlerimize Allah'tan gani gani rahmet dilerim, Uluslararası sistemin kumpasları bağlamında diyorum, bizim Kore'de şehitliğimiz vardır, Amerika bir tek askerini orada bırakmaz, bizim kadar Kore ile gönül bağı kuran ülke mi var dünyada? Demem o ki, ben Türk kahramanlığını batılıların sözlerine bırakmam, dünya sisteminin satranç hamlelerini de ayrı ölçmek gerektiğini düşünürüm.

Bu anlamda, Putin'de birkaç sene önce İslamı över, sonrası peki? Suriye'de Rus girişimleri, ülkemizle Rusya arasında sınır sorunları, it dalaşı, demek adam iki üç yıl önce babasının hayrına İslamı övmüyor, methüseneye eylemiyor. Unutmayalım ki, aynı Putin; "Allah Türk yönetimini akıldan yoksun bırakarak cezalandırdı" da demektir.

Halbuki o dönemde bir tarihçimiz bile televizyonda Rusların batılı güçler kadar kötü olmadığından bahsediyor, aslında Rus bizim komşumuz, iyi ilişkiler geliştirebiliriz, İslamın Rusya'da yayılabileceği bir potansiyel görüyorum diyebiliyor, gaza geliyor hani gaza! Kim bilir, "Tanrım ben düşmanlarımı yenmeğe kadirim, sen beni dostlarımdan koru" sözünün hükmüdür belki de.

Bu bağlamda düşünürsek; dünya arenasında Türkiye'ye ve bölge ülkelerine karşı gelişmeleri, oluşumları değerlendirirken sağduyulu olabilmek, akıl ve mantığı elden bırakmayan bir serinkanlılık dairesinde hareket edebilmek gerekmektedir.

L.T.

-FIKRA DEYİP GEÇMEMEK-

“İskoçya’da bir pastane sahibi işçi Bulma Kurumuna tezgahtar talebi vermiş. Talep şartı tezgahtar adayının şeker hastası olması imiş.”

“İskoçya’da, polis adayına imtihan sorusu sorarlar. Miting meydanındasın, birbirine girmiş yumruklaşan insanları nasıl dağıtırsın? Polis adayı tereddütsüz cevap verir: Hemen boynuma bir kutu asar, bağış toplamaya çıkarım efendim!”

“Yahudi tefecinin yolu İskoçya’ya düşmüş. Tüm gayretlerine rağmen para kazanabilmek bir yana bir müddet sonra bütün parasını da yitirmiş. Tam o sırada karşısına çıkan bir tanıdığı hayretle sen burada nasıl barınabiliyorsun diye sorunca; Yahudi tefeci acı acı gülererek, ne barınması kardeşim, cebimde beş kuruş yok ki, uçağa binip gidemiyorum” der.

“İzhak ölüm döşeğindedir. Zorlukla etrafında hazır bulunan akrabalarına seslenir:

- Moiz burada mı? Burada baba!
- Ya Rebeka? Burada!
- Levi? Buradayım baba!
- Salamon? Ben de buradayım baba!
- Yahu o zaman dükkana kim bakooooor?..”

Fıkradır deyip geçmeyelim. Cimri fıkralarının Yahudiler ve İskoçlar üzerine kurulu olması dikkat çekici değil midir? Gerçi kimi zaman İngilizlerin İskoçlardan daha cimri olduklarından da söz edilir. Hani deyim yerindeyse kendi hususiyetini başkasına yıkan bir tavırla karşı karşıya olabilir miyiz acaba?

Ancak tam da bu noktada diğer bir husus aklımıza gelebilir: Yine, İskoç fıkraları üzerinden gidersek; Kapitalist ekonominin tarihinde İskoçların yeri ve hatta İngiliz Ekonomi Polisi başlığı altında ele aldığımız birçok iktisatçının İskoç kökenli olması da üzerinde düşünülmesi gereken bir noktadır. Belki de bu boyutta İngilizlerin, İskoçları sabote eden bir etkisinden söz edilebilir.

Hiç kuşkusuz Yahudi cimri fıkraları da meşhurlardandır. Ticari zihniyet ve kabiliyeti yüksek bir milletin iktisadi alanda dünyaya hakim olmasındaki sır ve incelikler, ruhi arkaplan öğeleri karşımıza çıkacaktır.

Bu noktada milletleri birbirinden ayıran ırkî, sosyal ve psikolojik öğelerden de bahsedebiliriz. Bazı milletlerin sanat-edebiyat tarihinde, kimi milletlerin felsefe tarihinde, diğer bazılarının askerlik tarihinde veya siyasi tarihte öne çıkması manidar değil midir? İş Bankası Yayınlarında yer alan “Atatürk’ün Okuduğu Kitaplar” başlıklı eserde ilginç bilgilerle karşılaştığımızı söylemeliyim. Kitapta yer verilen eser adlarından biri “Avrupa Milletleri Ruhiyatı” olmaktadır.

Sözgelimi, Endülüsteki Arap egemenliğinin çöküşünü takip eden dönemde İspanyollar uzun süre Arap âdeti diyerek banyo almazlar. Hatta Müslüman hâkimiyeti döneminden kalan hamamları yıkarlar.

Yine Klasik müziğin ve psikanalizin nirengi noktasının Viyana olması her nasılsa mıdır acaba? Demek orada insan ruhunun derinliklerine karşı tecessüs uyandıran bir iklim var.

Buna karşın Fransızlar dünya edebiyatında ekol teşkil eden sanatsal inceliği geliştirirler. Yine dünya mutfak kültüründe seçkin bir yere sahip olmaları da sakın bu sanatkârlığın formlarından biri olmasın.

Buna karşın İngilizler damak tadında yaya kalmaktadır. Bilirsiniz kahvaltı kültürleri meşhurdur. Bir seyyah İngiltere seyahati üzerine şu notu düşecektir. “İngiltere’de doğru düzgün bir yemek yemek isterseniz günde üç öğün kahvaltı yapmalısınız.” Kendi kendime şunu sormuşumdur hep: Anglosakson zihniyeti mi belirleyicidir?

Hani, ekonominin bir tanımı vardır. Sınırsız ihtiyaçların kıt kaynaklarla karşılanabilmesindeki dengenin bilimidir. Acaba Anglosakson algısı kaynakların yemek kültürüne ayrılmasını mantıksız mı buluyor? Takdir edersiniz ki, zengin bir kahvaltı on onbeş kalem ürünle kotarılabilir. İngiliz algısı mükellef bir kahvaltıyla güne başlamayı, deyim yerindeyse kahve altı yapmayı yeterli de göremez mi?

Tam tersine, Latin toplumlarının yemek kavramını sanatsal boyutta kavraması tesadüf olmasa gerek. Hatta biraz da zevkü sefa eğilimine bağlanabilir.

Demem odur ki; üstte naklettiğimiz cimri fıkraları da kültürün ve yaşam stiline gülmeceye yansımaları ölçüğünde bu basit gerçeğin karşılığıdır dersek, sanırım mübalağa etmiş olmayız.

-MİLLİYETÇİLİĞİN FUTBOL DÜNYASINDAKİ GÖRÜNÜMLERİ ÜZERİNE BİR ÖN OKUMA-

Milliyetçilik duygusu ve eğilimi kuşkusuz her millet için geçerlidir. Dahası hemen her milletin mensuplarınınca da kendi kimliği üzerinden bir öncelik arz edebilir. Hani her millet bende daha fazla şekilde hissedebilir. Birbirinden bağımsız olarak farklı milletlerin benzer bir duyguya sahip olması insan gerçeği kadar milliyetçilik algısının kavramsal çekirdeğine inmeyi de gerektirebilir. Açıkçası, bir ego yüksekliği tanımlanabilir. Kendi egemenlik alanına farklı olanı sokmamak misalidir. Teşbihte hata olmaz, milliyetçilik ideolojisinin psikolojik yapısını köpekbalıkları üzerinden mukayese ettiğimde olur. Şüphesiz milletleri birbirinden ayıran türlü farklarda vardır. Üstte bahsettiğim benmerkezliliğin temelli bir ego baskısına dönüşmesi de mümkün olabilir.

Peki, futbol kanalıyla milletlerin profili hakkında izlenim edinebilir miyiz? Bu yaklaşım hiç şüphesiz; “Her toplum ve kültür kendisini öteki toplumlardan farklılaştırarak tanımlamaktadır. Semboller aracılığı ile de bu farklılığı meşrulaştırmaktadır.” Sözünü derhal akla getirebilir ve zihinlerde bir olumsuzluk uyandırabilir de. Ne var ki, popüler örnekler paha biçilmez katkılarda sağlayabilir. Sözelimi İngilizler. Zaman zaman değindiğim düşünülürse; hay taş düşün başına İngilizler kadar diyecek dostlarım için bir alkış lütfen!

1996 Avrupa şampiyonasının öne çıkan takımları arasında evsahibi avantajıyla İngiltere’de vardır. Açıkçası İngiltere 1966’nın tekrarını aramaktadır. Hatta grup maçlarında şampiyonluk modunda görünürler. Ancak yarı finalden öteye geçemezler. Hem de teknik kalitesi yüksek bir Paul Gascoigne faktörüne rağmen.

Gazza lakaplı Gascoigne 1990’lı yıllarda Avrupa futbolunda dikkat çeker. Özellikle 1990 Dünya kupasında Lineker ile beraber kendisine çok iş düşecektir. İngiltere, 1966’yı saymazsak Dünya kupalarında ki en iyi performansını görürler ve yarı final görür. Ancak Almanya’ya penaltılarla elenirler. Bu karşılaşmada Gascoigne’nin çift sarı kart gördüğü ve oyundan ihrac edildiği an gözyaşlarına boğulması ilginçtir. Çünkü takımı finale çıksa bile kendisi oynayamayacaktır. Bu ağlama anı kanaatimce Gascoignenin üzerindeki yüke bağlıdır. Genç yıldızdan ülkesi çok şey beklemektedir. Adeta milli takımlarının her şeyi olması gerekmektedir. Muhtemelen yıldız oyuncu bu ağır yükün altında ezilir. Hatta yıllar içerisinde alkolik bir oyuncuya dönüşmesi de önemli ölçüde bu duruma bağlanabilir.

Şüphesiz Gascoigne İngiliz futbolunda bir değerdir. Ancak bizde tam tersine antipati uyandıran futbolculardan biridir. Genel anlamda Türk takımlarıyla İngiliz takımları arasında yapılan maçların İngiliz perspektifine yansımaları önemli bir etkidir. Bilirsiniz Turkey İngilizce de hindi anlamında verir. İngiliz takımları karşısında alınan ağır sonuçlarda İngiliz medyasında ortaya atılan hindiyi kızarttık söylemleri bir başka kültürün mizah algısı iken bizde ise itici bir unsur olmaktadır. Bu deyişi zaman zaman bazı İngiliz yıldızlar da kullanır. Bunların arasında Gascoigne ya da günümüzün İngiliz yıldızı Wayne Rooney’den de söz edebiliriz. Bu tip futbolcuların toplumumuzda tipik bir İngiliz ya da tam bir İngiliz şeklinde yankı yapması mümkün olur.

Bu noktada şu soru sorulabilir. Bu tarz bir yapı bireysel midir yoksa milletlerin kolektif eğilimleri var mıdır? Açıkça söylersek toplumları birbirinden ayıran özellikler vardır elbet. Bu anlamda bir İngiliz profilinden de söz edebiliriz. Bu yaklaşım biçimi muhakkak surette ırk ayrımcılığı göstergesi değildir kanımca. Her ne kadar insan insandır desek ya da hepimiz aynı güneşin altındayız desekte milletleri birbirinden ayıran özelliklerden söz edilebilir.

Bunun gibi bir İngiliz kimliğinden söz edebiliriz. Bu kimlikte rasyonaliteye bağlı bazı öğeler de bulabiliriz elbet. Sözelimi İngiliz ekonomi politiğinden söz edildiğini duyarsınız. Şüphesiz dünyaya ekonomi felsefesi üreten bir gelenekte İskoç emeğini de atlamamak gerekir. Diğer yandan bir İngiliz kibrinede değinemez miyiz? Bu konuda şöyle bir örnek verebiliriz. 20’inci yüzyılın ilk yarısının önde gelen devlet adamları arasında Churchill ve Gandhi’de vardır. Churchill’in Gandhi ile görüşme yapmayı kabul etmemesi kendi başına aldığımızda ülkesi adına taviz vermek istememesi olarakta gözükebilir. Fakat bana göre bir sömürge ülke yöneticisi hatta bir asi olarak gördüğünden de Gandhi ile bir araya gelmek istemediğini söylemek çok mu abuk olur acep? Bu durumu İngiliz kibriyle açıklama eğilimindeyim açıkça.

Bu eğilimin her alana olduğu gibi futbola da yansımalarından sözedebiliriz. Sözelimi İngiliz futbolcular bana bazı izlenimler verir. Onları izlerken bunların çoğu ülke dışında da oynar mı ya da oynayabilir mi diye sormuşumdur. Zaman zaman oynayanlar oldu elbet. Hatta ülkemizde oynayan İngiliz futbolcular da görülebilir. Ancak bu tip durumlar sınırlıdır. Genellikle İngiliz liginde oynadıklarını söylemeliyim. Açıkçası bu durumu salt kaliteli bir lige sahip olmalarına bağlamıyorum. Başka kaliteli liglerde var. Daha farklı bir nedenle ülke dışına çıkmama eğilimi olduğunu düşünüyorum. Payitahttan ayrılmama. Dünya bize gelsin duygusu. Yani İngiliz’in dünya algısı, kendisini nerede gördüğüdür. Ne dersiniz diyin. Bazı futbolcularda bu çok daha belirgindir. Wayne Rooney ya da bir zamanların meşhur yıldızlarından Gazza lakaplı Paul Gascoigne gibi. Bu tip oyunculara tipik bir İngiliz ya da tam bir İngiliz diyebileceğim bir yan var. Bu tarz oyuncuların İngiltere’den ayrılmaları, ayrıldıkları taktirde başarılı olmaları çok zordur. Başka bir ligde oynasalar bile İskandinav ülkelerinde oynayabilirler diye düşünürüm. Sözelimi, İzlanda ya da Norveç gibi. Kuzeyin iklim koşulları ve sosyal ortamının dışında sudan çıkmış balığa dönerler sanki.

Şimdi bana sorabilirsiniz. Her millet için geçerli değil midir bu? Aynı derecede değil derim. Latin milletleri, hatta genel anlamda kıta Avrupasının yapısıyla adalılar çok farklıdır bence. Örneğin bir Alman, Fransız, İtalyan, Portekizli ya da Afrikalı bir siyahla bir İngiliz futbolcunun durumu aynı değil demekteyim.

Biraz da İtalyanlar... Nasıl ki bazı milletler mutfak kültürleriyle öne çıkarsa, futbolun mutfağında ülkelerden birisi de İtalya diyebiliriz. Yani futbola kendi damgasını vurur, kendi lezzetini oluşturur. Deyim yerindeyse golsüz biten bir maçın estetiğinden söz edersek bu İtalyanlardadır. Rakibin etüd edilmesi doğrultusunda karşı tarafı oynatmama felsefesi. Gardını alma eğilimi karşılar bizi. İtalyanlar diğer takımların aksine katı defans uyguladıkları zamanlarda bile hataya düşmezler. Belki temaşa bazında İtalyan futbolundan çok tat almam ancak neticeye gitmede etkin bir karaktere sahiptir.

Çinli bilge San Tsu'nun "Muzaffer savaşçı önce zaferi garantiler, sonra savaşır. Mağlup savaşçı önce savaş çıkartır, sonra zafer kazanmaya çalışır." ya da "Yenilgiden sakınmak bizim elimizdedir. Ama zafer, ancak düşmanın vereceği fırsatla mümkündür." gibi sözleri yalnız askerlikle ilişkilendirmek bizi yanıltacaktır. Bu tip sözleri futbol kulvarında en iyi tatbik eden İtalyanlardır bence.

İtalyan futbolcusunun bazı tavırları vardır. Genel anlamda rakibin oyununu bozmaya ve her türlü şekilde bozmaya dönük yaklaşımlardır bunlar. Her türlü demem spekülatif bir yaklaşım olarak gözükebilir. Bir örnek verecek olursam; 2000 Avrupa şampiyonasından bir enstantane aklıma gelir. İtalya- Romanya karşılaşmasını İtalya 2-0 kazanır. Romenlerin de etkin olduğu bölümler vardır. Romen yıldız Gheorghe Hagi'nin kırmızı kart görüp oyundan atıldığı bir an vardır. Tipik Hagi klasiği de denebilir. Kanaatimce döneminde dünyanın en yetenekli oyuncusu Hagidir. Karpatların Maradonasıdır o. Ancak başarı hırsların meydana getirdiği baskı altında duygusal çıkışları vardır. Yıllar boyu izlediğim Hagi'nin oyuna bağlanması ya da kopması pamuk ipliğine bağlıdır. Maç içerisinde skora etki yapabildiği zaman oyuna kendini veren yıldız oyuncu istediği sonucu alamadığı zamanlar agresif çıkışlar yapabilmektedir. İtalya 1-0 öndeyken güzel bir şut çıkartır. Ancak top direktten döner. Ve birkaç dakika sonra kırmızı kart görüp oyundan atılır. Açıkça bu tip anlar kırılma anları ya da Hagi'nin de direktten döndüğü anlar olmaktadır.

Fakat İtalya karşısında daha ilginç bir durum karşılar bizi. Genç bir İtalyan oyuncu sinirli bir şekilde sahadan çıkmakta olan Hagi'nin yanaklarına şap şap yapar. Ne var bunda sempati göstermiş de diyebilirsiniz. Ancak bunu yapan oyuncunun genç bir İtalyan oyuncu olduğunu özellikle söylüyorum. Bir dünya yıldızına bu şekilde yaklaşmak sempati göstermek midir? Afedersiniz fırlama hatta p.. bir duruş mu saklıdır yoksa?

Yine 2002 Dünya kupasından bir İtalyan repliği. İkinci turda İtalya ev sahibi G. Kore'ye elenir. Ertesi gün bir İtalyan gazetenin attığı başlık enteresandır. "Dünya kupası kâbusu Türkiye-G.Kore finali" Diyeceğim, bu başlığın anlamı; FIFA'ya çakılan bir sinyal. Doğru dürüst hakem tayin edinde Türkiye ve Güney Kore'yi finalde görmek gibi bir duruma düşmeyelim manasını önümüze koyar. Adama demezler mi, sen elenmişsin be kardeşim, bavulunu topla dön ülkene. Turnuvadan ayrılır ayak bu çamura yatma eğilimi ilginç değil midir?

Yine 2006 Dünya kupası aklıma gelir. Fransa-İtalya final karşılaşması dünyaca ünlü yıldız futbolcu Zinedin Zidane için son milli maçıdır. Karşılaşmanın uzatma bölümünde Zidane ile İtalyan savunma oyuncusu Materazzi arasında bir diyalog anı yaşanır. Ardından Zidane Materazzi'ye kafa atar ve kırmızı kart görerek oyundan atılır. Elbette Zidane'nin son maçında kendisini kontrol etmesi beklenirdi. Bir bakıma "şeytan azapta gerek" sözünü de anımsatabilir. Ne ki, Materazzi'nin de görüntülerden kışkırtıcı bir üslup takındığı anlaşılabilir. Tıpkı 1982 Dünya kupasında dönemin İtalyan savunmacısı Gentile'nin Maradona'yı bir şekilde oyundan attırması misali. Tüm bu olaylar gerçekten bireysel durumlardan ibaret midir? Kanaatimce bunlar İtalyan futbol mutfağının baharatlarıdır.

Elbette bu tip örneklemelerle bir milleti ya da ırkı tümünden olumsuzlayamayız. Dahası, milletlerin müspet hususiyetleri vardır da. Şu kadar ki, milletlerin tabiatında farklılaşan eğilimlerin, öğelerin olduğunu söyleyebiliriz.

L.T.

-ÇİKOLATA RENKLİ SANATÇILAR-

2004 senesinde yaptığımız bir Marmaris gezisi gelir aklıma. Bir gece eşimle beraber İçmeler mevkiinde gezmekteyiz. Sahilde bir çay bahçesinin önünden geçerken, içerde verilmekte olan bir konseri izleme imkânı buluruz. Larry adlı bir zenci şarkıcı güzel sesiyle topluluğu neşelendirmektedir. Biz de bir süre dinledikten sonra ayrılırız. Ertesi gün sahilde otururken eşime, Larry' i arayayım da bugün beraber olalım demekten kendimi alamadım.

Çikolata renkli sanatçı tabirini, 1980'li yıllarda Sezen Cumhur Önal sunmakta olduğu "Müzik Yelpazesi" programında zenci şarkıcı yerine kullanmaktadır. Bu benzetmenin arkadaşlar arasında tonlarına göre bitter ya da sütlü çikolata gibi ayrımlara sebep olduğunu hatırlarım. Bende kendi kendime düşünürüm; Siyahlara zenci demeyi benimsemeyen bir değer yargısı mı vardır bu tabirin arkasında acaba. Gerçekten de siyahlara zenci denilmesine karşı çıkan ve bu hususta ideolojik birikime sahip sosyal kesimler vardır Amerika'da. Gerçi bizim kültürümüzde zenci kavramı olumsuz bir anlamda kullanılmamakla beraber dünya'da ki çeşitli uygulamaları göz önüne alarak şöyle bir soruyu sormak mümkün; Beyazlara, beyaz dendiği hâlde siyahlara neden ve ne zamandan beri zenci denir? Tabii ki böyle bir soruya cevap aramak konumuzun dışındadır. Yalnızca siyahi yazar Alex Haley'in kaleme aldığı Malcolm X otobiyografisi ve Kökler romanının bu konuyla ilgili olarak geniş bilgi edinmemize imkân sağladığını belirtelim.

Sezen Cumhur Önal'ın çikolata renkli sanatçı olarak tabir ettiği şarkıcıların bende müzikal anlamda ayrı bir yeri vardır öteden beri. Bunu ben bir tür ırk ayrımcılığından ziyade pozitif ayrımcılık olarak düşünürüm. Çünkü, yüzyıllar boyu ırk ayrımcılığına maruz kalmalarına karşın bazı alanlarda üstün vasıf ve yeteneklere sahip insan topluluğudur siyahlar. Bu alanlardan biri de müziktir. Gerçekten de müzik dünyasında apayrı bir yerleri vardır. Günlük hayatta zenci gırtlığı şeklinde tabir ettiğimiz unsur aslında müzikal alanda başlı başına bir kulvar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gençlik yıllarımdan bu yana dinlediğim pek çok zenci şarkıcı vardır. Bunların başında Lionel Richie gelir. İnternet'in ekşi sözlük sitesinde "hâla albüm yaptığı yetmezmiş gibi her birinin kapağına ibadullah suratını koymaktan çekinmeyen çikolata renkli şarkıcı" dense bile bende ayrı bir yeri olur. Lady, Hello, Say you say me ve de Diana Ross ile birlikte düet yaptıkları Endless love gibi muhteşem hitleri hafızamıza kazır.

Zenci şarkıcıların seslendirdiği parçalar içinde Rockwell' in söylediği Knife'den ayrı söz etmek gerekir. Hakkında yapılan tarifler içerisinde herhalde en çok oturanı aşkın şarkısıdır. Sanatçının 1980'li yıllardan hatırlayabileceğimiz ünlü parçaları arasında Somebody's Watching me'de vardır.

Siyahi şarkıcılar kulvarının renkli sîmaları arasında Stevie Wonder ve onun güzelim parçaları arasında Türkçesini Ajda Pekkandan dinlediğimiz, I Just Called To Say I Love You ile Part Time Lover derhal aklımıza gelecektir. Ayrıca 1980'li yıllarda Afrika'ya yardım amacıyla düzenlenen konserlerin simge parçası We Are The World'ü seslendiren koroda Bruce Springsteen ile birlikte yaptıkları düet bölümle de hatırlayabiliriz.

Michael Jackson'u unuttuğumuz sanılmasın. Benim müzikal algımda öncelikli yer tutmasada başlı başına ele alınması gereken bir isim olarak düşünürüm. Billie Jean, Beat it, Trailer, Human Nature, Bad, Dirty Diana gibi parçalarının yanı sıra, dansıyla da bir simgedir Michael Jackson. Açıkçası kardeşleri de ünlü birer şarkıcı olmalarına rağmen hiçbiri Michael Jackson olabilmemiş değil. Elbette yaşantısıyla ve geçirdiği estetik ameliyatların getirisiyle hızla erozyona uğramış bir isimdir. Hatta son yıllarında ki görüntüsü hakkında yapılan "sanki Maymunlar Cehenneminden Kaçış filminden çıkmış" benzetmesi mübalağa mıdır acep? Ancak yine de bir idoldür Michael Jackson ve Dünya'nın dört bir yanında özellikle gençleri peşinden sürüklemesi sosyolojik açıdan, etkinlik kriteri dairesinde değerlendirilmesi gereken bir konu olmalıdır. Bildiğimiz üzere etkinlik dediğimiz zaman belirli bir söz, tutum veya davranışın doğruluk, iyilik veya güzellik kriterlerine ne ölçüde uyduğundan ziyade; olumlu ya da olumsuz yönde neyi ne kadar etkilediğini, değiştirdiğini veya dönüştürdüğünü anlamaktayız.

Bahsedebileceğimiz bir diğer isim Whitney Houston'dur. Gerek Bodyguard filminde Kevin Costner ile birlikte ortaya koydukları performans ve filmin meşhur şarkısı I Will Always Love You, gerekse One Moment In Time veya Greatest Love Of All gibi hitleriyle, sahnesiyle ve yüksek oktavlı sesiyle gerçek bir müzik kraliçesi olmuştur uzun yıllar. 1980'lerin sonları ve 1990'lar da ne çok dinlerim onu. O dönemlerde bende, dünyanın en alımlı pop yıldızıdır diyebilirim. Ne ki, madalyonun birde diğer yüzünden sözedebiliriz. Şöhret basamaklarını hızla tırmanan ve kalıcı başarılarla imza atan bir sanatçının alkol ve uyuşturucu bağımlılığı ile birlikte yaşadığı sorunlar. Eğlence ve gösteri dünyasının yanıltıcı ışıkları ve renkleri, sanal bir dünyanın aldatıcı yüzü karşılar bizi. Amaç ve araç yer değiştirdiği, birbirine karıştığı zaman meydana gelen pozisyon kaybı, ne dersiniz diyin. Kontrolsüz güç güç değildir özlü sözünü de derhal hatırlayabiliriz. Gerçektende para ve mevki sizin kontrolünüzde olduğunda büyük bir güç ama siz paranın ya da mevkinin kontrolüne girdiğinizde ise büyük bir güçsüzlük hâli ve ortaya çıkan travmatik durumlar. Kısacası dünyanın her yerinde şaşaalı başarılarla dolu fakat diğer yandan göz karartıcı bir düşüş öyküsünden alınabilecek mesajlar olmalıdır.

Yine 1980'lerin dikkat çekici müzikal ürünleri arasında Yeke Yeke'yi ve parçayı seslendiren Mory Kante'yi hatırlayabiliriz. Hayatımın 1988 yılında bu parçanın ağırlıklı yeri vardır. Afrika'nın pop dünyasında en büyük

başarısızdır Yeke Yeke. O halde nedir parçanın sırrı? Ben bu başarıyı parçanın hareketli ve ritmik yapısı yanında Afrikalı kimyasına bağlıyorum. Açıkçası yerelle evrenselin başarılı bir birleşimi olarak düşünüyorum. Ve hey gidi sevgili Mory Kante diyerek biraz da nostalji yapmaz mıyım?

1980'li yıllarda en sevdiğim parçalar arasında bir ara en beğendiğim bir parça da vardır. When The Rain Begins To Fall. Parçada Jermaine Jackson, Pia Zadora ile düet yapmaktadır. O devir kaset dönemidir. Şimdi ki gibi parçalar ha deyince elimizin altında değildir açıkçası. Bir müzik marketin önünden geçerken durup sonuna kadar dinlediğim parçalardandır. Bu noktada bahsedilmesi gereken bir husus da Jermaine Jackson'un bu parça ile yakaladığı şöhrete diğer şarkılarıyla ulaşamaması olmalıdır.

Son olarak Bob Marley ve Reggae müziğinden bahsedebilirim. Reggae, Jamaika halk müziğidir aslında. Bu müziği evrensel üne kavuşturan Robert Nesta Marley ya da çokça bilindiği şekilde Bob Marley'dir. Reggae müziğinin içerdiği değerler siyahların bir bölümünün benimsediği Rastafari inancına dayanmaktadır. Bu inanca göre Musevilik ve Hıristiyanlık siyahlara gelmiştir aslında. Ve Hz. İsa'da siyahtır denilmektedir. Yine bir siyah Mesih'ten söz ederler ki, bu simanın 20'inci yüzyılda Habeşistan'ın son imparatoru olan ve ülkesini 44 yıl yöneten Haile Selassie olduğuna inanırlar. Bob Marley'in parçalarının sözlerinde hep bu inanç sisteminin kavram ve deyişleri karşımıza çıkar. Bu konuda ayrıntılı bir çalışma Burak Eldem'in Bob Marley-Reggae adlı incelemesidir. Kitap köleliğin tarihi, Amerika'da zenci hareketleri, Bob Marley'in hayatı ve şarkılarının İngilizce sözleri ve Türkçe karşılıklarından oluşmaktadır.

Buraya kadar zencilerin üstün yetenekleriyle kendilerini gösterdikleri bir alanda ortaya koydukları müzikal birikimden söz ettik. Şüphesiz verilebilecek örnekler bu isimlerden çok daha fazladır.

L.T.

-MADIMAK VE BAŞBAĞLARIN YÜZÜ SUYU HÜRMETİNE OLGULAR DÜNYASINA MERHABA-

“Kulağına kurşun akıtmak” sözü meşhurdur. Zaman gelir kullanılır. Bir kişiden söz ederken laf kâr etmezliğe vurgu yapılmaktadır. Unutmamak gerekir ki, bu söz an gelir bizi de kapsamına alıverir. Ancak insanoğlu kendi benliğiyle kuşatılmış. Lehimize ya da aleyhimize olan kullanım alanlarını bilip, değerlendiriyoruz. Ucu bize dokunmadığı sürece bu tip deyişler hoşumuza gider. Peki ya kimi zaman bizlerinde kulağına kurşun akıtmak gerekirse? Açıktır ki, her zaman söz meclisten dışarı sözü de kurtarmayacaktır.

Terör olayları da bu sözü aklıma getirir kimi. Öteden beri sağ ya da sol terör kavramlaştırması bizleri karşılar. İdeolojik olarak bize yakın ya da uzak düşeninden söz edildiği olur. Veya söz ve tavırlarımızla bu şekilde algıladığımızı hissettiririz. İnatçıyızdır da. Kimi zaman bu çerçeveden uzaklaşır gibi oluruz. Ancak çabuk toparlanırsınız. Ne de olsa “bir önyargıyı parçalamak atomu parçalamaktan zordur” değil mi? Öyle ya; fizik yasalarıysa sözkonusu olan elden ne gelir? Adam olmayız vesselam.

Oysa terör tümleşik bir olgudur. Topluları ekonomik, psikolojik, politik, sosyo kültürel boyutlarda bozmak, deforme etmek, değerleri erozyona uğratmak hedeflenir. Ülke içerisinde infial uyandırır. İnsanlar ve sosyal kesimler güvensizlik duyar. Kurumlar ve toplumsal çevreler birbirlerine karşı yabancılaşır, yalnızlaştırılır. “Birlikten kuvvet doğar” sözü düşünülürse terörle birlikte tersi mekanizmalar işleyecektir. Toplumunu oluşturan farklı kesimler hep birden hareket edemez olur. Merhum Mehmet Akif’in dizeleriyle “Girmeden tefrika bir millete, düşman giremez, toplu vurdukça yürekler, onu top sindiremez”. Kısacası terörle beraber, toplumun ve onu oluşturan fert ve sosyal kesimlerin akortu bozulmaktadır. Hani futbolda Meksika dalgasını bilirsiniz. Tribünlerin koordineli hareketiyle ortaya çıkan estetik mükemmelliği düşünün. Terörün, tersi bir yaklaşımla armoniyi bozduğu söylenebilir.

Ülkemiz terörün acılarının yoğun biçimde yaşandığı bir coğrafya olmaktadır. Bunda şüphesiz Avrupa ile Asya arasında geçiş yeri şeklinde tanımladığımız kısaca Avrasya diyebileceğimiz jeo-politik konumumuzun önemli bir rolü bulunmaktadır. Dolayısıyla dış güçlerin ve gizli servislerinin meydana getirdiği etkileşimler her zaman karşımıza çıkan önemli bir motif olmaktadır. Bunun yanı sıra soğuk savaş döneminde birçok batı ülkesinde olabildiği gibi paktlar ve bloklar dairesinde ele alabileceğimiz derin devlet oluşumları da dönem dönem dile getirilmektedir. Kimi zaman Kontrgerilla bazen de Gladio şeklinde kavramlaştırmalar karşımıza çıkmaktadır.

1970’lerin sonlarında bir cumhuriyet savcımız Doğan Öz’ün hazırladığı raporda yaptığı tanımlama dikkat çekmektedir. “Şiddet olayları, anarşik eylemler olarak nitelendirilebilecek kadar basit değildir. Amaç; demokrasi umudunu yok etmek, onun yerine faşist düzeni gündeme getirmek ve bütün unsurlarıyla yürürlüğe koymaktır. Böylece ABD ve çokuluslu ortaklıklar, Ortadoğu sorununu büyük ölçüde çözmek amacını gütmektedirler. Bize göre bu sonuca ulaşmada CIA, kontrgerilla gibi gizli örgütlerin yönlendirmesi vardır. Bu örgütler, devlet aygıtını geniş ölçüde kendi amaçlarına uygun şekle dönüştürerek demokrasi düşmanı akımları iktidar yapmayı öngörmüşlerdir.” Ne yazık ki, kısa bir süre sonra savcı Doğan Öz öldürülecektir.

Evet, Kontrgerilla veya Gladio... NATO, Amerika eksenli Soğuk Savaş mekanizması, askeri-siyasi strateji eksenli bir oluşum, bu yapılanma döneminde antikomünizm bünyesinde çalışmalar yapar hiç şüphesiz.

Amerika ve batı dünyası ülkemizde silahlı kuvvetler eliyle müdahale, darbe, ihtilal ve muhtıra siyaseti izlerken; yurdumuzda ise sağ ve sol bunların kimini kimine karşı sever, bağrına basar, bazısına o iyiydi deriz, kimine tu kaka, düşünmedik ki hepsi Amerika, NATO, ah şu nato mermer nato kafa.

Hiç şüphesiz kontrgerilla ya da gladio’nun soğuk savaş dönemi konjonktürü içerisinde gösterdiği faaliyetler yanında 1990 sonrasında da ülkemizde çeşitli suikast ve terör olaylarının ardında bulunup bulunmadığı tartışılır. Oysa aynı hadiseler meydana geldiği günlerde medya kanalıyla topluma ilericilik-gericilik, vatana ihanet odakları gibi türlü kavramlaştırmalar dairesinde yansıtılacaktır.

Tam tersine gerek soğuk savaş döneminde gerekse sonrasında çeşitli terör olaylarının hedef aldığı gazeteci, akademisyen, istihbarat görevlisi, politikacı ya da komutan düzeyindeki isimlerin önemli bir bölümünün siyasi görüşü ne olursa olsun ılımlı kişiliğiyle tanınmış simalar olduğu görülebilir. Hani popüler bir tanımlamayla toplumda denge unsuru olmuş isimler olduklarından sözedildiğini düşünürsek teröründe topluları dengesizliğe sevk etmek amacı daha iyi kavranabilir. Bizler vatandaşlar olarak komünistler, faşistler, ırkçılar, vatan hainleri, Allahsızlar, kitapsızlar, gericiler gibi kavramlaştırmalarla havanda su döğerken atı alan Üsküdar’ı geçmektedir.

Sözün özü, terörizm evrensel bir olgu; Amerika, İsrail, İngiltere, Rusya, Çin, Almanya hiçbiri Müslüman veya Türk değil ve "Müslümanlar birbirleriyle savaştıkça; ağıtlar Kürtçe, Türkçe ve Arapça zafer çığlıkları ise İngilizce ve İbranice olacaktır." sözü de hoşuma gider neme lazım, açıklayıcıdır açıktır ki.

Sonuç olarak dostlar; dünyada ya da ülkemizde meydana gelen terör olaylarını veya suikastleri bu minvalde düşünmek gerektiğini söylemeye hacet yok. Hani derim ki, paranoyaya tutulmadan ama yine mi şu komploculuk eleştirisine de aldırmaksızın.

L.T.

-BAKKALDAN SÜPERMARKETE BİR DÖNÜŞÜM ÖYKÜSÜ-

Hatırlayanlarımız vardır. 1980'lerin başlarında Hürriyet Gazetesi tarafından pazar günleri yayınlanan bir aktüalite eki vardır; "8'inci Gün". Açıkçası magazin, spor, siyaset, ekonomi, sanat, edebiyat, vs. içerikli yazılar yer almaktadır. Kendi hesabıma o dönemlerde pazar günlerimin rengini belirler.

8'inci Gün dergisinden hatırlayabildiğim yazılar içerisinde İngiltere'nin 1979-90 yılları arasında Başbakanı olan "Demir Leydi" lâkaplı Margaret Thatcher hakkında "İngiltere'nin Yeni Başbakanı Bakkalın Kızı" başlıklı bir metin de vardır.

Benzeri bir konu başlığına 1986 Dünya Kupası sırasında rast gelirim. İkinci turda favori Danimarka karşısında beklenmedik bir skorla 5-1 galip gelen İspanya bu başarıyı büyük ölçüde dört gol birden atan forvet oyuncularından Emilio Butragueno 'ya borçludur. Açıkça söylersek yıllar içerisinde Akbaba lakabını da alacak olan Butragueno'nun dünya futbolunda isim yaptığı maçıdır. Takip eden günlerde ülkemizin bir gazetesinin attığı başlık dikkatimi çeker. "İspanyol Futbolunun Yeni Yıldızı Bakkalın Oğlu "

Zaman içerisinde zihnimde bir soru uyanır. Nedir bu bakkalın kızı, bakkalın oğlu başlıkları? Farklı dönemlerde tesadüfi olarak mı şekillenmektedir yoksa?

Bilirsiniz ülkemizin sosyal tarihinde bakkallar eski devirlerin önemli bir unsurudur. Mahallelerimizin, sokaklarımızın süsüdür onlar. Açıkçası geleneği olan bir müessesedir. Dönmeye yer olmayan bu mekânlarda iğneden, ipliğe yok, yok gibidir.

Kimi zaman duygusaldır bakkal amcalar. Alacaklarınızın bir kısmını farklı bir bakkaldan almanız onları hüzne sevk edebilir de. Demem o ki, bir başka aşka davet ederler sizi. Kendilerine bağlarlar usulca. Ne ki, yine böyle bazı ürünleri farklı bir yerden aldığınızda tek kalmış bir ürün için tebessüm ederek bu da orada yok muydu şeklinde sorulması bir o kadar usulsüzce gelir bana. Bakın hala benliğimin bir köşesinden göz kırıyor bizlere.

Kuşkusuz, 1970lerden 80lere doğru devam edildiğinde tüketim toplumu olma yönünde meydana gelen yapısal değişime bağlı olarak eriyip giden ve yerini marketlere bırakan bir müessesedir. Şüphesiz her değişim gibi sancılı olan bir eşik dönem vardır.

1980'lerin meşhur piyesleri arasında Ferhan Şensoy'un oynadığı "Kahraman Bakkal Süper Markete Karşı" adlı oyunu pek çoğumuz hatırlar. Bakkallığın gelişen market kültürü karşısında gösterdiği direnç mizahi tonlarda işlenir. Bu temsili döneminde İstanbul'un Taksiminde bir tiyatrodaki izlediğim de aklıma gelir. O dönemde temsili izlerken bazı hususların farkına varabildim mi acep?

Elbette 1970'ler de kapalı bir toplum hüviyetine sahiptik. 1980'lerde ise dışa açılma süreci hızlanır. Teknoloji her alanda gelişmektedir. Bankomatikler gelişip yaygınlaşır. Artık gecenin bir vakti ya da hafta sonunda para çekebiliriz. Hani deyim yerindeyse vakitli vakitsiz paramızla rezil olmayız. Aynı şekilde tek kanal döneminden çıkıp özel kanallara doğru süreç işleyecektir. Artık belirli bir programı izlemek zorunda değilizdir.

Şüphesiz madalyonun diğer yüzü de vardır. Değerler bazında erozyona uğradığımız da söylenebilir. Dönemin sloganları aklımıza gelebilir. "Benim memurum işini bilir" ya da "Anayasayı bir defa delmekle bir şey olmaz" türü siyaset dünyamızda birinci elden telaffuz edilen sözleri derhal hatırlayabiliriz. Demem odur ki; teknoloji yükselen değer olurken ahlaksal parametrelerde erozyona, sosyal yapıda çözümlü de sebep olmaz mı acep?

Kısacası konu sadece bakkaldan markete ve giderek süper markete geçiş süreci değildir elbet. Daha doğrusu o bir simgedir. Hani derim ki, dönemin kimi gazete, dergi yazılarında yer alan başlıkların ardındaki psikolojiyi belirleyen de sakın sosyal hayatta böylesi bir çalkalanma sürecinin muhtelif gazetecilerimizin gönlünde meydana getirdiği titreşimler ve benliklerindeki izdüşümleri olmasın?

L.T.

-KIBRIS...VE KIBRIS-

1960'lı yıllarda EOKA örgütünün Kıbrıs'ta yaptıkları hep anlatılır. Enosis düşüncesi doğrultusunda adanın Yunanistan'a katılması yönünde mücadele eden örgüt başlangıçta İngiltere'yi hedef alır görüncede sonraları giderek artan biçimde adadaki Türk varlığını hedef almaktadır. Öyleki, gittikçe Makarios yönetimini bile yetersiz bulacaklardır.

Beri yandan birkaç yıl önce haberlerde Ali Kırca'nın bir sunumu aklıma gelir. "Türk milleti yakın tarihte bir günü hiç unutmadı" sözleriyle paylaşılan olay 1963'te Kıbrıs'ta askeri Doktor Nihat İlhan'ın ailesinin EOKA tarafından katledilmesidir.

Yine ünlü Johnson mektubunu da biliriz. Evet, 1964'te Türkiye'ye gönderilen ultimatoma gibi mektup. Özetle belirtirsek; Türkiye, Kıbrıs'a müdahale hazırlıklarına başlar. Tabi Amerika'nın tepkisi gecikmez. Üslup açısından her zaman tartışılmış ve diplomatik nezaket açısından eleştirilmiş bu mektupta Amerika, Türkiye'ye şunları demektedir: Kıbrıs'a müdahaleniz Türkiye ile Yunanistan'ı karşı karşıya getirir. İki müttefik ülkenin savaşımı Nato çıkarlarına uygun düşmez. Üstelik bu yöndeki bir hareketiniz Sovyetler Birliği'nin de Türkiye'ye harp ilan etmesine ve saldırmasına yol açar. Açıkçası uğrayacağınız böyle bir saldırıda Nato ve Amerika sizin yanınızda yer almakta isteksiz davranır. Ve tabi harekât teşebbüsümüz sona erecektir.

Hatta o sırada Başbakan olan İsmet İnönü'nün "Bir dünya kurulur ve Türkiye'de o dünyada yer alır" demesi de ilginçtir. Ancak bu söz o dönem için tatbik edilebilmiş değil açıkçası.

Şüphesiz ülkemizi yoğun bir hazırlık dönemi beklemektedir. Bu devreyi simgeleyen ilgi çekici örneklerle karşılaşırız. Sözgelimi Kıbrıs'ta Rum radyosunun bir Yesari Asım Arsoy bestesi "Beklerimde Gelmedin" adlı değerli musiki eserini yayınlamasına karşın Bayrak radyosu kanalıyla ünlü şairlerimizden Ümit Yaşar Oğuzcan'ın bir şiirinden bestelenen "Bir Gece Ansızın Gelebilirim" isimli kıymetli bir parçayla karşılık vermemiz o günlerden sıcak bir hatıra olmalıdır.

Nihayet, 1974'te Türkiye garantör devlet olmaktan gelen haklarını kullanır ve adaya müdahale eder. Hiç şüphesiz garantör devlet hakkını elde etmemiz 1959'da gerçekleştirilmiş olup, merhum Adnan Menderes'in Başbakanlığı ve yine rahmetli Fatin Rüştü Zorlu'nun Dışişleri Bakanlığı dönemine aittir. Bu hususun uzantısı olarak 20 Temmuz ve 14 Ağustos tarihli iki harekâtı hatırlayabiliriz. Elbette mekanik bir duruşla çevireceğimiz takvim yaprakları değildir onlar. Mehmetçüğimizin aziz hatırası önünde eğileceğimiz günlerdir.

Dönemin Anekdotları arasında o sıra Dışişleri Bakanımız olan Turan Güneş'in kızının adından esinlenerek geliştirilen "Ayşe Tatile Çıksın" sloganı aklımıza gelebilir. Yine o dönemde Başbakanımız olan Merhum Bülent Ecevit'in söylediği "Biz aslında savaş için değil, barış için; yalnız Türkler'e değil, Rumlar'a da barış getirmek için adaya gidiyoruz. Türkiye'nin Kıbrıs'ta barış, kardeşlik ve özgürlük için giriştiği harekât bu sabah erken saatlerde başlamıştır" sözü de dikkat çekmektedir. Tabi o dönemde Yunanistan'da Albaylar Cuntasının görevde olduğu, harekâtın sonunda ise bu cuntanın devrildiği ve komşumuzun demokrasiye geçtiği düşünülürse dikkat çekici bir söz olmalıdır.

Ben Kıbrıs Harekâtı olduğunda Ankara'da idim. O günlerde hükûmetin direktifi ile geceleri karartma yapılması da aklıma gelir. Yunanistan'ın hava saldırısı düzenleme ihtimaline karşı tabi. Şimdi rahmetli olmuş bir akrabamın halamların evinde lambaları koyu renk krapon kâğıdı ile kapladığını hatırlarım.

O dönemde bildiğimiz gibi ülkemizde koalisyon hükûmeti görevdedir. Cumhuriyet Halk Partisi ile Milli Selamet Partisi. Şimdi hayatta olmayan iki isim Bülent Ecevit ve Necmettin Erbakan ile birlikte lideri oldukları partiler koalisyon ortağıdır. Yakın tarihimizde kurulan hükûmetler içerisinde kısa süreli olsa bile bana ilginç gelen bir model olmuştur hep.

Düşünsenize 1960'lı yıllarda birisi yakın bir dönemde böyle bir hükûmetin kurulacağını söylese nasıl karşılanırdı acaba? Bir yanda Kemalist bir parti diğer yanda ise Gelenekçi hüviyetli bir parti karşımızdadır.

1973-74 döneminin bu hükûmet modeli yakın tarihimizde başlıbaşına bir değerdir kanımca. Elbette o dönemde anlaşılabilir zeminin kolayca sağlanamayacağı ve hatta iki partinin tabanlarındaki ziddiyet düşünüldüğünde çok zor olduğu aşikâr. Uzlaşım temelinde bir süre daha devam edebilseydi ülkemiz açısından nasıl ve ne gibi durumlar doğardı? Hiç şüphesiz bugün kestirilebilecek bir durum değil bu. Ve tabi denemenin mimarları olup da bugün hayatta olmayan iki lidere bir kez daha Allah'tan rahmet dilerim.

Sözün özü Kıbrıs; coğrafi konumu ve tarihi derinliği itibarıyla taşıdığı kilit değer bağlamında dış politikamızın her dem bir mücevheri olarak karşımızdadır. Bu şuurla birlikte Kıbrıs Barış Harekâtının 42'inci yıl dönümünü en içten duygularıyla kutluyorum.

-İNSAN VE KİMLİĞİ HAKKINDA BİRKAÇ SÖZ-

İnsanoğlu, Âdemoğlu, Türkoğlu; Günlük hayatta sıkça telaffuz edilen üç tabirdir. Üçüyle de gönül bağı kurarım. Hiç kuşku yok ki; insanın aidiyet ve tabiiyet mefhumlarını belirleyen, şekillendiren ve çeşitlendiren farklı ögeler vardır.

Her şeyden önce insanın insan olmaktan gelen bir değeri vardır. Yunus Emre'nin "Yaradılanı severim Yaradandan ötürü" sözü misalidir. Kuran-ı Kerim'de Tin Suresi 4'üncü ayetinde "Ki biz insanı en güzel bir biçimde yarattık" buyurulmaktadır. Mahlûkatın, Yaradılmışların en şerefli insan anlamında "Eşref-i Mahlûkat" deyişi pek meşhurdur.

Ne ki, Kur'an-ı Kerimde insan yeryüzünde bozgunculuk yapan bir varlık olarak tanımlanır. Sözelimi Bakara Suresi 30'uncü ayetinde "Düşün ki, Rabbin meleklere: «Muhakkak Ben, yeryüzünde bir halife tayin edeceğim.» dediği vakit, «Biz seni tesbih ve takdis edip dururken orada fesat çıkaracak ve kanlar akıtacak bir yaratık mı yaratacaksın?» dediler. «Her halde Ben sizin bilmeyeceğiniz şeyleri bilirim!» buyurulmaktadır. Yine Ra'd Suresi 25'inci ayetinde "Fakat Allah'a verdikleri sözü belgeledikten sonra bozanlar ve Allah'ın, birleştirilmesini emrettiği ilişkileri koparanlar ve yeryüzünü fesada verenler; işte bunlar, lanet olsun onlara ve yurdun kötüsü de onlara olsun!" buyrulur.

Peki, bu hususlar bir paradoks mudur? İnsan, bir yandan yaradılmışların en mükemmeli diğer yandan fitne fesat kaynağı bir varlık olabilir mi? Oysa burada bir tezat bulunmamaktadır. İnsanın mükemmeliyeti ana hususiyetken bozgunculuk çıkartanlar insanlığın tümü olmayıp şahıslar veya belirli bir zümre olabilmektedir.

Öncelikle insan Kur'an-ı Kerimde Âdemoğlu olarak tabir edilmektedir. Âli İmrân Suresi 33'üncü ayetinde "Gerçekten Allah, Âdem'i, Nuh'u ve İbrahim ailesiyle İmran hanedanını süzüp âlemler üzerine seçti." denildiği gibi aynı surenin 59'uncü ayetinde de "Allah nezdinde İsa'nın durumu, Âdem'in durumu gibidir. Allah onu topraktan yarattı. Sonra ona «Ol!» dedi ve oluverdi." buyurulmaktadır. A'râf Suresi 11'inci ayetinde ise "Gerçek şu ki, önce sizi yarattık, sonra size şekil verdik, sonra da meleklere: «Âdem'e secde edin!» dedik; hemen secde ettiler, ancak İblis secde edenlerden olmadı." denir. Tüm bu ayetler insanın yüceliğini ortaya koymaktadır.

Ne var ki, Âdem ve Havva'nın oğulları Habil ile Kabil birbirlerine zıt karakterler olmaktadır. Kur'an-ı Kerim bu iki kardeşin durumlarından Maide Suresi 27-32'inci ayetler arasında söz eder. Habil ve ağabeyi Allah'a birer kurban sunarlar. Kabil kurbanı kabul edilmediği için Habil'i öldürmeye karar verir ve öldürür de. Maide Suresi 32'inci ayeti kerimede "Bunun içindir ki, İsrâiloğulları'na: «Kim, bir cana kıymayan veya yeryüzünde bozgunculuk çıkarmayan bir nefsi öldürürse, bütün insanları öldürmüş gibi olur. Kim de bir nefsin yaşamasına sebep olursa, bütün insanları yaşatmış gibi olur» hükmünü yazdık (farz kıldık). Şüphesiz ki, onlara peygamberlerimiz açık delillerle geldiler. Yine de bundan sonra onların birçoğu yeryüzünde aşırı gitmektedirler." buyurulmaktadır.

Demem odur ki, tüm insanlar Âdem ile Havva'dan gelmekte bu tüm insanların kardeş olmasına zemin hazırlamakta ancak kardeşler arasında da ihtilaf doğabilmektedir. Gerçekten, günlük hayatta da bu hususu doğrulamak mümkündür. Bir bakıyorsunuz aynı anne babanın çocukları zıt karakterdeler. Bir kardeş paraya pula ehemmiyet vermezken beriki paracı duyguların tutsağı olabiliyor. Biri fedakâr bir insan diğeri ise çıkar duygusundan burnunun ucunu göremiyor.

Hani derim ki, insanım ben ya da hepimiz aynı güneşin altındayız demek tek başına bir şey ifade etmiyor. Bu açıdan aldığımızda yeryüzünde tüm insanlar fizyolojik ve anatomik bağlamda birer insan evladı olmaktadır. Kimse kın kanatlı değildir elbet. Müşkül şu ki, insanlar arasında biyolojik, psikolojik, sosyo kültürel açılardan türlü farklılıklar bulunabilmekte yine topluluklar ve toplumlar da ekonomik, coğrafi, eğitsel, sosyal ve kültürel boyutlarda ayrışabilmektedir. Ve bu ögeler çok defa insanın bireysel, toplumsal varlığını da sınırlandırabilmektedir. Evet, "hepimiz aynı güneşin altındayız" ancak aynı güneşin altında nice farklı bireysel ve sosyal yapılar vardır.

Bu düzlemde aldığımızda ontolojik bağlamda insanın değerinden söz ettiğimiz gibi yer yuvarlağında yaşayan tek tek her insanın ulvi bir varlık olduğundan söz etmek hayli güç olacaktır. Elbette doğal yapısı bağlamında insan ayrımı yapamayız. İrk ve cinsiyet motifleri gibi kişinin ya da bir topluluğun elinde olmayan hususlar karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamda ırk ya da cinsiyet temelinde insana değer vermemek önyargılarla birlikte değerlendirilecek hususlar olmaktadır.

Yine Kur'an-ı Kerim de Hucurât Suresi 13'üncü ayetinde "Ey insanlar! Biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık ve birbirinizle tanışsınız diye sizi milletlere, kabilelere ayırdık. Haberiniz olsun ki, Allah katında en şerefli, en takvalıdır. Muhakkak ki, Allah, bilendir, herşeyden haberdardır." buyurulmaktadır. Dolayısıyla insanların ırk, milliyet, kavim ayırmadan tanışıp kaynaşabilmesi övülmektedir.

Peki, bu yer yuvarlağındaki fucurat nedir öyleyse? Bu durumda kim olursa olsun ne düşünürse düşünsün benim ırkım ya da dünyanın her yerinde her anlayışta, yapıda Türk'ü kabul ederim demek doğru bir düşünüş müdür acep? Şöyle bir örnek verelim: Anadolu'da ki varlığımızı, mevcudiyetimizi önemli ölçüde 1071 Malazgirt zaferine borçluyuz değil mi? O harpte Selçuklu ordusunda olduğu gibi Bizans ordusunda da Türkler yok muydu? Bugün milliyetçi bir insan Romanos Diogenes ordusunda yer almış Türki topluluklara nasıl bakar? Bu gerçeği tarihin eski bir devrine dönük

kabul ederken bugün aksini savunuyorsak orada bir yanılığ var bence. Bugün Bizans ya da Selçuklu ismini taşıyan devletler yok ama isimlere de takılıp kalamayız değil mi? Bugün de Bizans zihniyeti, Konstantinopol anlayışı ve mücadelesi yok mu? Türkiye’de veya dünyanın bir başka bölgesinde bir şekilde Türk menşeli olupta İsrail’e siyonizme, masonik teşkilatlara, her tür emperyalizme hizmet eden insanları Türküm dese ya da Türk ırkı menşeli olsa da kabul etmek mümkün olabilir mi?

Millet ve milliyet öğeleri elbette vardır. Bunun bizim milletimizde ki karşılığı da elbet Türklüktür. Türk milleti Müslümanlığa da en büyük hizmetleri vermiş bir millettir. Diğer yandan Kur’an-ı Kerim millet gerçeğini tasdik etmektedir. Şura Suresi 8’inci ayette “Eğer Allah dileseydi bütün insanları bir tek ümmet yapardı. Fakat o yalnız dilediğini rahmetinin içine almaktadır. Zalimler için ne bir dost vardır, ne de bir yardımcı.” denilmektedir. Yahut Rum Suresi 22’inci ayeti kerimesinde “Yine göklerin ve yerin yaratılışı ile dillerinizin ve renklerinizin farklı oluşu da O’nun âyetlerindedir. Şüphesiz ki bunda bilenler için nice ibretler vardır.” buyurulmaktadır.

Bu bağlamda dil ve kültür öğeleri üzerinden geliştirilen müspet milliyet ve milliyetçilik tahlilleri üzerinde her zaman durulmalı ve durulacaktır da. Râ’d Suresi 11’inci ayetinde de “Her insan için önünden ve arkasından takip eden melekler vardır. Allah’ın emrinden dolayı onu gözetirler. Allah bir kavme verdiği, o kavim kendisini bozup değiştirmedikçe değiştirmez. Allah bir kavme de kötülük murad etti mi, artık onun geri çevrilmesine de imkân yoktur. Onlar için Allah’dan başka bir veli de bulunmaz.” Bu ayette de kavim gerçeği tasdik edilmekte ve özünü bozmamanın değeri üzerinde durulmaktadır.

Sözün özü mü? Hiç şüphe yok ki; insan bir değerdir. Hangi inanç, düşünce, ırk, cinsiyet, milliyet dairesinde olursa olsun saygınlığı ve özlük hakları esas olmaktadır. Kuşkusuz alt mensubiyet, tabiiyet, milliyet, illiyet gibi öğelerde türlü değerlendirme hakkı saklı olmak üzere realiteye uymakta ve mevcudiyet taşımaktadır.

L.T.

-SİYASET VE DİPLOMASİ ÜZERİNE BİRKAÇ SÖZ-

Genellikle totaliter rejimler düşman, dış düşman üzerinden siyasetlerini yürütür ve pekiştirirler. Nazi Almanya'sı ve eski doğu bloğu sisteminde dikkat çekici örnekler rastlanabilir. Sözgelimi, Naziler hayat alanı oluşturmaktadır. Ele geçirmek istedikleri ülkelerde Alman azınlığın tehlikede olduğunu öne sürerler. Akabinde hayatım der, o ülkenin koynuna girerler.

Bir devrin Romen Devlet Başkanı Nikolay Çavuşesku'da bunlardandır. Ancak onun farkı, sistem içi düşman oluşturabilmektedir. Doğu Bloğu mensubu olmasına rağmen öyle değilmiş gibi davranmaktadır. Mesela, tüm Varşova Paktı 1984 Los Angeles oyunlarını boykot ederken Romanya oyunlara katılmaktadır. Bu, Çavuşesku'nun blok ülkelere karşı bir manevrası olarak düşünülebilir. Blok lideri Sovyet Rusya'da böyle algılamış olmalı. Öyle ki, Politbüro'da homurdanan bir siyasi; hmmhh, cilveleniyor kaltak! Dememiş midir acaba?

Tarih boyunca bu tarz ilginç teknikler vardır. Meşhur Napolyon'un ortalama insan yapsa ihtimal delinin teki denilecek tutum ve davranışlarından söz edilebilir. Mesela, 1805 tarihli Trafalgar deniz savaşında Birleşik Fransa-İspanya donanması İngiltere'ye mağlup olur. Gerçi harp sırasında ünlü İngiliz Amiral Nelson hayatını kaybeder. Bundan dolayı acep İngiltere mağlup sayılabilir mi? Öyle ya Kosova savaşında 1'inci Murad Hüdavendigâr'ın şehit düşmesinden ötürü Sırp lar yüzyıllardır zafer naraları patlatmıyor mu?

Ancak Napolyon sonu yenilgi olsa da bir dehadır. Kendisine Nelson'un ölümü üzerinden zafer bildirimi yapacak komutanına valla! Böyle bir zafer ne gördüm, ne de duydum diyebilecek biridir. Nitekim harbin sonunda müttefiki İspanya'ya harp ilan etmesi de bunu gösteriyor. Sonraları Avusturya ile ittifak yapıp kaybettiği bir harbin sonunda da Avusturya'ya saldırmaması hiç tereddüt etmeden onun yenilgiden zafer çıkartmak isteyen ve bunu başarabilen biri olduğunu gösteriyor bana. Bu açıdan aldığımızda Napolyon ile tımarhanelik bir deli arasında ince bir çizgi farkı olmak gerekir. Ne ki, onun sonununda bir tür tımarhane olmadığı söylenemez. Kuşkusuz, hayatın limitsiz kredi açtığını söylemek çok zordur.

Peki, bu tip insanlarla nasıl başa çıkılır? Hiç şüphe yok ki, diplomasiyle. Örneğin, Napolyon'un arkasında bankerler olduğu gibi karşısında ise Metternich vardır. Avusturya'lı diplomat, yıllarca ülkesinin Paris büyükelçisidir. Napolyon ile dostluk ve iyi ilişkiler kurarken gerçekte kinini kalbine gömmektedir. Gülün solacağı akşamı beklemektedir.

Nitekim 1815'den itibaren otuz yılı aşkın bir süre Avusturya başbakanı olarak Avrupa'nın gerçek lideri olacaktır. Açıkçası Viyana Kongresi ile beraber Napolyon sonrası Avrupa'nın planlamasını yapar ve yönetir. Metternich Fransız ihtilalinin ürünü olan Milliyetçilik, Cumhuriyetçilik, Hürriyetçilik gibi kavramlara karşı çıkar. Bunları düşman ilan eder. Bu tip unsurlar ünlü diplomata göre anarşi unsurudur. Metternich, Avrupa'nın giderek Osmanlı'ya karşı kullandığı tüm unsurları Avrupa sahinde devre dışı bırakacaktır.

Bu arada diplomasi demişken Keçecizade Fuat Paşa fıkrası da fena gitmez hani. "Fransız imparatoru 3'üncü Napolyon bir gün opera salonuna girerken Osmanlı sefiri Keçecizâde Fuat Paşa'nın ayağa kalkmaması üzerine protokol nâzırı olan memura der ki: 'gidip sorun bakalım. Yoksa kendisini Kanunî'nin elçisi mi zannediyor?' Bu suale Keçecizâde'nin cevabı şu şekilde olur: Hâşâ! Eğer ben Kanunî'nin sefiri olsa idim, sizin kralınız, benim olduğum yere, benden izin almadan girebilir miydi?"

Siyaset ve diplomasi... Ülkeleri idare etmenin, edebilmenin sırrı buradadır. 16'ncı yüzyılın meşhur İtalyan tarihçisi Makyavel'de hükümdara tavsiyelerde bulunurken entrika ögesinden geniş ölçüde faydalanmasını salık vermektedir. Makyavel halka karşı müşfik, ülkede ki etkin unsurlara karşı ise ezici bir hükümdar tipi çizer. Şüphesiz Makyavel'in, devrinin şartlarında prensliklere bölünmüş İtalya'yı toparlayacak bir formülasyon geliştirdiği de söylenebilir. Diğer yandan ünlü düşünürün gerçekte siyasi tarihi ve hükümdarlıkları hicvettiği de söylenir. Mesela, Fransız düşünürü Rousseau Makyavel'i böyle okur. Rousseau'ya göre; İtalyan tarihçi'nin önerileri insana öyle insanlıkdışı gelir ki, ancak tersinin kastedilmiş olması umulur.

Ne çare ki, Makyavel bir mizah adamı ya da karükatürist değil, Medici ailesinin yanında yetişmiş bir siyasi tarihçidir. Bu yüzden de Makyavel ve eserinin yankıları genellikle entrikanın kutsanması yönünde olacaktır. Makyavelizm bir cümleyle dürüst olmayan siyasettir. Amaç doğruysa vasıtalar mubahtır. Din ile metafizik boyutta ilgilenilmez örneğin. Siyasi bir vasıta. Amaç araçları meşru kılacaktır.

Evet, siyaset ve diplomasi; ne onlarla ne de onlarsız. Ülkeleri ve dünyayı idare edenler bu dili bilen ve konuşanlardır, neme gerek.

-BİR ZAMANLAR KÖTÜ ADAM OLMAK-

Kötü adamın, bir dizi ya da filmdeki rolü öteden beri üzerinde düşündüğüm bir konudur. Ne kadar itici bir figür olsalar da anahtar bir rolleri olduğunu söyleyebiliriz. Bir filmin ya da dizinin izlenirlik derecesi üzerinde belirleyici bir unsurdur. Elbette iyi adamın dizide vitrin bir yeri vardır. Dizinin kahramanı olarak çok sevilir. Ancak iyi adamın hangi düzeyde, ne kadar iyi olacağını belirleyen de kötü adamdır.

Televizyon tarihimizde birçok kötü adam vardır. Bunların bir bölümü de kadındır. Farklı düzeylerde hepsinin dizilerde ayrı bir yeri olduğunu söyleyebiliriz. Ancak en kötü hangisi idi şeklinde sorduğumda kendi hesabıma Falconetti derim. Takıntılarla yüklü, acımasız ve psikopat bir insandır. Sokaklardan yetişmiş sıkı bir serseridir. Gemilerde tayfalık yapmaktadır. Biriyle dövüşürken yüzündeki haz dolu ifade, gözlerinde ki pırıltı unutulmaz.

1976-77 yıllarında televizyonlarımızı süsleyen dizilerden biridir, "Zengin ve Yoksul". Siyah-beyaz ekran döneminin 1970'li yıllar içerisinde en beğendiğim dizisidir diyebilirim. Başrol oyuncularını Peter Strauss (Rudy Jordache), Nick Nolte (Tom Jordache) ve William Smith (Falconetti) olmaktadır.

Rudy ve Tom, dizide iki kardeşi canlandırır. Rudy, çalışkan bir öğrencidir. Büyüdüğünde hukuk okur ve önce avukat, daha sonraları ise senatör olur. Tom ise haylaz bir öğrencilik dönemini takiben sokaklarda serserilik yaparak hayatını sürdüren birine dönüşecektir. Sonraları profesyonel olarak *oksla uğraşan Tom günün birinde mafyanın tuttuğu bir *oksörü maça çıkacağı gün fena halde döver. Bu durumda artık şehirde kalamazdı. Bir dostu vasıtasıyla tayfa olarak iş bulduğu gemide çalışmaya başlar. Dikkat çekmemek için artık hiçbir olaya karışmaması gerekmektedir. Oysa gemideki tayfalar arasında bir tanesi vardır ki, bulaşılması mümkün değildir.

Tom bir zaman gemide suya sabuna dokunmayan biri olur. Zenci dostuyla birlikte günlerini sakın bir şekilde geçirmektedir. Ancak günün birinde Falconetti zenciyi feci şekilde döver. Beklenen an gelmiştir. Zencinin hâlini gören Tom, Falconetti'ye meydan okur. Geminin ambarında sıkı bir kapışmanın sonunda Tom, Falconetti' nin bir gözünü kör eder. Falconetti' nin sedye ile hastaneye götürülmesini takiben Tom ve zenci dostu da gemiden ayrılırlar.

Bundan sonra Tom ve zenci bir sahil kasabasında sakın bir hayat sürdürmeye başlar. Bu arada hastaneden çıkan Falconetti, Tom' u aramaya koyulur ve tabii günün birinde bulur da. Bu dönemde Rudy ve karısı Tom' u ziyarete gelir. Ve Tom' un işletmekte olduğu yatta misafir olurlar. Rudy' nin karısı alkoliktir. Bir gece geç vakit yattan ayrılan yenge hanım içki içmek için gittiği barda Falconetti' nin eline düşer. Gece yarısı durumu öğrenen Tom yengesini kurtarır ancak bedeli ağırdır. Falconetti' nin çekiç darbeleriyle bir kolu kırılan, dizi parçalanmış Tom o günlerde koltuk değnekli vaziyettedir. Nihayet bir gün iskelede olduğu bir sırada yanına sokulan bir adam bilmediği bir lisanla hitap eder. Dikkati dağılan Tom' u arkasından gelen bir başka adam bıçaklar, diğer adamda bir bıçak darbesi indirir. O esnada teknenin bağlı olduğu sahildeki direğe sarılan Tom, gözlerinde derin bir umutsuzlukla birlikte yere doğru kayarken, karşından doğru Falconetti kin dolu bakışlarla kendisini izlemektedir.

Bu dramatik olaydan sonra Tom' un oğlu büyür. Bu kez Falconetti Wesley' e musallat olur. Nihayet filmin final sahnesinde Rudy bütün ailesinin intikamını alma fırsatını yakalar. Silahını doğrultmuş vaziyette iken, Falconetti Rudy' ye öyle dokunaklı bir bakış fırlatır; Rudy, değmezsın edasıyla silahı yere atar ve arkasını dönüp giderken, Falconetti silahını çekip Rudy' i vuracaktır.

Zengin ve Yoksul, dönemin dizileri içerisinde unutulmaz müziği ve sosyal içeriğiyle öne çıkar. Hatta popüleriteyi vurgulamak için şöyle bir örnek verebilirim: 1980'lerin başlarında Peter Strauss' nin, Amerika' nın o dönemdeki başkanı Ronald Reagan' ın kızı ile yaşadığı birlikteliği haber olarak yayınlayan bir gazetenin attığı başlık "Başkanın kızı Rudy' e âşık oldu" şeklindedir. Düşünsenize, aktör asıl adıyla değil de yıllar önce çevirdiği bir dizide canlandırdığı kahramanın ismiyle verilmektedir.

Dizideki rollere şöyle bir göz attığımızda; Rudy çocukluğundan itibaren son derece disiplinli, çalışmaları itibariyle bir tür sınıf birincisidir. İleriki hayatında da Harvard' ı bitirip hukuk ve siyaset dünyasında yükselen biri olur. Tom serserilikle hayatını geçirmiş, başı dertten kurtulmayan biridir. Tam tövbekâr olup, sakın bir hayat sürerken adeta mazarine boyun eğmiş. Falconetti ise çocuk yaştan itibaren bütün duyguları ezilmiş, hayattan gaddar olmayı öğrenmiş, psikopat bir karakterdir. Açıkçası televizyon tarihimizin en antipatik kötü adamıdır o.

Kim bilir, Rudy' nin öldürüldüğü final sahnesi karşısında ülkemizin dört bir yanında soluğunu tutmuş vaziyette diziyi izleyen insanların ağzından çıkan son cümle, ellerin kırılısın Falconetti olmuştur belki de.

-MÜZİK DÜNYASINDA BİR YOLCULUK-

Müziyen vardır günü birliktir. Gün doğumu kadar sıcaktır da gün batımıyla birlikte yok olur gider. Bir sonraki gün hatırlanır mı acep? Med cezir manzarası sunar. Kıyıya vuran dalgalarla birlikte kumsalın aldığı şekil bir başka dalgayla yitip gider. Tekrarını umabilir misiniz?

Müziyen de vardır ömürlük hatta evladiyeliktir. Kavramlaştırma yadırganabilir. Müziyenlik ticari bir dille ortaya konur mu? Ya da konmalı mı? Ancak unutmayalım ki, müziyenin de bir piyasası vardır. Ticari öğeler karşımıza çıkar. Albüm satışları hangi düzeydedir? Fakat birde ticari öğelerin öne çıkması vardır. 1980'lerde önemli ölçüde ivme kazanan bir durumdan söz ediyorum. Günlük, dönemlik, sezonluk başarı öne çıkar. Belirli bir periyotta liste başı olmak esastır.

Sadece bizde mi? Bilakis dünyada da müzik metalaşır. Dönemin poplarite kazanan yabancı topluluklarından Opus ve meşhur parçaları Live is life aklıma gelir. Neden mi? Dönemin hit parçalarındandır. Topluluğun solistin bir röportajda söylediklerini hatırlarım. Klasik müzik altyapılarından söz ederken uzun yıllar sanat yaptıklarını ancak ün kazanamadıklarını dillendirir ve Live is life'yi para ve şöhret kazanmak için yaptıkları hususuna değinir. Bir bakıma genel izleyici kitlesinin o kadar da beğendiği, kaliteli bulunduğu bir parçanın hangi şartlarda bir mit'e dönüştüğü bizzat müziyenin kendisi tarafından ortaya konulmuş olmaz mı?

Yine 1980'lerin ortalarında Modern Talking revaçtadır. Son zamanlarda rast geldiğim bir tanım fikir verebilir. "Modern Talking efsanesi" O dönem gerçekten de öyledir. Do you Wanna, You are my heart ikilisi esip estirir. Ardından Brother loi ve Cherry cherry lady fırtınası gelir. Brother loi'yi Suna Yıldızoğlu da seslendirir. Neydi Modern Talking'ın sihri? Thomas Anders'in yakışıklılığı mı, kadife sesi mi, iyi pazarlanmaları mı, dönemin eğilimlerini deyim yerindeyse bam telini yakalamış olmaları mı? Hepsi de diyebilirsiniz. Ancak bir mevsimdir geçer. Söz ettiğim iki albümden sonra o heyecan söner. Nostalji rüzgârı da kâr etmez. Tılsım bir kez bozulmuştur. Tarz benzeşimi açısından bakarsak, Cause you are young adlı parçalarıyla biraz C.C. Catch kulvarı idare edecektir.

Peki, başka kimler 1980'lerin ritmini yakalar. Ya da hangi topluluklar? O dönemden başlayıp bugüne kadar etkileri devam eden bir isim olarak Madonna en başta akla gelebilir. Müzik üzerine yapılmış bir araştırmanın başlığı da fikir vermez mi? "Mozart'tan Madonna'ya" Şarkıları, söyleyişi, dansı derken alır götürür. Kimi? Pek çok kişiyi alır götürür uzaklara. Hele ki La is la Bonita değil mi? Tam bir Latin ezgisidir hani.

Yine de sormalıyız. Gerçekten de müziğin dünyada ulaştığı nokta Madonna mıdır? Kendi hesabıma hiçbir dönem de rüzgârına kapıldığımı söyleyemem. Açıkçası topta Maradona, popta Madonna, operada primadonna gibi bir ses benzeşimi sarhoş etmeyecektir beni. Kanaatimce Madonna'nın müzik dünyasında kraliçeliğe yükselmesi önemli ölçüde farklı bir hususa lezbiyenlik motifine dayanmaktadır. Yoksa lezbiyenlik bu müzikal birikimin yozlaştığı aşama mıdır? Değil. Lezbiyenlik hep vardır da milenyumda teşhirciliğe dönüşür.

Madonna'nın 2000'lerde Britney Spears ve Christina Aguilera ile sahne etkileşimi akla gelebilir. Bazı çevrelerin Britney Spears ve Christina Aguilera'nın Madonna'dan el aldığını öne sürmesi olayın görsel bir mitolojiye nasıl dönüştürülebildiğini de akla getirebilir. Ancak olay müzikal boyutun dışına taşmıştır. Görselliğin böylesi özellikle gençliği nasıl bir psikolojik mecraya sevk eder? Ya da nasıl bir maceraya sürükler? Görünen o ki, 1980'lerin güzel, hoş parçalarından kıpır kıpır Latin tarzından geriye kalan fetişist bir maskaralıktır.

1980'lerin hitleri arasında Gazebo'da derhal akla gelebilir. Hey gidi I like Chopin değil mi? Biraz da meşhur besteci Chopin'in Noktürn'ünü mü yâd ederdik? Sanmam. Ancak romantizmin girdabına da dalardık. Ya da Telephone Mama hatırlanmaz mı? O hırıltılı ve boğuk ses bugün de nostalji yaptırmaz mı? Fakat o da bir dönemdir bence. Aynı etkileşimi yakalayabilir miyiz acep? Yine dinlemediğimiz zaman uyuşturucu krizine girer gibi gazaba gelir miyiz? Mübalağa ettiğimi düşünmeyin derim. Bir parçanın ya da müziğin değerini en iyi yokluğunda belirlersiniz. Dinlerken değil de; dinlemediğiniz ve dinlemek istediğiniz zaman, bir şeylerin eksikliğini duyarak ölçebilirsiniz.

1980'lerin sonları özellikle, televizyonlarımızda Klipler kanalıyla görsel öğeleri de öne çıkarır. Güzellik, alımlılık, yakışıklılık, jönlük, modellik, vs. bazı yan öğeler sanatçının imajını besleyen unsurlardır. Şimdi bana görsel motifler elbet olacak diyebilirsiniz. Peki, hangi düzeyde? Bazı müziyenlerde bu öğeler birincil değerdedir. Ses ve yorum ikincil özellikte gelir. Sözelimi aslan yelesini andıran saçlar dikkat çeker. Duran Duran'ın solisti Simon Le Bon ve Wham topluluğunun solisti George Michael aklıma gelir. Açıkçası Wham'ın müziğini beğenirdim de. Sonradan grup dağılır. George Michael bireysel ölçekte de çıkış yapar. Careless Whisper, Faith gibi parçalar akıllardadır. Hatta bugün de aynı tadı almak mümkündür. Her iki soliste genç kızların sevgilisi olmalı. 2000'lerin İngiliz futbol yıldızı David Beckham'ın, Simon Le Bon ve George Michael'den devraldığı bayrağı başka bir sektörde taşıdığı da söylenebilir.

Ancak o dönem aslan yelesi saçlar deyince benim favorim Kim Wilde'dir. Kadın şarkıcılar arasında albenisi olan başka isimler de yok mudur? Elbet vardır. Ancak Kim Wilde öne çıkar. Açıkça dönemin rüzgârını belirleyendir. Diğerleri onun rüzgârında ilerler ya da rotasını belirler. Tek bir kelimeyle markadır. Onun duruşu, imajı belirleyicidir artık.

Günümüzün konuşmada yaygın repliklerinden biri woovvv'dur da muhtemelen Kim Wilde'ı görmeyenlerin kuruntusudur. Peki, bugün dönüp baktığımda Kim Wilde'den geriye ne kaldı? You Keep Me Hanging On adlı hareketli parçadan gayrı. Dolayısıyla Kim Wilde'nin de bir devri aşamadığı, bir müzisyen olarak belirli kalıpların dışına çıkamadığı söylenebilir.

Şüphesiz teknolojinin geliştiğini şarkı ve şarkıcılara kolayca ulaşıldığını belirtmeliyiz. İstedığınız an internetten bir klibi indirebilirsiniz. Yani efendim özlem duymanız için hiçbir sebep yok. Oysa 1980'ler de nasıldır? Ha deyince bir parçayı dinlemek meseledir. Yolda yürüdüğünüz bir sırada bir kaset marketin önünden geçerken duyduğunuz parça, etrafa yayılan melodi sizi alıp içine çeker, sarıp sarmalar adeta. Lorraine Mckane'nin Let the night take the blame, Jermaine Jackson Pia Zadora ikilisinin seslendirdiği When the rain begins to fall, Modern Talking'ın Do you wanna, Bad boys blue grubunun You are a woman adlı parçalarını ya da USA For Africa'nın koro halinde sunumuyla We are the world'ü market önlerinde az mı dinlerim.

Yine kuşak değiştiği hususu üzerinde durulabilir. Bugün birçok parçaya başımı çevirip bakmamam gençlik yıllarımda olmamama mı bağlıdır? Tam olarak değil bence. Çünkü bazı müzisyen ve parçaları aynı kıvam da dinleyebiliyorum. Chris De Burgh, Pet Shop Boys, Alphaville, Robin Gibb, Queen gibi isimler aynıdır bende. Robin Gibb'ın geçtiğimiz yıllarda kolon kanserinden öldüğünü öğrenmem beni eskilere götürecektir bir an. Julieth, Kathy's Gone, Another Lonely in Newyork, How old are you gibi hitleri düşünüyorum da. İnternet kanalıyla kolayca ve zevkle dinledim de. Üstte de değindiğim gibi o zamanlar öyle miydi halbuki? Bir parçasını arayıp taradığım zamanlar olurdu.

Benzeri bir durum Alphaville içinde geçerlidir. Big in Japan'ı ilk dinlediğim zamanlar üzerimde yaptığı bir tür mistik bir etki, bir vecd hâlidir. Marian Good başka dünyalardan seslenen biri gibidir. Çılgın bakışları kıskırtıcıdır da. And Dağları üzerinde Torres Del Paine milli parkında yer alan sip sivri kayalıkların farklı gün bölümlerinde aldığı şekiller misali mi? Bir ölçüde öyledir derim. Forever Young ve Summer in Berlin gibi klasik parçalar hiç şüphe yok bugün de alıp götürebilir insanı. Şüphesiz Queen'de unutulmaz. Enstrümanlarıyla, şarkıları, söyleyişi, hareketli sahnesiyle bir başkadır Freddie Mercury; Aids'den genç yaşta ölümüyle Freddie'nin kâbusunu yaşatsa da bir müzik ikonu demek mübalağa mıdır acaba?

Bu açıdan baktığımda o zamanlar gençtik şimdi yaşlandık o yüzden beğenmiyoruz tanımlamasına sıcak bakmam. Duruşuyla, kimyasıyla yankısı bugüne taşıp gelen parçalar vardır. 1960'ların slow müziği bu devamlılığı yakalayabiliyor. O müziğin ister romantizmi ister ideolojisi bazında alın kalıcılığı vardır. Kapitalizm karşıtı mesaj bugün de hükmünü yürütmez mi? Sözelimi Pink Floyd ya da Joan Baez gibi isimler. Bir devrin meşhur kasetlerinden Anılar 9 aklıma gelir. O parçalar hiç devrini doldurmaz. Yine romantizmiyle Simon and Garfunkel, Jose Feliciano, Demis Roussos, Cat Stevens, vs. sanatçılar ya da Rain, Boat on the River, Hotel California, El Condor Pasa, Sound of silence, Lady Darbanville, Morning has broken, Yesterday, Let it be, Forever and Ever gibi parçalar değerinden hiçbir zaman kaybetmez.

Eski film müziklerine damgasını vuran bazı sanatçılarda böyledir. Andy Williams'dan where do I Begin ya da Moon River, Matt Monroe'dan Born Free veya The music played gibi isim ve parçalar ölmezler arasındadır. Maurice Albert'in Feelings adlı parçası unutulabilir mi?

Siz bakmayın kendi gençlik dönemini eksen alarak onar yıllık dönemleri parselleyen, müzikal bir ada oluşturduğunu düşündüren tanımlamalara. Müzik emlak kültürü değildir. 1970'lerde doğanlar dünyada müzik 1980'lerde yapıldı bitti derler. Ya da 1980'lerde doğan biri çıkar 1990'ların müziği bir başkaydı der. 1990'larda doğan bugünün gençleri müziğin hası günümüzde diyebilir. Denir de doğru mudur acep? Nostalji rüzgârı budur işte. Bu tanımlarda müzikalite algısı yoktur demiyorum. Vardır da, sınırlıdır. Şimdi bana kalkıp da zevkler ve renkler tartışılmaz demeyin. Demeyin çünkü arz ettiğim yanılının tanımı değildir ki o. Kaldı ki, 2000'lerin müziğinin üzerinden kuşak bile geçmedi henüz. Kalıcı olup olmadığına nasıl hükmedilebilir. Oysa 1960'lar hâlen sesini duyurur, bugüne akıp gelir.

Hani derim ki, sanatın her alanında olduğu gibi müzikte de kalıcılık, kuşakları aşan ögeler, giderek kendini forse eden bir yan olmalıdır. Yoksa yitip giden çocukluğum, ah o gençliğim ah! Demeler, ünlemeler bizi mide gurultusu istidadında meselelere yaklaşmanın ötesine götürmez, götürmeyecektir.

L.T.

-MODERN EDEBİYATIMIZI ETKİLEYEN KİMİ UNSURLAR-

“Düşünce, duygu ve hayallerin sözlü ya da yazılı olarak güzel ve tesirli biçimde anlatılması sanatı”

Edebiyatın genel geçer bir tanımı böyledir. Yani edebiyatın kapsamında, verilmek istenen mesajın kendisinden ziyade biçimsellik öğelerinin öne çıktığı söylenebilir. Anlatmak istediklerimizi nasıl ifade ettiğimiz belirginleşir. Öyle ise estetik değerler üzerinde durmak gerekecektir.

Bu doğrultuda edebiyat değerleri ve bunları besleyen unsurlardan söz edebiliriz. Tam da bu noktada dilin zenginliği ve ifade olanaklarını başta gelen bir etken olarak görürüm.

Bu hususla ilişkili olarak Türkçemizin tarihsel düzlemde bir zenginliğe sahip olduğundan söz edebiliriz. Bunu besleyen unsurlar arasında Türk tarihinin binlerce yıl öncesine uzanması kadar, Karamanoğlu Mehmet Beyin Türkçeyi resmi dil olarak kabul etmesinin ve Ali Şir Nevai'nin Türkçeyi Farsça'ya karşı müdafaa eden tutumu ve bu amaçla "Muhakemetü'l Lugateyn" adlı eserini kaleme almasının yeri önemlidir.

Geçtiğimiz yıllarda Fatih Üniversitesi tarafından düzenlenen ve Ali Şir Nevai'nin çalışmalarını konu alan Sempozyumda, dönemin Özbekistan İstanbul Başkonsolosu Abror Gulyamov tarafından belirtilen bir hususta ayrıca ilgi çekici olmalıdır. Ünlü Rus şairi Puskin'in eserlerinde tekrarlanmayan kelime sayısı 21000, İngiliz oyun yazarı Shakespeare'nin eserlerinde 20000, Cervantes'in eserlerinde 18000 olmakla beraber, Ali Şir Nevai'nin eserlerinde ise 26000 dolayında belirlenmektedir. Bunda Ali Şir Nevai'nin Arapça, Farsça ve Urduca gibi dillerden de yararlanmasının önemine işaret edilmektedir.

Bu bağlamda düşündüğümde Osmanlıca'yı da Türkçemizin tarihi birikiminde ehemmiyetli bir unsur olarak dillendirmek mübalağa olmayacaktır. Osmanlıca kimi zaman sanıldığına aksine İmparatorluk Türkçesi bağlamında ele alınabilir. Türkçe, Arapça ve Farsçanın sentezidir. Bu açıdan Osmanlı Türkçesi olarak da anılır. Bu noktada ulusalçı ya da milliyetçi bağlamda kimi itirazlar bizleri karşılayabilir kuşkusuz. Ancak o çağların özgün şartları dairesinde de düşünmek gerekir. Açıkçası, yeryüzünün diğer köşelerinde de; millet, milliyet ve ulusal kültür evresine henüz geçilmediğini hesaba katmakta fayda bulurum.

Ne var ki, Osmanlı'nın son dönemlerinde Abdülhak Hamid ve Edebiyat-ı Cedide etkisiyle ağdalı bir Osmanlıca'nın geliştiği bir süreçten de söz edebiliriz. Milli Edebiyat bünyesinde Genç Kalemler ve Beş Hececiler akımlarının dilde Türkçülük mücadeleleri etki-tepki bazında ele alınabilir. Dolayısıyla Atatürk'ün öncülüğünde yürütülen dilimizi yabancı dillerin boyunduruğundan kurtarmak politikası haklılığı ölçüsünde yeni olmayıp 1910'ların devamı olarak anlaşılmalıdır. Ancak Atatürk'ün sözünde dilimizde hiç yabancı kelime olmayacak anlamı arayan ve bulanlar yanılığ içerisindedir. Atatürk'ün kastı dili yabancı dillerin hegemonyasından kurtarmaktır. Takdir edersiniz ki, hegemonya hâkimiyet ifade eder; yoksa dilde hiç yabancı kökenli kelime olmaması anlamına gelmeyecektir. Demem odur ki, Türkçenin tarihin çeşitli devirlerinde yerleşmiş ve kökleşmiş kelimelerini dilin doğal ayıklanma süreçlerini göz ardı ederek atmak anlamına gelmeyecektir. Atatürk'ün, yöresel ağızların derlenmesi amacıyla sözlükler hazırlanması talimatı vermesi de bu anlama gelmiyor mu? Ömer Asım Aksoy'un öncülüğünde hazırlanan "Gaziantep Ağızları Sözlüğü" örneğinde olduğu gibi.

Fakat Atatürk'ün ölümünden sonra gelişen özleşmeciler yaklaşımına mesafeli baktığımı söylemeliyim. Bu noktada bazı edebiyatçılarımızın kullandığı uydurmaca deyişini hiçte yabana atmamak gerektiğini düşünürüm. Açıkçası, dilimizin tüm zenginliğini terk edip Türkçeyi adeta kuşdiline çeviren Atatürk sonrası gelişmeleri tasvip ettiğimi söyleyemem. Bu şekilde davrandığımızda edebiyatımızın dünya üzerinde seçkin bir hüviyet kazanmasını beklemek de gerçekçi olmayacaktır. İstisnai adlar varsa onlarda dilimizin klasik dönemlerden gelen zenginliğinden yararlanan isimlerdir diye düşünmekteyim.

Ancak bir hususu da unutmamak gerekir. Bir durumu eleştirirken sebepler üzerinde de durmalıyız değil mi? Bunun gibi özleşmecilik üzerinde dururken tarihsel zemin bazında bazı değerlendirmelerde yapabilmeliyiz. Hani nereden o noktaya gelindi sorusunun yanıtı da önem arz eder. Bu konuda Tanzimat ve Meşrutiyet dönemi ile beraber Cumhuriyet dönemimize de sarkan bir yaşam öyküsüne sahip edebiyat adamımız Abdülhak Hamid Tarhan'ın başlıbaşına ele alınacak bir isim olduğuna düşünürüm. Kuşkusuz, musikimizin değerli eserlerinden "Makber'in" şairi olması yanında doğu ve batı dünyasının farklı ülkelerinde elçilik görevlerinde bulunmuş ve görev aldığı ülkelerin özelliklerinden yararlanarak eserler vermiş olması bağlamında değil.

Bu hususların da ötesinde; Abdülhak Hamid'in bazı özellikleriyle Meşrutiyet ve hatta Cumhuriyet dönemi edebiyatımızı etkilediğini söyleyebiliriz. Hepimiz biliriz ki, Halk ve Divan edebiyatı geleneğimiz şiirde ölçüyü, düzeni ve ahengi önemser. Hece ve aruz geleneği şiir tarihimizde önemli bir motiftir. Hamid, işte tam da bu noktada etkisini gösterecektir. Şiirinde biçimselliğe önem vermez. Daha doğrusu klasik biçim kalıplarını kabul etmez. Şiirde önemli olanın ne anlatıldığı yani içerik olduğunu kabul eder. Dolayısıyla vezin, kafiye, ölçü gibi kavramları reddeder. Bu tavrıyla kendisinden sonra gelen Servet-i Fünun akımını derinden etkiler. Bu özellik Cumhuriyet dönemi

edebiyatımızda da serbest nazım başlığı altında kendini gösterecektir. Açıkçası Nazım Hikmet ya da Orhan Veli gibi şairlerimizin harcında tarz bağlamında Abdülhak Hamid'in de bulunabileceği pekte akla gelmez değil mi? Hatta ilk bakışta garip bile gelebilir.

Dil alanında da Hamid, ağdalı bir dil kullanarak Serveti Fünuncular üzerinde etkisini gösterir. Hatta bu hususla ilişkili dil devrimi arefesinde geçen bir diyalog da hayli ilgi çekici olmalıdır. Ferid isimli bir dostunun isminin Ferit olacağından yakınmasına Hamid; o da bir şey mi benim ki hem ham hem de it olacak demektir.

Ancak dil konusunda Hamid'in farklı bir etkileşime kaynaklık ettiği söylenebilir. Etki-tepki mekanizmasının işlemesi ile beraber ağdalı Osmanlıcaya karşı tepki olarak Milli edebiyat akımı bünyesinde Türkçecilik ve sade dil anlayışı gelişir. Bir bakıma dil özellikleri itibariyle; hiç şüphesiz spekülatif bir yaklaşımda bulunmak pahasına, Hamid'in Cumhuriyet dönemi edebiyatımıza etkisinin tam ters istikameti tayin ederek gerçekleştiğini düşünüyorum. Ağdalı Osmanlıca anlayışının tam tersi, Cumhuriyet döneminin ilerleyen bölümünde etkisini gösteren özleşmeci dil anlayışdır derim. Anlıyacağınız bir olumsuzluk diğer bir olumsuzluğu tetikler. Burada da etki-tepki ya da geleneksel deyişle ifrat-tefrit mekanizmasının işlediğini düşünürüm.

Bu açıdan baktığımda Abdülhak Hamid'in 19'uncu yüzyılda yetişmiş edebiyat adamlarımız arasında edebiyatımızın seyrini değiştirici yönde önemli bir etkisi olduğundan söz etmek isterim. Şüphesiz bir konunun farklı etkenler dairesinde ele alınıp çözümlenmesi bizi daha sağlıklı ve serinkanlı değerlendirmelere götürecektir.

L.T.

-DALLAS EFSANESİ-

1980'li yıllar boyunca televizyon ekranlarımızı süsleyen diziler arasında farklı yönleriyle öne çıkan örneklerden söz edebiliriz. Ancak bunların içerisinde popülarite açısından bir adım öne çıkanı hiç şüphesiz Dallas'dır. Bunda da açıkçası kötü adam figürü başlıca öge olmaktadır.

Dizi, kötü adamın bendeki tarihinde farklı bir figürle birlikte yer alır. Larry Hagman'ın canlandığı J R Ewing'i kim unutulmaz. Zengin ve Yoksul'un Falconetti'sinin en antipatik kötü adam olmasının tersine J R Ewing televizyon tarihimizin belki de en sempatik kötü adamıdır.

Bunu bazı sahnelerde ve repliklerde çok net görebiliriz de. Sözelimi aile fertlerinden biri ya da petrol dünyasındaki bir rakibi kendisine J R sen gördüğüm en aşağılık adamsın dediğinde J R gevrek gevrek gülmekten kendini alamaz. Gerçekte J R bu şekilde hakaret gördüğü zaman işlerin yolunda gittiğini düşünen biridir.

J R Ewing'in bir yönü de işlerin sarp sardıği durumlarda bile her seferinde dört ayak üzerine düşmesidir. Ünlü karakterin felsefesinde her türlü entrika geçerlidir. Ailesine çok düşkündür ancak Ewing petrolü o kadar her şeyin üstünde tutar ki zaman zaman aile fertlerini bile gözü görmez.

Bir gazetede rast geldiğim bir yazı bana J R Ewing'in o yıllarda nasıl bir fenomen olduğunu göstermektedir. 1980'de yaklaşan seçimler dolayısıyla Amerikan halkı arasında bir anket yapılır. Ülkeyi yönetecek kişi nasıl biri olmalı şeklinde yöneltilen soru en yüksek oranda cevabı J R Ewing gibi biri olmalı yönünde alır.

Diğer yandan, Dallas'ın ikincil değere sahip önemli karakterleri de vardır hiç şüphesiz. Bunların başında Linda Gray'ın canlandığı alkolik bir karakter olan Sue Ellen gelir. J R Ewing'e baş eğmeyen tavırlarının bedeli gündüz vakti bile elinden eksik etmediği viski kadehidir belki de.

Patrick Duffy'nin canlandığı Bobby Ewing ile Barbara Bel Geddes'in oynadığı Bayan Ellie'de dizinin önde gelen diğer karakterleridir. Son iki ismi J R Ewing'in karşısına etkin biçimde çıkabilen iki figür olarak da görebiliriz.

Anlaşılabileceği üzere Dallas'da J R Ewing ve onun karşısında aldığı veya alabildiği pozisyonlar açısından sıralanan roller vardır.

Dizinin en çok ilgi uyandıran bölümü ise ilk sezonun final bölümüdür denebilir. 1981'de verilen sezonun son bölümünün final sahnesinde J R Ewing vurulur. Tahmin edebileceğiniz gibi bütün bir yaz döneminin magazin konuları başlığı J R'yi kim vurdu şeklinde biçimlenir. Nihayet yeni dönemin ilk bölümü ile soru cevabını bulacaktır. Baldız Kristin Shepard'dan başkası değildir bu isim.

Dallas'ın bazı yönleriyle de günümüz televizyon programlarında artık normalleşen kimi öğelere kapı açtığı söylenebilir. Sözelimi ailenin genç kızı Lucy'nin kafası bozulur, atlar arabaya Dallas'a gider. Ya da bir bakarsınız çiftliğin kâhyasıyla gönül eğlendirir. Yine her akşam eve gelen aile fertlerinin o esnada salonda bulunan kişilere merhaba dedikten sonra kenarda duran viski şişesine yönelmesi değişmez bir figür olmaktadır.

Dizide bu motiflerle çelişen bir rol Susan Howard'ın canlandığı Donna Culver'dir . Geri planda kalan rollerden biri olarak gözüksede zengin bir petrolcünün kızı olan, iyi eğitim almış hem çiftlik hayatına alışık hem de iş kadını profili olan Donna Culver ilerleyen bölümlerde Steve Kanaly'nin canlandığı Ray Krebbs ile evlenir. Bu evlilik döneminde bir ara Ray karısını bir bar kadını ile aldatır. Donna, Ray'ı boşamayı da düşünür. Fakat ardından Bayan Ellie ile bu konuyu görüştüğünde ilginç bir cevap alır. Bayan Ellie, Donna'ya Ewing erkekleri zordur der. Bu cevapla fikir değiştiren Donna mücadele etmeye karar verir. Neticede bar kadını döver ve Ray'ın tekrardan ilgisini uyandırır.

Açıkçası aile ve toplum ilişkilerindeki tüm kırık dökük unsurları yuvayı yapan dişi kuş figürünün takip etmesi o yıllarda bana ilginç gelir. Dallas'ın oynadığı dönemlerde Amerikan toplumunun muhafazakâr çevrelerinden tepki alması ve buna bağlı olarak senaryoya sonradan yapılan bir ekleme olup olmadığını merak etmişimdir hep.

Dönemin ihtilal günlerine karşılık geldiğini de hatırlayabiliriz. 12 Eylül dediğimizde hep rastgeldiğimiz bir anekdot vardır. Beyaz Saray danışmanlarının dönemin Amerikan başkanı Jimmy Carter'e "bizim çocuklar işi bitirdi" anlamında bir sözle Türkiye'de ki askeri darbeyi iletmeleri ilginçtir. Dolayısıyla o dönemde sürükleyici bir Amerikan dizisinin yayına girmesinin darbenin yönetiminde sağladığı işlev ironik bir ayrıntı teşkil edebilir de.

Netice itibarıyla Dallas'ın; müspet öğelerle hatırlamasak ve hatta olumsuz motifleriyle televizyon tarihimizde başlı başına bir olgu olarak ele alsak bile bir dönem televizyon izleyicisini en çok meşgul eden dizi olduğunu söylemek sanırım mübalağa olmayacaktır.

-KAVRAMLARIN DAYANILMAZ AĞIRLIĞI-

Kimi kavram taşıdığı anlam bağlamında hayati öneme sahiptir. Günlük hayatta kullandığımız iki kavram misali; Normal, anormal. Kavramın kökenindeki norm ibaresi dikkatten kaçmayacaktır. Bir alanda belirlenmiş normlar varsa bunlara uyan tutum ve davranışlar normal, uymayanlarsa anormal olacaktır. Anormal kavramının belirlenmesinde şöyle bir tanımlama da dikkat çekici özellikler gösterir. “Duygu, düşünce ve davranışlarda değişik derecelerde tutarsızlık, aşırılık, uygunsuzluk ve yetersizliğin olmasıyla kendini gösterir. Yani sıra bu özelliklerin az çok sürekli ya da yineleyici olup, bireyin verimli çalışmasını ve kişiler arası ilişkilerini bozmasıdır.”

Normal ve anormal kavramları kuşkusuz kültürle bağlantılı şekillenir. Önemli ölçüde de objektif dayanakları olan kavramlar olduklarını söylemeliyiz. Yani kim normal, neden normal, kime ve neye göre normal sanki şeklinde geçiştirilebilecek gibi değildir. Farklı kültürlerin, toplumların ya da toplulukların normalleri ve anormalleri elbette değişebilir. Demem o ki, söz konusu çevrede, muhitte geçerlilik oluşturur.

Ancak tüm bunlara karşın bireyi hiçe saymamızı mümkün kılacak kadar bu kavramları kullanıp, dayatabilir miyiz? Hani anormalin hep bir başkası olduğu durumlardan söz ediyorum. Gündelik hayatta sohbet konusu olur bazı. Kişi, derin bir hayretle ve gözlerini uzak bir noktaya dikerek birinden ya da birilerinden söz ederken: merak ediyorum hocam, bizde mi bir anormallik var bunlarda mı demek, diyebilmekte. Bu tip durumlarda ciddi bir edayla valla ne yalan söyleyeyim bizde bir anormallik olmalı deyip işi muzipliğe vurmakta mümkündür. Tam da üstte söz ettiğim husustan dolayı hani.

Gerçekten de anormal hep bir başkasıysa, hiçbir zaman değerlendirme yapan kişilerin kendisi değilse hiç kusura bakmayın kimse zezem suyuyla yıkanmış değil. Nihai kertede kimse anormal değilse toplumdaki bütün anormallikler nasıl peyda olmaktadır? Değer yargılarının ardına saklanıp durmakta an gelir kurtarmaz olur, bilirsiniz. Açıkçası insanın bireysel varlığını ve hürriyetini hiçe sayacak derecede dayatmacı tavırları, tripleri tasvip etmekte mümkün olmayacaktır. Objektif norm ve değerlendirmeler ise; Demokles’in kılıcına dönüşmemesi, yerine göre her insanı kapsayabilmesi gerekmez mi?

Hiç şüphesiz değerlerde yozlaşma da mümkündür. Müşkül şu ki, bu durumu ortaya koymak da o ölçüde meseledir. Hatta akıntıya kürekte çekebilirsiniz. Fakat kemikleşmiş olumlulukların bazen olumsuzluk halini alması da acep imkânsız mıdır? Yıllar önce sohbet ettiğimiz bir psikoloji hocamızın kullandığı bir deyişi hatırlarım. Normal görünümlü anormallerden söz ettiğinde yadırgamadım değil. Öyle ya, bir davranış ya normal ya da anormaldir. Normal görünümlü anormal de ne menem şey diye düşündüğüm aklıma geliyor bir an. Oysa günlük hayatta karşılaştığımız kimi manzaralar insanı düşündürülebilir. Örneğin trafikte araç kullanan insanların bazı tutumları o kişinin psikolojik durumu hakkında ipucu vermez mi? Ara sokaktan caddeye hızla dönen ya da bir ara sokağa dönmeyip adeta dalan bir insanın durumu ne merkezdedir sizce?

Günün birinde dolmuşta bir yere gidiyorum da; şoförün şu tarz sorgulaması gelir hatırıma. Dünya üzerinde zeki ve aptal, sağlıklı ve psikopat, normal ve anormal her tip insanı bir araya getiren meslek şoförlüktür demesi ilgimi çeker birden.

Elbette sağduyuyu elden bırakmadan derim. Demem o ki, anormal kavramını başkalarını ötekileştirmenin vasıtası haline getirmek, “Fark ettiniz mi; otomobil kullanırken, sizden yavaş giden herkes aptal, sizden hızlı giden herkes de manyaktır” sözünün tuzağına düşerek iğdiş etmek birey ve toplum yaşamında kaçınılmaz olarak hem mantıksal hem de etik bir sorun halini alacaktır.

L.T.

-BİR BURSA KÜLLİYESİNDE TARİHLE RANDEVU-

“Cedlerimiz inşa etmiyorlar, ibadet ediyorlardı. Maddeye geçmesini ısrarla istedikleri bir ruh ve imanları vardı. Taş, ellerinde canlanıyor, bir ruh parçası kesiliyordu. Duvar, kubbe, kemer, mihrap, çini, hepsi Yeşil’de dua eder, Muradiye’de düşünür ve Yıldırım’da harekete hazır, göklerin derinliğine susamış bir kartal hamlesiyle ovanın üstünde bekler. Hepsinde tek bir ruh terennüm eder.”

Ahmet Hamdi Tanpınar’ın bu tanımlamasında yer alan Yıldırım imgesini Yıldırım Külliyesini gezerken bugün de hissedebiliriz. Gerçekten de Yıldırım Camii’nin heybeti her gidişimde bir kez daha karşımdadır. Adeta yapıyı çepçevre kuşatan kentsel manzaraya tüm varlığıyla direnir.

Tanpınar’ın yaptığı tanımlama Osmanlı’nın Beylik dönemindeki saf, berrak ruhi iklimi zihnimizde canlandırabilir. Hâkim bir iman motifi, kuvvetli bir ülkü kavramı mimariye dönüşmekte ve tüm canlılığıyla gözlerimizin önünde tezahür etmektedir.

Yine erken dönem Osmanlı-İslam mimarisinin önemli eserlerinden biridir. Ancak bir nokta dikkatimi çeker. Kendi halinde hatta yalnız bir duruşu vardır. Mübalağa mı ediyorum acep? Takdir edersiniz ki bir Ulucami, Emirsultan ya da Yeşil Cami’ye karşı gösterilen teveccüh, gün boyu eksilmeyen ilgi burada yoktur. Aynı ayarda bir eser değil midir? Hadisenin açıkçası turistik değer boyutunda cereyan ettiğini söylemek çok zordur. Önemli ölçüde Osmanlı sultanlarından Yıldırım Bayezid’in akıbeti mekâna sinmiş bulunmaktadır. Gerek Ankara muharebesini kaybetmiş olması gerekse sonrasında esaret altında intihar ettiği yönündeki söylemler yahut iddialar sosyal psikolojiyi derinden etkiler hatta şekillendirir.

Bu açıdan düşündüğümüzde Külliye devamlı surette bizleri maziye ve onu düşünmeye de davet eder. Bir an da tarihin hazin bir sayfasıyla baş başa kalırız. Ankara Savaşı birçok insanı hüzne sevk etmez mi? O kadar atak ve başarılı bir kumandanın akıbeti böyle mi olmalıydı diye sorulur. Ancak bu duygu atmosferinden sıyrılmak ve olayları muhasebe etmek ya da bu konuda yapılan değerlendirmelerden faydalanmak bizlere ziyadesiyle istifade imkânı sunacaktır.

Sözgelimi Ankara Meydan Muharebesi üzerine yapılan “Bayezid, adına yaraşır süratiyle geldiği Çubuk Ovası’nda, Timur’un ordusunu, atları besiyeye bırakılmış, askerleri dinlenmeye çekilmiş, dağınık ve emniyetsiz bir şekilde karşısında bulur. Tüm Vezirleri, Paşaları ve Oğulları hemen saldırıp imha hareketine girişmeyi istemişse de tarihi hatasını yaptı. “Bırakın Tatar Ordusu toplansın, adet üzere savaşalım” dedi ve konakladı. Yapılan bu hatanın çok disiplinli ve zamanının en kuvvetli ordusu olan Timur Ordusuna savaşı kazandıracığını anlayan Osmanlı Ordusundaki, Menteşeoğulları, Germiyanogulları, Saruhanogulları Beyleri ve kuvvetleri, ihanet ederek karşı tarafa geçtiler.” şeklindeki anlatım bir yönüyle ünlü edebiyatçımız Tanpınar’ın Yıldırım Külliyesi üzerine yaptığı tanımlamayı çağırıştır mı?

Evet, Yıldırım Bayezid’in lakabına yakışır atik ve seri tabiatı Çubuk Ovasında da kendini göstermek üzeredir. Ancak Sultan Bayezid üstteki pasajda yer verdiğimiz üzere “Bırakın Tatar Ordusu toplansın, adet üzere savaşalım” der. Yani hasmın o an ki durumunu ve hatta en baştan itibaren cereyan eden tavır ve hususiyetlerini nedense nazarı dikkate almaz. En baştan itibaren demem Timur’un Sivas’ı kuşatma ve ele geçirme sürecine dairdir. Bilindiği üzere Timur Sivas kalesini kuşatma altında tutarken kale kumandanının sulh talebine karşılık bir söz verir. Kaledekilerin kanını dökmeyecektir. Gerçekten kan dökmez de. Teslim olanların büyük kısmını diri diri toprağa gömdürür. Daha önceleri düzenlediği İsfahan seferinde kendisine direnen ahaliye yedi yaşından küçük çocukları atlılarına çığnettirme yönünde kestiği ceza da manidar değil midir?

Anlaşılabileceği üzere Yıldırım ve Timur’un tabiatları farklılık arzeder. Aslında Yıldırım’ın yapısını Osmanlı’nın genel özellikleri dairesinde değerlendirilmelidir. Timur’un istilacı kimliğine karşın Osmanlı, fetihlerinde Kurumsallaşmayı ve kalıcılığı hedeflemektedir. Timur’un ve genel olarak tüm Moğol fetihlerinin yakıp yıkıp, yağmalayıp çekilmeye dayalı siyasetleri çöl çekirgelerini de akla getirebilir. Oysa Osmanlı egemen olduğu ülkelerde medeniyet yeşertir. Açıktır ki, Moğol ve Osmanlı fetihleri arasındaki fark madur ve mamur etmek arasındadır.

Ancak Yıldırım Bayezid Çubuk Ovasında metodik hata yapmış görünmektedir. Karşı tarafa baskın verme imkânı yakalamışken bunu kullanmak istememesi adeta önüne set çeker. Bu noktada olası bir itiraz mertlik kavramı dairesinde kendini gösterebilir. Amma velâkin hatalı bir çıkış olacağına tarih şahittir.

Her şeyden önce iki kumandanın yapıları harp mazilerinin de ortaya koyduğu gibi birbirine ters bazı özellikleri sergiler. Yıldırım Bayezid’in bir kartal edasına karşın Timur köstebektir. Yıldırım harplerde ki yaklaşımı itibarıyla, gökte bir daire çizer ve hasmının üzerine pike dalışı yapar. Oysa Timur dolaylı strateji başlığı altında örneklendirilen metot ve teknikleri izler. Görünen o ki Ankara muharebesinde Timur bu taktiğinin kurbanı olmak üzeredir. Fakat Yıldırım kaderin bir cilvesi olarak kendi güçlü yanının gerektirdiği atılımı yapmaz ve bindiği dalı keser. Hani “basireti bağlanmak” şeklinde tabir ettiğimiz durum karşımızdadır.

On yedinci yüzyıl saray tarihçilerinden Bostanzade Yahya Efendinin mağlubiyet üzerine yaptığı tahlil de ilgi çekicidir. Kendisine niçin Ankara savaşının kaybedildiğinin sorulması üzerine şu cevabı verir: “Timurlenk olayına üç şey sebep olmuştur. Biri içki içmek, ikincisi haram kaptan yemek, üçüncüsü ise Sırp kralının kızını almak.. Bu sonuncu sebeple ilgili olmak üzere, Timur olayı sırasında, akrabası sayılan yere batası dinsizlere başvurup yardım bile istemiştir. Yine nakledildiğine göre, savaş sırasında, aşırı gayreti yüzünden esir düşmüştür. Şunu da belirtmek gerekir ki, öfkesinin ve kızgınlığının tahammül edilemeyecek derecede oluşundan askerlerinde tam sevgi ve bağlılık yoktu. İlk zoru görünce yanından dağılmışlardır. Kendisi ise savaşı bırakmadı, sonunda yakalandı. Osmanlı soyundan bundan önce bir başkası seraser ve altunlu kaftan giymemiş, gümüş ve altın tabaktan yemek yememiştir.” Analizin analizi mümkün değil midir? Elbette Bostanzade Yahya Efendinin anlatımında Sultan Bayezid’in Ankara savaşında aşırı gayret gösterdiği yönündeki tanımlamasını önemsiyorum.

Fakat burada bazı itirazlarda da bulunulabilir. Her şeyden önce bu sözlerin ardındaki psikoloji dikkat çekebilir. Sultan Bayezid’in Ankara Savaşını kaybetmekle ebedi bir mağluba dönüştüğü anlaşılıyor. Bir saray tarihçisine aitte olsa yapılan tanımlamada sert bir vurgu göze çarpabilir. Örneğin sultanın alkol kullandığı ancak Emirsultan’ın ikazlarıyla vazgeçtiği yönündeki anlatımlar akla gelebilir. Yine İslam kültüründe yabancı kız almanın Müslüman olması kaydıyla kabul gördüğü üzerinde durulabilir. Ola ki, Sultan 1'inci Murad Hüdavendigâr’ın Sırp lar tarafından Şehit edilmesiyle ironik bir duruş sergileyebilir. Ancak Sırp şövalyelerin kız vermiş olma duygusuyla hani bir bakıma Yıldırım enişte imgesiyle birlikte harp esnasında Osmanlı lehine gayrete geldikleri de söylenebilir. Öfkesi ve kızgınlığı yönündeki ifadeyi de büyük hedeflere kilitlenmiş bir iradeye bağlamak mümkündür. Nihayet seraser ve altunlu kaftan giyinmesi, gümüş ve altın kaptan yemek yemesi de beylik döneminin sadeliğinin yerini devlet olma ve hatta imparatorluğu hedeflemenin haşmetiyle açıklanamaz mı? Çok mu zorluyorum acep. Şu üsluba ne demeli peki? Osmanlı soyundan bundan önce bir başkası ibaresinde nasıl bir yüksek perde bizleri karşılar acaba?

Hiç şüphe yok ki, Yıldırım Külliyesine yaptığım her gezi böyle muhtelif duygu ve düşünceleri benliğimde harekete geçirir. Külliye'nin sahip olduğu konum itibarıyla ovaya nazır düzlere dalarım. Bir ovayı seyreylerken hangi ovayı canlandırırım. Tabi, bu ve benzeri his ve fikirlerin geçip giden zamanları geri getirmeyeceği söylenebilir ve kuşkusuzdur da. Kimbilir, elimizde olan tek husus Cami ve Külliye'nin ruhani yapısıyla sergilediği duruştur belki de.

L.T.

-SAĞ KULVARDA GİDERKEN SOLLAMAK MİSALİ-

Kapitalist sistem liberalizmi ve demokrasisi kadar sömürgeci ve ırkçı yükselişleriyle de bizleri karşılar. Sular bir vakit çekilir, kıyıları basar kimi. Med cezir manzaraları sunar hani. Müşkül şu ki, hangi oranda çekilirse o ölçüde muhteşem olur dönüşü. Bu dengesizlik hali dünyanın dört bir yanında etki tepki mekanizmalarını işletir. Sistem karşıtı marjinal akımlarda türlü biçimde ağırlığını duyurur. Farklı kültürlerde meydana gelenler bizim dışımızda fakat bir o kadar da insana ait durumlardır. Oysa kendi özbenliğine gömülü insanoğlu bu durumu kavramakta zorlukta çekebilir.

Alışkanlıklarımıza ters düşen oluşumların ardındaki zemini yabana atmamak gerektiğini düşünürüm. Eleştirirken olumsuzlamak, yok saymak bir yanılgıdır. Patilerimizi göstermeden önce empati kurabilmeliyiz de. Hadiselerin hangi iklim kuşağına ait olduğunu göz ardı etmemeliyiz. Mesela, Muson rüzgârları ve yağmurları Hint okyanusuna aittir. Ya da Pasifik okyanusunun tayfun ve kasırgaları kimi ülkeleri derinden etkiler. O bölgelerde yaşayan toplumların hayat anlayışlarını bile belirleyebilir. Oysa bizim ülkemize, coğrafyamıza ait durumlar değildir. Dehşetli bir fırtına haberiyle beraber şehirlerin boşaltıldığı bir dünyadan söz ediyorum. Ancak televizyonda seyrettiğimiz, gazetelerde okuduğumuz.

Bunun gibi 1960'lı yılların batı dünyasından kaynağını alan siyasal toplumsal dalgalanmalar vardır. Kanımca bize yansıması biraz daha yapay, taklidi bir o kadar da provokatif görünüm arz eder. Ne ki, teknoloji etkisiyle birlikte modern dünya oldukça küçülmüş bir dünyadır da. Kapalı toplum olmak, olabilmek oldukça zordur. Farklı coğrafyaların, kültürlerin, siyasi yapılanmaların izdüşümlerini taşıyan kavramlar ve politik kişilikler yer kürenin dört bir yanında yankılanmaktadır. Efendim! Kendi toplumunu da kasıp kavurmuş anarşist bir kişilik gençlik lideri veya karizmatik bir şahsiyet diye lanse edildi söyleminin kolaylığı zihinlerimizi uyuşturabilir de.

Son günlerde kendisine yöneltilen negatif bir eleştiriyle gündeme geldiğini düşündüğüm bu tarz bir isimde Ernesto Cheguevara olmaktadır.

“Gerçekçi ol, imkânsız iste” 1960'lı yıllara ve Cheguevara'ya ait bir söylemdir. "İnsan, âlemde hayâl ettiği müddetçe yaşar." dizesinin hükmü gibi midir? Gerçektende hayal etmeksizin büyük hedeflere ulaşmak mümkün değildir. Bir yönüyle de hayatın paradoksal yapısını önümüze koyar.

Gençliğinde bir motosikletle Güney Amerika coğrafyasını boydan boya gezen Che hayatı boyunca bürokrasiye asla teslim etmediği bir ruha ve yaşam perspektifine sahiptir. castro'nun Küba devrimi sonrasında ona bakanlık vermesine karşın devrimi tüm Latin Amerika'ya yaymak gayesiyle Boliviya'da mücadele ederken ölmesi, öldürülmesi bahsi kuşkusuz bir devrin şehir efsanelerinden değildir. 1980'li yıllarda kendisiyle yapılan bir söyleşide İran İslam Devrimine inandığını belirten Cezayirli lider Ahmet Bin Bella'nın hayatı boyunca kendisini en çok etkileyen insanlar arasında Che'nin ismine de yer vermesi dikkat çekicidir.

Kabul etmek gerekirken o yılların öyle bir romantizmi ve büyüğü vardır. Pink Floyd'un müziğiyle de yankılanan aksiyoner ve hatta reaksiyoner duygulardan söz ediyorum. Ya da ünlü Fransız romancı Jean Paul Sartre kendisine sunulan Nobel ödülünü reddederken ""Bu ödül yapıtlarımın bütünlüğünü bozacak ve beni bir kurum yapacak." Demez mi?

1960'ların bu eğilimini salt devrimci ideolojik politik jargonla da ölçmemek gerekir. Vaktiyle rast geldiğim bir bahis de dikkate değer. 1960'lar da, solcu Sartre'ın öğrenci hareketlerini desteklerken polis tarafından tutuklandığı sağcı-muhafazakâr Cumhurbaşkanı De Gaulle'e haber verilir. Ne ki, De Gaulle kızgınlıkla bağırır ve "Mösyö Sartre Fransa demektir, onu derhal serbest bırakın" emrini verir. O Sartre ki, ülkesi Fransa'ya karşı Cezayir bağımsızlık savaşımını destekler. Takdir edersiniz ki; Cezayir'i destekleyen bir Fransız yazarı buradan bakıldığında kulağa hoş gelir. Ülkesinde ise bir yazar ve sanatçıya hangi sıkıntıları çektirir acep? Fakat De Gaulle bu eşiği aşabiliyor. Fransa'ya tüm dünyada taşıyacak temel unsurun siyaset değil sanat edebiyat olduğunun farkında olmalıdır.

Peki ya şu örneğe ne denir? 1968 Mexico City Olimpiyatları Olimpiyat tarihinin en renkli olimpiyatlarının belki de başında gelir. Siyah atletlerin madalyaları ve inanılmaz rekorlar bu durumu tesis eden önemli bir faktördürde politik bir ögeyi de yabana atmayın derim. Evet, iki siyah atlet John Carlos ve Tommie Smith'in madalya töreninde ırkçılığı boykot eden siyah yumruk selamları öne çıkan bir figürdür. Daha da ilginç 200 metre finalinde gümüş madalyayı kazanan Avustralyalı beyaz atlet Peter Norman'da bu iki atletin boykotuna destek vermez mi?

Siyah atlet John Carlos madalya töreni öncesinde Peter Norman'a sorar. İnsan haklarına inanıyor musun? Beriki elbette der. Pek ala Tanrı'ya inanıyor musun şeklinde sorduğunda Norman tabii ki diyince Carlos maksatlarını açıklar ve desteklemek isteyip istemeyeceğini sorar. Avustralya'lı beyaz atlet kabul eder. O da göğsüne taktığı bir insan hakları kokartıyla protestoya iştirak eder. Ve maalesef ülkesine döndükten sonra atletizm kariyeri biter, bitirilir. Tıpkı Carlos ve Smith'in Amerika'da aldıkları tepkiler ve yaşadıkları misalidir. Ne var ki, yıllar sonra Peter Norman ülkesinde hayatını kaybettiğinde cenaze törenine dünyanın öbür ucundan John Carlos ve Tommie Smith'in de katılımı tabutu omuzlarında taşımalarına evet bu tabloya ne denir?

Hiç kuşku yok ki, hadisenin iki siyah ve bir beyaz sporcunun boykotlarıyla sınırlı olmayan dönemin köşe başı olaylarıyla bütünleşen bir yanı da vardır. 1960'lar da ABD üzerinden ele alınacak bir suikastler zinciri de bizleri karşılar. Siyah rahip Martin Luther King'in "I have a dream- Bir Hayalim Var" başlıklı konuşmasını yaptığı ve umutları yeşerttiği günleri müteakip öldürülmesiyle beraber "Zulüm kısmak istediği sesi nara yapar ve bazı ölümler yaşayanlardan yüksek sesle konuşur" diyen siyah Müslüman lider Malcolm X'in de bir suikaste kurban gitmesi akla gelebilir. Yine aynı yıllarda "Bir adam ölebilir, milletler kurulur veya çökebilir; Ama fikirler her zaman yaşar." diyen Başkan Kennedy ile kardeşi Robert Kennedy'nin de öldürülmeleri sistem karşısında makas değiştirmek istemeyen insanların karşılaştıkları durumlardan yalnızca bir kaçı değil midir? Tüm yaşananlar, emperyalizm ve ırkçılık aleyhtarlığının yoğunlaştığı ve sistemi kırılma noktasına getirdiği bir devrin anıları ve acılarıdır elbette.

Peki ya bugünün dünyası ile gençliği, aydınları ve toplumsal kesimleri ne âlemedir. Tüketim çılgınlığının tavan yaptığı, ideolojik söylemlerin bir zihin cimnastiğinin, beyin fırtınasının, mısır patlamasının ötesine geçmediği; pragmatik, köşe dönmece, kapkaççı bir jargonun prim yaptığı anlı şanlı günümüz, bir devrin meşhurlarından "Show Tv başka bir âlem!" repliğini hatırlatmaz mı acep?

L.T.

-BİR FUTBOL EFSANESİ-

Kimi zaman rast geldiğimiz fakat günümüzde bilebildiğimiz kadarıyla kullanılmayan bir kavram; Ordinaryus. Profesörlükte ileri aşamayı ifade etmesi yanında argo kültürümüzde üstat ya da allame gibi anlamlara da vurgu yapar. Akademik alanlarda ismine rastlayacağımız fakat bugün hayatta olmayan pek çok Ordinaryus Profesörümüz vardır.

Birde sahasının dışında kullanımıyla karşılaşırız. Maziye damgasını vuran bir futbol yıldızı. Son yıllarda hayata gözlerini yuman ve futbol tarihimizin duayen isimlerinden Lefter Küçükandonyadis'den söz ediyorum. 1950'li yıllarda "ver Lefter'e yaz deftere" sloganının dillerde dolaştığı bir yıldız isim. Bugün İnternet sayesinde maç görüntülerini puslu da olsa izleyebiliyoruz. Gerçekten de birinci sınıf bir futbol yıldızını gözleyebiliriz.

Lefter'in A Milli Takım forması altında attığı (21) gol uzun yıllar kırılmaz. Elbette Lefter'in rakamı bugünlerde güdük kalır. Ancak o devirde futbolumuzun içerisinde bulunduğu şartları da göz ardı etmemeliyiz derim. Yıllar önce televizyonlarımızda yapılan bir tartışmayı hatırlarım. Genç bir katılımcı Hakan Şükür'ün bir yıldız olarak Tanju Çolak'ı hatta Metin Oktay'ı aştığını söylediğinde diğer bir katılımcının, yok! Müsaade edelim de Metin Oktay'ı geçmesin dediğini hatırlarım. Buradaki itirazı duygusal bir çıkış olarak karşılayanlarda olabilir.

Ancak o dönemdeki imkânlar özellikle de stat şartları ve zeminler nasıldır acaba? Çukurlu, tümsekli, çamur, balçık saha şartları eski kuşaktan insanlarımızın derhal hatırladığı ve söz ettiği bir husus değil midir? Yine o zamanlar gerek kulüp takımlarımızın gerekse Milli Takımımızın dış temas imkânı ne düzeydedir acaba? Ben kendi hesabıma 1970'leri hatırlarım. Milli Takımın grup eleme maçları dışında karşılaşma yapma lüksü yoktur. Özel maç ayarlanması sınırlıdır. Bu açıdan baktığımda dünle bugünü mukayese ederken teknolojiyi göz ardı etmemeliyiz şeklinde düşünürüm.

Yine medya kanalıyla Lefter hakkında yazılanları ve bugüne kadar söylenenleri gözden geçirmek insanda hoşnutluk uyandırıyor. Sözelimi Can Bartu'nun sözleri eski amatör ruhu ve ağabey futbolcuya duyulan derin saygıyı yansıtabilir. Bir mecliste Can Bartu gençlik yıllarımda idolümdü dediği Lefter ile bir araya gelir. Bir gazeteci tebessümle iki efsane şöyle bir yan yana gelin de fotoğrafınızı alayım dediğinde; Can Bartu'nun bu durumu ben Lefter'in papucu olamam hangi efsanelikten söz ediyorsun şeklinde karşılaması manidardır.

Maziye dönük aktarılanların tamamı memnuniyet vermeyebilir. Şüphesiz siyasi tarihimizin çeşitli dönemleri ve olayları vardır. Bunları herhangi bir yönde değerlendirmek bu yazıyı aşacaktır. Ancak bir anekdot olarak sunmadan da edemem. Can Dünder'in bir yazısında rast geldiğim husus şöyledir. 1955'te 6-7 Eylül olayları esnasında Lefter'in Büyük adadaki evi de saldırılardan nasibini alır. Bir grup, eve saldırıda bulunur ve her tarafı dağıtırlar. Ancak bu durum ilginç bir olayın yaşanmasına da sebep olmaktadır. Bu olayı haber alan Fenerbahçe'li bir kısım gençler ve taraftarlar motorlara atlayıp adaya gelirler. Evin çevresinde barikat kurmakla beraber, ağabey! Sana bunu yapanları söyle lütfen derler. Fakat Lefter'in önemi yok arkadaşlar her toplumda böyle durumlar olabilir demesi de dikkate değer bir husus olmalıdır.

Bu olayda futbol sevgisinin ve taraftarlık duygusunun siyasi akımları ve olayları da aşan sıcaklığını duyabiliriz. Yine Lefter'in kişiliği hakkında bize ipucu verebilir. Yaşadığı olayı hiçbir şekilde yansıtmaması dikkat çekici bir not olmakla beraber şaşırtıcı da değil. Kendisine Yunan Milli Takımında oynaması önerildiğinde ben Türküm diyerek bu teklifi geri çevirmesi de akla gelebilir. Gerçektende Lefter'in bu hususiyetini aile tarihinde de gözlemek mümkündür. Rum bir baba ile Türk bir annenin oğlu şeklinde biyografi notu karşımıza çıkmaktadır. Şüphesiz Türkiye'li olmayı özümsemiş biridir Lefter. Bu noktada Yunanlı olmakla Rum olmak arasındaki farklar dikkatimizi çekebilir. Anadolu'nun yüzlerce yıllık komşuluk kültürünü bu vesileyle anabiliriz.

Bu çerçevede aldığımızda yurdumuzun gayri müslim kökenli insan varlığının yetiştirdiği değerlerden biridir Lefter. Nihayet, Fenerbahçe ve Türk futbol tarihinin güzide sporcularından ve mücevherlerinden Lefter'i saygıyla anarken toprağı bol olsun diyorum.

L.T.

-FETİH VE BAĞIMSIZLIK KAVRAMLARI ÜZERİNDE DÜŞÜNMEK-

Bursa'mız ülkemizin tarihi zenginliğiyle kendini gösteren illerinden biri. Eskiçağlardan bu yana muhtelif devletleri ve devirleri idrak etmiş bulunmaktadır. Dolayısıyla farklı kültürleri potasında eritmektedir.

Günümüzde de hükmünü sürdüren Müslüman Türk varlığı açısından ele aldığımızda ise iki ana takvim bizleri karşılamaktadır. 06.04.1326 ve 11.09.1922. Birincisi Bursa'nın fetih günü, diğeri ise kentimizin istiklale kavuşması ya da bağımsızlık tarihi olmaktadır.

Fetih, bir yörenin belirli bir tarihi dönemde egemenliğiniz altına alınması ve devamında farklı bir kültürün ve değerlerin çerçevesi içerisinde dönüştürülmesidir. Yani sadece topraklarınıza katma olayı ya da sayısal bir değişken değildir.

Kurtuluş kavramında ise kentin belirli bir zaman diliminde elinizden çıkması, sonrasında ise tekrar kazanılması hüviyeti karşımızdadır. Yine sayısal bir büyüklük olmamaktadır. Çünkü belirli bir çağda fethedilmiş bu toprak yüzyıllar boyu uğruna ölünebiyen bir vatan parçası hâlini almış bulunmaktadır. İşte 1922'de yaşanan da budur. Uğruna mücadele edilen ve gazi ya da şehit olunan bir vatan toprağıdır. "Bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır, toprak eğer uğruna ölen varsa vatandır" mısraları hiç kuşku yok ki söze gerek bırakmayacaktır.

Bu açıdan düşündüğümde fetih kavramını; ne işimiz vardı bizim o diyarlarda şeklinde değerlendirmeyi doğru bulmadığımı söylemeliyim. Öncelikle bir tarih atlasını elimize alıp sayfa sayfa incelemeyi öneririm. Binlerce yıldır Dünya haritası kaç defa değişmiş? Kimin kime söyleyecek sözü, yan bakacak hâli var acaba? Bugün hayatta olmayan bir siyaset adamımız ne güzel söyler. Bir Viyana seyahatinde yabancı bir gazeteci sorar, Viyana kapılarında ne işiniz vardı? Ünlü politikacımız şu veciz cevabı verir. "Haçlı seferlerinin iadei ziyaret-i".

Hele ki, ne işimiz vardı Viyana kapılarında sorusunu biz kendimize sorarsak inanın bana şu an üzerinde yaşadığımız Anadolu toprağının bizim olduğunu Avrupa'lılara anlatmakta zorluk çekeriz. O zaman Avrupa'lı zaten her zaman benliğinde taşıdığı duyguyu soruya dönüştürür ve Anadolu tarihte Bizans'tır, sizin yeriniz Orta Asya'dır deyiverir bilesiniz. Şüphesiz biz de cevabı yapıştırırız Avrupa'ya. Anadolu'nun Bizans ve Roma öncesi eski çağ tarihi çok daha uzun bir zaman dilimidir ve siz o zaman sürecine ait değilsiniz diyebiliriz.

Aslında Cumhuriyetimizin ilk dönemlerinde sahne alan eski Anadolu'cu anlayışı bu çerçevede algılamakta mümkündür. Açıktır ki, o nesil Avrupa ile mücadelenin salt askeri boyutla sınırlı olmadığını düşünmekte haksız değillerdi.

Gerçi müzelerde ancak karşılığı bulunacak tarih devirleri üzerinden dünya görüşü geliştirmek ilk bakışta garip gelebilir. Ne ki, batının Yunancı tezlerini çürütmekte o denli gerekmektedir. Hatta Ege ve Kıbrıs meselesini salt güncel askeri siyasi söylemler olarak algılamayıp gerek Avrupa gerekse Yunanistan'ın izini tarihin eski zamanlarına kadar sürmek gerekir dersem bilmem mübalağa mı olur? İşte yakın tarihimizde bu hissini uyandıran bir dönem vardır. Düşünsenize Yunan sanatçısı ve düşünürü diye lanse edilen belli başlı isimlerin önemli bölümü Anadolu olmaktadır.

Vaktiyle izlediğim bir yabancı belgeselde Yunanistan'dan seslenen bir sunucunun programa; ben şu an sizlere niçin buradan sesleniyorum çünkü uygarlık burada başladı sözleriyle giriş yaptığı gelir aklıma. Kendi hesabıma, sen söyledin ya hemen yedik, biz de eşektik çünkü şeklinde düşünmedim değil. Tarihte bir Yunan kültür ve uygarlığı dönemi kuşkusuz var. Amma velakin bunun mit halini alması, Yunancı bir kültür emperyalizmi olgusuna dönüşmesi her zaman sorgulanmaya muhtaçtır.

Bunun gibi fetih ve istiklâl kavramlarını da bu bağlamda ele aldığımız takdirde mevzuyu uzun tarih devirleriyle mukayese edilemeyecek kadar kısa dönemli ve dar çerçeveli tartışma alanlarına sokmayalım derim. Bugün Üsküp, Niş, Saraybosna ya da Musul, Kerkük, Batum, Bakü gibi kentler elimizde olsa idi oralarında kurtuluş gününü kutlamayacak mıydık? Yoksa buralar sehven elimizde kaldı deyip geri mi verecektik? Kaldı ki, Musul ve Kerkük gibi kentleri Cumhuriyetin ilk dönemlerinde elimizde tutmak için uğraşmadık mı acep? Lozan'da çözülemeyen sorunun 1924'de Milletler Cemiyeti görüşmelerinde de çözülememesi aklımıza gelebilir. Bu süreçte mücadele ettiğimiz İngiltere'nin gözü bölgenin petrol yatakları üzerindedir. Bu yüzden Türkiye devletinin bölgede Referanduma gitme isteğini İngiliz tarafı reddeder. 1925'de çıkartılan doğu isyanının sonuçları arasında Musul'un kaybedilmeside ilginç değil mi?

Bütün bu sözlerden sonra şunu açıklıkla söylemeliyim: Fetih kavramını algılamadan veya dışlayarak kurtuluş kavramını ya da istiklale kavuşmayı anlayamayacağımız gibi, bağımsızlık savaşı takvimlerimizi değerlendirmeden ve özümsemeden de bugünkü varlığımızı sağlıklı bir zemine oturtmamız ve ifade edebilmemiz mümkün görünmemektedir bana.

L.T.

11 Eylül 1922 Bursa'nın Bağımsızlık Gününün sene-i devriyesinde bize bu anlamlı günü armağan eden vatan evlatlarımızı saygı, rahmet ve şükranla anıyorum...

-BİR KURBAN BAYRAMI ANISI-

Bursa bir bayram anonsunu unutmayacaktır. “Türk Hava Kurumu Kurban Bayramınızı tebrik eder, hayırlara vesile olmasını diler. Kurban derilerinizi makbuz karşılığı toplamaktayız, bağışladığınız deriler Türk Hava Kurumunun yanı sıra Türkiye Kızılay Derneği, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Diyanet Vakfı ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı tarafından değerlendirilmektedir. Bağışlarınızı Allah kabul etsin.”

Bir dönem Kurban Bayramı vesilesiyle Türk Hava Kurumunun kurban derisi toplama çalışmalarında görev almış bulunmaktayım. O senelerden birinde; şehrimizin Beşevler, Üçevler, Yunuseli, Yeşilova, Koğukçınar gibi semtleri yanında bazı yakın köylerimizi de gezme fırsatı bulduğum aklıma geliyor. Bazıları şimdiye kadar hiç görmediğim köylerdir. Bu anlamda düşündüğümde; çalışmalar Bursa kültürüme önemli katkılar sağlamaktadır. Bir yandan da, uzun seneler Bursa’da yerleşmiş bir ailenin evladı olarak kendime yazıklar olsun demekten de uzak değilim. Öyle ya, şehrin merkez ilçelerine bağlı kimi köylerden habersizim. Ortaokul yıllarımda üç sene boyunca aldığım Çevre İncelemesi dersini bir ölçüde çöpe atmışım gitmiş. Tabi, ailemi bu sözlerimden tenzih ediyorum. Aslında çocukluğumdan beri tecessüslü bir yapım vardır. Çocukken de patika bir yol görsem bu yol nereye gider, beni nereye çıkarır merak ederdim. Bugün de bu ruh hâli devam eder bende. Ancak gördüm ki, yetmemiş. Gerçekten de gezip öğrenmenin limitsiz olduğu anlaşılıyor.

Görevimiz esnasında Nilüfer ilçesine bağlı Beşevler ve Üçevler muhitlerinde gezince, yakın düşen veya öyle sayılabilecek köylere de yönelmemek olmazdı. Doğancı barajı yönünde çok gidip gelmişimdir. Ancak ana yoldan görebildiğimiz köylere hiç gitmediğimi düşünüyorum da. Kaptanla beraber kararlaştırdık ve Misi köyüne yöneldik. Bu dediğim ikinci günün sabahı idi. Ve bu yaklaşımımızın muazzam derecede semeresini gördüğümüzü söylemeliyim.

Misi köyü ya da şimdiki adıyla Gümüştepe doğanın ortasında kurulmuş bir cennet yöre. Köy evlerinin arz ettiği farklılığın yanı sıra gürül gürül derenin kenarında, ağaçların gölgesinde kurulu kafe-restaurant-çay bahçesi oluşumuna ne demeli. Bursa’da bugüne kadar gördüğüm en güzel köylerden biri, hatta başta geleni dersem mübalağa eder miyim acep? Beni duyan da hayatında bir şey görmemiş bu adam yahu der. Merkez ilçelere bağlı köyler arasında Cumalıkızık köyünü düşünüyorum, ya da İnkaya’yı ve hüküm vermekte acele davranmamak gerek diyorum. Ancak yinede Misi köyünün ilk üçü hak ettiğini, daha doğrusu birinciliği paylaşan üç köyden biri olduğunu söylemeliyim.

Bu arada muhtar emmiyi buluyoruz. Sağ olsun bize tavşankanı çaylarımızı da söylüyor. Çaylarımızı yudumlarken köy hakkında sohbeti koyultuyoruz. Bizden iyisi mi var koca şehirde? Öncesinde biz derileri araca atarken diğer bir Hava Kurumu aracı da köye gelince dakikalarlada olsa derileri kapmış olmak bize ilave memnuniyet verecektir. Hani gazetecilikteki haber atlatmak tâbiri de aklımdan geçmedi değil. Elbette latife ediyorum da; bir kez daha şükrettiğimizi söylemeliyim. Sabah sabah çitayı yükselterek güne başlamak ne demek? Babanda mı gördün demezler mi adama?

Bayram boyunca gezdiğimiz köyler arasında aynı istikamette yer alan Dağyenice ve Doğancı köyünün yanı sıra Dobruca, İnkaya, Alaattin, Cumalıkızık ve Hamamlıkızık da söz etmem gereken yerler arasında. Ankara yolu istikametinde giderek ulaşılan Cumalıkızık yedi yüz yıllık Osmanlı köyü. Meşhur Kınalı kar dizisinin çekimlerinin yapıldığı köy hani. Köy içerisinde özellikle Mavi Boncuk Konuk Evine bayılırım. Bahçesinde ağaçların gölgesinde ister kahvaltı yapın, ister tarhana çorbası içip yanında mantı yiyin, üstüne de ev baklavası ıımmhh! Değme keyfime. Fakat bu sefer görevde olmamız bâbında bu dediklerimin hiçbirini yapmadık. Zaten köy, bayram dolayısıyla ana baba günü. Hani dönmeye yer yok misali. Biz de cevizli ekmeğimizi alıp devam ediyoruz. Tabi bir paket ev tarhanasını eve götürmek mahiyetinde satın almaz mıyım?

Cumalıkızık ve Hamamlıkızık’tan daha önce başka bir aracın uğramasından dolayı boş çıkıyoruz. Keh keh sabotaj dedikleri bu mu yoksa? Ancak Dobruca’dan ve Dağyenice’den aldığımız deriler hiç fena değil açıkçası.

Köylerde muhtarla iletişim kurmamıza rağmen Dağyenice’de istisna yaptım ve anons ettim. Köye girişte mikrofonu açıp söylediğim sözler mi: “Selamün Aleyküm, Türk Hava Kurumu sevgili Dağyenice’li vatandaşlarımızın Kurban Bayramını tebrik eder, hayırlara vesile olmasını diler.”

Buradan ayrıldıktan sonra uğradığımız Doğancı köyünün muhtarı da yarın deri çıkabilir demekte. Bende kendisine cep numaramı veriyorum ya umutlu da değilim açıkça. Fakat ilginçtir üçüncü günün sabahı köyden telefon gelir. Öğlen saati idi. O ana kadar da bir adet deri ancak alabildik. Onu da bin türlü pazarlıkla. Bir vatandaş kurbanını kestiriyor. Yanına sokuluyorum. Dedim Selamın Aleyküm, dedi Aleyküm Selam. Bayramınız mübarek olsun dedim, dedi Allah razı olsun. Fakat ardından da üzerimdeki önlüğü gördüğünden, derimi camiye vermeyi düşünüyorum diye ekliyor. Bende kendisine fark etmez Allah kabul etsin, cami de ülkemizin bir kurumu değil mi dedim ve ekledim; Hava Kurumunda toplanan derilerin değerlendirilmesi de beş koldan olmakta. Bunların arasında Diyanet’te var. Az sonra adam makbuz kesiyor musunuz diye sordu ve madem derimi size vereyim dedi. İşte tam da adamdan deriyi aldım, telefon geldi. Baktım Doğancı köy muhtarı. Köylüden deriyi topladık buyurun gelin diyince hemen köye

uçuyoruz. Allah razı olsun çayımızı da ikram ediyor vesselam. Bu sefer filiz babam! Ardından da derileri kasaya atıp toplanma merkezine yollandık.

Bu arada Beşevler çevresinde Çamlıca adlı varsıl bir muhitten de söz etmeliyim. Caddelerin sokakların kaymak misali olduğu, iki katlı bahçeli evlerle örölü ve koruluklarla çevrili, ışığı da bol bir semti araçla kat ederken şehrimiz adına memnuniyet duyduğumuda söylemeliyim. Hani insanın hususi gezmeye gideceği bir semt, neme lazım.

Üçüncü gün son olarak ova semtlerinden Yunuseli'ne kapağı atıyoruz. Allah bereket versin buradan da boş ıkıyoruz. Bu kez bayağı anonsta yaptık sokaklarda. "Selamün Aleyküm, Türk Hava Kurumu değerli Yunuseli'li vatandaşlarımızın Kurban Bayramını tebrik eder, hayırlara vesile olmasını diler." Bu formatta epey anons yapıyorum.

Deri aldığımız muhtelif evlerin yanı sıra bir de ingene çadırına denk geliyoruz. Deri alırken gayrı ihtiyari göz atıyorum. Yan yana iki çadır; içerde yatak döşekler, koltuklar, kap kaçak meydanda. Bir an içim cız ediyor. Kendi kendime düşünüyorum; yağmuru çamuru, karı kışı. Fakat ardından da bakıyorum. imlere masa atmış yemek yiyip söyleşen insanlar. Çingenelerin göçer altyapısını da hesaba katınca yanlış düşündüğüm sonucuna vardım. Belki de o insanları apartman dairesine koysanız boğulurlar. Zaten ingene toplumunun müzikal birikimi, çalgı engi kültürü de yaşamlarının renkleri ve tonlarından kaynaklanmıyor mu?

Velhasıl-ı kelam üç güzel gün geçirdiğimi düşünüyorum. Hani paramla seyahat etsem bundan iyisi olur muydu, sanmıyorum. Sonuçta dördüncü günü de ailemle geçirip, o havadan uzaklaşmak suretiyle asli mesaiime hazır hâle geliyorum.

L.T.

-BİR ROMANIN PENCERESİNDEN-

Bir romanı okurken elbette konusunun ilgimizi çekmesi kadar edebi lezzet boyutunda yoklarız. Açıkçası damak tadı ararız. Şüphesiz içinde bulunduğumuz halde önemlidir. Sözelimi insanın psikolojik yönden kötü bir devresinde iyi gidebilecek romanlardan da söz edildiğini duymuş olmalısınız. Böyle bir dönemde sürükleyicilik aranmayabilir. Durağan bir atmosfere sahip, başka bir zaman olsa sıkıntıdan patladım diyeceğiniz bir roman kafa dağıtmak için ideal hale gelebilir. Şüphesiz bu istisnai bir durum olmalı. Genellikle akıcılığı, damak zevkimize uygunluğu önemseriz elbet. Ayrıca daha önceden bilip, tanıdığımız ve beğendiğimiz bir yazarın yeni bir romanı olması da rehberlik edebilir.

Son zamanlarda okuduğum bir romanı bu anlamda ele aldığım da yazarı açısından benim için bildik bir eser değildir. Açıkçası tavsiye edilmesi üzerine okuduğumu söylemeliyim. Ve okur profilime uyduğunu da. Bilal CİVELEK tarafından kaleme alınan "Boris'in Sırrı" adlı eseri tarihi roman kapsamında değerlendirebiliriz. 2'inci Dünya savaşı döneminde Balkanlarda, Makedonya ve Bulgaristan coğrafyalarında geçen bir olaylar zinciri karşımıza çıkmaktadır. Savaşın ilk yıllarında Nazi işgali esnasında, son zamanlarında ise Sovyet Rusya'nın giderek bölgede hakimiyetini arttırması sırasında Türklerin ve Müslümanların yaşadıkları konu edilmektedir.

Roman kahramanlarına baktığımda da; Derman Baba hem Veli hem de organize edici kimliğiyle çok değerli bir kişilik. Selçuklu ve Osmanlı devri Erenleri ve Evliyalari misali bulunduğu bölgeyi ve insanını hareketlendiren, deyim yerindeyse yaşadığı ortamı içten canlandıran bir karakter. Derman Babanın müspet çalışmaları zaman geliyor Boris gibi iflah olmaz bir karakteri bile ıslah ediyor. Başlarda Boris'in üvey oğlu olarak gördüğümüz Yusuf'un ilerleyen bölümlerde öz evlat olduğu ortaya çıkmaktadır. Yusuf, ailesinin Hıristiyan olmasına karşın öteden beri kendisini Müslüman olarak tanımlar. Ancak bilgi eksikliği de duymaktadır. Derman Baba vasıtasıyla bu eksikliğini giderir. İlerleyen dönemlerde Bulgar yönetimine karşı verdiği mücadeleler sebebiyle Belene kampına gönderilir. Kendisi gibi buraya gönderilen ve yıllar öncesinden tanıdığı doktor Selçuk'la karşılaşır. Önceleri Bulgaristan'da Komünizme ve partiye hizmet eder görünen doktorun tam tersine Müslümanlığa ve Türklüğe yönelik destekleyici çalışmalar yaptığı anlaşılır. Şüphesiz romanın final anlarında Yusuf'un evine varmasına karşın ailesine önemli ölçüde kavuşmadığı, doktor Selçuk'un ise Belene kampında hayatını kaybettiği görülecektir.

Belene kampının vahşeti bana Sovyet döneminin ünlü Rus romancısı Soljenitsin'i de hatırlatmıyor değil. Stalin dönemi çalışma kamplarını konu edinen "İvan Denisoviç'in Hayatında Bir Gün" ve "Gulag Takımadaları" romanları da bizlere fikir verebilir. Elbette Sovyet çalışma kampları ve Bulgar Belene kampının paralel özellikler dairesinde konumlandığını da söylemeliyiz.

Bu hakikaten akıcı anlatıma sahip güzel eseri okurken duygulanmamakta mümkün değil. Bir yandan da bana anımsattığı hususlardan söz edebilirim. Büyük şairimiz Yahya Kemal'in "Açık Deniz" adlı şiirini hatırladım bir an. "Elveda Rumeli" dizisini düşündüm. Aslında o sahneleri düşünmekle değil hissetmekle idrak edebileceğimizi düşünmekteyim. Bilirsiniz Ziya Gökalp'in çok anlamlı bir sözü vardır. Oğuz Han'ın tarihte yaşamış biri olup olmadığını sorarlar. Fert olarak öyle biri var mı, yoksa Oğuz Han gerçekte Türk milletinin kollektif şuur altı mı? Ziya Gökalp cevaben "İlim bilmez onu gönlüm tanır benim" der. Elbette destanları ilim kanalıyla araştırabiliriz. Ancak bu bize yalnızca ansiklopedik bilgi sağlar. Nüfuz etmemizi dolayısıyla idrak etmemizi mümkün kılmaz, kılmayacaktır da.

Yine Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın "İstanbul-Fetih Destanı" adlı eserindeki şiirleri düşünüyorum. Fazıl Hüsnü bu kitabını 1953'de yayımlar. Yayımlandığı takvimde önemli. Fethin beş yüzüncü yıldönümüne karşılık gelir. Ünlü şairin asker kökenli bir kimliğe sahip olduğu da hatırlanabilir. Bunu şu açıdan söylüyorum. Türklerin siyasi ve askeri tarihini bilmektedir. Kendi kuşağının şairlerinin önemli bir bölümü güncel konular üzerine hiciv ve sosyal yergi şiirleri yazarken o Türk tarihine dönük destanlar yazar. Üstelik Dağlarca İstanbul'un Fethi şiirlerinde destan formatını yakalıyor ve fetih olgusunu kavramsal olarak anladığını, doğru anladığını gösteriyor. Öyle ki, döneminin bu duruma çok müsait olduğu da söylenemez.

Açıkçası Cumhuriyetin kurulduğu dönemler Yeni-Eski karşıtlığı da yaşanmaktadır. İster istemez Osmanlı'nın radikal düzeyde tenkide uğradığı siyasi şartlar hakimdir. Bu durumu ortaya koyan güzel bir örnek dönemin ünlü eleştirmenlerinden Nurullah Ataç'ın bir sözüdür. İstanbul-Fetih Destanı adlı eserin yayımlandığı dönemde Ataç, bizim Fazıl Hüsnü'de son zamanlarda iri iri kelimeler sarf ediyor demektedir. Neden, çünkü Fazıl Hüsnü'nün bu çalışmasını yayınladığı dönemde hakim aydın düşüncesi fetih olgusunu tarihsel zeminde bile olsa sıcak karşılamaz. Nurullah Ataç bir bakıma bu sıkıntılı ruh haline tercüman olmaktadır. Bu nokta etrafında bir kanaatimi de şu şekilde belirtmek isterim. Maalesef münferit isimler dışında modern dönemde aydın yapımız Cemil Meriç'in deyişiyle "Cavalacozlar Kafilesi" olmaktadır. Ben bunu derken objektiflikten uzaklaşmadığımı düşünmekteyim. Kemalist, sosyalist, liberal, muhafazakar, milliyetçi, islamcı, vs. her ideolojik yapıda kontenjan tanırım. Fakat bir zümre olarak aydın kitlemiz halktan kopuk bir yapılanmaya sahiptir dersem acep mübalağa mı ederim?

Bu arada romanda İkinci Dünya Savaşı döneminin iki ayrı evresinin de başarıyla işlendiğini söylemeliyim. Nazi Almanyası ve Bolşevik Rusyanın işgali devreleridir bu. Benzeri yapılanmanın Kırım Türklerine de yazgı olduğu söylenebilir.

Ne ki, Balkanlarda Nazi işgali Bulgar ırkçılığına aradığı fırsatı vermemektedir. Bu durumun oluşmasında Türkiye devletinin diplomatik girişimleri de rol oynamaktadır. Halbuki Sovyet işgali Bulgar ırkçılığına aradığı bu imkânı fazlasıyla vermektedir. Bunun nedenini bence tarihsel bazda Türk-Alman ve Türk-Rus ilişkileri arasındaki farklı yapılanmada aramak gerekir. Almanya ile 19'uncu yüzyıldan itibaren kısmen de olsa politik dostluk düzeyli ilişkilerimiz bulunmaktadır. Halbuki Rusya ile ilişkilerimiz özellikle 18'inci yüzyıldan itibaren problemlili bir çizgiye oturur. Açıkçası, Rusların bizim lugatımızdaki karşılığı Moskof olarak şekillenecektir.

Bu noktada eski Türkçü yazarlarımızdan Selahattin Ertürk'ün bir bahsinden de özellikle söz etmek isterim. Türkiye'de anti-komünizm büyük ölçüde anti-Rus ve anti-Sovyet olma durumudur, der. Belki tartışılabilir. Türk milletinin İslam temelli değerleri de anti komünist anlayışın yaygın bir durum olmasını kaçınılmaz kılar. Ancak Selahattin Hoca'nın konuyu özellikle tarihi Osmanlı-Rus savaşları ve 20'inci yüzyılda da Stalin'in Türkiye'den toprak talepleri ve Bolşevik Rusya'nın Orta Asya ve Balkan Türklüğüne karşı izlediği zulüm politikası temelinde aldığını düşünüyorum. Yani Komünizmin dinsiz bir ideoloji olmasından öncelikli öge Rusya'nın Türkiye'yi ve Türk dünyasını tarihsel açıdan işgal hedefleridir belirleyici unsur. Başka bir deyişle Rusya dinsizliği veya Hristiyanlığı' da benimsese Türk Dünyasına karşı bakışı değişmeyecektir. Tabi bu dediklerimin ötesinde Komünizmin genel din algısı ve felsefesi her zaman tenkit edilebilir. Ancak bu durum ayrı bir değerlendirme yapmayı gerekli kılmaktadır.

Nihayet, eserin ele aldığı hususlar etrafında duyarlılığımızı arttıracaklarını ya da mevcut duyarlılığımızı tazeliyeceğini de söylemeliyim.

L.T.

-KAÇAK EFSANESİ-

Bugünden bakıldığında konusu itibariyle tekdüze bulunan, uyandıracığı ilgi vasatı aşmayacak bir film veya dizi başka bir dönemin özellikleriyle birebir örtüşebilmekte, sosyal psikolojide aradığı karşılığı bulabilmektedir.

Televizyon tarihimizde bu kimya uyuşmasını en güzel yakalayan dizilerden biri belki de başta geleni bir dönemin popüler dizilerinden "Kaçak" olmalıdır. Siyah-beyaz ekranda 1972-75 yılları arasında gösterilen dizi konusu itibariyle baktığımızda monotonluk uyandıran bir içeriğe sahiptir. Karısını öldürmekle suçlanan Dr. Richard Kimble cinayeti tek kollu adamın işlediğini söylese de kendisinden başka tanık olmadığı için kimseyi inandıramamaktadır. Mahkeme sonucunda idama mahkûm edilen Kimble birlikte götürüldüğü mahkûmlarla beraber kaçmayı başaracaktır.

Bundan sonrası bir kaçıp kovalamaca sürecidir. Kimble, peşinde Komiser Gerard olmakla birlikte sürekli kaçmaktadır. Bu durumu dizinin unutulmaz jenerik cümlesinde de görmekteyiz. "Komiser Gerard, Richard Kimble'nin peşindedir ve Kimble kaçır, kaçır, kaçır!" Hani insanda yeter ulan anladık duygusu uyandırmaz mı? Dizinin üç yıl sürmesiyle bu durumun bir ilgisi var mıdır bilinmez ancak kesin olan bir husus varsa bu yönüyle dizi yılan hikâyesine döner.

Tek kanal döneminin bu en popüler dizisinde başrolü yani Kimble'yi David Jansen canlandırmaktadır. Her hafta heyecan fırtınası meydana getiren dizide her bölümün sonunda Kimble, tek kollu adamı yakalayacak gibi olur ancak her seferinde elinden kaçırır. Diğer yandan Kimble'da Komiser Gerard'a yakalanmaktan son anda kurtulmaktadır. Hatta bazen bir binanın giriş katında yakalanmak üzereyken arka pencereden kaçmayı başardığı anlaşılır. Açıkçası, hiçbir zaman binanın en üst katında sıkıştırılıp yine de kaçmayı başardığını hatırlamam.

Dizi üç yıl boyunca Komiser Gerard, Kimble ve tek kollu adam arasında daire çizecektir. Öyleki, bu daire giderek bir kısır döngü halini alır. Tek kollu adam uzun bir süre Kimble'den başka inanılabilecek bir efsane gibidir. Komiser Gerard içinse tek gerçek vardır, Kimble. Düşünüyorum da, 1975 de Kaçağın son bölümünün gösterime gireceği söylendiğinde ülkemizin her evinde nihayet! Duygusu uyandırmış olmalı.

Bütün bu hususlara karşın dizinin önemli bir sosyal işlevinden söz edebiliriz. İnsanları bir araya getirmek. Gerçekten de ülkemizde televizyonun yeni yeni ortaya çıktığı, çoğu insanın evinde henüz bulunmadığı, günlük yayın saatlerinin kısa olduğu bir devirde Kaçak en gözde program olmasının yanı sıra insanların bu diziyi izlemek için evinde televizyon olan bir komşuya ya da bir aile dostuna gitmelerine sebep olabilmektedir.

Bu konuda kendi hayatımdan hatırladığım örnekler vardır. Kaçak dizisi başladığında televizyon yoktur bizde. Televizyon evimize 1973 yılında alınır. Sharplorez marka bir televizyondur bu. 1970'li yıllarda Bilge Zobu'nun canlandırdığı "benim televizyonum Sharplorez" reklamını da hatırlayanlarımız olacaktır. Tabi konumuzun dışında bir husustur ya bu. Kaçağı tanıdığımız ailelerin evlerinde izlediğimiz zamanları hatırlarım. Bazen bizi davet eden, kimi zamanda bir ev gezmesine gittiğimiz ailelerdir bunlar.

Açıkçası bizler çıt çıkmadan televizyonda bir programı izlemeyi hatta konuk olduğumuz bir evde hiçbir şey konuşmadan adeta soluğumuzu tutarak ekrana bakmayı Kaçak'la yaşamış bir kuşağız. Sonraki yıllarda tüm ülkede televizyonun yaygınlaştığı düşünülürse bir daha belki de hiçbir programın yakalayamadığı bir özellik olarak düşünebiliriz bu durumu.

L.T.

-GEÇMİŞ ZAMAN OLUR Kİ-

Bebeklik insanoğlunun en tatlı, masum, sempatik, cıvılcıvılcı olduğu; aynı zamanda yaşayıp hatırlamadığımız ancak aile büyüklerimizin anlattıklarıyla ve o devri yansıtan, bizi de kapsayan fotoğraflarla yâd ettiğimiz bir tür yitik cennet. Her insanın yaşamında farklı bir döneme karşılık geleceği kuşkusuzdur.

Son yılların popüler başlıkları arasında 1980'lerde veya 1990'larda çocuk olmak sıkça karşımıza çıkar. Peki belirli bir periyotta; sözgelimi 1960'larda bebek olmak nasıl bir şey, neleri kapsar, şüphesiz koca bebek sende ünlemini zihinde uyandırabilirde. İçinde yaşayıp da habersiz olduğumuz dünya neleri içerisine alır? İdrak edemediklerimiz ya da farkında olmadıklarımız hani.

Bendeniz kapsama giren biriyim. Ancak 68 kuşağı'ndan olduğumu da söyleyemem gali. Malumu olduğu üzere 68'lilik o sene üniversite camiasında olanları kapsar, yoksa dünyada olanları değil.

Ya da tutmakta olduğum takım Fenerbahçe'nin 1968'de elde ettiği lig, Türkiye ve Cumhurbaşkanlığı kupası şampiyonlukları ile beraber gerçekleştirmiş olduğu Manchester City zaferini idrak edecek durumda da değilim.

1968 Meksiko City Olimpiyatlarını döneminde yaşayamamakta örneklerden biri olmalı. Efendim! Ne fark eder demeyin, olimpiyatlar tarihinin en tanık olunması gereken oyunlarından biri değil midir? İki bin beş yüz metre irtifada düzenlenen oyunlarda zenci atletlerin madalya törenlerini siyah yumruk selamıyla renklendirmeleri, atletizm tarihinin en parlak rekorlarının kırılması dikkate değer. Özellikle uzun atlamada 20'inci asrın rekoru payesini alan 8.90'luk büyüleyici rekor. Bu dereceyi elde eden Bob Beamon bir kere çitayı yükseltmiştir artık. Ancak o tarihten sonra bir daha 8.40'dan fazla derece elde edemez. Yıllar sonra bir gazetecinin 1968'de elde ettiğiniz o muhteşem derece size ne hissettiriyor diye sorması üzerine; uğursuz bir atlayıştı o! Şeklinde bir ifade kullandığından söz edilir ki, manidardır. Bir bakıma yüksek irtifa sayesinde bu dereceyi elde ettiğini kabul etmiş olacaktır.

1960'larda bebek olmak başka neleri kaçırmak anlamına gelir? Sözgelimi gazete, radyo ve Hayat Ansiklopedisi üzerine kurulu bir sosyokültürel yapıya sahip olmakla beraber henüz televizyonla karşılaşmamış veya yeni yeni tanışan bir kuşakla dirsek teması içerisinde iken bundan habersiz olmak.

Ya da Cumhuriyet tarihimizde askeri darbeler ve ihtilâller dönemine kapı açan bir devrin tanığı olamamak anlamına da gelecektir. Çokta duydum şimdi diyenler de olabilir. Kişinin magazin bir perspektife sahip olması da olanaksız değil elbet.

Kişisel tarihim açısından da sizlere biraz kendimden bahsedeyim deyip; doğum esnasında soğuk bir kış günüydü, dışarıda lapa lapa kar yağıyordu şeklinde söze girsem tebessüm duyarsınız hiç şüphesiz. Edirne'nin soğuğu meşhurdur da; ben kim hatırlamak kim bunları.

Allah'tan yıllar boyu büyüklerimden dinlediklerim ve bebeklik fotoğraflarım beni bu konularda yalnız bırakmıyor da anlatabileceğim hususlar var. Her şeyden önce doğduğumda gülbüz bir çocukmuşum, neme lazım. Hani dört kilo iki yüz elli gramdım dersem fikir verebilir. Yine bebeklik fotoğraflarıma bakıyorum da; şimdi kendim yok Allah'ım var, sempatik bir bebekmişim.

Ancak bu gülbüz ve sempatik olma hâli bana biraz pahalıya patlar. Yürümemin çok gecikmesi ile beraber annem ve babamı bir telaştır alır. Doktorun zaman zaman bu tip durumlar olabilir tedirgin olacak bir şey yok demeleriyle rahatlarlar. Ayrıca konuşma yönünden de gecikmeli bir bebekmişim ben. Açıkçası yürümem neredeyse iki yaşımı, konuşmam da iki buçuk yaşımı bulur. Demem o ki, aile çevresine bayağı ümitsizlik vermiş olmalıyım.

Fakat yürümeye başladıktan sonra da ailemi bir hayli bîzar ettiğim kesin. Çünkü, süratle kilo kaybeden çok hareketli bir çocuk olduğum söylenir. Bu konuda anlatılan örnekler sıra dışı bir bebeklik ve erken çocukluk sürecini gösteriyor bana.

Sözgelimi bir gün annem evde iş yaparken birden benim ağlama sesimi duyar. Sesin, giriş kattaki evimizin bahçesinden geldiğini fark edince telâşla koşar. Ancak beni bahçede göremez. Ağlama sesimi takip ederek bahçe duvarından öte tarafa bir bakar ki, diğer bahçede cam kırıklarının üzerine yuvarlanmışım. Buna karşın bir iki çizik dışında hiçbir kanamanın olmaması "Kiziroğlu Mustafa Beyi" akla getirebilir de. O değilde Allah korumuş dediğimiz durumlardan olmalı.

Yine bir seferinde kapıyı açıp evden çıkmamla yan sokaklarda kaybolup gitmem bir olur. Tabi bizimkileri nasıl bir telaşın aldığını tahmin edebilirsiniz. Peki nasıl bulurlar beni? Açıkçası ailemden önce polis amcalar bulur, karakola götürüp birde bisküvi ve meyve suyu ikram ederler bana. Onlar bana nay nay yaparken annemler de ay!AY telaşındalar. Karakola gelip benim kaybolduğumu bildirince olay çözülür. Şüphesiz bizimkiler dünyaya yeniden gelmiş gibi olmalılar.

Anlatıldığına göre, bir defasında da Edirne’de bir sosyal tesiste otururken ben kaçta göz arasında ortadan kaybolurum. Annem salonda göremeyince dışarı koşar ve beni karşıdan karşıya geçerken görmesiyle yaklaşan bir aracın önünden alması bir olur.

Bir seferinde de Tekirdağ’ın Şarköy ilçesinde tatil yaparken bir yaz gecesi ben ortadan kaybolurum. Annemle babam çadırların arasında koştururlar, göremeyince panik hâlinde denize koşarlar. Öyle ya denize doğru mu yürüdüm? Neden sonra beni boş bir çadırın içinde bulurlar. İçerde ne mi yapıyorum? Çadırda durmakta olan bisiklete bindiğimin ve dünyayla tüm bağımı kopardığının resmidir.

Uzun sözün kısası anlaşılın o ki; 1960’larda bebek olmak değilse de bebek büyütme oldukça zor olmalı. Hani derim ki; yaşayıpta hatırlamadığımız bir dönemin zorlukları, meşakkatleri meşhur bir deyişle “geçmiş zaman olur ki, hayali cihan değer” sözünün hükmü misalidir.

L.T.

-ŞİİRDE MODERN GELENEK TARTIŞMASI BİR BEST-ECEM MODELİ ARAMAK MIDIR?-

Gündelik yaşamda hatta medya’da eleştirmek iddiası taşıyan, müşkül şu ki elleşmekten öteye gitmeyen ya da tenkid yapayım derken Billy the Kid’den ilhamla sağa sola rastgele ateş açan western kaçağı bir zihniyetin mevcudiyetinden söz etmek acep mübalağa mıdır? Demem o ki, temel sorunsalı “kahraman şerif” olmasa “posta arabası”ni kimin koruyacağı meçhul bir neslin evladıdır onlar.

Yine “insan bilmediğinin düşmanıdır” sözü misali durumlar insanoğlunun tutum ve davranışlarında karşılığını bulabilmektedir. Bu neden olur peki? İnsan, benliğiyle kuşatılmış çünkü. Ego baskısı insan varlığını farklı derecelerde etkileyebilmektedir.

Bir bakıma ego, yüksek rakımlı bir tepe misalidir de giderek irtifa kaybeder ve boz bir kırdaki seyrederek. Buna karşın yaşamın gerçekliği bunun muhakkak surette idrak edildiğini göstermiyor. Açık ki, insan psikolojisi kendi bulunduğu konumu yüksek tutmaya güçlüklerinden dem vurmaya müsaittir. O konumun gerektirdiği meziyetler ve bu hususiyetleri elde etmek için gerekli eza cefanın derecesi de insanın kendisini ve başkalarını değerlendirip mukayese etmesi üzerinde etkili olabilir. Benzer olanla farklı olanın hakkaniyet ölçüsünde kıyaslanmasını güçleştirebilir. Bu çerçevede kendi bulunduğu noktanın zorluklarından başkalarının sahip olduğu konumun ise kolaylıklarından, avantajlarından söz etmek daha kolay olacaktır.

Sözgelimi hayatın her sahasında bir alaylı-okullu tartışması vardır. Günümüzde bir mesleğin elde edilmesini mümkün kılan bir eğitim hiyerarşisi temel bir değere sahip olmaktadır. Ne var ki, eski devirlere doğru gidildikçe bu muhakkak bir gerçekliğe sahip olmayabilir de. Şu kadar ki, günümüzde bile mutlak bir değer teşkil etmeyebilir, etmeyecektir de. Mesleğin gerektirdiği formasyona sahip olan kişi bir şekilde yerleşik eğitime bağlı olmaksızın bu yetileri kişisel çabasıyla kazanmış olabilir mi? Hemde nasıl. Ya da o özelliklerin üst düzeyde taşındığı meclislerde bulunmak suretiyle.

Mesela bir akademik tarihçilik vardır, birde popüler tarihçilikten söz edebiliriz. Burada tarihi roman yazarlığıyla hatta tarih araştırmacılığı ile tarihçilik mesleğini birbirinden ayırmak gerektiği düşüncesindeyim. Bunun ötesinde elbette tarihçi sayılmak kaçınılmaz surette akademik bir filtreden geçmeye bağlı değildir.

Yahut askerlik mesleğinde çokça karşımıza çıkar bu alaylılık okulluluk bahsi, değil mi? Yakın tarihimizde İstiklal harbimiz düzleminde bunun sıkıntılarını yaşadığımız söylenebilir. Kuvayı Milliye döneminde alaylıların büyük emeği vardır hiç şüphesiz. Ancak düzenli orduya geçmeye sıra geldiğinde bu kesimin rahatsızlık duyduğu vakidir kimi. Hani dışlandıkları, tasfiyeye maruz kaldıkları misali duygular ve dışavurumları bugüne geldikçe bile yankılanır bazı. Öyleki bunların bazılarının okullu nice askerden daha ziyadesiyle başarı göstermiş olmaları da mümkündür.

Yine bizim edebiyat tarihimizde öyle kıymetler vardır üniversite ya da o devirde Darülfünun mezunu değildiler. Düzenli eğitim bağlamında ortaokul veya lise mezunlardı. Ne ki, nice yüksek tahsilli yazarı, edibi cebinden de çıkarabilirler. İstisnalar kaideyi bozmaz diyene de; bu söz istisnaların varlığını ve yabana atılmayacağını gösterir naçizane demek durumundayım. Dahası insanı zenginleştirenler, kelimenin tam manasıyla besleyenler bu müstesna simalar da olabilir. Öyle ya; bir Peyami Safa’da bir Halide Edip’de okul bağlamında tahsil arayın gelinde.

Efendim! Gelelim şiirde tür, tarz meselesine. Hep söz edilen bir husus vardır. Matematğin girmediği alan yoktur denir. Bu alanlar arasında şiirde hatırı sayılır ölçüde vardır. Geleneksel tarzlarımız olan aruz ve hece bu konuda tam hakkıyla söz sahibi olmaktadır.

Divan şiirimiz aruz kalıbına dayanır ve genel olarak Şeyh Galip ile noktayı koymuş bir tarz olmaktadır. Geçen asrın başlarında ise Yahya Kemal kanalıyla harlanacaktır. Üstadın yanı sıra Mehmet Akif ve Ahmet Haşim’in de aruzla yoğrulan bir duruş sergilediklerinden söz edilebilir. Günümüzde özenen ve taklidi çabalar efsaneyi ne kadar karşılar, taşır çok tartışma götürür kanımca. Açıkçası dilsel alanda geleneksel ve modern yapılanmamız arasındaki derin farklar da aruza günümüzde bireysel çabalar dışında zemin vermeyebilir.

Buna karşın hece için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Hani derim ki, geleneksel halk şiirimizle ya da Beş Hececiler ile türü sınırlandırmak mümkün mü? Bugün de güçlü ve etkin ürünler veren nice şairle karşılaşmak doğal ve kaçınılmazdır.

Artı, hecenin kudretinin devamı şiirimizin şeref levhası olmalıdır. Şiir bir sanat ve edebi sanatların, söz sanatlarının en incisi değil mi? Üstat Yahya Kemal’in onu “Şiir bir nağmedir. Şiir, nesirden bambaşka bir kimliktir. Musikiden başka türlü bir musikidir.” şeklinde tanımlaması da pek meşhurdur.

Hal böyleyken aritmetiği, kafiyesi, uyak ve ayak sistemiyle Hece şiir tarihimizde anıt bir değere sahiptir. Bu öylesine gerçektir ki, şekil ve aritmetik öğelerin yalnızca çerçevelemeyip, zırh gibi kuşattığı klasik bir tarz olarak karşımıza

dikildiği ölçüde muazzam bir ustalık gerektirip, hiç öyle klişeyi sevmem diyerek kestirilip atılacak gibi de durmamaktadır.

Bu durumu muhasebeye benzetmekte mümkündür. Nasıl ki, gelir gider borç alacak tablosunda denklik esas olup, kalemler arası bir iç dengeye oturmadığında dışarıdan suni müdahaleler mizanı sağlamıyor dahası nizamı bozuyorsa; hece şiirinde de matematik bir dengeye oturmakla sayıyı tutturmak arasındaki farklılık o kadar açık ki. Öyle ya sayıyı, kafiye tutturmaya çalışan bu sefer duygu akışını, ahengi kaçırmaz mı? Efendim! Tam da bu yüzden şekli sağlayacağım diye duygu akışı doğal mecrasını yitiriyor eleştirileri peyda olmuyor mu? Sözüme mim koyun lütfen! Gerçek bir hececinin de hece olsun çamurdan olsun demesi kabil değil. Bunu ummak bile amiyane tabirle abesle iştigal olacaktır.

Açıktır ki, niyet bir yere kadar. Sözgelimi, ibadette niyet esas diye tadil-i erkân yok mudur? Evet niyet esastır. “aktörün sahnede kıldığı namaz namaz değildir, orada namaz sahnesi çekmek esas çünkü, kalkıp iyi ya! Bu vesileyle akşamı da aradan çıkarttım diyemez oyuncu” demişti vaktiyle bir hoca. Ne var ki, hayatta hiçbir şey de salt niyetle olmuyor gali. Şu kadar ki, hece kusurlarını türün kendisine mal etmekte uygun düşmez elbette.

Beri yandan serbest yazımında kıstaslara vurulması imkânsız değil kanımca. Günlük konuştuğunu şiir saymak olmamalı asla.

Adam diyor ki, adı üzerinde serbest bu kural aranmaz. Küllüm yanlış abim! Bu zatı muhteremlerin dediği serbest güreş usulüdür desek güreşe hakaret olur. Heceyi de grekoromen mi saymalı acep?

Halbuki serbestte de estetik, tasvir, betimleme, dizayn arayışları o kadar vardır ki. Hatta çinas, kafiye öğeleri zorlamalı olmamak, sırtmamak kaydıyla serbestte de hoş durabilir. Hecenin eceleri olduğu gibi serbestin de bestleri vardır, hiç şüphenez olmasın.

Sorun nedir biliyor musunuz?

Serbestin tarihimizde ilk ortaya çıktığı ve henüz emekleme, sıralama devrini yaşadığı dem nice kötü ürünler de verilir. Asırlarca koşan bir şiir geleneğinin yerini emeklemeye bırakması kendi başına hazindir de. Ne çare ki, bardağın dolu yanını görmekte mümkün. Sorulmaz mı? Dünyaya gelen her çocuk belirli periyotta yürümeyi öğrenmiyor mu sanki? Emekleme, sıralama aşamalarından geçerken düşe kalka yürümeye geçen bir bebeğin küçümsendiğini gördünüz mü siz hiç? Demek isterim ki, sanatı edebiyatı kurumsal, hiyerarşik engellere kurban etmek özgürlük algısını hiçe saydığı ölçüde sanatın özüne, doğasına da aykırı olacaktır.

Burada bir hususunda altını çizmeliyiz. Bugün edebi sayfalarda yazılan kimi serbestler erken dönem ürünlerin çoğuna on basar on. Gelişme, ilerleme apaçık bir gerçek olarak karşımızdadır hani.

Bir devrin “Garip” akımının verdiği ürünlerin çoğu kimse kusura bakmasın fasa fisodur nazarımda. Orhan Veli’yi mizahı kurtarabilir, bazen kurtarmaz da, genç yaşta ölümü ve ölüm şekli efsane kılar biraz da. Kendi hesabıma şairin şiirlerini bir başka ünlü sanatçımız Müşfik Kenter’den dinlediğimde asıl, meşhur tiyatro adamımızın büyüklüğünü gördüm. Şairin en vasati sözlerinin bile “ölüyü ayağa kaldırmak” misali usta bir sesin imbiğinden geçerek süzülüp billurlaştığını gözledim kendimce, ki Orhan Veli’den de tat almak hakkım saklıdır neme lazım.

Ancak dediğim gibi hayatın her alanında erken dönem sancıları vardır. Bu bağlamda, bir bebeğin yürüme egzersizlerini de yabana atmamalı kanaatimce. Kaldı ki bebek; zaman içerisinde serpilmiş, boy atmış, büyümüşte. Kemale ermeyi beklemektedir zannımca.

Diğer bir tartışma noktası ise omurga kavramı etrafında kendini gösterecektir. İnsan vücudunun bir iskelet üzerinde inşa olması misali şiirde de bir iskelet aranır mı? Açıktır ki, hece şiirinin oturduğu bir iskelet, bir omurga vardır. Bu hem heceyi kolay hem de zor kılar. Kolaylığı yönlendirici sabitlerinin olması. Zorluğu ise müessesesevi öğeler üzerinde şiiri geliştirirken duygu akışını, ahengi, etkin bir anlatımı yakalamak noktasındadır.

Serbestte ise tanımlanmış bir omurga olmaması ilk bakışta tarzın kolaylığı iken kurallı bir yazımdan yanaysa şair; bir şiarı, duruşu varsa güçlük arz edecektir. Hani basite indirgeyen eleştirilerde olduğu gibi canım serbestte ne var kır düz yazıdaki cümleyi ortadan al sana şiir değildir gerçekte. Sabah kalktım başım ağrıyordu, hap almasam halim haraptı ya da hapi yutmuştum makamında günlük kıvamında yazılan saçmalıklar şiir midir? Ya da üç kuruşa beş köfte edebiyatına toplumcu şiir denilmesindeki garabet aklıma geliyor.

Hececi dostlarım yanlış anlamasın; heceyi aritmetik ve şekil şartlarını sağlamak, duygu akışı zayıf olsada kurtarabilir bir bakıma. Oysa serbestin tanımlanmış bir omurgasının olmaması mükemmeliyeti zaruri kılmaktadır.

Nihayet sözün özü; iyi bir hece bilgi ve zeminine sahip olmaksızın sağlam bir serbest şiirin inşa edilmesi de mümkün görünmüyor bana. Öyleki, zengin imgelerle yüklü çağdaş bir şiirin kuralsızlık temelinde yükselmeyeceği aşikârdır.

L.T.

-İNSAN/TEKNOLOJİ MÜNASEBETİNDE BİR MÜNASEBETSİZ ÇAĞIN AREFESİNDE MİYİZ?-

Spor karşılaşmaları öteden beri insanla insanın mücadelesi olmaktadır. İnsan yüzyıllar boyu hemcinsiyle mücadele eder.

İlk anda ya ne olacaktı canım denmez mi? Böyledir de günümüzde teknolojinin gelişimi insanoğlunu yeni arayışlara götürebilmektedir. İnsanla kendi ürünü olan teknolojinin müsabaka yapması nasıl olur acaba? Sözelimi geçtiğimiz yıllarda Wimbledon turnuvası finalini Roger Federer ya da Rafael Nadal ile bir cihaz oynasa çok mu hayret verirdi? Veya absurd bir kurgu mudur acep?

Bu konuda benzeri bir örnek yaşandı aslında. Satranç alanında uzun yıllar Dünya şampiyonluğunu kimselere bırakmayan Gary Kasparov akla gelebilir. Ünlü satranç ustası önceleri vatandaşı Anatoly Karpov ile yaptığı karşılaşmalarla tanınacaktır. Anlaşılabilirliği üzere eski Sovyet Rusya döneminden söz ediyorum.

Karpov ile Kasparov'un mücadelesinin ideolojik politik bir yönü de vardır. Karpov Sovyet devletini, bir kelimeyle sistemi temsil eder. Kasparov ise halkın, taşranın simgesidir. Totaliter bir sistemde Karpov devlet aygıtını temsil ederken, Kasparov taşranın özlemlerini karşılamaktadır. Brejnev'in Sovyet Rusya'yı yönettiği hani meşhur demir perde kavramlaştırması dairesinde sistemin iyice koyulaştığı dönem Karpov'un başarılı zamanı olacaktır.

Ne var ki; 1980'lerin ortaları ile beraber dünya, Gorbaçov'un yönetiminde sistemin açılım yaptığına da tanık olacaktır. Bu gelişme satranç endüstrisinde de hatırı sayılır bir etki yapar. Öyleki, Kasparov Karpov'u tahtından indirecektir. Ardından defalarca dünya şampiyonluğunu kazanır. Açıkçası Sovyet sisteminin çözülüp dağılmasını simgeleyen önemli bir figür de Kasparov olmaktadır.

Ne ki, Kasparov'a insan düzleminde rakip bulmak bir an gelir mümkün olmaz. Bu defa bilgisayar firmaları harekete geçer. IBM tasarımı Deep Blue(Derin Mavi) geliştirilir. İlk karşılaşmada Kasparov Deep Blue karşısında galip gelecektir. O müsabaka sonrasında yaptığı değerlendirmede Kasparov; insanla bilgisayar arasında önemli bir fark olduğundan söz edecektir. Bilgisayarın saniyede milyonlarca hamleyi hesaplayabilen insanda bulunan sezgi hususiyetine sahip olamayacağını öne sürer.

Vayyy! Sen misin böyle diyen. Ertesi yıl bilgisayar şirketleri daha gelişmiş bir modeli Kasparov'un karşısına çıkarmazlar mı? Bu kez kazanan bilgisayardır. Yoksa Kasparov başarısını tefsir etmekte acele mi eder? Bu netice karşısında sorulabilir de? Acaba insanın bilgisayara karşı sağlayabildiği gibi, bilgisayarında insana karşı avantajından mı söz etmek gerekir? Mesela kahvesini hüpürdeterek içen bir rakip dikkat ve konsantrasyonu bozabilir de. Oysa bilgisayarın bu tip duygusal refleksler göstermesi mümkün olmayacaktır elbet.

Kasparov'un aldığı mağlubiyet sonrası Deep Blue'nin yaptığı bir hamleye insanlar tarafından müdahale edildiği eleştirisi getirmesi çamura yatmak mıdır acep? Öyleki, IBM firmasının üstada ve yeni bir maç önerisine red cevabı vermesi ve devamında projenin iptali Kasparov'un haklılığını göstermesin sakın?

Öyle ya da böyle insanoğlu Kasparov'a göre daha gelişmiş bir mensubunu bilgisayar modellerinin karşısına çıkartacaktır. Sonuç mu? Uzun vadede teknolojinin Frankenstein'e dönüşmesi kurmacası hayal olmaktan çıkıp yaşamın ta kendisi halini alabilir de. Yoksa aldı da, bendeniz ayda mı yaşıyorum?

Hani derim ki, gelişmeler bir devrin ünlü yazarlarından İvan İllich'in kimi zaman ütopyik bulunan insanlığın teknolojinin tutsağı olduğu yönündeki eleştirilerine rahmet okutacak cinstendir.

Burada nirengi noktası insan teknoloji ilişkisinin algılanış biçiminde yatar kanımca. Açıktır ki, teknolojinin insan ve toplum düzleminde sağladığı araçsallığın yitirilmemesi gerekir. Aksi, insan denen varlığın bir tür kendini tahrip cinnetine tutulduğu yönündeki sorgulamaların sağlamasını verecektir. Kuşkusuz bu anlayışın evrensel düzeyde nasıl anlaşıldığı ve biçimlendirildiği de önem arz edecektir.

L.T.

-BİR BAYRAM COŞKUSUNU DUYARKEN-

DURDUKÇA DÜNYA YÜREĞİMDESİN

28 Ekim1923

bir güz akşamı
şimal rüzgârına gebedir yurdumun dağı taşı
tüm bir cihan yad eder de o dem bu dem
şer odaklarının sonu olmaz mı hüsrân?
emsal alır da bütün bir nevi beşer
kabuk bağlamış ruhlara rağmen
manasını duyurur derinden.

bir güneş batır da ufukta
güz yaprakları dökülür usulca
tan kızılığı beklenir apaçık
göğün mavisi umut yükler yarınlar
dağın zirvesi çığ döker asırlara
buz kütleleri sırra kadem basar bir an da.

oksijen çadırına alınır bir eski dünya
marazi bir devir ki, artık komada
ışımakta gönüller
ya ya ya şa şa şa!
alaca karanlık kuşağı sona ermekte
seher vakti insanım artık pür neşe
es rüzgarınla es!
ol ki, ummana ses!

yaşar da insanoğlı bir masal akşamı
dağlar dalgalanır deniz derya coşkun
muzafferiyet için şartlar ki, olgun
dinlemez yurdum insanı tipi boran
yek vücut mücadeleye hazırdır anbean
kanat açar hür insan ümit dolu bir geleceğe
ve bir güz akşamı şimal rüzgârım sert eser
öyle ki! Ne gam kalır ne keder.

&Gönül Sesim&

Sabah, Bursa'mızın merkezinde her dem olduğu gibi Atatürk heykelinin yanı başında Cumhuriyet Bayramı törenle kutlandı. Bende bir kafenin üçüncü katından izlemekle şerefledim. Uludağ'ın çevrelediği alanla birlikte yemyeşil tepeleri izledim uzun uzun.

Öncesinde alana girebilmek oldukça zordu. Her babayiğidin harcı denemez açıkçası. Her bir yan demir parmaklıklarla kuşatılmış, mitinglerde olduğu gibi. Demir ağlarla yurdu örmüş bir neslin torunlarının demir parmaklıklara takılması kendi başına aldığımızda ne hazin bir manzaradır. Kuşkusuz son zamanların terör ve canlı bomba hadiselerini göz ardı etmemekle beraber. Hayvanların yapmayacağı kıyımı son dönemde hangi şeytanın tohumları sahneliyor acep? Siz doğada bir canlı bomba aslanın sırtlan Popülasyonunu hedef aldığını duydunuz mu?

Yine de parmaklık seddi bayram coşkusunu gölgeliyor usulca. Bir ara yaşlı bir amca elinde bayrağı olmakla beraber bar bar bağıyor oluşan barbarca manzara karşısında. Böyle Cumhuriyet Bayramı mı olur diyerek haykırıyor. Polisler şöyle bir bakmadı değil hani. İçlerinden biri fesuphanallah demiş midir bilinmez.

Yine çok kez öğretmen evinde rast geldiğim internetin başından pek ayrılmayan bir hocamızda alanda. Acaba dedim vücudu oradayken ruhunu bilgisayarın başında bırakmış olmasın. Eee! Nöbet mahallini terk etmek olmaz. Teknoloji etkisi bu, şakaya gelmez, bağımlılık peyda ediverir maazallah. Az önceki ihtiyar biraz ileri gittikten sonra alana doğru geri dönerken homurdanmaya devam etmekte. Kendi kendime bey amca ahengi bozar mı bozar dedim bir an. Bir yandan da çayımı yudumluyorum. Böyle bayram izlemeye de can kurban. Bir baba küçük oğluna bayramla ilgili bilgiler vermekte yan masada. Sağlam değerlerle yetişmesini arzu ediyor belli ki.

İstiklal Marşı ve saygı duruşuyla birlikte Cumhurbaşkanımızın mesajı okunuyor. Metni dinlerken tüm bir Türk

tarihinde gezintiye çıkıyorum inceden. İki bin iki yüz yıllık tarihimiz, bin yıllık Anadolu Müslüman Türk tarihimiz, istiklal harbimiz ve Cumhuriyetimizin ilanı dillendirilirken; tüm şehit ve gazilerimizin yâd edilmesi, dehşetengiz on beş temmuz hadiseleri ve o karanlık gecede yaşamını yitiren kutlu insan varlığımız hep anılıyor.

Böyle cihanşümül bir sunum esnasında Gazi Mustafa Kemal vurgusunun kulağımdaki yankısı tam oturmuyor ne hikmetse. Gerek Valinin konuşması gerekse sonraki bölümde Gazi Mustafa Kemal Atatürk olan söyleyiş neden Cumhurbaşkanının mesajında tama iblağ etmiyor acaba? Yine dedim İslami Kemalizm'in bir cilvesi, zorlama fazla. Öyle ya, sonbahar serinliğiyle karışık nem kapmakta yersizdir. Vaktiyle ünlü şairimiz Attila İlhan merhumda yazı ve konuşmalarında Gazi Paşa demez miydi? Eski "Yön" geleneği de bağımsızlık savaşımızın Mustafa Kemal imgesine vurgu yapmaz mı? Hatta Atatürkçülüğün Kemalizm'e dönüşmesinin esin kaynağı dahi bu algı değil mi? Kabul etmek lazım ki, kurtuluş savaşımız anti- emperyalist vurguyu daha bir güçlü aksettiriyor.

Açılış konuşmalarını takiben coşku yüklü şiirler okunuyor. Arif Nihat Asya merhumun "Bayrak" şiiri de bunlar arasında seçkin yerini alıyor tüm naifliğiyle. Kılıç kalkan gösterileriyle bir Bursa klasiği kuşkusuz. Devamında geleneksel giysileri dairesinde folklor ekipleri gösterilerini sunuyor. Ardından mehteranın sahne almasıyla birlikte marşlarımız eşliğinde bir coşku ve heyecan fırtınası esiyor alanda. Malul ve muharip gaziler dernekleri, Kızılay, ilk yardım kuruluşları, Uludağ Üniversitesi ve odalar başta olmak üzere ildeki türlü kurum ve kuruluşların geçit resmini izliyoruz birbiri peşi sıra.

Ay yıldızla bezenmiş saçlarıyla son derece zarif bir genç kızımız gelmiş geçmiş Avrupa ve Dünya güzellerimizi simgeliyor olabilir mi? Efendim! Neden olmasın? Finalde ise onlarca insanımız tarafından açılan dev bayrağımız ve hemen yanı başında ruh ikizi dev Atatürk'ümüzün kucaklaştığı an tam bir duygu seli kaplıyor tören alanı ve izleyici kitleyi.

Nihayet çocukluğumun bayramları hayalimi süsleyerek "Ellinci Yıl Marşı" kulağımda ve yaşayacağımız nice bayramların ümidiyle dopdolu olarak alandan uygun adımda ayrılıyorum.

29/10/2016

L.T.

-MUZİP BİR DÜNYANIN İZİNİ SÜRMEK-

Bazen hey gidi okul yılları deyi veririz. Çocuksu bir saflıkla söyleriz şüphesiz. Tüm sadeliğiyle yitip giden çocuk dünyamızı şöyle bir yâd ederiz. O zamanın öğrenci fıkralarına konu olan bir üslubu da vardır. Hocalara ya da birbirimize taktığımız lakaplardan oluşun masalsı bir galeri bizleri bekler. Örnek mi?

Uludağ Üniversitesinde İktisat bölümü hocalarımızdan şimdi artık hayatta olmayan İlker Parasız merhumu duymuşsunuzdur belki. Okuttuğu bir dersin adı "Para-Banka" idi. Yaptığı çağrışımı düşünsenize; kendi parasız ama Para-Banka okutuyor.

Yine 1980'li yıllarda rastgeldiğim "Yurtdışına İşçi Göçü ve Geri Dönüşler" adlı bir kitabı hatırlarım. Yazarının adı Ali Gitmez idi. Yani, kendi gitmiyor ama gidenleri inceliyor misali. Hani deyim yerindeyse, "zengin malı züğürdün çenesini yorar" sözünün hükmü zihnimde canlanmaktadır o dem.

Ya da şöyle bir örnek gelir aklıma; "Çok Uluslu Şirketler" adlı bir dersimiz vardır. Baş harfleriyle "ÇUŞ" olarak da geçer ya. Vize veya final döneminde sınav psikolojisiyle çüş diye andığımız olurdu.

Bir başka örnek de şöyledir: "Çalışma Ekonomisi" dersimizin hocası ömrüne bereket Kuvvet Lordoğlu idi. Emegın tarihine de temas edilen bir derstir. Düşünsenize serflerden söz eden senyörleri eleştiren, Lordoğlu soyadlı bir hoca.

Yine Kuvvet hocanın bir dersinde batılı bir iktisatçıya atıfta bulunarak Baran soyadlı bir öğrenciye, Paul Baran'ın neyi oluyorsunuz diye sorduğunu hatırlarım. Eğer tesâdüfi bir benzerlik olmasaydı şu an sizlere Paul Baran'ın yeğeni bizdeydi diyebilirdim.

Birinci sınıfta "Anayasa Hukuku" dersimize giren Murat Demircioğlu'nun ilk derslerden birinde şöyle dediği aklıma gelir. "Arkadaşlar şimdilerde hayata tospembe bakarsınız. Kendinizi birinci sınıfta profesör, ikide doçent, üçte yardımcı doçent, dörtte asistan sanırsınız da, mezun olduğunuzda hiç bir halt olmadığınızı anlarsınız." Açıkça kıymetli hocamız, ayakları yere bastırma egzersizi yaptırdı ya, ben yıllar geçtikçe olayın vahametini ancak fark ettiğimi söyleyebilirim.

Yine birinci sınıfta ilk dönem "Hukukun Temel Kavramları" dersimize giren Cevdet Atay hocamız bir gün kürsüde ders anlatıyor. Bir arkadaşımın yanında getirdiği fotoğraf makinesi ile hocanın doğal haliyle fotoğrafını çeker. Flaş yüzünde patlayınca o güzel insan tebessüm ederek sen mi çektin diye sorar. Arkadaş evet deyince, suçtur izinsiz birinin fotoğrafını çekmek biliyor musun şeklinde sorarak herhalde kitaptaki temel hukuk bilgilerinden daha etkili bir anekdot sunar bize.

Bir seferinde de Murat Demircioğlu hocamızın diğer bir hocadan yakınan öğrenciye evladım "it iti ısırılmaz" bilmiyor musun sen bunu şeklinde sorması gelir de aklıma, tebessüm duyarım.

Daha eskilere gitmekte mümkündür. Okul hayatımın liseye karşılık gelen dönemini Bursa Erkek Lisesinde sürdürüyorum. Okulumuz öğretmenlerinden Hasan Turyan'ın öğrenciler arasındaki lakabı "Senturyon" olmaktadır. Hatırlayanlarımız olacaktır. 1980'lerin başlarında popüler bir uzay dizisi vardır; Savaş Yıldızı Galactica. Dizide robot teknolojisinin son harikasıdır Senturyonlar. Açıkçası ismin yaptığı bir çağrışımla beraber öğrenciler arasında saygıdeğer hocamız hakkında, bugün Senturyonun sınavı var şeklinde sözler dolaşmaktadır.

Orta ikinci sınıfta Beden Eğitimi dersimize giren Nurullah İvak ise mazisinde çekiç atma dalında 1960'lı yıllara ait Türkiye çapında dereceler bulunan bir sporcudur. Bize derse gelmesi açıkça 1979-80 ders yılıdır. Hocanın üç tane karne notu vardır. 8,9 ve 10. İyi yapana 10, orta karar yapana 9, yapamayana ise 8 vermektedir. Kendi usulünce yapanla yapamayanı böyle ayırmaktadır. Beden Eğitimi dersini not üzerinden almayan, sporseverliği ve yaşam boyu spor düşüncesini aşılacak isteyen bir kafa yapısı görmüşümdür kendisinde. İnsan ilişkilerinde dalağını sökerim, ciğerini sökerim tabirlerini çok kullanmaktadır. En çokta bana yönelik bir hitabıyla hatırlarım. Üniversitede iken bir gün karşılaşırız. Çok zayıftım o zamanlar, bir deri bir kemik. Hani fahrî Kenyalı desem mübalağa olmaz. Eski hocam tebessüm ederek, ne ulan öyle gebermiş gibi duruyorsun demez mi? Şüphesiz samimi bulurdum o tip hitaplarını. Halen rahmetli hocamızı tebessümle hatırlarım.

Fen bilgisi dersimize orta ikinin ilk döneminde giren öğretmenimizle ilgili ilgi çekici olaylar hatırlarım. Derslerde sık sık fıkra anlatır ve annesinden söz eder. Ben bir yerlere geldiysem annemin sayesinde demesi hatırımdadır. Bir gün bana sorduğu bir soruya yanıt veremeyince, defterine eksi işaret koyduğunu belirtmesiyle beraber keyfim kaçar ve gözlerim nemlenir. Öğretmenimizin bir an bana alttan bakışıyla birlikte yarım artı demesi bir olacaktır.

İlkokul yıllarımız mı? Elbet bambaşka bir alemdir. Bir başka aşka davet eder insanı. Sözgelimi, birde dersimize giren hanım öğretmenimiz çizgisiz defter kullanırır. O zamanlar satırarım bayır aşağı gitmeye öyle bir alışır, yıllar yılı da düzelmez. Şüphesiz bu durumda benim çaba göstermeyişimin rolünü de yabana atamam. Fakat, öğretmenimin bir 23 Nisan günü elini öpmeye evlerine gitmem vesilesiyle bana pasta ve limonata ikram etmesini de unutamam.

Dördüncü sınıfta delişmen bir bayan beden eğitimi öğretmenimiz vardır. Gösterdiği hareketleri yapamayan öğrencileri eşleştirir ve birbirlerine tokat attırır. Duyduğumuz kaygıyı hatırlarım. Birbirimizin eline sarılır, gözlerimizi kısarak yüzümüzü çekeriz ya da duurr! Önce ben vurayım deriz. Bugün geriye dönüp baktığımda komedi olsada gerçekte o gün yaşadığımız tam bir trajedidir.

Benzerlerini sizler de hatırlamaz mısınız? Açıkçası hayali cihana değer örneklerdir. Meşhur bir romanın adıyla o dönemler yaşam başka yerdedir. Apayrı bir zamanı yaşar ve yaşatırız.

L.T.

-NAZIM HİKMET'İN AĞA CAMİİ ŞİİRİNDEN YANSIMALAR-

Hiç kuşku yok ki, bir şairin hayatının değişik dönemlerinde yaşadığı olaylara göre şekillenen his ve fikirlerinin izdüşümünü taşıyan şiirler yazması her zaman mümkündür. Bu anlamda tanınmış bir şairin farklılaşan duygu ve düşünceleri önümüze koyan eserlerini değerlendirmek de biyografik öğeleri göz ardı ederek mümkün olmayacaktır.

Bunun gibi ünlü şairlerimizden Nazım Hikmet'in bağımsızlık savaşı şiirleri içerisinde biri var ki, insana hem içerik hem de biçimsel yönden farklılık arzettiğini düşündürür. "Ağa Camii" adlı şiirinden sözediyorum açıkçası. 1921 tarihinde yazılmış bir şiirdir bu. İstiklal Harbi döneminde henüz on dokuz yaşında yazıldığı görülmektedir. Genel Nazım Hikmet şiirlerine benzemediği söylenebilir. Her şeyden önce biçimsel ölçekte aykırılık gösterir. Hece tarzı bir şiir olmaktadır. Dolayısıyla kafiyelidir. Ayrıca mısralar on dörder hece ve duraklı ki, eski şiirin matematiksel denge arayışında akla getirmektedir.

İçerik bazında ele aldığımızda da; mekân itibarıyla işgal dönemi İstanbul'unun yine eksantrik özellikler gösteren bir muhiti bizleri karşılamaktadır. İstiklal Caddesinde yer alan Ağa Camii özellikle dikkate değer bir seçim. Yani şair salt bir cami şiiri yazmıyor. Levanten yapıyı bizlere duyurmaktadır. Şu dizelere bir bakın: "En kirlenmiş bayrağın taşıyor gölgesini, Üstünde orospular yükseltiyor sesini." Türkiye'de gayri müslim burjuvazinin konumlandığı muhitlerden birinde üstelikte işgalin gölgesinin düştüğü bir dönemde bir yöre camisinin mahsunluğunu gözlüyor. İşte dizelerle karşılığı: "Havsalam almıyordu bu hazin hali önce, Ah! Ey zavallı cami seni böyle görünce"

1921'de yazılması akla şunu getirebilir. Moskova'ya ekonomi okumaya gitmeden hemen öncesidir. Henüz Marksist ideolojiyle yoğrulmadan öncedir açıkçası. Meydan Larousse ansiklopedisinin Nazım Hikmet maddesinde rastgeldiğim bir cümle aklıma geliyor. Yıllar sonra Nazım Hikmet Moskova'da eğitim gördüğü dönemi şöyle tanımlar. "24 saatte 24 saat Lenin, 24 saat Marx, 24 saat Engels" Bence bu dizede geçen süre bahsini rakamsal değil nitelik düzleminde anlamak gerekir. Nazım Hikmet'in yaptığı tanımın karşılığı hızlandırılmış kurs misali bir anlama varabilir de. Bir nevi beyin yıkama amelîyesi demek mübalağa mıdır acaba?

Oysa "Ağa Camii" şiirini henüz bu Moskova döneminden önce ve İstiklal Harbinin de insanı madde âleminde alıp iç dünyasının derinliklerine sevkeden, kendisiyle yüzleştiren ikliminde yazmış bulunmaktadır. Sözü dizelere bırakalım mı? "Ey bu caminin ruhu Bize mucize göster Mukaddes huzurunda el bağlamayan bu yer, Bir gün harap olmazsa Türkün kılıç kınıyla Baştan başa tutuşsun göklerin yangınıyla" Hatta bana göre şairin genellikle en beğenilen şiirlerinin Milli Mücadele konulu şiirleri olmasının sırrı da buradadır.

Yine gençlik döneminde Nazım Hikmet'in üzerinde bir başka üstadımız Yahya Kemal etkisinden sözedebiliriz. Bunun temel nedeni Yahya Kemal'in Nazım Hikmet'in annesi Celile hanımla nişanlılığıdır. Celile hanım bir ricada bulunur kendisinden. Oğlunun şiir yazdığını söyler. Yahya Kemal'den bu konuda oğluya ilgilenmesini ister. Bu noktada, Yahya Kemal'in Nazım Hikmeti ilginç bir denemeden geçirdiği anlatılır. Bir şiirini görmek ister. Nazım evde ki bir kediyi konu edinen şiirini gösterir. Yahya Kemal şiiri okur. Sonra kediyi görmek ister. Kedi dökük bir hayvandır. Yahya Kemal'in kediyi görünce evladım; bu sünepe, uyuz hayvanı bu kadar güzel övebildiğine göre sende şair kumaşı var demesi de ilginç olduğu kadar manidardır.

Tabi sanatta hayal boyutu akla gelebilir. Nesnenin bizatihi kendisi değil, sanatçıdaki izdüşümü esastır. Dış dünyanın sanatçının algısından, prizmasından geçerken uğradığı kırılma, kendi aynasından aksettirdiği dünya önemli bir husus olmaktadır.

Sözün özü, şu soruyu sormak isterim. Nazım Hikmet üstte değindiğim "Ağa Camii" şiirinde sergilediği değerler yelpazesini korusaydı bizim bugün toplum olarak nasıl bir Nazım Hikmet algımız olabilirdi? Kuşkusuz bir şairi veya insanı hele ki ölümünden sonra olduğu gibi almak ve nesnel ölçülerde değerlendirmek gerektiği de haklı olarak söylenebilir. Ancak uzun yıllar ülkemizde farklı toplumsal kesimler arasında bir zıddiyet unsuru halini aldığı düşünüyorum da; daha müspet bir sosyalizm anlayışının mümessili olabilirdi kanımca. Yanısıra, belki de dünya genelinde bu denli popüler ve önemli bir isim olmazdı ama ülkemizde her sosyal kesimde olumlu yankı bulabilirdi.

Hani derim ki, ünlü şairimizin ülkemiz ölçeğinde totaliter bir sosyalizm ile liberal veya demokratik sosyalizm anlayışlarının algılanışı noktasında kırılım açısını belirleyen bir isim olduğunu düşünürüm hep...

-BİR KOZMETİK EFSANESİ-

Çocukluk yıllarımda reklamlarında karşıma çıkan bir marka bana bir Hollywood yıldızını çağırıyordu. Açıkçası isim soyad kombinezonu bir film yıldızı edasıyla zihnime pencere açardı. Kimbilir görsel etkileşim kurmadığım bir ad filmlerde izlediğim nice yıldızdan daha karizmatik bir duruşa sahipti belki de.

Bir kozmetik imparatoriçesinden Helena Rubinstein'den söz ediyorum. Derhal "çirkin kadın yoktur, bakımsız kadın vardır" sözünü terennüm edenler olabilir. Bu sözün kaynağı ya da neyi ifade ettiği üzerinde uzun yıllar durduğumu söyleyemem. Ta ki son yıllarda Google kanallı rast geldiğim bazı fotoğraflara kadar. Görsel sitelerde karşıma çıkan birkaç karenin tılsımı bozduğumu söylemeliyim. Hani fotoğrafların bir dili vardır deriz ya, bu söz ettiğim husus onlardan.

Hemen söylemeliyim ki görsel manzaralar bir gerilim filmine senaryo olabilecek çağrışımları derhal uyandırabilir. O fotoları uzun uzun süzdüğüm anları düşünüyorum. Bunlarda farklı bir ışık, bir enerji var demekten alamadım kendimi. Tüm ömrünü kadınları güzelleştirmeye adanmış bir insan duruşu değildi beni karşılayan. O bakışlarda, o duruştaki deyim yerindeyse şeytani pırlıtyı gözledim. Ve fotoğraflardaki ihtirası, politik duruşu düşündüm. İlk bakışta garipseyebilirsiniz. Sonuçta Rubinstein bir iş kadını değil mi? Yoksa bir iş adamı olsaydı böyle homurdanmaz mıydım? Bu sorular bizi hızla konunun özünden uzaklaştırıcaktır. Söz ettiğim kişi bir erkek kozmetik patronu söz gelimi Maximilian Factorowicz'de olabilirdi. Evet bildiniz, Max Factor.

Her iki isimde 1870'lerde dünyaya gelmiş bir Polonya Yahudisi olmaktadır. Kuşkusuz Antisemitik bir nutukla karşı karşıya değilsiniz. Tam tersi Yahudi varlığının Musevilik bünyesinde tarihi ve kültürel derinliğinden her zaman söz edebiliriz. Örneğin 18'inci yüzyılda ve yine Polonya'da gelişen "Hasidizm" mistik bir Yahudi tarikatı olmaktadır. Hani derim ki, insanlığı manevi ve kültürel düzlemde besleyen bir damar Musevilik alanında da karşımıza çıkabilir de bu bizi konumuzun dışına sevk edecektir.

Üstte söz ettiğim hususa dönersem 19'uncu yüzyıl Polonya'sı hareketli bir sosyal yapıya sahip olmaktadır. Çeşitli alanlarda burada ismini yâd etmemiz anlamsız kaçacak birçok ismin yetiştiği dönem ve ortamı önümüze koyabilir. Bir bakıma Çarlık Rusya'sı ve Avrupa arasında iki dünyanın geçirdiği değişim ve dönüşümlerin meydana getirdiği sirkülasyon zihnimizde uyanabilir.

Tabi konumuz açısından Helena Rubinstein esastır. Rubinstein zaman içerisinde tıp alanında eğitim alır. Sonraları uzun yıllar Avustralya'da yaşar. Önceleri bir çiftlikte çalışan kadınların karşılaştığı günlük cilt sorunlarını gideren kremler geliştirdiyse de zamanla işlerin genişlediğini ve tüm dünyayı çepçevre kuşattığını söylemeye gerek yok. Öldüğünde modern çağın alanında bir numaralı ismini ardında bırakacaktır.

Pek ala, üstte söz ettiğim ve görsel sitelerde yer verilen fotoğrafların uyandırdığı duyguları besleyen faaliyetler nelerdir? İsrail devletini maddi açıdan destekleyen birini karşımızda bulmamız ilk anda yadırganmaz. Hayatının son yıllarında Telaviv'de hizmete giren bir müzenin açılışı dolayısıyla kurdela kesimine davet edilmesi de anlamsız değildir. Kuşkusuz sıkı bir sanatsever olarak da anılır. Hatta meşhur ressam Salvador Dali tarafından yapılmış resimleri de vardır.

Nihayet ölümünden kısa bir süre önce artık doksanlı yaşlarda olmakla birlikte bir gazetecinin sorduğu soruya cevaben söyledikleri ilginç olmalıdır. Hayatının hiçbir döneminde kendisine büyük paralar ve şöhret kazandıran ürünlerinden kullanmadığını belirtecektir.

Öyleyse her aldığımız kozmetik ürünle siyonizmin ördüğü bir dünyaya birkaç kuruş daha katkı yaptığımızı söylersek acep mübalağa mı ederiz? Kısacası aman hanımlar güzel ve zarif olmak için su ve sabunun yeterli olduğunu zihnimizden uzak tutmayalım. Demem o ki, öyle Estee Lauder esmedi Max Factor ya da Helena Rubinstein'a paydos! Hiç şüphesiz hanımlar özgürlüklerinden asla taviz vermezler. Ancak ikna müessesesine de saygılıdırlar, değil mi?

L.T.

-MEHTER MOZART VE MÜZİKTE EVRENSELLİK ÜZERİNE BİRKAÇ SÖZ-

Osmanlı'nın batı dünyası üzerindeki psikolojik etkisinin devirlere göre değişim gösterdiği söylenebilir. Kuruluş devresinde Balkanlardan ve Rumeli'den sökülüp atılmaya paralel bunun olabilirliği duygusu hâkimdir.

Yükselme devrinde muhakkak bir Türk gücünün kendisini duyurmasıyla birlikte korku egemen olur. Bu algıyı doğrulayan en güzel örneklerden biri "Uyvar önünde bir Türk gibi güçlü" sözünde saklıdır. Bilindiği üzere 1663'de Köprülü sülalesinden Fazıl Ahmed Paşa kumandasında Uyvar kalesi fethedilir. Peki, neden batı dünyasında üstteki tanımlama yapılır? Bunun nedenini Duraklama devrinde Osmanlı'nın eski kudretinden uzaklaşmasında aramak mümkündür. Ne ki, Uyvar'ın fethi batılı devletlere eski korkuyu anımsatır ve kaygı uyandırır. Müslüman Türk eski haşmetiyle geri mi dönmektedir?

Ancak 2'inci Viyana seferinin Osmanlı açısından başarısızlığa dönüşmesiyle bir nebze tamir olacak bir duygu kırılması yaşanır açıkçası. 18'inci asır ise arada Prut zaferine karşın Avusturya ve Rusya karşısında türlü başarısızlıklara sahne olacaktır.

Giderek batı dünyasında Osmanlı'ya karşı korku psikozu yerini merak duygusuna bırakır. Tecessüs uyanır ve araştırmacı zihin devreye girer. Öyleki klasik müziğin gelişim sürecini de besleyen bir damar peyda ve inşa olur. Öncelikle dahi besteci Mozart'ın mehter araştırmalarından söz edebiliriz. Osmanlı'nın kudretli devirlerinde düzenlediği seferlerde uzaklardan taa! Uzaklardan duyulan közler Avrupa ordularının korku psikolojisini katlamaktadır. Oysa şimdi bir araştırma alanıdır. Liliputlar ülkesinin insanları Gülliver'in ulaşılabilir olduğunu görmüş, anlamış bulunmaktadır.

Mozart'ın mehter üzerine araştırmaları bir bakıma klasik müziğin tarihsel kırılma noktasını teşkil etmektedir. Önceleri Barok müziğin hâkim olduğu görülmektedir. Vivaldi, Bach, Handel gibi isimler öne çıkmaktadır. 18'inci asrın ikinci yarısında ise klasik döneme geçilir. Dönemi temellendiren Haydn, Mozart ve Beethoven gibi isimler öne çıkacaktır. Özellikle Haydn, Mozart'ı müzikal anlayışta etkilemesi yanında dönemin müzik çevrelerinde genç dehaya karşı görülen haset eğiliminin aksine destekler ve hayranlıkla da izler. Haydn'ın bu aydın tutumu muhtemelen sanatı kadar Mozart'ı etkileyecektir. Ve genç besteci bir bilge olabilen Haydn'ı baba Haydn olarakta anacaktır.

Diğer yandan Mozart'ın Osmanlı'nın mehter müziği üzerine araştırmaları ve esinlenmeleri de müziğine damgasını vurmaktadır. Şu kadar ki, ritim ve tempo öğeleri bu alanda bizleri karşılamaktadır. Ronda Ala Turca en meşhur ve bilinen örnektir. Kimi zaman Türk Marşı ile mehter arasında nasıl bir paralellik olduğu yönünde bir sorgulamayla karşılaşırız. Elbette marş ya da diğer Mozart eserleri mehteran değildir. O harcı ve özü bulacağımız kuşkusuzdur. Besteye yedirilmiş halde tecelli edecektir. Piyanoda parmakların gerginleştiği ve dikildiği bölümlere dikkat kesilmek gerekir. Requiem gibi ilahi, dua ve cenaze marşı tanımlaması kazanan bir eserin dahi bölümleri arasında ritmik bağlamda mehter tarzının etkilerini bulabiliriz. Mehter Mozart'ın müziğine neşeyi ve coşkuyu da getirir. Eine Kleine Nachtmusik adlı eser bu hususta dikkat çekicidir. Bestedeki iniş çıkışlar, fasıllar arasında gezinirken mehter esintisini almaz mıyız acaba?

Sonraları Beethoven'de benzeri motiflerden yararlanacaktır. O da Türk marşı besteler. Yanı sıra Für Elise ve 5'inci Senfoni adlı eserlerde ritim ve tempo yüklemesini rahatlıkla izleyebiliriz. Kuşkusuz Barok üslubundan uzaklaşılmasında bu tarzın feodal aristokrasinin temsilcisi olması da önem arz eder. Dolayısıyla feodalitenin tüm kurumlarıyla beraber çözülmesi ister istemez müzik üslubunu da derinden etkiler. Ancak bu değişimin Mehteran eksenine oturması meydana gelmekte olan tecessüs ve araştırma ortamıyla yakından alakalı olmalıdır.

Burada bir hususunda altını çizmek gerekir. Batı müziğinin tüm formlarıyla birlikte evrensel kabul edilmesinde kültür emperyalizminin izlerini her zaman sürebiliriz. Her şeyden önce hiçbir süzgeçten geçirmeksizin dayatılması hatta kabul görmediği durumların gericilik veya tutuculuk şeklinde algılanması bir dar görüşlülüğün eseri olarak anlaşılabilir.

Ne ki, Mozart ve Beethoven gibi dâhilerin farklı kültürlerin özelliklerinden faydalanarak gerçekleştirdikleri çalışmalarla evrenseli yakaladıkları söylenebilir. Batı dünyasında da bu iki ismin en büyük besteciler olduğu söylenegilir. Hatta 19'uncu asrın ustalarından Richard Wagner'in ölümünden kısa bir süre önce "Tanrı'ya, Mozart'a ve Beethoven'e inanıyorum" dediği söylenir.

Bir bakıma müziğin de birçok dünyevi motif misali nasıl bir mit haline geldiğinin göstergelerinden biridir. Dindar bir insanın dinsel öğeler karşısında duyduğu huşu ve vecd halini hatırlatabilir. Ne var ki, dinsel olanla dinsel kılınan arasındaki farkı da gözden kaçırmamak gerekir. Hiç şüphe yok ki, Wagner'ın bir müzik adamı olarak sahasında kendisinden daha üst konumu temsil eden isimler karşısında takındığı tavrın gerçekçi bulunması da imkânsız değildir. Ne ki, aynı zamanda modern ırkçı öğretilerin başlıca ilham kaynaklarından biri olması acep üstte yer verdiğimiz söylemiyle apayrı hususlar mıdır? Hani derim ki, Wagner'in bir gerçeğe; Mozart ve Beethoven'ın müzik

tarihinde ki olağanüstü ve olağan dışı konularına vurgu yapmakla birlikte takıntılarla yüklü bireysel dünyasından hiçte kopuk kabul edilemeyecek bir söylemin mümessili olduğu da akla gelebilir.

Nihayet kültürler arasında iletişim ve etkileşimin medeniyet tarihinin önemli öğelerinden biri olduğunu söylemek mübalağa olmayacaktır. Ve bu ekseninde fiziksel bağlamda güneşin doğudan doğması misali ışık doğudan gelir söyleminin izdüşümlerini her zaman gözleyebiliriz de.

L.T.

-ÇALIŞMA HAYATINDA ÜÇÜNCÜ GÖZÜN ÖNEMİ-

Günlük hayatta yer yer karşılaştığımız kavramlardan biri de kuş bakışı olmalıdır. Farklı açılardan anlamına varabiliriz. Asli kullanımında bir kuşun binlerce metre yükseklikte uçarken sahip olduğu görüş açısı olacağı kuşkusuzdur. Söz gelimi bir kartalın veya şahinin hedefe kilitlenmesinde temel bir öge değil midir? İkincil kullanım alanı olarak ise insanlar üzerinden ele alınabilir. Bir konuya detaylı ve etraflıca bakan insanın durumu akla gelecektir. Geniş düşünmek, ön yargılı yaklaşmamak böyle bir insanın vasfı olacaktır.

Son zamanlarda izlediğim bir panelde de Uludağ Üniversitesi öğretim üyelerinden Prof. Erkan Işığışok hocamızın "Üçüncü Göz" başlığı altında anlattıklarının bende üstte belirttiğim hususlar dairesinde ilgi uyandırdığını söyleyebilirim.

Konuşmacı önyargılardan ve dar çerçeveli yaklaşımlardan kurtulmanın önemine işaret ederken üçüncü göz şeklinde adlandırdığı ögeyi istatistik olarak tanımlamaktadır. Bunda Ekonometri bölümü hocalarından olması da önemli bir etken olmalıdır. İstatistiğin kullanıma ve yararlananın ele alış biçimine bağlı olarak kuyruklu bir yalana dönüşebileceği fakat bu duruma aldanarak istatistiğin önemini dışlamanın doğru olmayacağını vurgulamaktadır. Herhangi bir alanda verileri değerlendirerek olumsuzlukların giderilebileceği, olumlu gelişmelerin önünün açılacağı üzerinde durmaktadır.

Hocamız bir zamanların ünlü yazarlarından H.G.Wells'den de söz eder. Açıkçası Wells'in istatistiğin bir gün gelip büyük önem arz edeceğine değindiğini örneklemektedir. Bu bahis konumuzun dışında kalmakla birlikte zihnimde bir çağrışım da yapacaktır. H.G.Wells bilindiği üzere Jules Verne misali teknolojik gelişimle ve bilim kurguyla yakından ilgilenmiş bir yazar olmaktadır. Yıllar önce okuduğum bir yazıda "Demir Perde" kavramını ilk kullanan isim olduğundan söz edildiğini hatırlıyorum. Halbuki bu hususun genelde Churchill'e mal edildiği söylenebilir. Öyleki İngiliz siyaset adamı Winston Churchill 2'inci Dünya savaşı sonrasında şekillenen Doğu Bloğunu kastederek kavramı telaffuz edecektir. Ancak Churchill'in, vatandaşı ünlü yazar H.G.Wells'den esinlendiği anlaşılmaktadır. Açıkçası ünlü devlet adamı bir romancının kehanetini politik kulvarda dillendirmektedir.

Konumuza dönersek, üçüncü göz kavramını konulara farklı boyutlarda bakmanın bilimsel yaklaşımı tesis ettiği şeklinde ele alabiliriz. Gündelik yaşamda ekseri olarak bir konunun iki biçimde ele alınacağı söylenebilir. Madalyonun iki yüzü söyleyişi akla gelecektir. Tabi kimi filmlerde de karşımıza çıkabildiği gibi üç boyutluluk üzerinde de durabiliriz.

Panelde konuşmacıyı izlerken benim aklıma işçi işveren münasebetleri ve iki kesimin ağırlıklı olarak kendi bulunduğu noktadan konulara yaklaştığı hususu gelmektedir. Tabi sosyal politika ve hukuk bağlamında üçüncü göz olabilmeyen önemiyeti üzerinde de durulabilir. Denge kurmak, uzlaşma sağlamak, rehabilite etmek gibi öğeleri gerçekleştirmek işçi işveren sorunlarının çözümüne dönük kamusal yaklaşımların tespit edilmesinde belirgin özellikler olmaktadır.

Bu noktada tarafların gösterdiği tepkiler aklıma geliyor. Sözelimi, işverenleri dinlediğinizde işçi çalıştırmanın güçlüklerinden yakındıklarını görürsünüz. Çalışan disiplini, istikrarlı eleman, sirkülasyon gibi hususlar elbet önemli sorunlardır. İş arayanların yaklaşımlarından aldığım izlenimler kimi zaman işvereni doğrulamaktadır. İş beğenmeme eğilimi, ilk düşündüğü hususun ne iş yapacağım ya da firmaya neyi ne kadar verebilirim anlayışından ziyade ücret ve sosyal haklar çerçevesinde gelişmesi haklılığı kadar haksızlığını da barındırmaktadır.

Mesela iş arayan kişi iş görüşmesi esnasında; piyasadaki ücret sistemine karşı kendi zihnindeki ihtiyaç düzeyinden hareketle 10,000,-TL. borcu olduğundan söz ettiğinde garip durmuyor mu? Yahut işçinin girdiği işi ilk günler içerisinde bırakmasını anlamlı bulduğumu söyleyemem. Deneme süresi aynı zamanda işe alışma süreci olmaktadır. Hangi işe başlasak bir yadırgama ve adapte olma aşaması olabilir. Tam da kendinize şans tanıyacağınız bölümü es geçmeniz çalışma hayatında hata teşkil edecektir. Ayrıca sürekli iş değiştirmek iş arama süreçlerinde referans boyutunda bize ayak bağı olacaktır. Değil mi efendim?

Ancak diğer bir boyut işçilerin haklı olduğu durumlardır. Firmaların alacakları elemandan birbirinden önemli ölçüde farklılaşan birçok işi yapmasını bekledikleri de yaygın bir tutum olmaktadır. Firmanın bildirdiği şekilde yapılacak işe bakıyorsunuz. Bir kadın eleman; temizlik yapacak, çay ve yemek yapıp dağıtacak. Sorulmaz mı? Bir koltukta kaç karpuz taşınır? Koltuğun taşıma kapasitesine ve karpuzun ebatınada bağlı dense bu kadar işi yapan birinin verimli olma ihtimali var mıdır? Hepsinin yarım yamalak yapılması gibi bir duruma zemin hazırlamaz mı?

İşveren ya da firma yetkilisi bizde az personel var, eleman birkaç iş yapsada bu hizmeti az personele sunacak diyebilmektedir. Burada ise diğer bir husus akla gelebilir. Temizlik, çay ve yemek yapımı ve servisine dönük kullanılan malzemenin farklı bir kimyaya sahip olduğu boyutu hani. Kişi tuvaleti temizliyor, deterjan kullanıyor, elbette ellerini sabunlayıp durulamak suretiyle çay ocağı veya mutfak bölümüne geçip gıda ürünlerinin hazırlanması ve servisiyle ilgileniyor olsada yapılan işlerin ve hizmetlerin niteliğini besleyen öğeler arasında uçurum düzeyde farklılık ve ilgisizlik göze çarpmaz mı? Kaçınılmaz olarak kalite düşecektir değil mi?

Ya da bir başka firmanın verdiği talebe bakıyorsunuz. Atölyede üretim yapmanın yanında malı kamyonla yükleyip, şoförlüğü de olan, nakliye yapan, götürdüğü yerde de malı indiren birini arıyor. Bir posttan kaç elbise çıkar sorusu ister istemez akla gelecektir. Tabi işveren posta ve bedene bağlı şekilde cevap verebilir sakın şaşırmayın. Hani Bursa'mızın Gemlik ilçesine doğru giderken karşımıza çıkan bir levha misali "Gemliğe doğru denizi göreceksin sakın şaşırma" edası, duruşu bizi bekleyebilir.

Bu durumda işverene şunu sormak gerekmez mi acep? Gittiğiniz bir restaurant'ta kaç defa kullanılmış yağla yapılmış kızartma önünüze gelse haberdar olmanız dairesinde bunu nasıl karşılırsınız? Burada da işverenin alelade yerde yemek yemeyeceği akla gelebilir. Ne diyelim hayatın içerisinde bu tarz kaçak durumlar ve kaçamak hususlar da vardır şüphesiz. Yoksa üçüncü göz dediğimiz biraz da bu cingöz durumlar mıdır?

L.T.

-EĞRİ OTURUP DOĞRU KONUŞMAK-

"İyi bir kadınla iyi bir erkek birlikte değildir. Çünkü kadınlar kötü erkeklere aşık olup iyi erkeklerle dertleşirler.." Sözü zihnimde aradığı karşılığı siyasette bulmaktadır.

Mitinglerde hep kalabalıklar vardır bilirsiniz. Hatta eski siyasilere merhum Osman Bölükbaşı'nın bir Kayseri mitinginde kalabalığa "Ey sapı uzun başağı kısa Kayseri'liler" şeklinde hitabı pek meşhurdur.

Bu ilk bakışta garip, acayip durumun anlamına varabilmek için önce üstteki sözü bir inceleyelim mi, ne dersiniz?

Kadınla erkek arasında parametre farkı var. İki ayrı dünyaya pencere açılıyor da cereyanda kalanlar için özünü kaçırıyor bence. Gerek erkek gerekse kadın ergenlik veya gençlik döneminde karşı cinste dış görünümüne ağırlıklı değer veriyor. Hani yakışıklılık, güzellik, jönlük, artist gibi algısı, vs. Doğaldır da, küçümsemiyorum elbette. Bendeniz o gelenekten gelmiyorum muymuş sanki?

Fakat yıllar geçipte sıra evlenmeye gelince kadın daha mantıksal bakıyor meseleye. Genellikle yakışıklılığı ölçü almıyor ya da öne almıyor. Veciz sözü sarf eden zat-ı muhteremin kötü erkekler iyi erkekler ayırımında görmediği veya görmek istemediği bir nokta var. Kötüler zümresi ahlaksal bakımdan sınıfta kalabilir ama meziyetlerden yoksun bir zümre değiller bunlar. Üst düzey mesleklerden birine ve iyi bir işe sahip olabiliyorlar. Para, makam, mevki imkânlarını kadınlar ekseri göz ardı etmiyorlar. İyiler sakın bu hususlarda biraz da olsa ekside kalıyor olmasınlar. Yoksa böyle bir durum yokta reklamları mı zayıf?

Ne ki, iyilerin reklamda zayıf kaldıkları görüşü bizatihi kendi hayatımla da doğrulanmıyor. Elbette kendi kendimi iyi biri ilan edecek değilim. Sonuçta bunun değerlendirmesi başkalarına aittir. Ancak kötü biri de sayılmam hani! Şimdi, kendim yok Allah'ım var. Yiğidi öldürün hakkını verin canımm!

Buna mukabil kendimi oldukça sorgularım da. Karşınızda yılları yemiş biri var. Rahmetli babam ki, nur içerisinde yatsın benim için az koşturamaz. Üstte kendime dönük tanımlamalarım latife idi kuşkusuz. Asıl kendi olmayıpta Allah'ı olan odur. Öğretmen olmasında getirdiği bir sosyal çevresi ve çehresi vardı onun. Ortaokul ve lise yıllarımda zayıf derslerimde bana az özel ders aldırılmaz. Hatta diyebilirim ki; benim kadar özel ders çoğu varlıklı aile çocuğu almamıştır. Peki, büyük çabalar göstermiş birimiyim ben, elbette hayır. İte kaka, kıt kanaat geleneğinin azimli temsilcilerinden biriyimdir. İyi de kardeşim merhum İsmet paşa dönemlerinde de yetişmedim ki denk bütçe diye tutturayım.

Bu çerçevede baktığımda iyiyimdir iyi demek kurtarmıyor, her şeyden önce mazim yakamı bırakmaz öyle dersem. Elbette işimden ve eşimden memnunum, Allah'ıma bin şükür. Bir sürü işsiz ve evlenemeyen insan var toplumda. Şükretmez isem ne kul razı olur ne Allah. Amma velakin kendime dönük sorgu ve öz eleştirilerim vardır her daim. Hele en başta verdiğim özlü söz gibi sözlerle yarama tuz basılmış tripleri benimsediğimi hiç söyleyemem. Kötüleri veya kadınları eleştirmek yerine sen iyi oldun da ne oldu, başın göğe mi erdi dedğim de olmuyor değil.

Evet, özlü söze dönersek kadınlar evlenirken yakışıklı iyilere değil de biraz daha yakışıklı olmayan ama dünyevi meziyetlere daha ziyade sahip kötülere meyleniyor. Aslında erkekler de koca pozisyonunda konuyu ölçmeyipte baba noktasından baktıklarında kızlarının mutluluğu adına dışçide işçiye değil de dışçiyeye meylenmez mi sanki? Hani insafıla hükmedelim.

Anlaşılan sözün sahibi Victor Hugo'da toprağı bol olsun hayattan epey darbe yemiş bir amcamız. Zaten başka türlü de dünyaca ünlü romancı zor olunur azizim. Kaldığı devir de müsait. 19'uncu asır Avrupa'sı geniş toplum kesimlerinin iki yakasının bir araya geleceği dönem değil. Sistem habire sanayi ve sanayiciye ağırlık veriyor da geri kalan tabakalar için battı balık yan gider. Gemi habire su almaya mahkûm. O kadar sosyal mücadeleler babasının hayrına mı oldu? Hugo'da kaç köprünün altında yatmış olmalı. Dedğim gibi büyük romancı olmanında bir bedeli vardır elbet. Kaç siyasi dönemde elbise değiştirir gibi görüş değiştiriyor. Demek hayatı hep arayışla geçmiş. Özel yaşamında da mutluluğu elde etmenin ufuk çizgisine bağlı olduğu durumlarda bunaldıkça, ah lanet kadınlar! Diye sokranıp durmuş benziyor.

Oysa kadınlar ne yapsın kardeşim? İyilerle evlenip kötülerle mi dertleşsinler? Üstelik iyiler kadınları nazik karşılar her daim. Kötü onu da yapmaz. Duygularına karşılık vermeyen kadını yıllar sonra dertleşmek için karşısında görse sempatiyle mi karşılar sanırsınız? İnceden inceye iğneyi sokmaz mı acep?

Kadınların tekniklerini sorgularım tartışırım da; muhakkak surette reddetmem azizim! Onlarda hayatlarını mutluluğun resmini yapabilecekleri bir ortam bulmak için çabalamakla geçiriyor olmasınlar derim hizmet etmeye memur olduğum şu aklıma.

Peki, vecizeyle siyasetin bağlantısı nerede? Dedik ya! Mitinglerde çok kez kuru kalabalıklar vardır ve onlar sandıkta çoğu partiye kabalık yaparlar usulca. Mitingleri coşkuyla izleyen, gerçekte kime oy vereceği sabit kitleler. Mesela

toplum olarak son yıllarda seçim sonuçlarına içerliyoruz kimi. Öyle demeyin arkadaşlar, iktidarı savunuş biçimimiz bile son dönemde bağınazca bir hal almadı mı? Yolsuzlukta yapsalar hizmette veriyorlar şerefsizim demeler. Millet nankör kardeşim tripleri karşılar bizi. Ülkemizde bir kesim nankör diğeri bir kesim kör mü yani? Bilin bakalım hangisi Habil hangisi Kabil? Bu kördüğümü çözebilmek kabil mi o da tam bir meçhuller abidesi ya.

Hiç kuşkunuz olmasın hangi iktidar olsa eleştirilir. İş yapan eleştirilir. Efendim! Bu iş yapmayı illa ki, müspet almayın. Pozitif veya negatif, icraat hataya ve sorgulanmaya açıktır. Oysa muhalefette icraat yok. Dolayısıyla risk de yok vesselam. Halbuki bu, madalyonun bir yüzüdür. Muhalefette olmanın da zorlukları, meşakkatleri vardır hiç şüpheniz olmasın. Etkin ve yapıcı muhalefet hem önem arz eder hem de o denli müşkül meydana getirir. Haliyle başarısız ve etkisiz muhalefette eleştiriye açıktır.

Şimdi mirim, sözü çok uzattım toparlayayım desem; aa! Canını yerim senin ben, kurban olurum seni verene leyn bile dersiniz.

Kanımca toplumumuz mitingleri parti ayırmadan kalabalığa boğup seçimde muhalefet partilerini makûs talihiyle karşı karşıya bırakıyorsa, -hani böyle yapıyorlarsa o anlamda diyorum- demek ki iktidarı namıslı namıssız ya da becerikli kötüler olarak görüyor olmalılar. Çalışkan ikilerde hep avcunu yalıyor olmalı.

O değil de dostlar! Sakın toplum kötülerini iktidara taşıyıp iyilerle dertleşmek istiyor olmasın?

L.T.

-İŞ VE ÇALIŞMA YAŞAMINI SPOR OLGUSU ÜZERİNDEN OKUMAK-

2008 Avrupa futbol şampiyonası günlerinde bir spor programı izliyorum. Konuklar arasında eski hakemlerimizden Ahmet Çakar'ın yanı sıra bir müddet sonra hayata gözlerini yuman spor yazarlarımızdan Kazım Kanat'ta yer almaktadır. Bir ara Alman milli takımının orta saha oyuncusu Michael Ballack'ın bir hareketi tartışılır. Açıkçası, Almanya adına Portekiz'e attığı bir gol öncesinde faul yapmaktadır. Ahmet Çakar bu durumu emek hırsızlığı olarak değerlendirirken; merhum Kazım Kanat, futbol bu hakemin görevi bunu belirlemek der.

Bunun üzerine eski hakem Çakar sözü atletizme getirir. Atletizmde bir maraton yarışında birinciliğe doğru koşarken yere yığılan rakibini kaldırmak için geri dönen bir atleti örnek gösterir. Kazım Kanat'ın cevabı, Ahmet Çakar'la birlikte televizyonlarının başındaki binlerce seyirciyi de koltuğuna mıhlıyacak cinstendir; iyi de hocam atletizm sporların en şerefli midir demez mi? Hani insanın hadiyy! Buyur burdan yak diyese gelir. Öyle ya, atletizm sporların en şerefli de futbol şerefsizlik abidesi midir? Hani spor dallarını da şeref haysiyet bağlamında ölçüp biçtik ya daha artık sırtımız yere gelmez vesselam.

Hiç kuşkusuz atletizm, takım sporlarından farklı olarak bireysel özellikleri dairesinde teşekkül eden branşlardan oluşmaktadır. Takım sporları tüm bir çalışma hayatı ve sosyal yaşamda ekip ruhunu pekiştirirken atletizme dayalı dallar ise bireysel düzlemde kendini gösteren teknik, kondüsyon, dayanıklılık, motivasyon, taktik öğeleri karşımıza çıkartmaktadır.

Bu bağlamda birinciliğe koşan bir atletin diğer bir sporcuya yardımcı olmayı öne çıkartabileceği bireysel karar mekanizmasına daha ziyade açık görünebilir de. Hatta bu hususu besleyebilecek bir öge de atletizmin diğer spor dallarından farklı olarak dünya spor tarihinde eksen teşkil edecek bir zemine sahip olmasıdır. Öyle ya; eski çağların klasik olimpiyatları bile ağırlıklı olarak atletizm üzerine kurulu değil midir? Hatta binlerce yıl öncesinde yapılan bir harpte zafer müjdesini koşarak başkentine ileten bir askerin maraton koşusuna ilham kaynağı olduğu da bir efsane dâhilinde günümüze intikal etmektedir.

Son zamanlarda izlediğim bir insan kaynakları etkinliği bünyesinde de buna benzer bir sunumla karşılaşmaktayız. Bir panelist tarafından spor dünyasıyla iş dünyası arasında bağ kurulmaktadır. Bir ilaç firmasının genel müdürü Cüneyt Balıkcıoğlu "İş Dünyası'nda Yüksek Atlama" başlıklı sunumuyla bizlere hem iş hayatı hem de bir spor dalı üzerine dikkat çekici bilgiler vermektedir. Konuşmacı genel anlamda sporun taşıdığı ve kazandırdığı kararlılık, sonuç odaklılık, hedef yükseltme, disiplin, sistemlilik, planlama, sosyalleşme, verimli kılma, stres atma gibi türlü öğelerden söz etmektedir. Açık ki; kişinin kendisini ve yeteneklerini tanımasını sağlamakta, dinamizmini ve girişkenliğini arttırmakta, ufkunu geliştirmektedir. Elbette çalışma hayatı ve iş dünyasının dinamikleriyle kişiyi uyumlu kılmakta bireysel hayatımızla çalışma yaşamımız arasında ahenk ve denge oluşturmaktadır.

Balıkcıoğlu böylesi bir kesişim kümesinin tesis edilmesinde en çokta bireysel bir spor dalı olan atletizmin yüksek atlama branşının rolü üzerinde durmaktadır. Yüksek atlamanın teknik özelliklerinden söz eder. Öncelikle konsantrasyon ögesi dikkat çekmektedir. Atlet, çita yüksekliği dairesinde yapacağı atlayışa odaklanır. Hatta beden diliyle yaşadığı anı sergiler. Yapacağı atlayışı önce beyinde oluşturur. O esnada vücudunu hafif yana kırarak parmaklarını birbiri etrafında döndüren ardından olduğu yerde hafif sıçrama hareketleriyle adım ayarlaması yapan, sonrasında koşu ritmini sağlayan sporcuyu doğru noktada sıçrayarak çitanın üzerinden geçecektir. Konsantre olma, koşu ve atlama tekniği süreçleri birbirini izler. Açıkçası süreç yönetiminin nirengi noktası sporcunun kendisidir. Atletin müsabakaya hangi yükseklikte başlayacağını, yarışma sırasında hangi yükseklikleri pas geçeceğini belirleme hakkı saklıdır. Bazen öyle olur ki; bir yükseklikte ilk iki hakkında başarısız olan sporcuyu o yüksekliği pas geçerek üçüncü hakkını bir sonraki yükseklikte kullanır. Takdir edersiniz ki, atlet o an da risk almaktadır.

Bu renkli sunum beni bir nebze eskilere de götürcektir. Televizyonlarımızın tek kanal dönemini yaşadığı çocukluk ve gençlik yıllarımla atletizm şölenine uzanırım. Avrupa, dünya ve olimpiyat şampiyonaları zihnimden geçmektedir. Kenan Onuk tarafından sunulan, atletizm otoritesi Nejat Kök'ün de yorumlarıyla eşlik ettiği o heyecan atmosferini tekrar yaşadığım anlar. Dolayısıyla, yüksek atlama branşının bazı ünlülerini de hatırladığımı söyleyebilirim.

Öyleki, bu anımsamaları program sonunda konuşmacı ile de paylaşıyorum. O zamanki Federal Alman bayan yüksekçi Ulrike Meyfarth dediğimde Cüneyt hocanın yüzüne geniş bir tebessüm yayıldığını söylemeliyim. Ulrike Meyfarth'ı seçmem tesadüfi değil de ondan. Ünlü atlet, 1972'de Münih olimpiyatlarında şampiyon olduğunda henüz 16 yaşındadır da; dönem itibarıyla kozasından yeni çıkmakta, bir kelebeğe dönüşmektedir.

Ancak ileriki yıllar genç atlet için buhranlıdır. Bir müddet spordan kopar. Ne ki, yıllar içerisinde muhteşem bir geri dönüş sporseverleri beklemektedir. Atlet küllerinden tekrar doğar. Benim izleme imkânı bulduğum, tam da bu dönem olmaktadır. 1980'lerin ilk yarısıdır. Atina'da Avrupa şampiyonluğu ve Los Angeles olimpiyatlarında altın madalya gelir. Arada dünya ikinciliği vardır. O dönemin Sovyet bayan yüksekçisi Tamara Bykova'nın ardından alınan

bu ikincilik ihtiyat şerhi düşürebilir. 1984 Los Angeles oyunlarını Romanya hariç doğru bloku boykot etmektedir. Tamara Bykova olsaydı Meyfarth yine ikinci mi olurdu acep? Ne gam! Yaşanmayan bilinmez ki. Son tahlilde Ulrike Meyfarth 12 yıl arayla iki olimpiyat şampiyonluğunu elde eden ender bir sporcudur. Ayrıca gerçek bir başarı öyküsüyle bizleri baş başa bırakacaktır.

Yüksek atlama vesilesiyle bir husustan daha söz etmek istiyorum. Branşın tarihinde farklı atlayış stillerinin öne çıktığı dönemler vardır. Önceleri makas atlayışı, ardından binek usulü nihayet günümüzde geçerliliğini sürdüren "Fosbury Flop" ters uçuş metodu karşımıza çıkar.

Bu durum, iş dünyasında ya da çalışma hayatındaki teknoloji değişimiyle benzeşmez mi? Nasıl ki yeni teknoloji alışkanlıklara ters düşebilirse ve bazı çalışanları işlerinden edebilirse yüksek atlamadaki teknik değişimi de sporcuların bir bölümünü olumlu kimini ise olumsuz etkiler. Mesela üstte söz ettiğim Ulrike Meyfarth'ın bireysel yetenekleri yanı sıra fosbury flop sistemiyle 1972'de avantaj elde ettiğini düşünüyorum. Çünkü bir önceki binek usulü tıkanma noktasına gelir. Bir belgeselde izlediğim kadarıyla dünya rekorunun ulaştığı seviyeyi artık karşılamamaktadır. Atletlerin büyük kısmı ata biner gibi yapılan atlayış esnasında çitayı düşürmektedir.

İşte böyle sıkıntılı bir dönem de 1968 Mexico City olimpiyatları hiç beklenmedik şekilde ters uçuş sistemini devreye sokar. Dönemin isimsiz bir sporcusu Dick Fosbury bu atlayışla altın madalyayı kazanır. Bu anlamda atlayışı gerçekleştiren Fosbury'den bir yenilikçi şeklinde söz etmek hatta alanında devrim yaptığını söylemek herhalde mübalağa olmayacaktır. Gerçektende Amerikalı atlet yüksek atlama tarihinde altın madalya almış bir sporcu olarak büyük bir atlet olarak karşılanmaktan ziyade belirli bir dalda mücadele eden sporcuların önünü açmasıyla anımsanmaktadır. Düşünsenize dünyanın 68 kuşağıyla çalkalandığı bir dönemde bir sporcununda kulvarında sahne alması ilgi çekici olmaktadır. Bu arada tekniğin önemli bir organizasyonda ilk uygulandığı sırada şampiyonluk getirmesi yaygınlaşmasında hatırı sayılır bir avantaj sağlamış olmalıdır. İşte Münih'te henüz on altı yaşında bir atlet olan Ulrike Meyfarth'ın çocukluk çağıyla birlikte bu stille kaynaştığı ve tarzı kolayca özümseyebildiği görülmektedir.

Kısacası yüksek atlama bir sportif kategori olmanın ötesinde yükseklik kazanmak isteyen insanlara ve kurumlara gerekli metodoloji ve stratejiyi kazanmalarında rehberlik edebildiği ve bilinç yüklediği ölçüde "İş Dünyasında Yüksek Atlama" bizlere dikkate değer bir konu başlığı sunacaktır.

L.T.

-İŞ DÜNYASINDA 'ASTROLOJİ'NİN YERİ Mİ?-

Bir konuda yeni fikirlerin ortaya çıkması ya da çözüm üretilebilmesi için popüler bir yöntem beyin fırtınası olmaktadır. Bir araya gelen kişilerin herhangi bir alanda akıllarına gelen tüm hususları eleştirilme ve yargılanma kaygısı duymadan paylaşması esası vardır. Kimi zaman mısır patlaması şeklinde tabir edildiğini de duymuş olmalısınız. Çünkü söylenenler birbirini tetikleyerek başlangıçta hiç umulmayan, akla hayale gelmeyecek bahisleri önümüze koyabilir.

Öteden beri yetişkin insanların izleyici olarak katıldığı panellerin, tartışma programlarının, oturumların da böyle bir havası olduğunu düşünürüm. Şüphesiz konuların seçimi kadar konuşmacının yaklaşım biçimi de önemli bir belirleyicidir. Tartışmaya yer veren panelistler ve gerekse soru cevap bölümleri sözünü ettiğim duruma imkân sağlar. Monotonluk arzeden sunumların ise bu durumu mümkün kılmayacağı uzun boylu konuşmayı gerektirmeyecek kadar açık ve nettir.

Son yıllarda PERYÖN tarafından düzenlenen İnsan Kaynakları Zirvelerinde de konu başlıkları ve konuşmacı seçimiyle birlikte farklı alanlardan getirilen zengin örneklerle bezeli sunumlara zemin hazırlandığını görüyorum.

Bu etkinliklerden birinde izleme fırsatı bulduğum "Astroloji ve İş Dünyası" başlıklı sunum aklıma gelmektedir. Endüstri Mühendisi olması yanında bir Astrolog olan Binnur Zaimler'in sohbeti programa renk kattığı gibi entelektüel bazda da soluşunu duyurmaktadır. Gerçi konu yer yer olumsuzluk uyandırabilmektedir. Ara dinlenmede kimi izleyicilerin ortaçağ anlayışı ifadesiyle birlikte dudak büktüklerini de gördüm. Kendi hesabıma bilgi sahibi olduğum bir alan olmasada ön yargılı olmaya da taraftar değilim. Hani Einstein'ın "Bir önyargıyı parçalamak, atomu parçalamaktan daha zor" demesi ya da "insan bilmediğinin düşmanıdır" sözü akla gelebilir.

Peki, konuşmacı neler anlatmaktadır? Astroloji ile iş dünyasının ya da programın ana başlığı olan insan kaynakları kavramının ilgisi var mıdır? Öncelikle Astrolojinin neleri kapsadığı ve tarihçesine değinildiğini görmekteyiz. Açıkçası biraz tarih, biraz mitolojiyle beraber gökyüzünün bizi nasıl etkilediği üzerinde durulmaktadır. Yoksa falancanın burcunun ana özellikleri şunlar, ben ise biraz hayalperestim, biraz mı? İnsaf yahu! Veya senin yükselenin nedir? Geyikleriyle kestirilip atılabilecek cinsten olmadığını söyleyebiliriz.

Konuşmasının ilk bölümlerinde Zaimler kısaca tarihçe sunumu da yapmaktadır. Bu bölümde eski bilgin ve düşünürlerin aynı zamanda birer astrolog olduklarını da öğreniyoruz. Mesela; Thales, Pisagor, Uluğ Bey, El Biruni gibi isimler karşımıza çıkmaktadır. Aslında şaşılacak bir yönü de yok bu durumun. Eski çağlarda bilimlerin ve teknolojinin genellikle yeni yeni geliştiği düşünülürse farklı bilgi alanlarıyla ilgilenen entelektüel dahilere, doğu ve batı dünyasında dönemlere göre farklılaşsa da çokça rastlanabilir. Gerçi, modern zamanlarda da Albert Einstein misali çitayı zorlayanlar yok değildir. Einstein'ın "Dünya Görüşüm" başlıklı denemeleri de akla gelebilir. Ancak uzmanlaşmanın alabildiğine arttığı ve hayatın tüm alanlarını kapladığı çağımızda bu tip, düşüncenin ve bilginin her alanında kafa yoran dahilere rastlamak zor ve müstesna olmalıdır. Kuşkusuz, uzmanlaşmanın uzmanlaşmayı önler görünürken bir tür postmodern uzmanlaşma halini aldığı yönünde eleştirisi hakkım saklıdır biline.

Konuşmacı devamında zamanlama astrolojisi, spesifik astroloji ,vs. türlerden söz eder. Zamanlama astrolojisi bir işin ne zaman yapılmasının uygun olacağı üzerinde durmaktadır. Spesifik astroloji ise spesifik yani özel sorular ve bunların cevaplanması, yorumlanmasıyla ilgilenmektedir. Yine mesela iş astrolojisi iş hayatında alınacak kararların yapılacak yatırımların zamanlaması ile ilgilenir. Dolayısıyla ekonominin mikro ve makro alanlarıyla bağlantı kurmaktadır. Şirketlerin kurulmasında doğru zamanlar, kişisel kariyer eğilim ve döngüleri, gezegen döngüleri, aralarında yaptığı açılar, kavuşumlar gibi ögeler devreye girmektedir.

Yine dünya tarihine dönük yorumlar alanında astroloji verilerinin kullanılabilmesi ilgi çekmektedir. Konuşmacı, sözgelimi Uranüs gezegeninin 1781'de bulunduğunu bu gelişmenin Fransız ihtilalini tetikleyen öğelerden biri olduğu yönünde değerlendirmeler yapıldığını söylemektedir. Bu, şu anlamda doğrulanabilir. O güne kadar bilinen ve algılanan şekliyle güneş sistemi anlayışımıza yeni bir veri katılmaktadır. Bu ister istemez dünyaya ve hayata bakış üzerinde hatırı sayılır neticeler doğurabilir. Gerçi bir katılımcı Uranüs'ün Sümerler'de bilindiğini söyledi ki, bu hususa bir Vikipedi notu olarak da rastlayabiliriz. Bir bakıma 8'inci yüzyılda Harran'da yaşamış Cabir'in; maddenin en küçük parçası olan atomda yoğun bir enerji vardır. Atom parçalanabilir ve parçalanınca da öyle bir güç oluşturur ki, Bağdat'ın altını üstüne getirebilir demesi aklımıza gelebilir. Açıkçası eski çağlarda da gerek deneysel çalışmalara bağlı olarak ortaya konan, gerekse sezgisel düzlemde ele alınabilecek açıklamalar hiçte yabana atılmayacak bir birikim sağlamaktadır.

Bir izleyicinin sorular bölümünde konuşmacıya astroloji birikimini iş hayatında nasıl değerlendirdiğini, tamamen bireysel bir vizyon olup olmadığını, çalıştığı işyerinin faaliyetlerini bu verilerle yönlendirip yönlendiremediğini sorması önem arz etmektedir. Burada Binnur Hanım, çalışmalarından iş hayatında da yararlandığından söz eder. Hangi gezegenin hangi dönemde hangi burcun alanına girdiğinin önem arz ettiğini belirtmektedir. Yine 2011'de başlayan ve 2016'ya kadar devam edecek Pluto ve Uranüs'ün zorlayıcı açılarının dünyayı sallayacağı üzerinde

durmakta ardı ardına gelmeye devam edecek olan büyük iflasların, gemiyi hep aynı şekilde yürütmek isteyen patron ve devlet adamlarını bulacağını dile getirmektedir.

Kısacası "Astroloji ve İş Dünyası" gibi bir konu başlığı bizleri İnsan Kaynakları seminerlerinin rutin ve monoton ortamından çıkarmakta; insan kaynakları gibi çağdaş bir konuyu firma ve işletmecilik ölçekli verilerin yanı sıra farklı renkler ve desenlerle çerçeveleyebilmektedir.

L.T.

-YAŞAMA KİŞİSEL GELİŞİM PENCERESİNDEN BAKMAK-

“Bazı hecelere veya sözcüklere görece daha fazla önem yüklemektir.” Google’da Vikipedi kaynaklı karşılaştığım bir tanımlamadır ki, bildiğimiz gibi vurgu’nun tanımı olmaktadır.

Aşkın, yarın film izlemek için Akün sinemasına gidecek.
Aşkın, yarın film izlemek için Akün sinemasına gidecek.
Aşkın, yarın film izlemek için Akün sinemasına gidecek.
Aşkın, yarın film izlemek için Akün sinemasına gidecek.
Aşkın, yarın film izlemek için Akün sinemasına gidecek.

Açıktır ki, cümlelerin hangi kelime ya da bölümüne ağırlık verirse vurgulamanın ağırlık merkezi, cümlelerin kırılma noktası orası olmaktadır. Tabi burada Aşkın isminde birinden söz edilmekle beraber, farklı bir anlam yükleyerek sözü söyleyenin karşı tarafa kendisinden söz etmesi de mümkündür. Bu şekilde anlarsak kişinin sevgilisine, kendisini kastederek aşkın gidecek yani ben gideceğim demesi de umulur. Şüphesiz bu tarz bir anlam yüklemesi karşı tarafın derhal şu soruyu sormasına cevaz verecektir. Bensiz mi? Hele ki soruyu soran bir hanımsa vurgunun yanı sıra tonlamayı da hesaba katmak gerekir.

Tabi konu dilbilgisi değil. Açıkçası, bir insan kaynakları etkinliğinden ve izlediğim bir sunumda zihnimde oluşan çağrışımın son perdesinden söz ediyorum. TI Otomotiv adına İnsan Kaynakları Politikaları başlıklı bir sunum yapan konuşmacının bir cümlesinin bende uyandırdığı izlenimden söz ediyorum. “İşi en iyi yapan bilir” Burada bir an için şunu sorabilirsiniz. İşi en iyi bilen yapan mıdır? Yoksa işi, en iyi yapan mı bilir? Yani en iyiyi baz alarak bir çan eğrisi mi oluşturmamız? Elbette, kurcalamaya hatta “öküz altında buzağı aramaya” gerek olmadığı da düşünülebilir. Yukarıdaki sözde asıl olan işi yapanın en iyi bileceğidir. Öyle ya! İş yapan da bilmezse kim bilecek, değil mi? Benimkisi biraz da “gönül sohbet ister kahve bahane” modunda.

Programda izlediğim diğer bir sunum ise bir üniversite öğretim görevlisi olan Erim Hısım tarafından gerçekleştirilir. Konuşmasının başında programının dört saat sürebileceğini iletmesi ve bunu nasıl karşılayacağımızı sorması latife miydi ya da nabzımızı mı ölçtü emin değilim ama bizlerle hısım olmak isteyip istemediğini düşündürmedi de değil. Tabi çoğu izleyici paniklesede bir katılımcının size bağlı demesi mantık arzeder. Gerçekten de öyle konuşmacı vardır, yarım saat dinlemek bile bizar edebilir.

Belirtmeliyiz ki, Erim Hısım hocanın yaptığı sunum stand up bir seyir takip etmesiyle ilgiyi katlamaktadır. Hatta salonun tıka basa doluluğu ve ayakta izleyenlerin yoğunluğu göz önüne alınırsa programın daha büyük bir salonda ya da anfiye düzenlenmemesi kayıp olarak değerlendirilebilir.

Bir ara kendinizi bir kelimeyle tanımlarsanız bu ne olurdu sorusu programı hareketlendirir. Bir izleyicinin avokado olurdu demesi hocayı neden sorusuna sevk eder. Dinleyici avokadonun hücre yenileyici işlevinden söz ederken kurumsal ortamda kendimi yenileyici olarak tanımlıyorum sözü farklı bir yaklaşım olarak düşünülebilir.

Erim hocanın sunumunu oyunlarla süslemesi de ortamı hayli ısıtmaktadır. Açıktır ki, iki saatlik sunum esnasında zamanın nasıl geçtiğinin anlaşılmasında etkili bir yöntem olduğu söylenebilir.

Hocanın, başarılı insanların farklı hatta kimi aykırı özelliklerinden söz ederken; mafya dünyasından verdiği bir örnekse ayrıca dikkat çekicidir. Bir zamanların ünlü mafya babalarından Al Capone’nin “Çocukken akşamları yatmadan önce, tanrıya bana bisiklet vermesi için dua ederdim. Bir gün tanrının çalışma prensibinin bu olmadığını anladım. Ertesi gün gittim kendime yeni bir bisiklet çaldım ve her akşam yatmadan önce tanrıya günahlarımı affetmesi için dua ettim.” Demesini etik açıdan sorgulasa da ilginç bulduğunu söylemektedir.

Açıkçası Al Capone örneği beni yıllar önce izlediğim bir filme de götürür. Ünlü mafya babasının hayatını konu edinen filmde hasımlarını gaddarca öldürtmesinden örnekler de vardır. Bir defasında rakip çetenin elemanlarını adamlarına öldürtür. Nasıl mı? Polis kıyafeti giyinmiş adamlar hasım çetenin mensuplarını bir garajda kıştırır. Hepsini duvara dizdirip kurşun yağmuruna tutarlar. Yine bir keresinde rakip babaları yemeğe davet eder. Yemeğin ilerleyen bölümünde sarhoşluk da biraz artmışken konuklarını adamları vasıtasıyla oturdukları koltuğa bağlattırır ve hepsinin kafasını beyzbol sopasıyla patlatır. Hiç şüphesiz “su testisi su yolunda kırılır” sözü de akla gelebilir.

Peki, Al Capone’nin sonu nasıl olur? Hapse düştüğü dönemde frengi hastalığı da peyda olur ve beynini kemirir. Hapisten sonraki günlerinde artık mafya babası olmayıp evinde ölümü bekleyen biridir. Bir an için Al Capone’nin yukarıdaki örnekte sergilediği bakış açısıyla yaklaşırsak akla şu soru gelebilir: Yoksa, tanrının çalışma prensibi bu mudur?

Kuşkusuz, bu yaklaşımımı etik bulmayanlar da olacaktır. Öyle ya, bir insanın çocukken bisiklet çalıp sonra da tanrım beni affet şeklinde yakarmasındaki safi duruşdan söz edilebilir. Oysa örnek dikkatle incelenirse, Al Capone’nin çocukken de hiç sıradan bir çocuğa benzemediği derhal fark edilecektir. Açıkça, muhterem bir çocuk gibi

durmamaktadır. Ayrıca, yetişkinlik sürecinde ve ilerleyen dönemlerde izlediği siyasette nasıl bir ego yüklemesi vardır? Kendisini adeta ilahlaştıran bir duruş yok mudur acep?

Bir zamanların meşhur psikiyatristi Mazhar Osman'ın bir tanımlaması aklıma geliyor. Eski bir öğrencisi yıllar sonra önce belediye reisi sonra da vali olur. Tam da o dönemde bir gazetecinin; artık ünlü biri olan bu eski öğrencinin kendisini uzun yıllardır ziyaret etmediğini, arayıp sormadığını hatırlatması üzerine Mazhar Osman şu cevabı verecektir. O, şu an neden beni arasın, bana ihtiyacı yok ki, ilerde milletvekili, bakan, başbakan hatta cumhurbaşkanı olsa yine beni aramayacaktır. Ancak ondan sonra kendisini tanrı olarak görür, işte o zaman onu bana getirirler.

Nihayet, kişisel gelişim seminerlerinin hatırı sayılır bir katkısından söz edebiliriz. Demem o ki, bu tip programların gerek öğretici gerekse düşünceyi harekete geçirici yönü vitrin değer taşımaktadır. Kuşkusuz kahve molalarını da unutmamak gerekir.

L.T.

-BİR MODERN ÇAĞ MİTOLOJİSİ VE KÖKENLERİ-

“Genel olarak çeşitli insan ırkları arasındaki biyolojik farklılıkların kültürel veya bireysel meseleleri de tayin etmesi gerektiğine ve doğal sebeplerle bir ırkın (çoğunlukla kendi ırkının) diğerlerinden üstün olduğuna ve diğerlerine hükmetmeye hakkı olduğuna duyulan inanç veya bu değerleri kabul eden doktrindir.” Açıkçası, Vikipedi kaynaklı bir “İrkçilik” tanımı bizleri karşılamaktadır.

Hiç şüphesiz modern çağın tüm dünyada temel sorunlarından birinden söz ediyoruz. Ana husus ırk kavramının kendisiyle, mutlaklaştırılması arasındaki farkta yatar. Örneğin madde realitedir. Etrafımızı çepeçevre saran maddi âlem vardır. Buna karşın felsefe tarihinde maddeyi tümünden reddeden idealist felsefe kolları da vardır. Berkeley idealizmi meşhurdur. Fransız felsefeci Georges Politzer maddeci felsefeyi işler ve haklılaştırırken genelde 17’inci yüzyılın papaz ve düşünürü Berkeley’in kullandığı ve maddeyi tümünden inkâra uzanır yöndeki argümanlar üzerinden eleştirisini geliştirir. Ünlü şairimiz Nazım Hikmet’in “Behey Berkley” şiirinde filozofu hicveder.

İyi güzelde, bütün bu ürünler idealist felsefenin kollarını haklı olarak yermekle beraber materyalist felsefeyi haklılaştırmaz ki. 19’uncu yüzyıl düşünürlerinden Schopenhauer maddeci felsefeden “kendini hesaba katmayı unutan felsefe” şeklinde söz eder ki haksız mıdır acep?

Gerçekte tüm felsefe nazariyeleri görece yani birbirine oranla doğrudur. Birinden diğerini eleştirmede faydalanılır. Mesela üstte bir değerlendirmesine yer verdiğim Schopenhauer’in görüşleri de muhakkak doğrular olamaz, dahası felsefi mentalite bunu mümkün kılmayacaktır. Sözgelimi Marxist maddecilik ünlü Alman düşünürünü irrasyonalist yapısı içerisinde Faşizm’in soy kütüğü dairesinde ele alır ve eleştirir. Elbette, faşizmin tarihi içerisinde ele almakla Schopenhauer, Nietzsche, Heidegger gibi düşünülere haksızlık edildiği yönünde değerlendirmelerde yok değildir. Kuşkusuz bir düşünce hakkında edindiğimiz bilgiler ona karşıt bir başka düşüncenin verilerinden ibaretse geliştireceğimiz fikir ve izlenimler boşlukta sallanmaya mahkûmdur.

Şimdi asıl konumuza dönersek İrkçılığı; yerkürenin bu en büyük musibetlerinden birini değerlendirirken de aynı bakış açısını eksik etmemeliyiz. Burada iki temel ögenin göz ardı edilmemesi gerekir. İrkçılığın nedenleri ve aldığı türlü biçimler. Siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel, psikolojik boyutta çeşitli sebepleri vardır. Bireysel ve toplumsal önyargılar gerçek neden olmasa gerek. İktisadi ve siyasi nedenlerin buzulun su altı bölümünü teşkil ettiği söylenebilir. Ülkelerin birbirine karşı izledikleri sömürgecilik siyaseti ya da bir ülkenin kendi içerisinde sergilenen çıkar ilişkileri ön yargıların beslenmesi ve tetiklenmesiyle beraber bireysel ve sosyal psikolojide aradığı karşılığı bulabilmektedir.

Yine modern ırkçılığı eski çağların pagan kültüründe karşılığını bulan klanım, kabilem perspektifinin gelişmiş biçimi olan söylemler bütünü olarak incelemekte mümkündür. Elbette ataya değer vermekle, tapınmak arasındaki farkı göz ardı etmemek gerekir. Yine milliyetçilik ve ırkçılık kimi zaman yaklaşık eğilimler olarak tanımlansada bu yanıltıcı olacaktır. Milliyetçiliğin bazı şubelerinin dil ve kültür eksenli duyuş ve düşünüş geliştirdikleri aşikârdır.

İrkçilik bağlamında, Einstein’in “Bir ön yargıyı parçalamak, atomu parçalamaktan zordur” sözüde hastalığı tanımlamada ışık tutabilir. Veya kimi Amerikan filmlerinde karşımıza çıkan “tüm zenciler birbirine benzer” sözünü ötekileştirme eğilimini gözler önüne serebilir. Şüphe yok ki, siyahların gözünde de tüm beyazlar birbirine benzer.

Bunun gibi her toplum ya da topluluk kendi bünyesinde hastalığın izini sürebilir. Yoksa başka toplumlar veya topluluklar üzerinden eleştiri yürütmek her daim kolaydır. Mesela kadınlara göre erkekler, erkeklere göre de kadınlar hep aynı değil midir? Karşı tarafın görüşleri öne sürüldüğünde, e canım pek hoşsun onlar öyle diyecekler elbet denmez mi? Açıktır ki, sosyo-kültürel meseleleri ele alırken hokkabazlığı, kalpazanlığı, katakullciliği bir yana bırakmakta fayda vardır. Benim ve benim gibi düşünenlerin bir bildiği var da başka şekil düşünenlerin hiç bi bildiği yok dediğimizde ancak kendi kendimizi uçkâğıda getiririz. Hani bazen insanlar birbirlerine insan ol insan veya adam ol adam der ya söz ettiğim durumlarıda karşılamaz mı?

Kimi zaman ırkçılığın meşruiyet zemini bulduğu görülür. Toplumlar arasında nefreti körükleyen siyasi hadiseler meydana gelir. Oysa bu tip konjonktürel olaylar bütün bir uygarlık tarihi baz alındığında ırkçılığa imkân vermeyecek şekilde değerlendirilebilir. Bakın size bir örnek vereyim. 12 Mart muhtırası döneminde gerçekleştirilen bir mahkeme ortamında, sanık avukatı savunmasında eski Yunan düşünürü Sokrat’ın uğradığı haksızlıklar ve getirdiği cevaplardan söz ettiğinde dönemin meşhur savcısı Baki Tuğ’un; Sokrat’ı yargılayan bir Yunan mahkemesidir, oysa bizler burada bir Türk mahkemesinde bulunuyoruz. Ve Türk adaletinden söz ediyoruz şeklinde verdiği cevap insanın elini kolunu bağlar gibi dursada amiyane tabirle demogoji yapmak değil de nedir?

Elbette uygarlığın beşiği Yunan miti, uygarlık tarihinin doğal akışının dışında düşünsel ve politik laboratuvarında üretilen bir bittir. Bu düşünüşün üretilip tüm dünyaya zerk edilmesinin ardında bir bit yeniği her zaman aranır ve bulunabilir. Ancak böyledir diye dış politikanın sunduğu Ege ile coğrafyanın önümüze koyduğu Egeyi ve düşünce tarihinde karşılığını bulan Egeyi rastgele birbirine katabilir miyiz?

Hiç şüphe yok ki “ırk” bir realitedir. Tıpkı din, dil, sosyal sınıf, zümre, etnik unsur, coğrafya, ekonomi, genetik, vs. gibi. Birbirinden pek fark arz etmeksizin bu kriterlerin her biri tarihsel gelişimi, toplumsal yapılanmaları türlü biçimlerde etkiler, tetikler, şekillendirir.

Peki, bütün bu tahlillere rağmen ırkçılık bi biçimde savunulamaz mı? Bazen edebi bir söz ya da tanımlama estetik düzlemde şık durabilir. Bakın insanlığın çeşitli dönemlerde rahatsızlık duyduğu bir başka olumsuzluk, gericilik Cemil Meriç’in dilinde nasıl bir musiki ve hüviyet kazanıyor. “Gerici, bir toplumun gelişmesini sağlayacak hiçbir yeniliği istemeyen, her yönüyle eskiyi özleyen ve eski düzeni getirmeye çalışan kimse. (Meydan-Larousse) Tarifin tek kusuru bu ucubenin hangi çağda, hangi ülkede yaşadığını söylememesi.” Ve ekler: “Murdar bir halden muhteşem bir maziye kanatlanmak gericilikse, her namuslu insan gericidir.” Bu tanımlamaya ilk rastgeldiğimde insanın gerici olası gelir demedim mi acaba? Şiiriyet ve şirretlik arasındaki ayırım zihnimde şekillendi. Eğer insanımız ve kimi sosyal kesimlerimiz bazı dönemlerde gerici suçlamaları ve aşağılamalarında karşılığını bulan otoriter tripleri Cemil hocanın zarafetiyle karşılayabilseydi dününden bugüne yaşadığımız kimi travmatik durumları belki de yaşamaz ya da minimize edebilirdik derim.

Bunun gibi ırkçılık eleştirilerine maruz kalan veya muhatap olan insanlarımızda milletini sevmek ırkçılıksa ırkçılım elbet diyebildiği gibi daha farklı bir söylemle kapitalist ve emperyalist dünyaya karşı durmak ve dahi onu yıkmayı mümkün kılacaksa bunu gerçekleştirecek ırkın mümessili olmak şereftir de diyebilir. Söz gelimi Mehmet Akif’in, İstiklal Marşımızda “kahraman ırkım” nidası ya da “Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlal” dizesi misalidir.

Şüphesiz bu söyleyişler birer teşbihtir. Yoksa Anadolu gibi kültür ve uygarlıkların kesiştiği, birbirini mütemadiyen beslediği, sarmalandığı bir coğrafyanın insanları dünya milletlerini hele ki kendi ülkesinin farklılaşan topluluklarını, bir kelimeyle Adem oğlunu her zaman kucaklayabilir.

L.T.

-GAZETECİ OLMANIN DAYANILMAZ AĞIRLIĞI-

Birçok toplum da ve kültürde basın, medya ve gazeteciler hakkında olumsuz izlenimler ağırlık kazanabilir. Mesela toplumun acı duyduğu olaylar karşısında acıyı değil de haber yapmayı öne çıkarttıkları düşünülür bazı. Şüphe yok ki, basın ve medya özgürlüğünün toplumda nasıl karşılandığından önce eğitim ve kültür seviyesi önem arz edecektir. Batı toplumlarında bu tip özgürlükler genel olarak daha köklüdür. Şüphesiz aynı batı ülkelerinde basın ve medyanın ulusal çıkarlar söz konusu olduğunda daha hassas davrandıkları da söylenebilir.

Buna karşın profesyonel bir meslek alanından söz ettiğimizi unutmamalıyız. Ülke ve dünyada gelişen olayları günü gününe takip eden, haber yapan, yorumlayan ve kitlelerin bilgi edinme hakkını karşılayan ve gerekirse bunu en ağır şartlarda yerine getiren bir meslek ve mensuplarından söz ediyoruz.

Hiç şüphesiz basın, medya ve etik başlığının atıldığı durumları da yabana atmamak gerekir. Hatta bu başlığın bizzat bu mesleği ifa eden kurumlar ve kişilerce atıldığı da görülebilir. Demek, aşırılaşan durum ve örneklerde var. Ancak bu tip örneklerin manşete taşınması da her zaman güvenilir olmayabilir. Daha doğrusu bilgi kirliliğine de maruz kalabiliriz.

Prens Diana'nın ölümünü çoklarımız hatırlar. Kaldıkları otelden ayrılan prenses ve Mısır'lı iş adamı Dodi El Fayed Paparazzi'lerden kurtulmak için mücadele vermektedirler. Bindikleri otomobil Paparazziler tarafından sıkıştırılır. Nihayet bir istinat duvarına çarparak hayatlarını kaybederler. Oysa gerçek çok daha farklı da cereyan etmiş olabilir. İngiliz prensesi Diana, prens Charles'den ayrıldıktan sonra bir Mısır'lı iş adamıyla birlikte olmaktadır. Kim bilir evlenecektir belki de. Peki, bu durum kraliyet ailesi tarafından nasıl karşılanır acaba? Evet, prenses artık saraya mensup bir insan değildir. Ne var ki, prens Charles'den çocukları da vardır. Dolayısıyla, Scotland Yard tarafından olaya el konulmuş olabilir mi? Ne dersiniz?

Demem o ki, olayın bir Paparazzi cinayeti olarak lanse edilmesi yanıltıcı olabilir de. Halbuki, o günlerde dünyanın dört bir yanında basın hürriyeti nereye kadar tartışmalarına dönüştürülmedi mi konu? Hemen sormak gerekir ki, Paparazzilerin ünlü insanları yatak odalarında bile görüntülemesi onları ölümüne takip edip bir tünelin istinat duvarına sıkıştıracakları anlamına gelir mi acaba? Unutmamalı ki, gazeteci de bir insandır. Bir Frankenstein değil.

Bu bağlamda konunun ah şu basın mensupları şeklinde kestirilip atılmayacak ölçüde girift özellikler gösterdiği söylenebilir. Elbette bir gazetecinin sevenleri ve sevmiyenleri olabilir. Yazdıkları, söyledikleri ve yaptıkları herkese hitap etmez ki. Daha doğrusu herkeste aynı tınıyla yankılanmayacaktır. Kiminin yüreğini ısıtan bazısını soğutur. Hatta kimi zaman hoşgörü ve düşünce hürriyeti kavramları da kurtarmaz.

Aslında gazetecilerin birbirine bakış açısı da böyledir. Hepsi tüm gazetecileri sevmeyebilir de. Bakmayın cenazelerdeki taziye ve gözyaşı yoğunluğuna siz. Timsah gözyaşı kavramını nasıl açıklarız? Bu konuda hatırı sayılır misaller verebiliriz.

Ünlü şairlerimizden Ahmet Haşim vefat eder. Düzenlenen anma programında çeşitli konuşmacılar övgülerini sıralarlar. Şairi seven sevenedir. Bir an gelir işitte inanma moduna geçilir. Dönemin genç denemeci yazarı Nurullah Ataç kürsüye çıkar. Beyler der, deminden beri dinlediklerime bakıyorum da; acep ben Ahmet Haşim'i gördüm mü, onunla beraber oldum mu, yoksa büyüklerimden dinlediğim biri miydi? Ataç'ın sorgusu haksız sayılmaz. Tanınmış şairimizin sağlığında her zaman sempati ve sevgi hâleleriyle kuşatılmadığı fıkralara bile konu olur. Haşim büyük bir şair değil miydi? Elbet büyük bir şair ve edebiyatçımızdır. Ancak ünlü bir edebiyatçıya okurların sevgisiyle onun yakın çevresinin, hemen her gün görebildiği insanların bakışı ve yaklaşımı bir değildir ki.

Şüphesiz bir insana bakışın içtenlikle sergilendiği durumlarda yok değildir. Ünlü Fransız romancı Andre Gide ölüm döşeğindedir. Yine bir başka yazar Francois Mauriac çıkartmakta olduğu gazeteye gelir ve çalışanlara şu sözü söyler. Bugün Andre Gide öğleye kadar ölürse akşam sayfalarımıza iyi bir haber kazanmış oluruz ve Gide'de hayatı boyunca doğru düzgün bir iş yapmış olur. Elbette bu üslup etik açıdan sorgulanabilir. Ancak ardında sakladığı tikleri de göz ardı etmemeliyiz derim. Kim bilir, aralarında yalnız iki romancının bildiği bir kırılma noktası yaşanmıştır belki de. Ancak görünen o ki, Mauriac timsah gözyaşları dökmüyor.

Hemen söylemeliyim ki, bizde çerçeve biraz daha farklıdır. Hayat gibi ölümün karşılanması da apayrı bir muhtevayı önümüze koyar. Böyle zamanlarda toplumumuz sevecendir. Bizim insanımız Fransız insanı, aydınımızda Fransız aydını değildir. Milletleri birbirinden ayıran his ve idrak öğeleri de vardır. Bazı toplumlar konulara daha rasyonel bakarken kimileri biraz daha duygusal yaklaşır. Artı bizde bir de "ölülerinizi hayırla yadedin" sözü ve geleneği vardır. Kimi zaman, iyide ölü bize ters düşen biri, bizim ölümümüz değil gibi sözlerin ya da değer yargılarının kurtarmayacağı kanaatindeyim. Açıkça "para ile imanın kimde olduğu bilinmez" Sözü de meşhurlardan değil midir? Öyleyse, hiç kimse hakkında bu tip yorumlar yapmak sağduyuyla bağdaşmaz şeklinde düşünüyorum.

Ancak, ölen tanınmış biriye sorgulanması ve hatta eleştirilmesi kabul edilemez mi? Hani meşhur düşünür Voltaire'nin deyişiyle "Yaşayan insanlara karşı nazik olmalıyız, ölümlere karşı tek borcumuz kalmıştır hakikat"

Denilmesinde de bir hisse yok mudur?

Elbette üslubu dairesinde söylenecek sözler de vardır. Ancak tarihin hükmü misali zamana muhtaçtır. Oysa şimdi ölüm yeni, getirdiği acı sıcak ve tazedir. Sevenler ve sevmeyenlerin kendine göre sebepleri vardır da; dikkat edersek hepimizin sempatilerinde ve anti patilerinde ortak bir paydada vardır. O yüzden patilerimizi cilalamadan önce tefekkürü, empatiyi eksik etmemeliyiz derim.

L.T.

-POLLYANNA VE MURPHY’NİN KISKACINA DÜŞMEDEN YAŞAMI KARŞILAMAK-

Şairin kimi dizelerinde “içmeyipte ne halt edeceksin” Ya da “rakı şişesinde balık olsam” Demeleri şiirin lirizmi bir yana psikolojik açıdan ters bir yükleme yapmaktadır. Buradaki bedbinliği, melankoliyi düşünüyorum. Elbette şiir fikrin değil de, duygunun dokuyu oluşturduğu bir alan olmaktadır. Ancak dizelerin özü fikrî planda da insanın Fikri’ye dönüşebileceği durumlar manzumesini önümüze koymaktadır. Bir bakıma “dalından kopan yaprağın akıbetini rüzgâr tayin eder” Sözünde hükmüdür.

Demem o ki, insan her durumda bedbinlikten sakınabilmelidir. Bir bakıma mikropların vücudu hazırlıksız ya da en zayıf anında yakalamasının bünye üzerindeki tahribatı aklıma geliyor. Hayat sabır ve gayret veya mücadele ile rıza arasındaki denklemin kurulabilmesini gerektiriyor.

Hiçbir dem “İdam sehvasında hapşırın mahkûma çok yaşa demek gibiydi bazı umutlarımız” Sözüdeki garabete düşmemeli insan.

Kendimizden başlayıp giderek genişleyen halkalar halinde çevremizi, toplumu ve hatta dünyayı değiştirebilmek imkânsız değildir. Ancak bunun suya atılan taşın meydana getirdiği titreşimler dairesinde çok ötelere taşan, yansıyan bir etkileşime sebep olması misali düşünülmesi gerekmektedir.

Elbette şartların ve imkânların gücü de göz ardı edilemez, edilmemelidir. Açıktır ki, suda çözülmüş oksijenden bir balığın teneffüs edebildiği biçimde insanın yararlanabilmesi düşünülemez. İnsan bir aletin ya da cihazın desteği olmaksızın en iyi şartlarda dakikalar içerisinde teslim bayrağını çekecektir.

Demek ki, gerçekçi dairede yapabilme gücünü ortaya koymak önem arz etmektedir. Hedef koymak, inanmak, mücadele etmek, doğru araçları belirleyip yararlanmak gerekmektedir. Edison ampulü geliştirirken kaç deneme yapar acep?

Olumluluğu yitirmemek, farklı sosyal yapılarla ve olgularla dirsek teması sağlamak önem arz edecektir. Hedef kitlenin ve alanın özellikleri, eğilimleri nelerdir? Sözelimi ülke ise bu, hangi sosyo kültürel yapılar var, nasıl ve ne şekilde yapılanmaktadır? Gibi sorular ve cevapları önemlidir.

Yine, içinde yaşadığımız Türkiye’imiz; coğrafi, tarihi, sosyo politik, sosyo kültürel, jeo politik konum özellikleriyle birlikte zenginliklerle örülü bir ülke olmaktadır. İster istemez ters hava akımlarına, sirkülasyonlara açık olmaktadır. Yanı sıra bu zenginliği bu entelektüel eğilimleri ne kadar özümseyoruz. Bu temel hususu da insanımız göz ardı etmemelidir kanımca.

Bireyden almak gerek belli ki. Sözelimi insan ilişkilerinde susturucu konuşmanın negatif psikoloji yüklü dehliz ve labirentlerini aşabilmek düzleminde saygıya, sevgiye, hoşgörüye dayalı şekillendirilecek ikna müessesesini işletebilmek, hâkim kılabilme ehemmiyet arz eder. Hakaret etmiyorsa dinlemeli insanı. Siz bakmayın "hakaret ediyorsa bir insan hayatı anlamış demektir" türü söylemlere. O, belli sosyo kültürel yapıların anlamına varmakta rehberlik edebilir. Otoriter yapılar altında bireyi izlemede hayat tecrübesinin nasıl şekillendiğini, şekil alabildiğini gösterebilir bize. Yoksa bire bir yüzleşmekten hoşlanacağımız durumlar değildir.

Nihayet alınacak sonuca ve karşılaşılabilecek duruma göre; hoşgörü duymak, muhasebe ve öz eleştiri yapabilmek, süreç yönetimi gibi ögeler devreye girebilecektir.

Tüm bu hususlar motivasyonu kaybetmemenin ve “koyma suyla değirmen dönmez” Misali iç motivasyonu yüksek tutmanın önemini de ortaya koymaktadır.

Kuşkusuz, olumlu düşünmek olumsuzlukları göz ardı etmemekle birlikte değer taşır. Olumsuz düşünmekse olumlulukları gözden uzak tuttuğu ölçüde hatalıdır.

Zihnimde böyle bir tanımlamanın oluşmasının türlü nedenleri var. Her şeyden önce kendi bireysel durumumdan, hayatı karşılayış biçimimden bağımsız düşünülemez. Tüm gözlem ve izlenimlerimin çevremden başlayıp topluma ve hatta dünyaya doğru genişleyen halkalar halinde olan bitenlerin tarafımda algılanması üzerine kurulu olduğu kuşkusuzdur.

Bu minval üzere günlük hayattan aldığım mesaj dairesinde söz etmek istediğim temel bir sorun empati eksikliği olmaktadır. Elbette, her insan kendi bireyselliği ile çevrilidir. Benliğimiz asli bir yönlendiricidir. Ancak bu nereye kadardır? Limitleri, alt ve üst sınırları yok mudur? Bildiğimizle bilinmesi gereken, anladığımızla anlamamız gereken bağdaşır mı? Hani matematik derslerinin meşhurlarından “Kümeler” konusunun bahsettiği kesişim ve bileşim kümelerini doğru biçimde algılayıp günlük yaşamın bileşenlerini bu doğrultuda sağlıklı biçimde kavrayabiliyor

muyuz?

Doğru zannettiğimiz yanlışlar nelerdir? Yanlış bildiğimiz hususların doğrusu nedir? Hep ben, yalnız ben, daima ben mi diyoruz? Ya da buna yakın düşen bir noktada mıyız?

Yanlış anlaşılmaktan yakınıyoruz. Başkalarını doğru anlıyor muyuz? Eleştirilmekten hoşlanmıyoruz. Peki, eleştirmemekle aramız nasıldır? Eleştiri elbette doğaldır. Ancak orada da bilgi düzeyi önemlidir, değil mi? Ayrıca öz eleştirisinde bir eleştiri biçimi olduğunu unutmamak kaydıyla derim. Yine eleştirirken farklı deneyimleri göz ardı etmemek kaydıyla demek istiyorum. Kendimizin olduğu gibi başkalarının da bir bildiği vardır.

Herhangi bir konuda düşünce yapımıza uymayan söylemler karşısında hemen gardını almak, sen bu konuyu biliyor musun şeklinde sorgulamaya geçmek, ya da daha kestirme bir triple bilmiyorsun kardeş, bil öyle demeler. Yaşça büyük olma parantezini açmalar da cabasıdır. Hani akıl yaşta değil baştadır sözü, o nerededir? Bu tip engellerle insanları karşılamak zıt düşünceleri değiştirmeyeceği gibi kemikleştirebilir de. Kanımca, psikolojik bir direnç oluşturur.

İnsanlarla kör tartışmaların tuzağına düşmeden dirsek teması yapabilmek olumsuzlukları dönüştürür. Evet, haklısın, elbette gibi kavramların muazzam dönüştürücü gücünü ihmal etmemek gerekir. Çok güzel bir noktaya değindin diyebilmek ve hatta karşı tarafı destekleyici bir örneği sunabilmek önem arz eder.

Bilgi ve deneyim paylaşarak büyür. Bildiklerimizi kendimize saklamayalım ve karşı tarafı horlamadan aktarabilelim. Bir başkasına saçmaladığını söylemekle elimize ne geçer. Ah! Şu kör ego diyelim mi? Egonun kör kuytularına sığınmayalım diyorum. Nefsi körletmek bizi verimli kılmayacaktır. İnsanların düşüncelerine veya tavırlarına kızmak ya da gülmek bize pek bir şey kazandırmayacaktır. Kendi düşüncelerimizin yahut davranışlarımızın bir bölümü de kızmayı veya tebessümü hak edebilir. Ulaşılmaz insanlar vardır. Hiçbir hatası hiçbir şekilde söylenmez, söylenemez. Ancak bir de bakarlar çevrelerinde doğru düzgün insan kalmamıştır. Olanlarda gerçek duygularını sergilemiyorlardır. Bu tip insanlar hoşgöründen, sevgiden, saygıdan bahsetse neye yarar. "Umma Davut gönlünü avut" Misali değil midir?

Saygı en çok beklenen, yokluğundan en çok yakınılan gerçekte ise en az gösterilen, duyulan ve uyandırılan bir kıymet halini almamalıdır. Bunu tesis etmek, edebilmek öncelikle kavramın anlamına varmayı gerektirir. Farklı olana saygı duyulur. Elbette farklı olanın saygı uyandırmasına, uyandırabilmesine de bağlıdır. Dolayısıyla saygının sevgiden çok farklı resmi bir doğası olduğunu unutmamak gerekir. Kimi zaman meziyetlerimiz ve bunları ortaya koyuş biçimimiz saygı uyandırır. Bazen de korkuyla karışık saygı diye tabir edilen durumlar vardır. Korkutmanın daha tesirli olması, olabildiğince kalıcı sonuç doğurup doğurmadığı elbet tartışılabilir. Ancak görünen o ki, korkmak en azından kısa vadede sevmekten fazla riayet hissi uyandırmaktadır. Şüphesiz sevgi ve saygının birlikte sağlanması her zaman mümkündür. Şu kadar ki, daha fazla emek ve zahmet gerektirdiği de açıktır.

Bunun gibi hür olmakta meşakkatlidir. Sorumluluklarımız vardır. Birçok kültürde, insanlar söylemeden yapmazlar türü sözler vardır. Bu alanda hür olmanın gereklerini yerine getirmeyen, getiremeyen insanlar ve yığınlar bizleri karşılamaktadır. Daha önce de belirttim. Muhasebenin T cetvelinin işlevselliği sadece gelir gider, borç alacak değil yetki sorumluluk, hak ödev, vs. birçok sahada yani hayatın her alanında.

Yanı sıra defans ve hücum da salt futbolda ya da takım sporlarında değil askerlik, siyaset, iletişim gibi çeşitli kulvarlarda bizleri veya kişioğlunu zorlayacak öğelerdir. Açıktır ki, bireylerin ve toplulukların kendilerini etkin biçimde ifade edebilmesi, ortaya koyabilmesi bir takım arka plan öğeleri ile geriye ne ölçüde yığınak yaptığı hususuyla yakından ilişkilidir.

Efendim! Sözün özü, ne kadar sağlıklı insan o denli sağlıklı toplum. Aksi "havanda su dövmek" misalidir.

L.T.

-BİR AN GELİR ZAMAN DA DURUR-

Yıllar öncesine ait bir Anekdote. Merhum gazeteci ve siyaset bilimci Ahmet Taner Kışlalı tarafından kaleme alınmış bir köşe yazısından süzülen ve billurlaşan bir örnek.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında Nazi rejimi dönemini yaşayan Almanya Yunanistan'ı işgal eder. Ege adalarında korkulu bir bekleyiş hâkimdir. Bir Ege adasında yaşayan ahali Nazi işgalinin adalara sığraması ile birlikte her şeylerini Almanlara kaptırmaktan endişe ederler. Ne yapmalı diye düşünürken bir çözüm bulurlar. Ne kadar hayvanları ve mücevherleri varsa balıkçı teknelerine yükleyip karşı sahile yani Anadolu'ya yönelirler. Ege sahilinde bir köye gelirler. Kaygılarını paylaşırlar ve emanetlerini teslim etmek istediklerini dile getirirler. Savaş bittiğinde ölmez sağ kalırsak mallarımızı alırsınız derler. Bu şekilde köyümüze teslimatı yapıp ayrılırlar. Sonra ne mi olur? Savaşın sona ermesi ile birlikte köylümüz balıkçı teknelerine yükledikleri hayvanları ve mücevherleri Yunan adasına götürüp teslim ederler. Herhalde tarih kitaplarında kolayca okuyabileceğimiz türden bir örnek değil. Ne dersiniz?

Son yıllarda farklı alanlarda hayata gözlerini yuman iki değerden, neredeyse aynı yıl doğup aynı gün nokta koyan iki isimden söz edebiliriz. Birbiriyle hiçbir ilgisi olmayan iki ölüm olarak düşünenlerde olabilir. Fakat bu iki ölümün birlikte ele alınmak suretiyle verdiği mesajlar ve hatırlattıkları var derim. Bir yanda Anadolu'muzun insanlığa kazandırdığı Mevlâna'nın, Yunus Emre'nin sözlerinde en güzel karşılığını bulan değerler, bizim değerlerimiz. Diğer yanda uluslararası sistemin ve ilişkilerin ördüğü politik duvarlar. Sancılarını derinden hissettiğimiz Ege ve Kıbrıs.

Baktığımız zaman Anadolu binlerce yıllık medeniyetler diyarı. Gönlü doymuş, gözü tok bir toprak. Yukarıdaki abidevi davranışı sergileyen insanları yetiştiren yüreği zengin ana dolu . Farklı topluluk ve toplumların bir arada yaşama alışkanlığına sahip olduğu bir coğrafyadan söz ediyoruz. Öyleki musikiden, mutfak kültürüne varıncaya kadar çeşitli alanlarda karşılığını bulan envai çeşit sentezler sunar bize. Rum ile Türk'ün bir arada kardeşçe ilişkiler tesis ettiği yüzyılların yerini siyasetin kirlettiği devirler alır. Yoksa her şeye rağmen kirletemediği mi? Dido Sotiriyu'nun ünlü eserini bilirsiniz. "Benden Selam Söyle Anadolu'ya" Ne kadar sıcak bir başlık değil mi? Bir Yeşilçam repliği mi? Asla! Bu topraklarda doğup büyümüş bir Rum yazarın yıllar sonra Yunanistan'dan seslenişi hatta haykırışıdır. Elbette doğduğu ve ilk çocukluk yıllarını geçirdiği coğrafyaya duyduğu sevgidir. Mübadele dönemlerinin bireyler üzerindeki izdüşümüdür.

Son yıllarda hayata gözlerini yuman Fenerbahçe ve Türk futbolunun efsanevi futbolcusu Lefter Küçükandonyadis'de madalyonun bu yüzü. Yani Anadolu'nun sıcak bağrından kopup gelen bir değer. Futbolumuza verdiği hizmetleri bilmeyen yok. Çocukluğumda bu ismin bendeki yankısını düşünüyorum. Ordinaryus lakabıyla söz edildiğini hatırlarım. Bir tarih dergisinde okuduğum "Yiğitler gibi futbolcularda lakaplarıyla anılır" başlıklı bir yazı da aklıma gelir. "Ver Lefter'e yaz deftere" sloganı da yıllar öncesinden kulağımda kalan hoş bir nağmedir.

İzleyen kuşaktan olamadım. İzleseydim Fenerbahçe taraftarlığım nasıl bir seyir takip ederdi acaba. Bir gazetecimizin verdiği örneği anımsarım. Koyu Galatasaraylı olduğu çocukluk ve gençlik yıllarında sıkı bir Metin Oktay hayranı olarak takımının maçlarına gider. Hatırladığım kadarıyla taçsız kral Metin Oktay'ın futbolu bırakmasıyla beraber taraftarlığında bir devrenin kapandığından söz eder. Hiç şüphesiz Lefter'de bu kategoriden gelir. O eski amatör ruh, forma aşkı, disiplin. Kırk yaşına kadar futbol yaşamını sürdürmek ve Fenerbahçe'den kopmamak başka hangi öğelere oturur. Ya da Yunan Milli takımında oynaması yönünde yapılan teklife uymayıp milli takımımızın formasını yıllarca islatan birini buluruz karşımızda. Yani bizden biridir Lefter. Gökkuşağı misali bir coğrafyanın vazgeçilmez rengi.

Peki ya efsanevi lider Rauf Denktaş madalyonun hangi yüzünü teşkil ediyor? Gerek Kıbrıs Türk Federe Devleti gerekse Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti dönemlerinin şimdi artık aramızda olmayan bu büyük lideri uluslararası ilişkilerin ördüğü, büyük devletlerin perde arkası rolleri paylaştığı Kıbrıs sorunu bünyesinde kilit bir şahsiyet olarak karşımıza çıkar. Rahmetli Denktaş 1940'lardan 2000'lere uzanan bir irade, azim ve mücadele öyküsü olarak anıtlar.

Kimi zaman şu sözle karşılaşmışsınızdır. İyi güzel de Rauf Denktaş uluslararası platformlarda hangi neticeyi aldı? Dünya devletleri Kıbrıs davamızı tanıdı mı? Şunu demekten kendimi alamıyorum. Karşınızdaki konu Kıbrıs'tır, beyler! Unutmayın ki, bir ayağı da Rum kesimi ve Yunanistan olan bir konu. Takdir edersiniz ki, Türk-Yunan ilişkileri söz konusu olduğunda dünya bir anda değişmektedir. Yani salt Türkiye'nin izleyeceği siyasete bağlı olmayan bir konudan söz ediyoruz. Batı dünyasının temel parametreleri arasında kökleri batının kendisini eski Yunan uygarlığı temelinde tanımlamasına kadar dayanan Yunan hayranlığı eğilimini bulabiliriz.

İşte bu yüzden Ege ve Kıbrıs gibi kavramları uluslararası ortamlarda aldığımız ya da alabildiğimiz neticelere göre değerlendirmek ya da bu neticelerin rakamsal karşılığını aramak yanıltıcı olabilir. Bilakis bu mücadeleyi yıllarca hiç yılmadan veren, verebilen insanların nasıl olup da böylesine bir iradeye ve çelik gibi sinirlere sahip olabildiklerine şaşmamak mümkün mü?

Sonuç itibariyle içerisinde bulunduğumuz haftayı iki vefatın yıldönümlerinin verdiği anlamlı mesajlar dâhilinde geçirebiliriz de. Bir yanda ülkemizde çağlar boyu yeşeren evrensel değerler ve bu hususun uzantısı olarak eski bir

yıldız futbolcumuza karşı kendini gösteren duygu seli, diğer yanda ise Kıbrıs Türkleri ve Türk Dünyasının büyük bir liderinin vefatı karşısında milletimizin ve devletimizin gösterdiği duyarlılık akla gelebilir. Hani derim ki, siyasi hayattaki mücadeleler, çatışmalar ve hatta kırgınlıklar bu durumların yaşandığı dönemlerin şartları ve imkânları ile yakından ilişkilidir ve geçmiş zamanlıdır. Oysa elimizde olan bugün ve konuşabileceğimiz ise gelecek zamandır.

L.T.

-HANGİ NAZIM HİKMET?-

Nazım Hikmet...

Bir sanatçının, edebiyat insanının kelebekler, çiçekler, aşk, meşk kavramlarına sürgit gönderme yapan eserler vermesi onun aşağı yukarı herkes üzerinde benzer duygular uyandırmasını mümkün kılabilir de; ideolojik-politik öğeleri sanatına yedirmek suretiyle bireylere, topluma ve giderek genişleyen halkalar halinde insanlığa sunan bir isimse sevenleri kadar sevmeyenleri de gündeme gelecektir. Bu ise dostları ve düşmanları arasında paradoksal düzlemde bir iletişim ağı tesis etmeye müsaittir.

Bu durumun yeryüzünde en uç örneklerinden biri Nazım Hikmet olabilir mi acaba? Öyle ya algılanışı, hakkında yapılan değerlendirmeler tezat oluşturmaktadır sürekli. Hiç kuşkunuz olmasın bu bir tesadüf değildir. Ve her zaman bir ihtimal daha vardır. Bu bağlamda ünlü şair hakkında yapılan müspet ve menfi değerlendirmeleri yabana atmam hiçbir dem.

Bir iyi bir de kötü haberim var size ikileminde önce kötüyü mü zihin çağırıyor bilinmez de; hayatının, düşünsel yaşamının önemli bölümü bolşevizm, stalinizm gibi kavramların şemsiyesi, etkileşim ağı içerisinde geçer. Stalin iktidarda iken onu yüceltir, devrildikten sonra karşı çıkar. Hani, Kruşçev döneminde Rusya sistem olarak Stalinizme cephe alınca ancak yerer Stalin'i.

Demem o ki, sosyalizmi Sovyet Rusya hayranlığına indirgemeyen ender isimler arasında yer almadı, alamadı. Bunu yapabilse asıl devrimci o zaman olurdu belki de. Sovyetlere karşı çıkan yine de sosyalist olan, olabilen olsaydı hani.

Kuşkusuz bir şairi veya insanı heleki ölümünden sonra olduğu gibi almak ve nesnel ölçülerde değerlendirmek gerektiği haklı olarak söylenebilir. Bu cümleyi düşerken hakikat duygusu kadar, değerli fikir insanların sergileyebileceği şüphesiz haklı itirazların aklıma gelmemesi mümkün mü? Şu kadar ki, ideoloji hayatta her şey değildir. İnsanın ontolojik boyutta, yaradılış ekseninde değerlendirilmesi de gerekir. Nazım Hikmet'te bu gerçeğin dışında değil bence.

Bunun gibi vatana ihanet kavramında bir gerçekliği olmakla beraber konjonktürel yanı da yok değildir. Sözgelimi bu konuya karşılık gelen zaman dilimi 20'inci asrın ilk yarısı gibi dünya savaşları ve totaliter rejimlerle örülü bir çağın önümüze koymaktadır. Dolayısıyla kişilerin bireysel varlığını da aşabilen rijit, sert bir karaktere haiz olmalıdır. Yine vatana ihanet kavramının geçen yüzyılın bütününde kapitalist ve emperyalist bir yapılanma ve onun yerleşik çıkarlarıyla ters düşülmesini kapsadığını da göz ardı etmemek gerektiğini düşünüyorum.

Eski doğu bloku sisteminde ise kavramsal karşılığın halk düşmanı şeklinde tezahür ettiği söylenebilir. Mesela Rus edebiyatının değerli yazarlarından biri olan Soljenitsin'in, Stalinizmi eleştiren ve çalışma kamplarının iç yüzünü ortaya koyan romanları dolayısıyla ülkesinde siyasal olarak negatifte görüldüğü sözgelimi karşı devrimci olarak karşılandığı bir dönemden söz edilebilir. Oysa sosyalizmin Gulag hapisanesine indirgendiği koşulları ortaya koymaktadır. Tıpkı bir başka seçkin kalem Pasternak misalidir. Bu tip yazarlar Stalin karşıtlığı dairesinde ülkelerinde ötekileştirilir.

Bizde o evrelerde genel olarak sağ kesim bu tip isimleri daha sıcak karşılarken sol çevreler Sovyet Rusyaya olumlu baktıkları ölçüde Pasternak, Soljenitsin gibi yazarlara mesafeli bakacaktır. Bu hususla ilişkili olarak kişisel diyaloglarımda karşılaştığım bir durumu da paylaşmak isterim. Öğrencilik yıllarımda Çek yazarı, 68 Prag Baharının mimarlarından Jiri Pelikan'ın "Doğu Avrupa'da Sosyalist Muhalefet" adlı eserine temas ettiğimde karşımdaki insanın Doğu Avrupa'da muhalefet beni ilgilendirmez dediği gelir aklıma.

Burada algılama hatası şudur dostlar: Bir başka rejimde sağ-sol kavramının şekillenmesi buradan görüldüğü gibi anlaşılmalıdır. Buradan bakıldığı zaman sağ zannedilen farklı bir rejimin soludur. Bir bakıma fizik bir hadiseyi çağrıştırmak de. Hani, yanyana sıralanan insanların kendilerini sağda ya da solda tarif etmesiyle bizim durduğumuz yere göre sağ veya solda tanımlanmaları arasındaki fark misalidir.

Bu çerçevede, Soljenitsin Stalinizme yani Sovyet Rusyanın o dönemki yerleşik siyasal yapılanmasına muhalif tavır takınması bağlamında soldur. Oranın soludur. Oysa soğuk savaş döneminde kapitalist dünyada Sovyet ve stalinizm sempatizanı yapılar nezdinde Stalin karşıtlığı dünyanın her yerinde olduğu gibi Sovyetler Birliğinde de faşizan karşı devrimci bir anlayış sayılmaktadır. Tam da bu noktada daha farklı bir argüman sunmak istiyorum. Sovyet tarihinde Lenin devrimci, Stalin ise gerçekte karşı devrimcidir. Dolayısıyla Stalinizm karşıtlığı Marxizm-Leninizme daha uygun düşer kanımca.

Yıllarca batı bloku ve ülkemizin Marxist düşünsel yapıları Sovyet NKVD ya da Çeka teşkilatının arşivlerinde karşı devrimci olarak kodlanan aydın veya bürokratları, teknokratları faşist karşı devrimci saymakla hataya düştüler vesselam. Onların çoğu o rejimin devrimci sosyalistleridir halbuki. Demem o ki, Lenin ve Stalini eski Sovyet sisteminde farklı konumlandırmadan orada sağ kim sol kim, devrimci karşı devrimci kim fikir yürütmek mantık

sınırlarını zorlar, zorladı da hep.

Birden asıl mevzudan hızla uzaklaştığımızı dehşetle fark ediyorum. Nazım Hikmet'i konjonktürel bir vatan hainliği kavramlaştırmasına hapsedmeden niçin Sovyet Bolşevizminin yandaşlığına sürüklendiği üzerinde de durmak gerektiğini düşünüyorum.

Açıkçası bu sorunla ilişkili olarak psikobiyografisinin de yazılması gerekir kanaatimce. Annesi ki, ilk kadın ressamlarımızdan Celile hanımdır. Evet Celile hanımın babasından ayrılıp ünlü şairlerimizden Yahya Kemal ile nişanlanması on dört onbeş yaş zamanına karşılık gelmektedir. Üvey babaya karşıdır çocuk çağında. Açıktır ki, dünyanın her yerinde çocuk veya ergen psikolojisinin olası tezahürü karşımızdadır. Hatta bir gün evlerine gelen Yahya Kemal'in pardesü cebine bir not bırakacaktır. Notta "hocam olarak girdiğiniz bu eve babam olarak giremeyeceksiniz" demektedir.

Nazım, ergenlik ve gençlik evresinde ailevi yaşamında bir alt üst oluş yaşıyor anlayacağınız. Öyleki hayatı boyunca rüzgâra tutulmuş yaprak misali oradan oraya sürüklenmesi bundandır derim. Romantizmin girdaplarında savrulmak pahasına hem de. Şimdi efendim sorulmaz mı, askeri okulda okurken neden Rusyaya yollanır? İlerici bir dünya görüşü adına mı? Osmanlının son evresinde bizde batılılaşma cereyanlarına alabildiğine açık okullardan biri tıbbiye ise bir diğeri harbiye değil midir? Bu tarz bir eğitimi bırak; ilerici olmak, aydın olmak adına Sovyet Rusyaya git. Bu bir sürüklenmedir beyler!

Elbette üstte arz ettiğim biçimde akıntıya kapılmış dal parçası ya da rüzgâra kapılmış yaprak misalinden hareketle gerçekliği yitirmemek, olgusal ve iradi öğeleri dışlamamak kaydıyla.

Hani derim ki, bireysel psikolojinin sunduğu med cezir manzaralarını, yürekte kopan fırtınaları mübalağa etmek asıl olanı, realiteyi kaçırmak anlamı verecektir.

L.T.

-TANRI'YA KARŞI TANTANA EDEREK TAN AĞARMASINI UMMAK-

Sosyal medya kaynaklı sitelerde birçok farklı gruplar, fikir kulüpleri karşımıza çıkmaktadır. Bu gruplar farklı konu başlıkları etrafında organize olabildiği gibi her konu başlığı altında da değişik fikirleri önümüze koyabilmektedir. Şüphesiz doğal bir durumdur. Baktığımız zaman toplum hayatında ve tüm dünyada muhtelif inanç, düşünce ve kültürel sistemler bulunmaktadır. Bunlardan bazısı bizim inanış ve düşünüş biçimimize ters yargılarda sunabilir. Elbette katılmadığımız gibi sorgulayabiliriz. Bu sorgulamalar bizi o fikre ya da inanca bir şekilde yaklaştırabileceği gibi mesafemizde derinleşmemizi de sağlayabilir.

Sözgelimi facebook kanalıyla karşılaştığım böyle bir site öncelikle başlığı itibariyle dikkatimi çekmektedir. “Tanrı’yı Yaratan En Büyük Günahı İşlemiştir.” Açıkçası zihinlere negatif bir yüklemeye yaptığını düşünürüm.

Öncelikle bu ibarenin kendi içerisinde bazı çelişkiler taşıdığı düşüncesindeyim. Birincisi tanrıtanımaz ya da ateist düşünüş içerisinde günah kavramına yer olmayacağı aşikârdır. Dolayısıyla tanrı yoktur üslubunun tanrıyı yaratan ya da topluma sunan günahkârdır demesindeki anlamsızlık o kadar açık ki. Bu paradoksal yapının bir örneği de Allah’a inanmam diyen bir insanın birine kızdığı zaman Allah cezasını versin şeklinde temennide bulunması olarak verilebilir. Şüphesiz bu tarz çelişik durumları ateist biri ne yapayım insan kültür içerisinde doğar ve yetişir şeklinde izah edebilir. Ancak felsefi doğrultuda imkânsızlığını vurgulamak isterim. Çünkü felsefe alanında temel parametre bir fikri kabul edip etmememizden önce tutarlılık olacaktır.

Diğer bir ele alınacak husussa bizzat “Tanrının varlığı” bahsi etrafında cereyan eder. Dünya üzerinde çok çeşitli tanrı algısı bulunmaktadır. Dinler ve mitolojik sistemler etrafında yüce bir varlığın farklı tanımları karşımıza çıkabilir. Mesela, panteist anlayışta tanrının evrenden ayrı ve bağımsız bir yapısı yoktur. Evrenin bizatihi kendisi tanrı olmaktadır. Dolayısıyla tanrıyı yaratan en büyük günahı işlemiştir yargısı mutlakçı yapısıyla hataya düşmektedir. Ünlü halk şairimiz Âşık Veysel’in bir dizesi de aklımıza gelebilir. “Aynı vardan var olmuşuz” demektedir. Buradaki var kavramının yaratıcılık vasfı taşıdığı, yüceliği gibi özellikler zihnimizde canlanabilir. Ancak bu var motifinin illaki herhangi bir dinsel dayanağa sahip olduğu da söylenebilir mi?

Bir önemli nokta da şu olmaktadır. Tanrıtanımaz inanış veya düşünüşün temel kaygısı tanrı’nın dünyadaki kötülöklere seyirci kaldığı iddiasına dayanmaktadır. O zaman burada yanlışlık tanrı inancında değil bu inancın istismar edilmesinde değil midir? İnsan eliyle yapılan katliamlar, sömürü ve haksızlıklar eğer tanrıya inanıyorum diyerek adeta insanların gözünün içerisine bakarak yapılıyorsa işte olumsuzluk buradadır. Bilakis tanrıya inanıyorum diyen birçok insan ahlaksal değerlere uygun hareket ediyor, adaletli davranıyor, sevgi ve hoşgörü esaslarını tatbik ediyor da olabilir.

Tam da bu noktada şu itiraz gelebilir. İyide farklı inanç sistemlerinden birine ait tanrı kavramını benimseyip ahlaklı da olan insanların varlığı tanrıya rağmen dünyada birçok adaletsizliğin olduğu gerçeğini değiştirmez ki. İşte o zaman ünlü şairimiz Necip Fazıl’la beraber “Allah, o tanrının belasını versin” demekten başka çaremiz var mıdır? Elbette şairin demesi izafi bir doğruluk taşır. Tanrıya inanıyorum diyen pek çok insanın samimiyetinin hiçe sayılmasını gerektirmez. Hatta tanrı kavramından evreni yaratan sonsuz bir kuvvet tasavvurunu da anlayabiliriz. Hani islam kültürü dairesinde Allah kavramının tanımlanışı ile tanrı kavramına yüklenen anlamlar felsefi düzlemde ve kelime kökeni bazında farklılaşsa bile pratikte bir şekilde örtüşebilir. Ayrıca insanların telaffuz ettikleri kavramın içini nasıl doldurdıkları noktasında saygılı olmak gerektiği uzun boylu tartışmayı gerektirmeyecek kadar açık ve nettir.

Tanrının varlığı alanında dile getirilebilecek önemli bir hususta insan iradesi etrafında cereyan eder. Şunu unutmayalım ki, tanrıya inanmak insana inanmaya engel değildir. İnsanın meziyetlerinin ve çabalarının elbette bir anlamı ve değeri vardır. Şunu sormalıyız. Yeryüzünde ekseriyet ahlak ve adalet düsturlarını benimsiyor ve tatbik ediyor yinede dünya üzerinde haksızlıklar ve kötülöklükler eksik olmuyor mu? Oysa çok az çaba gösteriyoruz değil mi? Kuran-ı Kerim insana süre tanıdığı üzerinde durmaktadır. Dünyanın oluşumundan bu yana beş milyar yıl geçtiği elimizdeki bilimsel veridir. Öyleyse tanrının insana verdiği süre bahsini bir insan ömrüyle ya da insanlık tarihinde arkeolojik düzlemde bilinen zamanlarla mukayese etmek yanılığlı bir yaklaşım olmaz mı acep? Ne dersiniz?

Yine yeryüzündeki kötülöklüklerden söz ederken insan iradesi dairesinde ele alabileceğimiz bir husus vardır. İkiyüzlülük eğilimi. Sözgelimi inanır görünürken inanmayan insanın halleri karşımıza çıkacaktır.

Kuran-ı Kerim’den bir sure aklıma gelmektedir. Maun Suresi “Dini yalanlayanı gördün mü? İşte, yetime fena muamele eden, yoksulu doyurmak için başkalarını teşvik etmeyen odur. Vay hallerine o namaz kılanlara ki, namazlarından gafildirler. Riyakârlık ederler, zekât vermeyi de men eyerler.” demektedir. Burada geçen dini yalanlayan bahsinin Allah’ı ya da dini açıkça inkâr noktasında kendini gösterdiği söylenebilir. Ne var ki, vay hallerine ibaresiyle başlayan bölümde münafıklık üzerinde durulduğu anlaşılmaktadır. Nitekim “vay hallerine o namaz kılanlara ki, namazlarından gafildirler” vurgusu da bu sözümüzü teyit etmektedir. Dikkat ederseniz inançlı görünüp

ahlaki gerekleri yerine getirmeyen insanlara değinilmektedir. Hz. Muhammed(S.A.V.) in “İslam güzel ahlaktan ibarettir” demesi de manidardır. Yine “Sirke balı bozduğu gibi kötü huylarda insanların ibadetlerini ve işlerini bozar. Güneş karı nasıl eritirse, güzel huy da günahları böylece eritir” Hadis-i üzerinde durabiliriz.

Kısacası “Tanrının varlığı” konu başlığının içerik bazında kapsamlı olduğu anlaşılmaktadır. Hani derim ki, belirli kıstaslara vurmaksızın, alt başlıkları oluşturmaksızın ya da nuans farklarını es geçerek, tanrıtanımaz vurguyla yapılan sorgulama ve eleştiriler bizi yanılığa sürükleyecektir.

L.T.

-SUI/KAST EMSAL TEŞKİL EDER Mİ?-

Yıl 1986... Neve Şalom sinagoguna bomba konur. Musevi vatandaşlarımız hayatlarını kaybeder. FKÖ'nün kınandığı günlerdir. Uğur Mumcu'nun bir yazısında Mossad'a eylemi dayandırdığı gelir aklıma. İlk bakışta düşünülmez değil mi? Hedef saptırma terörün gayelerindedir oysa.

Araştırmacı gazeteciliğin vitrin isimlerindedir. Terör konulu nice inceleme yayınlar. Hep bahsedilir ya! Öldürüldüğü günlerde PKK üzerinden ülkemizdeki terör üzerinde çalışmaktadır.

Bunun gibi, takvime mim koyun lütfen! 07/01/1993 tarihinde Cumhuriyet gazetesinde yayınladığı "MOSSAD ve Barzani" başlıklı yazısı dikkat çekmektedir. Şu ifadeler ne kadar da can alıcıdır: "Kürtler sömürgecilğe karşı bağımsızlık savaşı yapıyorlarsa ne işi var CIA ve MOSSAD"ın Kürtler arasında? Yoksa CIA ve MOSSAD, antiemperyalist savaş veriyorlar da dünya bu savaşın farkında değil mi?"

Yine, yazılarında terörün sağı solu olmaz derdi. Uluslararası bir sistematığı vardır hani. Yukarlarda kimlere, nerelere dayanırda; bir dünya görüşü davası değildir açıkçası.

Açıktır ki, 1993 yılı bir kara yıl. Eşref Bitlis, Uğur Mumcu suikastleri yanısıra; Madımak, Başbağlar, vs. kıyımlar yürekleri yakar. O dönem bunların bir kısmına sağ, bir kısmına sol sahip çıkar da define haritasının kayıp yarısı gibidir aslında.

Merhum istihbaratçımız Mahir Kaynak'da terörün sağı solu olmaz der o yıllar. 70'ler de yinelenen, sağın ardında Amerika solun ardında Sovyetler var söylemlerinin yanıltıcı olduğundan bahseden bir kaynaktır Mahir Hoca. Çatışan her iki unsurun ardında aynı güç olabilir, olur da demez mi hep?

Uğur Mumcu, Mahir Kaynak hocayı pek tutmazdı en hafifinden. "Büyüklerimiz" adlı mizahi karakterde eserinde Mahir Hocadan mahir bir kaynak şeklinde ironik bir tonda bahseder. Kuşkusuz, sol görüşlü bir araştırmacı olarak da meseleyi algıladığı söylenebilir. Demem o ki, 9 Mart 1971 "Milli Demokratik Devrim" hareketinin bastırılıp 12 Mart Muhtırasına dönüştürülmesinde ünlü istihbaratçımızın hatırı sayılır emeği vardır. Bu durum iki ismi düşünsel bağlamda karşı saflarda konumlandırabilir. Her şeyin, yaşandığı esnada net ve berrak değerlendirilebildiğini söylemekte oldukça zordur.

Mesela, Mahir Kaynak'ın bir söylemi de ilgimi çekmiştir hep. Sol ideolojilerle ve hatta Marxizmle ilgilenmenin insanı düşünsel bağlamda geliştirebileceğinden söz ederdi kimi.

Demek hoca şu veya bu ideolojiye düşman değil, pragmatik bakabiliyor konulara. O bir istihbaratçı olarak devlete hizmet eden, görevini yapan biridir. Bu bağlamda müthiş analitik birikimini hiçbir dem yabana atmamışımıdır. Hani derim ki, bizde çatışan kişilerden birini sevip diğerinden hoşlanmamak pek muteberdir de; o ölçüde duygusal bir pozisyon olarak görünür bana.

Yine soğuk savaş döneminde sarf edilen bir söz vardır ki, bir Yeşilçam repliği asla değildir. Aynı silahla sabah sağcı, öğleden sonra solcu vuruldu derler hani. Bu söyleyişin tefsiri gaflete yer olmadığı değil de nedir? Günlük hayatta kampaşma vesilesidir törör. Alın terinin düşmanıdır. Ağını kahpece örer. Tıpkı evet tıpkı, 24 Ocak 1993'de olduğu gibi.

Bugün yaşasa rahmetli; 1993 yılının hadiseleri yanında, Ahmet Taner Kışlalı, Necip Hablemitoğlu, vs. suikastler veya ülkemizdeki çeşitli bombalı eylemler hakkında da ne araştırmalar yayınlar, neler söylediler kim bilir.

Ne demeli efendim! Gecenin en koyu karanlık anını takiben tan ağarmaz mı her daim? Dilerim Allah'tan gün o gün, dem o demdir.

L.T.

-NEREDE O ESKİ KIŞLAR?-

Nostalji ki hayatın tadıdır, acılar yıllar yılı tatlanır. Eskide kalan olumsuzluk bile kendini özlettirirken, geçmiş zamana ait güzellikler apayrı tatlanır. İlkbahar, yaz, sonbahar ve kış; hayatın ilk, orta ve son demlerini işaret eder gibidir. Kış sözgelimi, her devir bir ömrün sonunu göstermez mi? Kum saati usulca boşalır.

Ne ki, eski kışlar da başkadır, neme lazım. Şimdi kendi yok Allahı var misalidir. Pencereden izlenen bir dünyadır. Bir romantizmi acep yok mudur? Büyülü bir dünyadır hiç kuşkusuz. Benliğinizde muhakkak surette iz bırakır.

Kar taneleri lapa lapadır. Her yerde kar vardır da; Adamo'dan kırık aksanlı nağmeler de kulakları doldurur. Evet, adamın özü de o devirlerde aranır. Nilüfer sultan "Yollar benim umudumdur yolları kapatmayın, Yağmayın yollarıma durun kar taneleri" sözleriyle mırıldansın ezgisini ne gam, kapanmış yollarda yürümek ve botlarımızın altında kar nağmeleri bir başka aşka davet eder insanı. O zamanlar öyledir. Kar taneleri kar nağmelerini dansa kaldırır.

Dedik ya! Yolda yürümek zevkü sefadır da. Kardan adam bambaşka resmeder kendini. Burnundaki turuncu havucu ne kadar uzarsa o kadar yalan bir dünyaya, bir masal âlemine götürür insanı.

Okullar tatil edilmez miydi? Bir nevi Allah'ın emridir. En az on beş gün. Öğrenci psikolojim tıkr tıkr işler. Gel zaman git zaman kar erir, sabaha kadar dona çeker, Allah'ı kitabı yok gibidir, öyle anlar ki işler iyice sarpa sarar. Bayır başları buz revüsüdür de; buzdan adam olmak işten değildir. Rezalet paçalardan akar vesselam. Bak sen şu işe ki, minibüs dolmuş yokuş çıkmaz namussuzum yahu!

Damlardan kristaller sarkarken bilmem neyiz de donar mıydı acep? İşin tüm lirizmi kaybolur bir anda. O vakitlerde öyledir. Ne var ki, bildik manzaralardır. Kar mutlak surette istenirdi. Şehrimiz gelinliğini giymekte, dile kolay. Çıplak dallar ki, desen desendir. Gelin çiçekleri hazırdır. Çarpık kentleşme gerçeğini kamufle eden, örten kar değil midir? Yüksek bir yerden izlenen, izlenebilen tüm bir başıbozukluğu yok eden manzarai şahanemdir. Gerçektende günümüze doğru geldikçe, kar kışın musikisi farklı olur. Efendim! Kediler köpekler şipşirindir, silkinmeleri de pek hoş olur, tek tük kuşlar uçmaz uçuşmaktadır.

Camdan izlenen manzarayı düşünüyorum şu vakit. Yer gök nakış nakış işlenmez mi? Kışın minimal olumsuzlukları kışkışlanır bir anda. İpek yolum uzayıp gider. Musikisi bir sessiz senfonidir Yahya Kemal'den beri. Ahmet Muhip Dranas'ı da unuttum sanmayın a dostlar! Ya Cenap Şahabettin? Elhân-ı Şitâ unutulur mu?

Gençlik yıllarım derim de, müziğin yeri bir başkadır. Ritmik ve coşkulu olanı ayrı aranır neme lazım. Biz dünyaydık bizler çocuklardık, yoksa çıldırmak işten değildir. Hakikaten kimi düşünürüm de; yirminci asrın manasını en iyi veren yabancı parçalardan biridir "We are the World". Müzikal bağlamda öne geçecek çok parça olabilir de; felsefesi, anlatımı bir başka aşka davet eder insanı. Yine her havuzun dibi aynı mıdır bilinmez de; Nena bir başka tutkudur. Toprağı bol olsun, Laura Branigan zamanın durduğu andır. Aurası farklı kılmaz mıydı? O dem aslan yelesi pek makbuldür. Kızlarda George Michael'dir de, erkekleri Kim Wilde ancak keser.

O vakitler yine bir Aranjmandır gider. Fecri Ebcioğlu öncüsüdür de bazen Ajda, kiminde de çiçektir. Atlıklarınca etrafında karınca kararınca dönen belki küçücük ama sevimli bir dünyamız vardır. O zamanlar öyle yürektendir. Başta dillendirdiğim "Her Yerde Kar Var"ın Fransızca versiyonu akıllara gelebilir de, "Tombe La Neige". Adamo, evet adamın o özüdür. Rahmetli Ferdi Özbeken güzel İzmir'dir, "Kandil" de vecde gelmez mi? Çılgın bir sevgili olunurdu o yıllar. "Siyah tuşlarda keder beyazda mutluluklar" derhal uyanan tümleşik duygulardır. Eee! Zirveler uçurumların öz kardeşidir yeğen. Bir Ferdi bir Julio dinlenir. "Amor" ki İspanyol rüzgârıdır. Acılar sürekli olmazdı ya, damar parçalara kaykılırdım, "Nikâh Masası" hayal meşreptir. Orhan Baba tam hislendirir. Bazende sufi takılırim da, ne halt ettiğim pek belirsizdir vesselam.

Düşünürümde kış has mevsimdir. İnsanı dipdiri o kılmaktadır. Psikoloji çok zor bozulur. Melankoliye mahal vermez hani. Geceler mısır patlatılır. Kestanenin sobada kavrulanı makbuldür de, ne gezer efendim! Sinemalar sıcacık olurdu. Kışın ideal zamandır ya, filmler tam üçkâğıt cinsindedir. Ucuz seks karate furyası salonları bağlamaktadır. Arada baba filmler de yok mudur? Vardır şüphesiz, "Baba" mesela. Marlon Baba! Sen ne babaydın be! Sanal âleme kapılırdık.

Stefan King dehşet kulesidir. Sinir uçularımıza değmekte, bam telimize dokunmaktadır şerefsizim! Mezarlıklara insanı davet eder, pek muhterem bir amcamız sayılmazdı anlaşılın. "İyi, kötü, çirkin" muteberdir yine. Hatırlarsanız bunlar üç kişiden mürekkeptir. Sapır sapır ceset dökülürdü. Melek göz ise tam bir şeytandır. Kurşun sektirmedeği rivayet olunurdu. İlk görenin gözü tutmazdı pek, hani yatacak yeri olmazdı. Zamanla kanı kaynardı insanın. İşitte inanma makamı hani. Beri yandan; "Omen" aman Tanrım dedirtirdi, kâbusum Damien ne menemdir bilen yok. Karganın, aptal kargadan ziyade gaddar karga figürüyle yer etmesi "Omen 2"den kalmadır.

Velhasıl-ı kelim bir ömür geçip gitti, köprünün altından çok sular aktı çook! Kış ki hep bir noktürn misali bu gönülde, ne ki son dördün timsalidir serde.

L.T.

-DOGMATİK YAKLAŞIMLARA KAPILMADAN BİR DEVRİ ANLAMAYA DOĞRU-

“Benim düşüncelerim hiçbir zaman kalıplaştırılmaz. Çünkü ben ulusuma medeniyeti ve onu yakalayabilmesinin yollarını gösteriyorum. Medeniyet de düne bakmakla veya günü yakalamakla elde edilemez. Medeniyet bilimin yolundan geçer. Öyleyse medeni ulusların ne doktrinlere ne de kalıplaşmış yaptırımlara ihtiyacı vardır. Benim söylediklerim ve bizim yaptıklarımız ulusumuzun medeni uluslar arasındaki yerini alması içindir. Gerçekçi, akıllı, mantıklı düşünmeyen ulusların medeni alem içinde hem yerleri hem de şansları yoktur. Medeni toplum olma şansları ise hiç yoktur.”

Cumhuriyet tarihimizde Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlılığın kavramsal çerçevesi genel olarak iki başlık altında şekillenir. Bunlar Atatürkçülük ve Kemalizm olmaktadır. Her ne kadar Atatürkçülük sağ ve sol kesimde kullanılabilse de, daha çok sol Kemalizm’i, sağ ise Atatürkçülüğü kullanacaktır.

Halk arasında genellikle kullanılan Atatürkçülük olmaktadır. Bu kavramlaştırma üzerinden gidersek farklı yaklaşım biçimlerinin kendisini Atatürkçü olarak tabir ettikleri görülebilir. Hatta bu durum bir dönem Cumhuriyet gazetesi başyazarı Nadir Nadi’nin kendisini “Ben Atatürkçü Değilim” Şeklinde tanımlamasına sebep olacaktır. Elbette gazetecimiz, ülkemizde yaygın bir kavramlaştırmanın türlü biçimlerde istismar edilmesine tepki gösterir. Bunun ötesinde hiç şüphe yok ki, farklı yorumların bulunması doğaldır. Hem demokratik açıdan farklı algılar normaldir. Hem de felsefi bir mantıklada kabul görür bu durum.

Atatürk tarihe mâl olmuş bir büyük dâhidir. Oysa ona değer veren, bağlılık duyan insanların benzer bir formasyona sahip oldukları söylenemez. En zeki bir Atatürkçüyü getirseniz, son tahlilde Atatürk’ün bizzat kendisini getirmiş olmazsınız. Bu durum bizi “Fil’in tarifi” Hikâyesine götürür. Hani kapalı ve karanlık bir ortamda bulunan fili içeri sırayla girmek suretiyle yoklayan ve dışarı çıkınca hissettiği ve algıladığı şekilde tanımlayan insanların durumuyla karşılaşıyoruz. Bu kişilerden biri filin kulaklarını yoklar ve çıkışta fil bir yelpazedir der. Diğerleri filin bacaklarını yoklar ve dışarı çıkınca fil bir sütundur der. Bir başkası filin dişlerini yoklar çıktığında ise fil bir bıçaktır der, vs.

Yine, Atatürkçülük bir ideoloji midir sorusunun cevabı da tartışmalıdır. Açıkçası klasik doktrinlere benzemez. Farklı ideolojik yapıların sentezi demek daha doğru bir yaklaşım olur. Katıldığım bir panelde konuşmacı Atatürk’ün hep batıya baktığını söylüyordu. Oysa Atatürk doğuya da bakmadı mı? Eski Türk tarihine dönük araştırmaları yapması ve yaptırması bu hususu göstermez mi? Kaldı ki, hep batıya baksa bile hep batıya bakarak doğuyu gördüğünü söylemekte yanlış olmayacaktır. Fizik olarak aldığımızda da, dünya yuvarlaktır değil mi? Yani Atatürk’ün doğruyla işinin olmadığını zannetmek sakın bir tür şarklılık yanığı olmasın. Tabi bu noktada şark’ı küçümsediğim sanılmasın. Elbette şark’a sadece şarkılarda rastlamış değilim.

Buna göre Atatürk’ü doğru anlamayı ne siyasiler, ne aydınlar ne de sosyal gruplar tekellerinde görmemeliler. Halbuki, çeşitli dönemlerde Atatürk düşmanlığı suçlamaları gündemdedir. Açıktır ki, farklı devirlerde neler olduğuna objektif kıstaslar dairesinde bakabilmeliyiz.

Genellikle çok partili dönemde karşı devrim süreçlerinin işlediği eleştirisi karşımıza çıkar. Yalan mı sorusu bu satırları yazarken kulaklarımda. Bu eleştirilerin temel aldığı dönem Demokrat parti dönemi olmaktadır. Gerçekten böyle midir? Önemli ölçüde, 2’inci dünya savaşı sonrası ülke ve dünya konjonktüründeki farklılaşmalardan kaynağını alan muhtelif politikalar izlemiş bir partiden söz ediyorum. Bazı yanlışlar olabilir. Hatta popülist bir siyasetin örnekleriyle karşılaşabiliriz. Sözelimi; Adnan Menderes’e ait “Sizler isterseniz hilafeti bile getirirsiniz!” Sözüni siyasi bir hata olarak düşünebiliriz. Ancak Menderes bu sözü bir meclis oturumunda söyler. Burada şu soru akla gelebilir. Gerek Menderes gerekse Celal Bayar’ın İslami bir siyasi formasyona sahip oldukları söylenemeyeceğine göre meclisin gücünü vurgulamak istemiş olamaz mı? Açıkçası DP iktidarı dönemi liberal-muhafazakâr bir Atatürkçülük çizgisinin izlendiği dönem olarak değerlendirilebilir. Bu noktada sistematik bir karşı devrim süreci ağır bir iddia değil midir? Elbette olan biteni irdelemeyi de gerektirir.

Sözelimi, iktidara geldiğinde DP hükûmetinin ilk önemli icraatı Ezanın Arapça okunmasının serbest bırakılmasıdır. Ya da başka bir deyişle Arapça Ezan okunmanın suç ve ceza kapsamına girmekten çıkarılmasıdır. Demek ki, bundan sonra Ezan muhakkak surette Arapça okunacak uymayanın vay haline çerçevesinde bir yapılanma değildir. İşin ilginç yanı Demokrat partililerin beklentilerinin aksine CHP kesimi de bu tasarıya kabul oyu verecektir.

CHP grubu adına Mecliste konuşma yapan Trabzon milletvekili Cemal Reşit Eyüboğlu şu tarihi sözleri söyler. “Bu memlekette milli devlet ve milli şuur politikası Cumhuriyet ile kurulmuş ve CHP bu politikayı takip etmiştir. Bu politika icabı olarak Ezan meselesi de bir dil meselesi ve milli şuur meselesi telakki edilmiştir. Milli devlet politikası, mümkün olan her yerde Türkçe’nin kullanılmasını emreder. Türk vatanında ibadete çağırmanın da öz dilimizle olmasını bu bakımdan daima tercih ettik. Türkçe Ezan-Arapça Ezan mevzuu üzerinde bir politika münakaşası açmaya

tarafıtar değiliz. Milli Őuurun bu konuyu kendiliğinden hallededeğine güvenerek, Arapça Ezan meselesinin ceza konusu olmaktan çıkarılmasına aleyhtar olmayacağız”

Şimdi bana CHP’li mebus grubu adına azınlık partisi olmaya dayalı bir sunum yapmış, üstelik final bölümünde milli Őuura güvendiğini belirtmekte oysa zaman içerisinde böyle bir Őuurun olmadığı ya da oluŐmadıęı anlaşılıyor diyenler olabilir. Nitekim çok partili döneme erken geçildiği bunda CHP ve İsmet Paşanın da vebalinin bulunduğu söylemlerine hep rastlanılır. Halbuki, her Şeyden nce Ezanın Türkçe okunmasını benimseme yönünde milli Őuurun oluŐamadıęı algısı temelden yanılıdır bence. On sekiz yıl boyunca Ezanın Türkçe okunduğu ve bu dönemde eğitim sistemi kanalıyla devrimci anlayış oğrencilere verildiğine göre bir nesil yetişmiş olmak icap etmez mi? Yine kırsal kesimde “Köy Enstitüsü” Deneyinin kuşak yetiŐtirmedeki etkileri azımsanabilir mi?

Bir diğer husus Arapça Ezanın serbest bırakılmasının Atatürk devrimlerine ihanet olduğu bahsidir. Bu iddia elbette değerlendirme yapmayı hak eder. Çünkü Ezan’ın Türkçe okunmaya baŐlama tarihi 1932 yani Cumhuriyetimizin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk’n Reisi Cumhuriyet devre olmaktadır. Atatürk’ün bu konuda arzu göstermesini takiben konunun mümkünlüğü üzerine çeşitli araŐtırmalarda yapılır. Hemen belirteyim bu yönde bir düşünce gelişmesi ve uygulamaya geçilmesinin harcında Ziya Gökalp’in bir Şiiri de vardır. "Bir lke ki, camiinde Türkçe ezan okunur, Köylü anlar manasını namazdaki duanın, Bir lke ki, mektebinde Türkçe Kuran okunur, Küçük büyük herkes bilir buyruğunu Hda’nın, Ey Türkoğlu işte senin orasıdır vatanın." Mırsalarını, acep bilmeyen var mıdır?

Ancak bir hususun altını çizmeliyiz. Bildiğimiz gibi laiklik, din ve devlet iŐlerinin birbirinden ayrılması devlet, hukuk ve toplum iŐlerinde din kurallarının kıstas alınmaması esasını getirir. Yine devam edersek din kişinin vicdanına ve bireysel yaŐantısına karşılık gelmektedir. Oyle ise Ezanın okunuş Şekli insanların ibadet hayatına dönük bir konu değil midir? Şimdi bana Atatürk’ün bu soruyu sorup ölçüm yapmadığını mı sanıyorsun diyebilirsiniz. Elbette sordu da, hangi ölçekte acep?

Bilakis Atatürk bu konunun toplumsal ve hukuksal değil tamamen ibadet hayatına ait olduğunun farkındadır. Diğer birçok alanda kanun çıkartmasına karşın Ezanın Türkçe okunması hususunda Diyanet İŞleri Başkanlığı kanalıyla bir idari düzenleme olarak müezzin ve imamlara yönelik bir genelge yayınlanır ve “Bundan sonra ezan Türkçe okunacaktır” Denilir. Konunun yasal temele oturtulması 1941 yılında gerçekleşir. Yani kanunla Arapça Ezanın yasaklanması ve cezalandırılması devresidir. Benim bu durumdan anladığım Atatürk’ün tamamen deneme yaptığı ve halkın nabzını ölçtüğü yönündedir. Diğer yeniliklerini kanuna dayandıran Ata bu konuyu da isteseydi kanuna bağlayamaz mıydı? Bence Atatürk’ün politik dehası burada da nmzdedir. Kendisini geride tutan ve halkı karşısına almayan dahası sosyal psikolojiyi gözetten bir devrimcilik modeli karşımızdadır.

Peki, 1950 sonrası Arapça Ezan okunmanın serbest bırakılması karşısında halkın yönelimi nedir? Bu konuda güzel bir örnek eski Diyanet İŞleri BaŐkanlarımızdan Süleyman Ateş’e aittir. Ezan’ın Arapça okunmasının serbest bırakıldığı günlerde köyümüzde kurban kesildiğini hatırlarım der. Ve bu hususu “MâŐeri Vicdan” Yani halkın vicdanı, kamuoyu, halkın ortak bilinci kapsamlarında değerlendirir.

Kısaca belirtirsem, 1950-60 arası Demokrat Parti iktidarının liberal-muhafazakâr sentezli bir Atatürkçülük anlayışı güttüğü kanaatindeyim. Elbette söylediğim tüm hususlar bir konunun değerlendirilmesinin çeşitli boyutları gözetmek dairesinde gerçekleŐtirilmesinin gerekli ve sağlıklı bir yol olduğu yönündedir.

L.T.

-AĞINI İNCEDEN ÖRER EGO-

“Egoyu sadece aşk yenebilir.” Jose Ortega y Gasset

“İyi ki egoları kadar yer kaplamıyor insanlar yeryüzünde, yoksa bu dünyaya sığmamız imkânsız olurdu.” Tom Robbins

“Bir ben vardır bende benden içeri” Yunus Emre

İnsanı çerçeveleyen, sınırlandıran, hareket alanını belirleyen unsurlar vardır. Genetik, coğrafya, kültür gibi ögeler gerçekte insan varlığını biçimlendiren unsurlar olmaktadır. İster kader kavramı dairesinde hayatı karşılayalım, isterse determinist bir nedensellik bağlamında insanı, doğayı, evreni ve içerdiklerini açıklayalım insanın adeta zindanı diyebileceğimiz faktörler olmalıdır bunlar. “insan istediğini yapabilir, ama istediğini isteyemez” Der Schopenhauer. Yine insanın doğa, tarih, toplum ve benlik ögelerinin baskısı altında olduğundan söz eder Ali Şeriatî. İranlı ünlü düşünce adamına göre bu parametrelerin en kötüsü benlik yani insanın kendisidir. Diğer üçü medeniyet ve ilmin gelişimiyle bir şekilde aşılabilsede insanın bireysel dünyasına önemli ölçüde bağlı olan buhranları bir türlü sona ermemektedir.

Kuşkusuz, insanın benliği ile kuşatılmış olduğundan söz ettiğimizde egodan bahsediyoruz aslında. Üstte Tom Robbins tarafından dile getirilen husus egoyu etrafımızı çevreleyen dünyanın katmanlarından biri kılmaktadır. Bir şekilde egosfer deyişi akla gelecektir. Ve diğerlerinin aksine insanı içten kuşatmaktadır bu katman.

Özgüven, hiç şüphe yok ki olumlu bir özelliktir. İnsanın kendisini, artı ve eksi yönlerini tanıması ve bunu yaşamının çeşitli durak ve aşamalarını tesis ederken değerlendirmesi önem arz eder. Bu bağlamda kendine güven duymak bir meziyet olmaktadır. Ne var ki, bu meziyetin etkin kullanılamaması ve yönetilememesi halinde kişinin kendisine ve çevresine karşı bir eziyet unsuru halini alması da kaçınılmazdır. Hani güvensizlik ya da özgüven patlaması diyebileceğimiz durumlardan söz ediyorum. Açıktır ki, suyun fazlalığı ya da eksikliği nasıl çiçeği, bitkiyi kurutuyor veya çürütüyorsa yaşamımızdaki eksiklik ve fazlalık hissi uyandıran durumlarda insanın canını öylesine yakabilir.

Günlük yaşamda kimi zaman ego şişkinliği dediğimiz bir durum karşılar bizleri. Ya kişi kendisi yaşar bu durumu. Ya da başkalarının bu eğilimiyle yüzleşir ve hatta mücadele etmek zorunda kalabilir. Kendini dev aynasında görmek gibi olumsuzluğun ağına düşen insan kendide bunalır, çevresini de taciz ve tarumar edebilir. Bu tip hallerde ego; yüksek rakımlı bir tepe misalidir. Müşkül şu ki, giderek irtifa kaybeder ve boz bir kırdaki seyreder.

Yine insanlarda kendisini olduğunun dışında gösterme eğilimi vardır. Uygun şartları ve ortamı bulduğunda bu özellik kendini gösterebilir. Kişi tanınmadığı durum veya sosyal bir çevreyi bulduğunda genel yapısının dışına çıkabilmektedir. Bu tip insanlarda reklam ve propaganda eğilimi kuvvetlidir. Bunlar anlaşılınca kadar rüzgâr gibi eserler de anlaşıldıkları zamansa rüzgâr gibi geçerler. Sözelimi, bir iş görüşmesinde kendisini sahip olduğu özelliklerin dışında tanıtan bir insan uyandırdığı izlenimi nereye kadar muhafaza edebilir, dahası aksi durumların farkına varıldığında bırakacağı yeni intiba ve izlenimden nasıl ve ne yönde etkilenir acaba?

Sosyal medya kanalıyla da bu tarz insanlarla karşılaşılıyor aslında. Yoksa bu insanlar arasında biz kendimizde var mıyız? Şaka diyorum efendim, elbette biz yokuz, onlar başkaları. Şahsen ben yokum, olanları ilgi ve ibretle izlemiştir hep! Tabi latife yapıyorum da; hani trip yapanları, kendini yüksekte atanları gözleyebiliriz. Bu tip insanları, hele ki günlük yaşamda tanıdığınızı düşünün. Face’de bir de bakıyorsunuz kişi kendisini dünyanın önde gelen bir üniversitesinden mezun olarak lanse edebiliyor. Sayfasındaki kişileri kale almaz ya da posta koyar bir tavır ve davranış sergileyebiliyor. Paylaşımlarına yapılan yorumlara hiçbir şekilde dönmeyenler mi ararsınız? Yani, kimseyi sallamıyor hazret. Oysa günlük yaşamda insan ilişkileri böyle mi işler? Bu tarz racon kesen insanlar bir şekilde sağlam kayaya çarpabilir veya düz duvara tırmanmak zorunda kalabilir değil mi? Hani derim ki, sanal ortamda gerçek hissi veren bir insanın gerçek ortamda pırılısını kaybetmesi ya da sanalda bir realite iken hakiki dünyada reality şova dönüşmesi de mümkündür.

Bazı insan da vardır, eleştiri yapmayı çok sever. Böyleleri başkalarının kusurlarını, zayıf yanlarını dillendirmekten pek hoşlanırlar. Bu tipler genelde eleştirilmekten hiç hoşlanmaz ve böyle bir durumla karşılaştıklarında gardını alır ve hatta kabalaşabilirler. Canım anlayın işte, insanların bulaşmak istememesinden alabildiğine faydalanırlar. Açıkçası, bunların canı dayak ister ve maalesef böyle kişiler hiçte az değildir. Karşı tarafı tam anlamadan eleştirmeye bayılırlar. Genellikle “köpeksiz köyde değneksiz dolaşır” bir bakıma “eşekten düşmüş karpuzla çevrilecekleri” günü beklerler. Efendim kibarcası; eleştirinin, konuşmak için konuşmak havası estirdiği durumlar da vardır. Oysa söyleneni tam anlamaksızın, karşı tarafın düşüncelerini, duygularını, değerlerini, zaten sahip olduğu özellikleri ona dikte eden yaklaşımlar daha çok tenkidi yapanın huzursuz olabileceğini akla getirecektir.

Birde çıkar ilişkisine dayalı ortamlar bizleri ya da insan varlığını karşılar. Mevki, makam, fors, güç, hiyerarşi, pozisyon, vs. ögeler insanların birbirine karşı sergiledikleri duruş ve geliştirdikleri davranışları ister istemez etkilemektedir. Saygı, kaygı, korku gibi mekanizmalar işleyebilmektedir. Kuşkusuz durumsaldır. Üst makam ve mevkilerdeki

insanların birbirleriyle tesis ettikleri dostluğun menfaat temelinde örgütlenmesi ve kalıcılık esasına dayanmaması mutlak bir hakikat değilse de genel bir durum olmalıdır.

Yine de, insanlara karşı kolaylıkla ümitsiz kılmayın yüreğinizi. Burnundan kıl aldırmayan bir insanın, umulur ki burnunda kıl yoktur. Düşünsenize, böyle bir durumda kanaatimizle bizler kıl durumuna düşmez miyiz acep?

Kanımca, ego yüksekliğinin tuzağına düşmenin ilacı veya panzehiri öz eleştiri olmaktadır. Öyle ki, kendimizi eleştirmekten başkalarını tenkit etmeye vakit kalmamalı. İnsan ilişkilerinde deyim yerindeyse patilerimizi göstermeden önce karşı tarafla empati kurabilmeli onun dünyasını anlayabilmeliyiz.

L.T.

-ASIRLARDAN SÜZÜLEN SIRLARIN ANLAMINA VARMAK-

Napolyon "Devletlerin politikaları coğrafyalarında yazılıdır" der. Bir ülke düşünün, bulunduğu coğrafyanın avantajları kadar dezavantajlarını yaşar. Buldum Türkiye! Dediğinizi duyar gibiyim. Öyleki, Avrupa ile Asya arasında geçiş yerinde konumlanmak zor zanaattır. Bir anda Avrasya kulvarında yarışsınız. Kuşkusuz, Jeopolitik konum sendromatik etkileşimlerin kaynağıdır. Birde bakarsınız iç ve dış düşmanlardan söz edilir. Uluslararası çıkarların kavşak noktasındaki türlü **lıklar muamma mıdır yoksa mualla mıdır bilinmez.

Bir İzlanda, bir Yeni Zelanda hiç bir saldırı tehdidi altında olmayabilir de! Kim bilir, bir Faroe adalarına batmak üzere olan bir geminin fareleri ancak çıkartma yapar belki. Yahut birçok tehditkâr komşuya sahip olmakla komşusuz olmak aynı şey midir?

İtalya'nın hiçbir komşusu yok sözgelimi. Kuzeyinde Alpler, beri yandan Akdeniz ve Adriyatik. Ülke komşusu var mı? Neden İtalyanlarda Roma hayalleri hiç bitmez. Geçen asırda Afrika'ya, Yunanistan'a sağa sola saldırma tripleri hani. Şöyle bir fizik coğrafyasını göz önüne getirelim. Avrupa'nın güneyinden Akdenize doğru afedersiniz tıpkı bir penis misali uzamasının İtalyan ruhuna vurduğu damgayı zihninizde canlandırın şöyle bir. Bir milletin psikolojisinde sürekli bir dürtme isteği uyandıran patolojik hali düşünün hele bir. Demek, İtalyan ruhunu ve devlet politikalarını kanatlandıran ve martılar kadar özgür bir edayla adeta başı bulutların üzerinde kılan bir güdü var. Tabi, bu zırtapozluk eğilimi İtalyan'ın zaman zaman şamarı yemesine de sebep olabilir, o da ayrı bir fasıldır. Asıl küreklere kayıkçı kim tutar seni, ama gittiğin yerde karaya da oturabilirsin vesselam.

Yine, şöyle bir bakıyorum dünyaya ve soruyorum: neden Japonya tarih boyunca işgale uğramaz, dış saldırılara karşı şerbetlidir? Coğrafyanın ördüğü, kendisine bahşettiği avantajı yaşıyor açıkçası. Pasifiğin tayfunlarının ördüğü doğal bir kalkan tarafından korunmaktadır.

Shogun dizisini hatırlayanlar vardır. 1980'lerin ortalarında Japon samuraylarını izler dururduk. İsmi Turan olan arkadaşlara dizi karakteri Toranaga'dan esinlenerek Turanaga demez miydik? Birde Anjinsan vardır ya, bir süre Japonlar arasında yaşayan Portekizli bir denizciye Japonların verdiği bir isimdir. İyi de kardeşim, Portekizli denizci Japonların arasına nereden düştü, sorulmaz mı? Bir Portekiz gemisi ilk bölümde Japonya açıklarında yakalandığı tayfunda parçalanır, batar. Herkes ölür de; aynı zamanda bir cizvit rahibi olan kaptan yarı ölü denizde bir müddet kaldıktan sonra kurtarılır. Kuşkusuz, soğuk sularda geçirdiği zamanın nişanesi olarak anjinsan denilmiş değil.

Düşünsenize, emperyal ruhla ve Vatikan'ın da güdülemesiyle uzak denizlere açılan Portekizliler ve bir cizvit kaptan Japonya'ya doğru bir turistik seyahatte değildir. Ne var ki, hiç bir seferde uğramadıkları bir felakete Japonya açıklarında uğrayacaklardır.

Diğer yandan Kubilay Han'ın Japonya seferlerini bilen bilir. Moğollar o çağın en güçlü donanmasını hazırlar. Hatta ikinci ve son seferde dört bin parça gemiden oluşan bir donanma dökülür. Seferin belirli bir anında Japon adaları neredeyse düşecek. Öyleki Japonlar tapınaklarına çekilip Tanrılarına yalvaracak hale gelirler. Ne çare ki, okyanusta patlayan bir tayfun Moğolların felaketi olacaktır. Ancak ondan sonra Samuraylar gemileriyle zaten perişan olmuş Moğollara karşı hücumu geçebilir. National Geographic'da bir belgeselde belirtildiği üzere tarihin zeyli şöyledir. 6 Haziran 1944'de gerçekleştirilen Normandiya çıkartmasına kadar tarihin kaydettiği en büyük çıkartma harekâtıdır bu. Amma velakin neresinden bakarsak bakalım Tanrı ve doğa Japonu korur, kollar.

Bizim tarihimizde de; Ertuğrul Fırkateyni faciasını hep biliriz. Osmanlının son demlerinde yaşanan 2'inci Abdülhamid dönemine ait bir hadisedir bu. 1890'da Japonya seferinden dönüşte bir tayfuna yakalanarak batan gemimizin hazin öyküsü akıllardadır.

Yine bir başka ülke İzlanda aklıma geliyor. Özgün adı "İceland" buz ada anlamındadır. Oysa adının aksine nisbeten ılıman bir iklime sahiptir. Gulf Stream sıcak su akıntısı iklimini çoğu kuzey ülkesinin aksine olumlu etkiler. Peki, buz ülke anlamı ne iş? Toprakları buzlarla kaplı olmayan hatta yer yer yeşilimsi bir ülke ise.

Bunu anlamak için kuzeyinde yer alan dünyanın en büyük adası olarak da geçen Greenland'ı ele almalıyız. Buzullarla çevrili bir toprak parçasının da yeşil ülke olarak anılması manidar değil midir? Sakın birbirine izafen tarihin eski zamanlarında adlandırılmış olmasın? Mesela bin yıl önce Vikingler'in Avrupa'yı ne derece tehdit ettiği hep bilinir. Bu savaşçı kavmin şerrinden Avrupa ülkeleri ve toplumları neler çeker. Hani derim ki, o çağların ya da daha eski zamanların İzlanda toplumu da okyanusun ortasında denizlerden gelebilecek her türlü saldırıya açık olmaktan sakınmak istemiş olmasın. İşgal ya da ikmal amaçlı saldırılabilecek ülkelere karşı biz buz ülkesiyiz daha kuzeyimizde yemyeşil bir ülke var nolur oraya gidin sinyali olabilir mi? Merak konusudur. Açıkçası daha geniş araştırmalara ihtiyaç duyduğumdan pay bırakıyorum.

Sözün özü, jeopolitik konum uluslararası ilişkilerde kilit bir parametre olmaktadır. Sosyo kültürel-politik yapıların birbiriyle etkileşimi, terör, aydın katmanların yapılanması, düşünsel üretimleri, iktisadi problemler, vs. birçok hususu tetikleyebilir, belirleyebilir. Ne ki, tüm bu hususlar buzdağının su üstünde kalan kısmı olmaktadır. Emperyal çıkar ağı